

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

*читай,
аналізуй,
спостерігай,
опановуй,
підкорюй,
імпровізуй,
самовдосконалюйся !*

науково-виробничий журнал

№ 3 (23), 2016

**ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ
РЕФОРМ**
№ 3 (23) 2016
НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЖУРНАЛ
ЗАСНОВАНО У 2010 РОЦІ

Засновник Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

Журнал зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 19842-642 ПР
від 19.03.2013 р.

ISSN 2221-8440

**TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC
REFORMS**
№ 3 (23) 2016
THE SCIENTIFIC AND PRODUCTION
JOURNAL
WAS FOUNDED IN 2010

Founder Volodymyr Dahl East Ukrainian
National University

Registered by
the Ministry of Justice of Ukraine

Registration Certificate
КВ № 19842-642 ПР
dated 19.03.2013

ISSN 2221-8440

**Журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть
публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів
доктора та кандидата наук (економічні науки).**

Наказ Міністерства освіти і науки України № 515 від 16 травня 2016 р.

Журнал індексується міжнародними наукометричними базами :
***Ulrich's Periodicals Directory* (Нью-Йорк, США), *Research of Bible* (Токіо, Японія),
Index Copernicus International (Варшава, Польща),
Російський індекс наукового цитування (РІНЦ), (Москва, Росія)
Ліцензійна угода № 210-04/2013 від 25 квітня 2013 р.
***Scientific Indexing Services* (США – Австралія),**
Видання індексується *Google Scholar* **

Головний редактор: Калінеску Т. В., докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний редактор: Ліхоносова Г. С., канд. екон. наук, доц. (Україна).

Редакційна колегія: Вартанова О.В., докт. екон. наук, проф. (Україна); Гамс Е. канд. екон. наук (Естонія); Даніч В.М., докт. екон. наук, проф. (Україна); Д'яченко Ю.Ю., докт. екон. наук, доц. (Україна); Заблодська І.В., докт. екон. наук, проф. (Україна); Закжевський Ю., канд. екон. наук (Польща); Сотіров С., докт. техн. наук, проф. (Болгарія); Канцявічіус С., канд. екон. наук (Літва); Костирко Л.А., докт. екон. наук, проф. (заступник головного редактора) (Україна); Надьон Г.О., докт. екон. наук, проф. (Україна); Рамазанов С.К., докт. екон. наук, докт. техн. наук, проф. (голова редакційної колегії) (Україна); Стемплевська Л., канд. екон. наук (Польща); Сегаль Б., канд. екон. наук (Угорщина); Хаморі Б., докт. екон. наук, проф. (Угорщина); Шаріпова О.С., докт. екон. наук, проф. (Україна); Чиж В.І. докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний за випуск: Вартанова О.В., докт. екон. наук, проф. (Україна).

Рекомендовано до друку та поширенню в мережі Internet
Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол № 1 від 26 серпня 2016 р.).

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Висловлювані у статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії та не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою авторів та редакційної колегії.

ISSN 2221-8440

© Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2016
© Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 2016

Номер пропонує
БЛОГ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Калінеску Т. В.
В очікуванні перших прогнозів щодо змін у освітньо-професійній діяльності... _____ 5

ТЕМАТИЧНІ РУБРИКИ

• **Економіка та підприємництво**

Аль Ширафі Мохаммед Авад
Формування організаційно-економічного механізму
антикризового управління медичною галуззю _____ 6

Doroniina M., Mykhailenko D.
Conceptual background of studying balanceness of economic efficiency and social equity _____ 12

Ильин С. Ю.
Современные тенденции развития экономики организаций _____ 22

Павлов К. В., Степчук М. А., Пинкус Т. М.
Направления развития медицинской помощи населению в условиях модернизации
здравоохранения (на примере Белгородской области РФ) _____ 29

• **Управління сучасним підприємством**

Лабутина Л. М.
Приоритетные направления регулирования экономики предприятий общественного сектора _____ 42

Чернобаева Н. В.
Экономико-правовой потенциал организаций _____ 49

• **Соціальна економіка**

Зеленко О. О.
Соціальний діалог та соціальний капітал, як базис економічного розвитку регіону _____ 56

Калінеску Т. В.
Формування системи підтримки національної лояльності щодо
забезпечення соціально-економічного розвитку _____ 62

Ліхоносова Г. С.
Системні суперечності економічної інтерпретації механізмів трансформації суспільства _____ 67

Ніконова Д. О.
Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб засобами громадських організацій _____ 75

Пономарьова І. В.
Полівекторність соціально-економічної парадигми визначення
механізмів трансформації суспільства _____ 81

Суций С. Я.
Оценка этнодемографического потенциала региона
(на примере Волгоградской области Южного федерального округа России) _____ 87

• **Економіка регіону**

Зеленко О. О., Стеганець С. С.
Інноваційні інструменти туристичного маркетингу для розвитку туризму Луганської області _____ 98

Мустафаев А. А.
Формирование финансовых ресурсов АПК северных регионов России _____ 104

Павлов К. В.
Наноинновации как фактор повышения эффективности интенсификации производства региона _____ 112

• **Міжнародні економічні відносини**

Старокожева Г. И., Митрофанова И. А.
Менеджмент особо охраняемых природных территорий Южного федерального округа России _____ 119

Расулев А. Ф.
Узбекистан: новые вызовы финансовой системы в контексте инновационного развития _____ 129

НОВИНИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Співробітники СНУ ім. В. Даля долучилися до актуалізації соціально-економічних проблем
світу в рамках V Всеросійського наукового семінару, м. Сиктивкар, 21-23 вересня 2016 р. _____ 138

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РЕКОМЕНДУЄ

Нові видання економічної літератури _____ 140

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ВИМОГИ щодо змісту та оформлення статей до науково-виробничого журналу
«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

Sentence of number
BLOG SHEFF-EDITOR

Calinescu Tetyana
In expectant of the first prognoses the changes in educational and professional activity _____5

TOPICAL SUBJECTS

• Economics and Business

Mohammed A. Y. Alshrafi
Formation of the organizational-economic mechanism of crisis management medical industry _____6

Doronina M., Mykhailenko D.
Conceptual background of studying balanceness of economic efficiency and social equity _____12

Ilyin S.
Trends of development organizations economy _____22

Pavlov K., Stepchuk M., Pincus T.
Trends medical care in the health modernization (an example of the Belgorod region) _____29

• Management of Modern Enterprise

Labutina L.
Priority of regulation economy enterprises public sector _____42

Chernobaeva N.
Economic potential legal organizations _____49

• Social Economy

Zelenko O.
Social dialogue and social capital as the basis of the region economic development _____56

Calinescu T.
The forming of the support system national loyalty to providing of socio-economic development _____62

Likhonosova G.
The system interpretation of economic contradictions mechanisms of transformation of society _____67

Nikonova D.
Socio-economic adaptation of internally displaced persons by means of public organizations _____75

Ponomarova I.
Polyvector socio-economic paradigm determining the mechanisms of transformation of society _____81

Sushhij S.
Assessment of ethnodemographic capacity of the region
(on the example of the Volgograd region of the Southern Federal District of Russia) _____87

• The economy of the region

Zelenko O., Steganets S.
Innovative tourism marketing tools for development of tourism in the Lugansk region _____98

Mustafayev A.
Formation of financial resources of agro-industrial complex of the northern regions of Russia _____104

Pavlov K.
Nanoinnovations as factor of increase of efficiency of the intensification of production in the region _____112

• International Economic Relations

Starokozheva G., Mitrofanova I.
Management of especially protected natural territories of the
Southern Federal District of Russia _____119

Rasulev A.
Uzbekistan: new challenges of the financial system in the context of innovation _____129

NEWS SCIENCE AND PRACTICE

The Dahl University persons joined the actualization of social and economic problems
world in the V All-Russian Scientific Seminar city, Syktyvkar, 21-23 September 2016 _____138

EDITORIAL BOARD RECOMMENDS

New edition of economic literature _____140

INFORMATION ABOUT AUTHORS

REQUIREMENTS

the content and the articles to scientific production journal
"TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC REFORM"

**В очікуванні перших прогнозів щодо змін у
освітньо-професійній діяльності...**

Розпочався новий навчальний рік у вишах України. Нові правила прийому, нові освітні програми визначили набір до бакалаврату, магістратури і останній рік навчання за програмами спеціалістів. Деякі виші, після такого набору на перший курс, вимушені об'єднувати напрями підготовки, згортати деякі спеціальності, навіть кафедри, проводити ротацію науково-викладацького складу. Не можна сказати, що такі напрями освітянської діяльності та політика підготовки фахівців усіх рівнів, що запропоновано Міністерством освіти і науки України (МОНУ) має свій позитивний сенс... Можна сказати, навіть з практики деяких переміщених вишів, що вони більше загубили від такої політики МОНУ, ніж отримали впевненості у майбутньому. Більшість з них не тільки не отримало приплив абітурієнтів з окупованих територій, але й залишилось майже без кадрового складу високопрофесійних викладачів, бо за таких умов існування, постійного скорочення контингенту студентів – треба шукати кращої долі на іншій ниві...

Важко спостерігати, що ті науково-педагогічні школи, імідж, репутація, напрями наукової діяльності, що накопичувалась роками були зруйновані за останні два роки. Сумно й те, що такий кавалерійський принцип виконання наказів МОНУ керівництвом деяких вишів, привів до руйнування долі більшості професіоналів, докторів й кандидатів наук, робота яких була визнана на самому високому державному рівні...

Але керівництво МОНУ вже змінилось і його новий склад пішов вже з реформами у іншому напрямі – початкову школу, залишив по собі кучу питань, ніж відповідей на те, а на що ж слід очікувати тепер від зроблених реформ у вишах? І чи добре це мати такого собі «узагальненого» фахівця з «управління і адміністрування», з «соціально-поведінкової економіки» чи просто з «економіки» і т.п., вже не кажучи про тих, хто буде отримувати і з цих напрямів PhD! В цьому сенсі можна тільки погодитись з висловленнями Сократу, що наші всі знання «фальшиві», бо їх розділяє не кожен, хто їх сприймає... Тому, маємо те що маємо, а далі – поживемо й побачимо, що ж від цього усього слід чекати...

Що ж стосується нашого журналу, то ми продовжуємо свою діяльність, не зважаючи на всі зміни, що відбуваються усередині та поза межами того простору, де він має своє розповсюдження. Йде накопичення певного досвіду, напрацювання нових способів і методів спільної діяльності з іншими фаховими, науково-метричними виданнями. Ми шукаємо нових напрямів модернізації, реформ у діяльності журналу, бо не стоїмо осторонь від тих змін, що відбуваються і в державі, і в МОНУ, і у складі того вишу, хто є нашим засновником.

Хочемо заспокоїти наших читачів, авторів, рецензентів і опонентів, що не зважаючи на ті перебудови, що викликані вимогами часу, змінами у складі редколегії, ми продовжуємо свою діяльність, орієнтуючись на те, що успіхів досягають лише ті, хто наполегливо працюють на ниві науки і розвитку освітянської культури. Так що надхнення нам усім в цій нелегкій справі!!!

Головний редактор науково-виробничого
журналу «Часопис економічних реформ»,
Заслужений діяч науки і техніки України

Т. В. Калінеску

- **Економіка та підприємництво**

УДК 338.28:614.2

АЛЬ ШИРАФІ МОХАММЕД АВАД

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ

Представлена поетапна модель формування організаційно-економічного механізму антикризового управління медичною галуззю, що ґрунтується на засадах нормативно-правового, фінансово-інвестиційного, організаційно-управлінського, інформаційно-аналітичного забезпечення. Підкреслена роль інформаційно-аналітичного забезпечення для здійснення оцінки стану медичної галузі та прогнозування її розвитку. Наведена практична користь та етапи впровадження єдиної медичної інформаційної системи.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, медична галузь, управління, засади, інформаційно-аналітичне забезпечення.

Постановка проблеми. Стосовно до вітчизняної системи охорони здоров'я слово «криза» звучить вже давно в роботах дослідників. Однак питання про те, якою має бути медична галузь, як і раніше викликає дискусію.

Функціонування системи охорони здоров'я стикається з певними труднощами: зниженням якості медичної допомоги населенню; зростанням смертності і зниженням народжуваності; недостатнім фінансуванням галузі з боку держави. Отже, виникає об'єктивна необхідність формування організаційно-економічного механізму антикризового управління медичною галуззю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам реформування та управління розвитком медичної галузі України присвячено праці вчених: Дем'янишина В.Г. [2], Заколюдяжної М.О. [3], Лехан В.М. [4], Сіташ Т.Д. [2], Слабкого Г.О. [4], Шевченко М.В. [6] та ін. Проте відсутній єдиний методологічний підхід до формування організаційно-економічного механізму антикризового управління медичною галуззю.

Мета статті полягає у розробці концептуальної моделі формування організаційно-економічного механізму антикризового управління медичною галуззю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан медичної галузі України можна охарактеризувати як кри-

зовий, тому виникає необхідність формування механізму антикризового управління, спрямованого на стабілізацію стану галузі.

Головною функцією даного механізму є вихід з кризового стану медичної галузі України, забезпечення її стабільного розвитку, надання населенню якісної медичної допомоги.

Організаційно-економічний механізм антикризового управління медичною галуззю можна побудувати лише за умови комплексного підходу. Модель формування організаційно-економічного механізму антикризового управління медичною галуззю представлена на рис. 1.

Нормативно-правове забезпечення механізму ґрунтується на законодавчих актах, спрямованих на забезпечення інноваційного, технологічного розвитку медичної галузі; програмах регіонального розвитку.

Основними організаціями, що фінансують медичну галузь є держава та приватний сектор. Так, за даними ВООЗ доля державних витрат на охорону здоров'я склала в 2014 р. 50,8% від ЗВОЗ. Враховуючи сучасний економічний стан, нарощувати державні витрати на охорону здоров'я в Україні є неможливим. Тож слід звернути увагу на зростання коштів від медичного страхування.

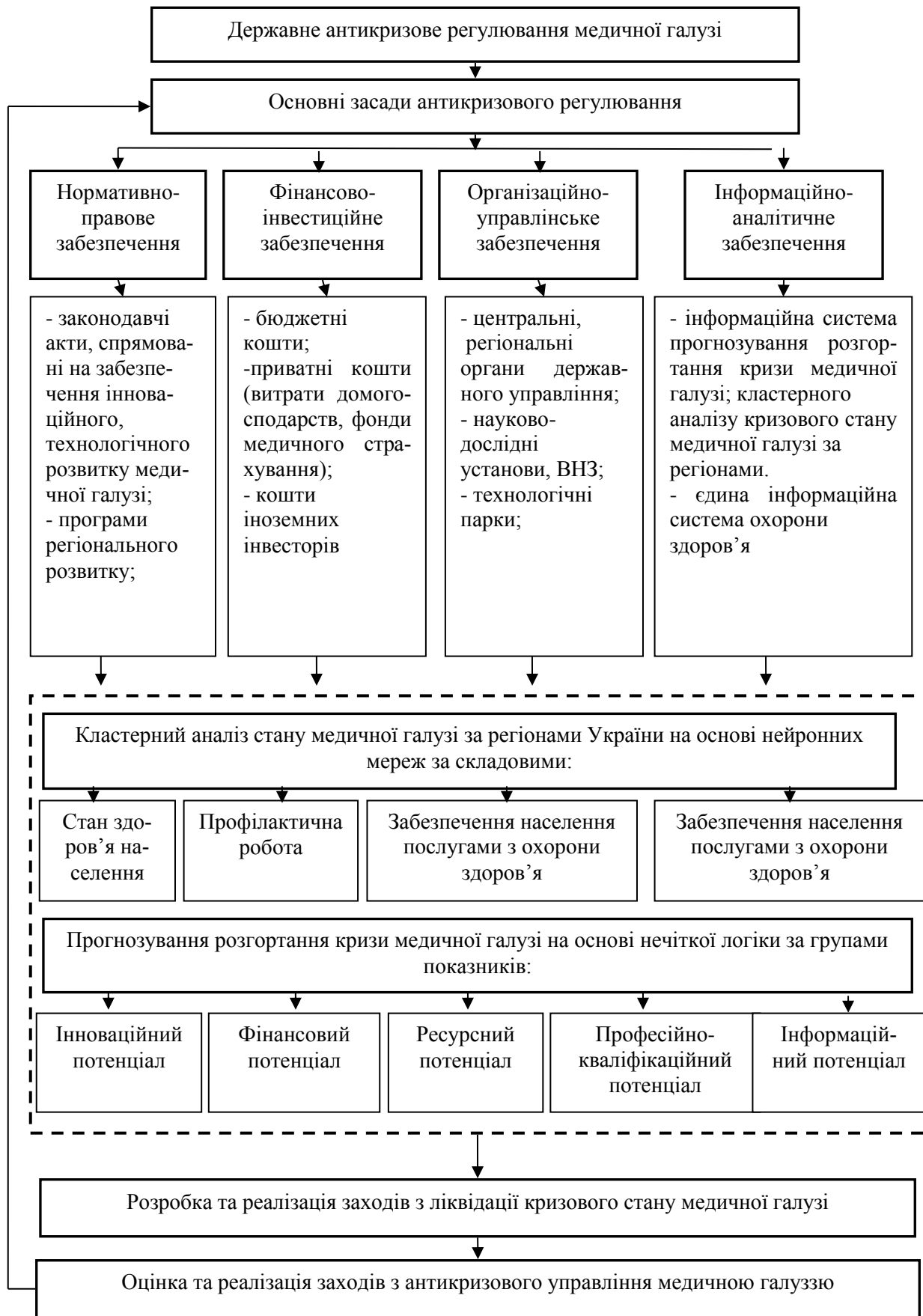

Рис. 1. Модель формування організаційно-економічного механізму антикризового управління медичною галуззю

Джерело: розроблено автором

Так, частка добровільного медичного страхування за аналізований період з 2010 по 2015 рр. зросла майже вдвічі. Що стосується обов'язкового страхування, то й досі воно не розвинуто, існують лише деякі законопроекти, які й досі не прийняті.

Забезпечення населення доступними, безкоштовними медичними послугами через впровадження системи обов'язкового медичного страхування в Україні є найважливішою складовою державного антикризового управління медичною галуззю.

Обов'язкове медичне страхування має будуватися на наступних принципах:

- загальний обов'язковий характер медичного страхування;
- контроль з боку держави обов'язкової сплати страхових внесків;
- державна гарантія дотримання прав застрахованих осіб, виконання зобов'язань;
- контроль з боку держави за цільовим використанням коштів обов'язкового медичного страхування.

Найбільш успішними країнами в галузі впровадження обов'язкового медичного страхування вважають Німеччину та Францію. Для Німеччини характерна змішана система, де розвинута обов'язкова система медичного страхування та приватна. Система обов'язкового медичного страхування здійснює свою діяльність через некомерційні страхові організації – лікарняні каси. Обов'язковому медичному страхуванню підлягають всі особи найманої праці, селяни, студенти, і безробітні. Пацієнт обслуговується безкоштовно при пред'явленні свідоцтва про страхування. 80% вартості сплачує медичних послуг сплачує лікарняна каса, 20% - сам пацієнт. При необхідності застрахований може звернутися до послуг комерційних страхових компаній, крім обов'язкового страхування. Отже, у Німеччині діє багатоканальний механізм фінансування медичної галузі, основним джерелом якого є обов'язкове медичне страхування [1].

У Франції кожний громадянин змушений страхуватися як за обов'язковим медичним страхуванням, так і приватним, тому що держава не в змозі покрити всі затрати на лікування. Застрахований пацієнт повинен спочатку сплатити за медичні

послуги самостійно, а потім отримує компенсацію затрат.

У США медичне страхування тісно пов'язане з трудовою діяльністю. Біля 15% населення країни не мають доступу до медичного страхування, бо належать до малозабезпечених, безробітних та бездомних. Для більшості населення США медичне страхування є справою кожного.

Можна виділити наступні проблеми впровадження обов'язкового медичного страхування для України:

- брак коштів (перехід на систему обов'язкового медичного страхування обійдеться державі за підрахунками економістів близько 70 млрд. грн.) [5]
- недостатньо розвинутий інструментарій та інфраструктура управління обов'язкового медичного страхування, не надійна та неповна інформаційна база;
- відсутній реєстр застрахованих осіб;
- не розбудована система ставок внесків до фонду обов'язкового медичного страхування;
- відсутня система розподілу ставок внесків до фонду обов'язкового медичного страхування.

Отже впровадження системи обов'язкового медичного страхування є необхідним для подолання кризового стану галузі та потребує ретельної підготовки для реалізації системи заходів. Врахування досвіду впровадження системи обов'язкового медичного страхування зарубіжних країн дасть можливість краще адаптувати їх успішні результати в процесі становлення системи обов'язкового медичного страхування в Україні.

Організаційно-управлінське забезпечення антикризового управління медичною галуззю включає центральні, регіональні органи державного управління, науково-дослідні установи, ВНЗ, технологічні парки.

Після визначення загальних засад антикризового управління реалізується оцінка стану медичної галузі за регіонами України на основі нейронних мереж за наступними складовими: стан здоров'я населення, профілактична робота, забезпечення населення послугами з охорони здоров'я. За результатами оцінки обираються пріо-

ритетні напрямки реформ у регіонах України. Ведення постійного моніторингу визначених показників дозволить в оперативному режимі висвітлювати проблемні питання, які виникають у кожному регіоні, корегувати їх у процесі діяльності.

Також доцільним є проведення прогнозування розгортання кризи медичної галузі України в цілому на основі нечіткої логіки за групами показників: інноваційний потенціал, фінансовий потенціал, ресурсний потенціал, професійно-кваліфікаційний потенціал, інформаційний потенціал.

Слід відзначити, що без належного інформаційного забезпечення здійснення оцінки стану медичної галузі та прогнозування її розвитку неможливе.

Формування організаційно-економічного механізму антикризового управління нерозривно пов'язане з інформаційно-аналітичним забезпеченням, що включає в себе: інформаційну систему прогнозування розгортання кризи медичної галузі; інформаційне забезпечення кластерного аналізу кризового стану медичної галузі за регіонами; єдину інформаційну систему охорони здоров'я.

Спектр завдань, що охоплює єдина медична інформаційна система включає в себе:

- створення електронних медичних карток пацієнтів, що містять історію захворю-

вання, дані амбулаторних досліджень, результати вакцинації та диспансеризації;

- створення бази даних лікувально-профілактичного закладу (облік наданих медичних послуг, лікарняних листів, відомостей про використання ліжкового фонду, відомостей про рецепти, лікарські препарати);

- облік витрачання лікарських засобів і продуктів харчування в лікувально-профілактичних закладах;

- надання об'єктивної управлінської інформації про ресурсне забезпечення лікувально-профілактичних закладів;

- проведення моніторингу ефективності діяльності лікувально-профілактичних закладів, оптимізація витрат;

- проведення аналізу закупівлі лікарських препаратів, продуктів харчування в масштабі конкретного лікувально-профілактичного закладу, регіону, країни.

Метою впровадження медичної інформаційної системи є створення умов для ефективного використання фінансових та матеріальних ресурсів, підвищення якості та доступності медичної допомоги.

Єдина медична інформаційна система дозволить замінити паперовий документообіг на електронний і автоматизувати робочі процеси в поліклініках. В результаті буде створено єдиний інформаційний простір охорони здоров'я. Етапи впровадження єдиної медичної інформаційної системи представлені на рис. 2.

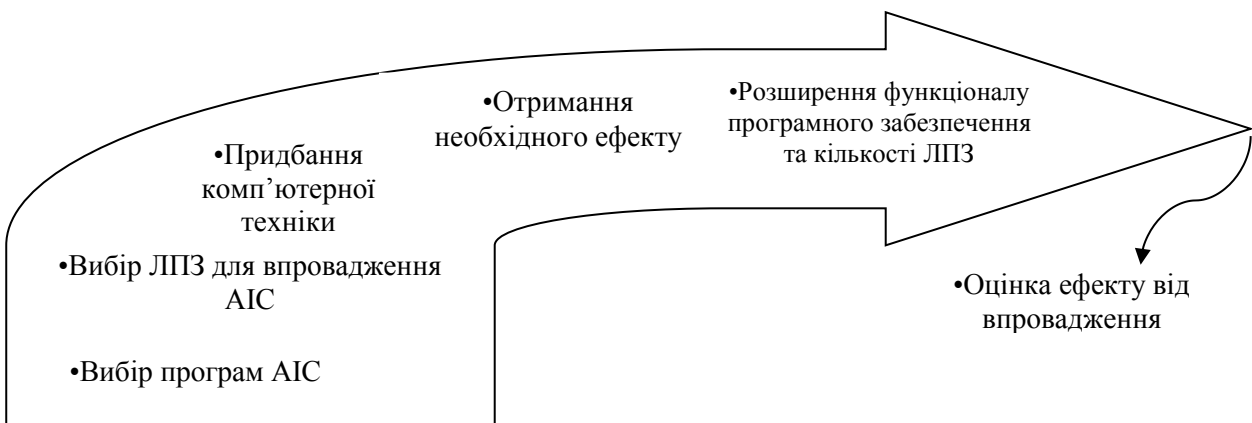

Рис. 2. Етапи впровадження єдиної медичної інформаційної системи

Джерело: розроблено автором

При об'єднанні всіх ЛПЗ в єдину інформаційну систему можливий віддалений контроль, метою якого є отримання регламентованої звітності

Впровадження єдиної медичної інформаційної системи забезпечить:

- медичну ефективність (максимальне задоволення потреб пацієнтів в медич-

ній допомозі з найліпшими результатами лікування);

- соціальну ефективність (максимальне задоволення потреб пацієнта в медичній допомозі);
- економічну ефективність (перевищення доходів над витратами).

На рис. 3 представлена практична користь від впровадження єдиної інформаційної системи в медичній галузі для держави, пацієнтів, лікарів, керівників лікувально-профілактичних закладів.

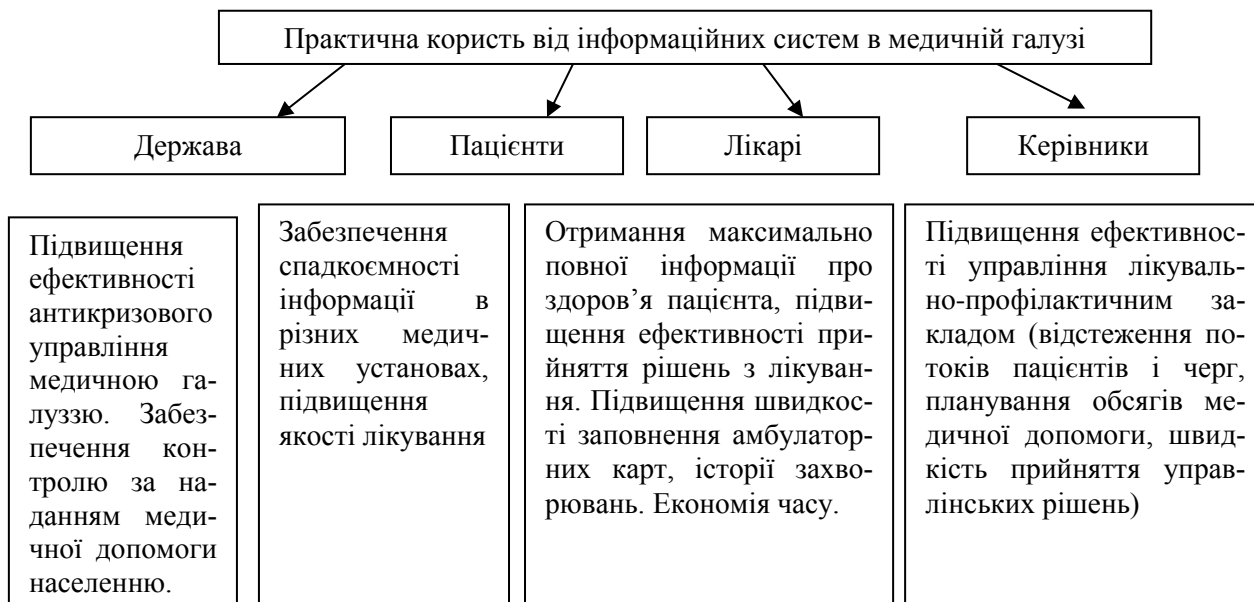

Рис. 3. Практична користь від впровадження інформаційних систем в медичній галузі
Джерело: розроблено автором

Під час реалізації плану впровадження єдиної інформаційної системи медичної галузі можливі наступні проблеми:

- низька матеріально-технічна база в лікувально-профілактичних засобах;
- відсутність в ЛПЗ надійного інтернет-каналу для проведення віддаленого обслуговування;
- низький рівень комп'ютерної грамотності у співробітників лікувально-профілактичного закладу, що може привести до втрати даних;
- ризик несанкціонованого доступу к персональним даним.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, впровадження запропонованої моделі формування організаційно-економічного механізму антикризового управління медичною галуззю дозволить вийти галузі з кризи, стабілізувати свій стан, надасть можливість отримання населенням більш якісної медичної допомоги. Особлива роль належить впровадженню системи обов'язкового медичного страхування для подолання кри-

зового стану медичної галузі. Не можна недооцінювати функції інформаційно-аналітичного забезпечення, що включає в себе: інформаційну систему прогнозування розгортання кризи медичної галузі; інформаційне забезпечення кластерного аналізу кризового стану медичної галузі за регіонами; єдину інформаційну систему охорони здоров'я.

Література

1. Григораш Г. В. Системи соціального страхування зарубіжних країн. Навч. пос. / Г.В. Григораш, Т.Ф. Григораш, В.Я. Олійник, І.Т. Субачов – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 144 с.
2. Дем'янишин В. Г. Проблематика та стратегічні засади фінансування охорони здоров'я в Україні / В. Г. Дем'янишин, Т. Д. Сіташ // Фінансова система України : зб. наук. праць. - Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. - Вип. 15. – С. 4-12.
3. Заколodayжна М.О. Механізми фінансування системи охорони здоров'я України /

М.О. Заколюдажна // Держава та регіони. Серія: Державне управління. - 2010. - № 4. - С. 158—162.

4. *Лехан В.М.* Стратегія розвитку системи охорони здоров'я: Український вимір / В. М. Лехан, Г.О. Слабкий // *Новости медицины и фармации.* — 2011. — № 383. — С. 6—18.

5. *Обов'язкове медичне страхування: треба 5 років, 70 млрд і 10% від зарплат [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <https://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/592321>

6. *Шевченко М.В.* Фінансування системи охорони здоров'я: зарубіжний та вітчизняний досвід / М.В. Шевченко// *Україна. Здоров'я нації.* – 2012. –№2 (22). – С. 97-100.

References

1. *Grigorash G.V. & Grigorash T.F. & Oleinik V.Y. & Subachov I.T.* (2008). Social secu-

rity abroad. Kiev: Center of educational literature, 144.

2. *Demyanyshyn V.G. & Sitash T.D.* (2010). Problems and strategic principles of health care financing in Ukraine. Financial system of Ukraine: Coll. Science. works. Ostrog: The National university "Ostroh Academy", Vol. 15. 4-12.

3. *Zakolodyazhna M.O.* (2010). Mechanisms for financing health systems Ukraine. Countries and regions. Series: State administration, № 4. 158-162.

4. *Lekhan V.M. & Slabkui G.O.* (2011). The development strategy of the health system: Ukrainian Dimension. News of medicine and pharmacy, № 383. 6-18.

5. *Compulsory health insurance: to 5 years, 70 billion and 10% of wages.* From: <https://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/592321>

6. *Shevchenko M.V.* (2012). Financing health systems: foreign and domestic experience. Ukraine. Health of the Nation, №2 (22). 97-100.

Аль Ширафі Мохаммед Авад

Формирование организационно-экономического механизма антикризисного управления медицинской отраслью

Представлена поэтапная модель формирования организационно-экономического механизма антикризисного управления медицинской отраслью, который базируется на нормативно-правовом, финансово-инвестиционном, организационно-управленческом, информационно-аналитическом обеспечении. Подчеркнута роль информационно-аналитического обеспечения для оценки состояния медицинской отрасли и прогнозирования ее развития. Представлена практическая польза и этапы внедрения единой медицинской информационной системы.

Ключевые слова: организационно-экономический механизм, медицинская отрасль, управление, принципы, информационно-аналитическое обеспечение.

Mohammed A. Y. Alshrafi

Formation of the organizational-economic mechanism of crisis management medical industry

Presented phased model of organizational-economic mechanism of anti-recessionary management of medical industry which is based on the legal, financial and investment, organizational, administrative, informational and analytical support. The role of information and analytical support for the assessment of the medical industry and forecasting its development. It provides practical benefits and steps of implementation of the unified health information system.

Keywords: organizational and economic mechanism, the medical industry, management principles, information and analytical support.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Іжевського інституту управління, завідувач кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, vice-rector of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

Статья подана
25.08.2016 р.

CONCEPTUAL BACKGROUND OF STUDYING BALANCENESS OF ECONOMIC EFFICIENCY AND SOCIAL EQUITY

The relevancy of revising theoretical and methodological principles of the formation and development of the economic system based on ensuring balance of economic efficiency and social equity has been grounded. The features of building conceptual solution of the problem based on a multidisciplinary approach have been defined. It has been proved that the problem of grounding equity criteria requires more attention and discussion of the scientific community. The emphasis has been made on the fact that philosophy of science does not have constructive recommendations for the solution of not only future, but also current problems of the humanities. The expediency of using the phenomenological variant of constructing a paradigm of balancing economic efficiency and social equity has been justified. The nature and content of methodological construct of the future paradigm have been clarified.

Keywords: economic theory, development, economic efficiency, social equity, interdisciplinary approach, criteria balance, phenomenological scheme of the concept.

The formulation of the problem. Modern economic theory feels the scarcity of its ability to solve current problems on the basis of traditional paradigms. Their professional use still provides the effectiveness of studying individual separate critical situations, but fails to provide their aggregate picture due to extremely complicated qualitative nature of the practice. Such state has currently the problem of ensuring balanceness of economic efficiency and social equity, being actively discussed, but devoid of systematic methodological and methodical support. The analysis of the available publications on this subject showed that the recommendations presented in their majority, are not convincing and hardly suitable for their practical use. Firstly, they are very often based on the analysis of ideas of a small list of previous studies. Secondly, the authors (especially in these studies) pay much attention to describing the history of problem formation and development [1 - 4 et al.], however no constructive practical technologies for its solution are currently available.

There are sources the titles of which imply the presence of interesting ideas in them. However, they are often not available for studying and are presented rather for the purpose of advertising as know-how than for introducing colleagues and organizing a productive discussion in the scientific world. When writing this article, we have used a large amount of available literature, allowing to consider the authors' vision of the ways of problem solution. From these sources we can mark, for example, logically and convincingly expounded evolution of the development of this area with proposals for further research content in the work of I. Popova [5]. Integrated research on the subject is presented in the publications of such authors as M. Vakhtina [6], I. Afinogenova [7], O. Makarova [8], Yakunina [9]. When working on

this article, we have also taken into account the fact that there are known cases in the science when it makes sense to return to the undeservedly forgotten results of previous researches. To generate ideas on the performance of further studying the balanceness of efficiency and equity, we used separate findings on the problem analysis, reflecting its structural solutions in the coordinates of its time, presented in the works of famous scientists - classical economics (eg, D. Petrosian [10] R. Ryvkina [11], T. Zaslavskaja [12]).

Studying the problems of ensuring balanceness of economic efficiency and social equity is currently intensified. Over the last years the attention paid to them in Ukraine has increased, that is reflected in interesting and informative publications of domestic scientists [8, 13-15].

Both economic balanceness and social equity already have the history of research study and remain within scientists' eyesight, however many problems of their balancing still require conceptual analysis and development of mechanisms for practical solution. The critical field of theoretical and practical problems on the subject has not been clearly determined. Some authors insist on the absence of systemic theoretical background for their solution [10], while others believe that such background is already available, that only practical advice and programs of their implementation are required [1].

If we compare the closeness of scientists' views on the two problem components (efficiency or equity), the structure and function of social equity are more uncertain as compared to the similar characteristics of economic efficiency. One can agree with A. Kovnerov who in the article "Dialectics of "Truth-Veritas" explains the complexity of studying and regulating the equity by the growth of life dynamism. Particularly the rates of

its changes impede timely specifying the reasons for the occurrence of unique critical situations: "Social concept of equity can be attributed to those philosophical problems, the solution of which will undertake each new generation of philosophers, realizing the historic nature of the obtained solutions" [16, p. 58].

Especially conflicting views scientists have on equity qualitative and quantitative assessment criteria. Some of them are oriented exclusively on economic performance [11, 14, et al.], while others declare the need to switching to its human-dimension indicators [6], providing at that neither justification list, nor justification content. Sometimes they provide them only at the macro level (through indicators of quality and standards of life), although the subject area has a hierarchical structure, which is based on the equity of each separate individual.

Ideas that unite scientists studying the coordination of economic efficiency and social equity are, firstly, the awareness of the need to enrich the economic model of a human. The problem, having been long overdue and solved is connected with reflecting in it not only economic but also social interests, desire to develop skills, demonstrate the unique personal abilities in work, perceive and solve critical situations as motivators of labor behavior [3, 5, 14, 19, et al.] . Another unifying moment in the construction of methodical support is the focus on the creation and use of multidisciplinary technologies, both in the study of the current problem of economics and in the development of technology for conversing practical situations [5, 13, 14, 19, et al.].

Developments of psychology, sociology and other of human-dimension disciplines have long been actively penetrating into the subject area of traditional economics, however being non-systematically used. That is, there is still no logical system paradigm for studying multiple-parameter interdisciplinary problem of balancing efficiency and equity aimed at restoration of effective functioning and sustainable development of the economic system.

The purpose of the article is the definition of conceptual background of developing research paradigm of studying balanceness of economic efficiency and social equity, project problems of its formation and ensuring the effectiveness of their solutions.

As methodical support for the achievement of article purpose we have used dialectic, system-synergy and multidiscipline approaches, analysis and synthesis of abstract theorems of economics, philosophy, sociology, social and economic psychology, organizational behavior, theo-

ry of management and other sciences related to the study of human activity.

Literature review. The first condition for ensuring the reliability of developing preparadigmatic research of efficiency and equity balanceness reserves is the focus on the use of theoretical and methodological foundations, technologies, tools of a complex of disciplines related to the study of human activity [5, 14, 18, et al.]. Scientific practice shows that this approach allows to solve new problems, creates the basis for explanation and prediction of complex by their nature phenomena, opens the possibility of building new technologies, methods and approaches. To overcome the problems of ensuring the effectiveness of a multidisciplinary approach in research studies, it is advisable to use the recommendations presented in the work of O. Palagin and O. Kurgaev [20].

The effectiveness of the discussions and practical use of interdisciplinary approach depends on the interpretation of this concept. A. Kolot believes that interdisciplinarity can be taken in the following cases:

- mutual penetration, cross-fertilization of approaches and methods of various sciences (disciplines);
- possibility to identify, recognize and accept the things having been hidden in the depths of a particular science, provided the use of methods and tools of other sciences;
- expansion of interdisciplinary connections as an antidote to excessive narrowing of the subject, area of scientific research, problematics of economic disciplines;
- attracting methods, tools, research results by interrelated sciences, the use of their theoretical frameworks, models, categories, concepts;
- desire to overcome the expansion of economic materialism to most sectors of economic science;
- moving socio-economic, managerial methods, tools beyond the study of economics proper on one side, and the interaction of economists with other scientists, engagement of their methodological and practical tools on the other side;
- not only engagement of methods and tools of various sciences, but their integration in the sense of construction of interdisciplinary objects, items, the work with which allows to obtain new scientific knowledge;
- scientific and pedagogical innovation, giving birth to the ability to see, recognize, take something being unavailable within a single science with its specific narrowly focused object, subject and methods of research.

That is, interdisciplinarity shall be broadly defined as the synergy of different sciences, providing the development of integration processes, the increasing interaction of methods and tools for receiving new knowledge [15, p. 20].

As for horizontal interdisciplinary relationships of economic theory and practice, they have long been reflected, for example, in such disciplines as economic psychology, economic sociology, socioeconomics [21 - 23]. The last mentioned scientific direction is actually actively promoted and developed in the context of representing tools for ensuring consistency of economic efficiency and social equity.

A. Etzioni, a founder of the new science thus determines its characteristics as follows: "Socio-economics emphasizes the role of social equity along with economic efficiency". Its supporters consider it necessary to take into account first of all the impact of psychological "income" and emotional security on workforce productivity when performing economic studies. Secondly, the importance of preserving the institutional integrity (and all the parties involved) compared to the imperialist corporate policy shall be taken into account. Thirdly, the importance of moral foundations both for family and community, and for the market itself, which is ultimately based on trust and integrity shall be considered [40].

A famous sociologist T. Zaslavskaja notes the following important principles of socioeconomics, promoting harmonization of economic and sociological approach in this discipline:

1. System approach as the basis of methodological positions: any socio-economic object is represented as an integrated open system, economic and social aspects of functioning (development) are closely related to each other, but at the same time endowed with own logic of change (development) in the space and time.

2. Consideration of the bilateral nature of the relationship between economic and social aspects of life, mutual interaction of their characteristics.

3. Use of economic evaluations of the studied social processes and phenomena, their interrelations.

4. Recognition of social character of economic activity, taking moral and cultural, socio-structural and other aspects of individual choice of economic behavior variant into account.

5. Selection of interdisciplinarity of scientific positions when studying real problems does not limit the economic approach, but recognizes it as just optional.

6. Adjustment for the use of theoretical constructs results when developing practical recommendations [23, p. 146].

Socioeconomics states: social equity shall be a criterion for assessing decisions made by government officials, business entities and civil societies. If in the process of building a socially oriented economy the contradictions in relation to equity of business, power and society remain unsolved, there will be no success in its reforms.

Traditional economic theory pays little attention to the interaction of economic objects, subjects and institutions. This important addition to the ideas of socioeconomics is reflected in publications focused on the search of tools for arranging the relationship between economic efficiency and social equity [10]. In this respect, it shall be noted, for example, the work of M. Vakhtina [6]. The author, based on a large statistical material, gives the grounds for the need in the establishment of institutional mechanisms for ensuring social equity in the modern market system. "Investigation of the institutional foundations of fair market economy will help to provide the necessary theoretical basis for the development and implementation of specific measures aimed at maintaining equality of economic rights, fair competition, overcoming excessive income inequality and poverty", believes M. Vakhtina [6, p. 5]. Considerable assistance in the creation of fair state institutional mechanisms of building a just society and the economy in Ukraine have civil organizations with experience in reconciling their private interests with national ones [7, p. 59; 24, p. 121; 25, p. 5].

Vertical multidisciplinary in the study of reserves of constructive balanceness of economic efficiency and social equity is focused on the association of ideas, methods, mechanisms of perception and transformation of actuality of sciences, being at different levels of abstraction and generalization. Economic theory and philosophy can be referred to such sciences in relation to the subject matter of this article. However, focusing on these disciplines, it is necessary to take into account the fact that they both have their own problems.

Thus, economic theory is currently looking for the ways to overcome the limitations of mechanical models of economic phenomena, oriented at process linearity. This limitation is already recognized by the scientific community, however a convincing alternative model of nonlinear mechanisms of economic processes is still being developed. The problems of its construction are associated first of all with the need to use technologies, tools of disciplines related to the humanization of human life, which are hardly mathe-

mized by their nature. Secondly, humanitarian perception of object in its historical development can never be final and the only reasonable. The dynamism of the economy and society has such consequences that both products of activities and human potential are evaluated by new generations from scratch, reinterpreted, filled with new value and meaning.

The most part of work on the possibilities of solving this problem is performed by academician O. Bogomolov. A regular seminar on "Non-economic facets of economics: the unknown mutual interaction" and publications of monographs presenting his findings were organized on his initiative [26]. Ideas of problem brainstorming are supported by many scientists [19; 27 - 29], including Ukrainian ones [14].

The arguments and reasons for inconsistency of the modern economic theory are presented in the works of Yu. Shevtsov [30; 31]. He categorically denies the opinion of Nobel laureate R. Lucas, who directly states that he pursues in his research the goal of creating a mechanical artificial world populated by interacting with each other robots, being the subject matter of economics. According to R. Lucas, the economic theory "is something that "can be put on a computer and run". Yu. Shevtsov expresses his opinion on the ways of economic science development as follows: "Moral structuring of the economy – here is the way of its progressive transformation, according to which the efficiency of production activity finds its expression not in the value of abstract parameters of financial sufficiency of various business entities – income, profitability GDP and others, but acquires its spiritual dimension" [30, p. 56]. At that the author agrees with his colleagues having previously published a similar opinion [32; 33].

Revolutionary changes in the economic life and economics require radical and global changes in the process and content of the system of scientific knowledge, transition to new theoretical and methodological bases, to new fundamental concepts and methods, to the scientific picture of the world. Reliability weakness of modern economic science resembles the situation existing at the beginning of the 20th century in physics. Then the revolutionary changes in the science were so fundamental that forced the scientists to review its philosophical foundations and due to that revision its status was restored.

That is why when studying modern sophisticated economic problems, it is advisable to reconsider the relationship of economics and philosophy. That is, an anticipated radical change of economic theory concept requires the appropriate

philosophical foundation. Its role is convincingly argued by P. Alekssev and A. Panin who believe that philosophy stands as one of the essential factors of scientific knowledge integration, ensuring the effectiveness of constructing a new economic theory based on combining knowledge of other sciences [34, p. 27].

Their opinion is supported by other philosophers. Thus, V. Kanke writes on this subject the following: "Every scientific discipline is a systematic formation with at least three its parts being distinctly distinguished: basic science as such, its philosophy and methodology ... Knowledge of the basic part of scientific discipline does not eliminate the need to make its form clear to others and provide clear formulation of its basis, that requires corresponding methods becoming meaningful in philosophy of this science. Namely such philosophy aims to provide the science with the highest form of conceptual soundness" [35, p. 3].

V. Kokhanovskii notes: "Researchers mark off a specific heuristic function of philosophy in relation to scientific knowledge, which is most noticeable when nominating fundamentally new theories and ratios. Namely philosophical studies form science self-consciousness, its reflexivity, develop inherent to it understanding of its capabilities and prospects, specify directions of its further development" [36, p. 37]. However, when dealing with the above recommendations, it should be remembered that the philosophers themselves warn: "Studying the most general laws of being and knowledge, philosophy acts as a marginal, the most common method of scientific research. This method, however, cannot replace the specific methods of individual sciences, it is not a universal key that opens all the mysteries of the universe, it a priori defines neither specific results of particular sciences, nor their peculiar methods" [36, p. 328].

Unification of concepts of philosophy and concrete science is quiet a complicated process. P. Alekssev and A. Panin pay attention to the content of this complexity, "The attention shall be paid to the following moment: the impact of philosophy on the construction of specific theories is not integral but fragmentary, local. Only separate ideas, concepts (or their groups), separate philosophical principles have "penetrating" force... Specific scientific knowledge appears to be selective not only in relation to various philosophical concepts, but also in relation to different categories and principles within one philosophical system of categories. ... If it is true that philosophical ideas and principles perform selective function in respect of specific scientific knowledge (its ideas, principles, hypotheses, concepts, theories), it is equally true

that the forming specific scientific hypothesis or theory (directly or indirectly) selects philosophical ideas, principles, concepts). There is a kind of test of philosophical principles and general categories in the practice of perception. Such competition and such a test can stand far not all kinds of philosophical principles ... [34].

Using philosophy when developing the ways of resolving contradictions of particular science, it shall be mentioned that it itself has contradictions and significant reserves of its development. The main aspects of the development are related to a person's search of his position in the world, determination of reason for existence, the fate of our civilization. However, an agreed solution of this mission of its science by philosophers has not been yet presented. They have no unity even in the representation of the structure of their science. Some of them mark in it ontology, epistemology, logic, dialectics, ethics, aesthetics, as well as anthropology, social philosophy, history of philosophy, philosophy of religion, methodology, philosophy of science, philosophy of technics and others [36, p. 30]. Others mark ontology, gnoseology, social philosophy, philosophical anthropology [37, p. 5]. Enough detailed classification of philosophy sections is explicated in the work of O. Kirichok [38, p. 13]. The author marked off such a section as phenomenology, almost absent in the traditional lists of classic textbooks on philosophy. Information space is full of publications on phenomenology. However, the presentation of the material is focused exclusively on philosophers, and is little available for economists due to the terminology. In terms of solving problems associated with studying reserves of efficiency and equity balanceness, namely this direction of philosophy is of principal interest. Phenomenology assumes that in situations where the science has no ready constructions (paradigms), a scientist can use his intuitive vision of the problem and try to normalize the available knowledge, skills and ability to formulate the content of the new paradigm. Confidence in decision making in this case is provided by systems thinking, intuition, talent, considerable competence in the subject area. The whole problem of the phenomenological system of phenomenon or process perception is that its not unique content prevents the author to freely share his knowledge with the scientific world, create a group of like-minded people, required by the new paradigm.

To solve this problem, it makes sense to use the provisions and recommendations of philosophy of science. In the corresponding literature its content is often represented by variants of such scientist as K. Popper, T. Kuhn, P. Feyerabend, I.

Lakatos, either of which has his own idea about the subject. K. Popper states that the science has no final decision; it is constantly developing from a shallower to a deeper problem. T. Kuhn believes that the science is developing unevenly, on a phased basis, from traditional technology through the revolution to the new technology. The scientific revolution according to Kuhn is a paradigm shift, the transition from one "normal science" to another one with the mandatory creation of a scientific school, working under technology of the new single paradigm. Feyerabend has more radical views on the revolutionary way of science development, actively protecting the "thesis of theories incommensurability" and believing that "everything is permissible" in the scientific search. The effectiveness of the orientation to the philosophy of P. Feyerabend depends on the ability of a scientist to protect the position of his ideas in scientific discussions. The basic unit of the philosophical model of science according to I. Lakatos is a "research program", consisting of a "hard core" and "protection belt". Hard core can be taken as the main integral structure of Kuhn's paradigm, while protection belt is an attempt to overcome paradigm limitations in specific situations. In general, the fact shall be accepted that the development of philosophy of science considerably decelerates in comparison with the development and accumulation of current science problems (apart from future ones) and those past achievements, being subject to methodological analysis.

Currently the development of economic science in Ukraine, related to the class of socio-humanitarian disciplines is implemented, controlled and qualified according to Kuhn's philosophy. This variant of science development involves three stages: pre-paradigmatic, paradigmatic and revolution stages. At the last stage the subject area escapes from usual paradigmatic coordinates of development laws and requires a global review of its ideas and construction of a new paradigm. If we apply this thesis to the subject of the present article, its research is currently on pre-paradigmatic phenomenological stage. Before proposing original ideas of the new paradigm, the content of this scientific construct shall be firstly clarified. Unfortunately, it has a great number of interpretations. T. Kuhn recognized this problem and at a certain stage of his scientific activity replaced the construct "paradigm" to construct "disciplinary matrix".

Analysis of variants of paradigm determination was performed by V. Kotenko in the article "The paradigm as the methodology of scientific activity." The author came to the conclusion that the main cause of problem of using paradigms as

methodology of scientific reality is an ambiguous understanding of the nature of science and scientific studies. The article gives examples of ambiguities paradigm interpretation. Thus, Yu. Yakovets understands under a paradigm a prevailing system of ideas and theories, providing the certain vision of the world. A well-known expert in the methodology of science, V. Stepin, analyzing this concept, states that paradigm is a type of rationality, intrascientific strategy, science foundation (ideals and norms, worldview, philosophical basics). He believes that the paradigm can be defined as a strictly scientific theory, embodied “in a system of concepts that express the essential features of reality, as well as generally recognized scientific achievements, providing the scientific community with a model of challenging problems and their solutions within the framework of a certain historical period”. V. Kotenko makes his conclusion about the functional role of the paradigm: it serves as a methodological basis for scientific activity, where a new type of ideals and norms of scientific research, standards and methods of explanation and description, norms of knowledge conclusiveness and reasonableness, ideals of organization of knowledge and scientific studies are formed [39, p.22-25].

At the stage of paradigm shift several scientific schools are simultaneously developed, often having opposing views. This tendency shall not be perceived as a problem, since it allows to consider and use the accumulated rich potential of economic science. For effective uniting original schools and technologies of various disciplines, it is necessary to represent their paradigms in similar coordinates. The search of generalization of paradigm structural components in classical publications was unsuccessful. However, the attempts, allowing building a conceptual framework of a new paradigm shall be continued. To solve this problem, we offer the following components of the preliminary construct of studies devoted to balanceness of economic efficiency and social equity:

1. The main idea. It shall reflect the essential change of the content of the research subject, allowing to focus attention on its critical points.

2. Conceptually-categorical support. Today, a new paradigm shall be created at the intersection of scientific disciplines. Different scientific schools often coexist in disciplines. This is especially true for the humanities. Therefore, without clarifying the meaning of the terms used in the paradigm, the scientific community will not be able to exchange ideas.

3. Hypotheses. Pre-formulated hypotheses, their number and content will create a sufficient

and necessary number of organically united in a system ideas necessary for the protection of authorship and recognition of academic qualification. Each hypothesis shall be made in order to resolve conflicts between the requirements of practice and the limitation of available theoretical background of its solution.

4. Principles of study and principles of practice transformation. They greatly facilitate the work of followers. Their list can be voluminous, however in a particular situation a working combination of principles shall be created by synthesizing the principles of those sciences that form the theoretical field of the new paradigm.

5. Technologies of qualitative and quantitative diagnostics of the basic characteristics of the central notion, factors and conditions of its origin, preservation and development. It shall be taken into account that the complexity of mathematical models has to be necessary and sufficient for getting the result, considering time savings, allowing take close to optimal practical solution in real time.

6. Possible sources of information for search and argumentation of the conclusions and results. This is the most difficult component of the paradigm of balancing economic efficiency and equity. Only convincing advertising of usefulness of the research results will allow to win over those practitioners who will be offered a list of constructive solutions to their unique problems.

Conclusions and prospects for further research. Studying a multiple-parameter problem of balancing efficiency and equity with the objective of ensuring effective functioning and sustainable development of the economic system has no methodological support. Its development is possible on the basis of horizontal and vertical interdisciplinary approach. Equity is the most complex construct in the pair “efficiency-equity”. For its studying it is advisable to use recommendations of such a relatively young science as socioeconomics. This discipline has most practices for justifying the need for social equity as a criterion for assessing decisions made by government officials, business entities and civil societies. Vertical interdisciplinarity is ensured by the use of recommendations of economic theory and philosophy. Focusing on these disciplines, it is necessary to take into account non-economic facets of economics: Using the philosophy for developing the ways of resolving conflicts of a particular science, recommendations of phenomenology shall be taken into account. This field of philosophy assumes that in situations where the science has no ready constructions (paradigms), a scientist can use his intuitive vision of the problem and try to normalize the available knowledge, skills and ability to for-

mulate the content of the new paradigm. To solve the problem of studying balanceness of economic efficiency and social equity, paradigm construction can be oriented to the following system of its elements: the main idea; conceptual-categorical support; hypothesis; principles of research and transformation of balanceness; technologies of qualitative and quantitative diagnostics of the main characteristics of balanceness, factors and conditions of its origin, preservation and development; possible sources of information for the search and argumentation of the conclusions and results. Further continuation of studies on the subject of the article shall be focused on clarifying the content of the listed paradigm components. The authors are ready to accept observations and recommendations of colleagues in this process.

Література

1. *Аргунова, В. Н.* Социальная справедливость: социологический анализ [Текст] : дис. ... докт. соц. наук : 22.00.01 : защищена 17.04.05 : утв. 23.08.05 / Аргунова Вера Николаевна. – СПб, 2005. – 372 с.
2. *Дьячкова, Т. В.* Социальная справедливость как основа консолидации и развития современного российского общества [Текст] : автореф. дис. докт. соц. наук : 22.00.04 / Дьячкова, Татьяна Владимировна ; Саратовский ун-т. – Саратов, 2005. – 36 с.
3. *Дамшаева, В. А.* Проблема справедливости в свете концепции устойчивого развития [Текст] : автореф. дис. канд. философ. наук : 09.00.11 / Дамшаева, Вера Анатольевна; Бурятский государственный ун-т. – Улан-Удэ, 2000. – 20 с.
4. *Торосян, О. А.* Идеал справедливости в социально-гуманистическом измерении [Текст] : автореф. дис. канд. философ. наук : 09.00.11 / Торосян Ольга Азатовна; Ивановский государственный химико-технологический университет. – Иваново, 2014 – 19 с.
5. *Попова, И. П.* Социальная справедливость в научных дискуссиях 1990-2010 годов / И. П. Попова // Мир России. – 2016. – № 3 – С. 56-75.
6. *Вахтина М. А.* Институциональные основания справедливой рыночной экономики / М. А. Вахтина. – Изд-во СамНЦ РАН : Самара, 2013. – 255 с.
7. *Афиногенова И. Н.* Экономическая эффективность и социальная справедливость // Территория науки. – 2013. – № 1. – С. 54-60.
8. *Макарова О. В.* Соціальна політика в Україні [Текст] : монографія / О. В. Макарова. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 244 с.
9. *Якунина И. Н.* Баланс социальной справедливости и экономической эффективности как условие гармонизации экономических интересов в условиях формирования постиндустриального общества / И. Н. Якунина // Вестник ОрелГИЭТ. – 2011. – № 3 (17). – С.120-125.
10. *Петросян Д.* Социальная справедливость в экономических отношениях: институциональные аспекты / Д. Петросян // Вопросы экономики. – 2007. – № 2. – С. 59-67.
11. *Рывкина Р.* Социальная справедливость и общественное мнение / Р. Рывкина // Свободная мысль - XXI. – 2005. – № 10. – С.70-80.
12. *Заславская Т. И.* Социальный механизм трансформации российского общества / Т. И. Заславская // Социологический журнал. – 1995. – № 3. – С. 5-21.
13. *Сімченко Н. О., Панченко В. П.* Імперативи розвитку підприємств в умовах розбудови соціально орієнтованої економіки України / Н. О. Сімченко, В. П. Панченко // Екон. вісн. нац. техн. ун-ту України «КПІ» : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 9. – С. 46-51.
14. *Геєць В., Гриценко А.* Економіка і суспільство: невідомі грані взаємовпливу (роздуми над прочитаним) / В. Геєць, А. Гриценко // Економіка України. – 2012. – № 3. – С. 4-24.
15. *Колот А.* Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти / А. Колот // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка / відп. ред. В. Д. Базилевич. – Київ : Київський ун-т. – 2014. – Вип. 5 (158): Економіка. – С. 18-22.
16. *Ковнеров А. А.* Диалектика правды истины в категории «справедливость» / А. А. Ковнеров // Вісник Дніпропетровського університету. – 2012. – Вип. 22 (9/2) : Філософія. – С. 85-90.
17. *Шипунова Т. В.* Социальная справедливость: понятие, виды, критерии оценки [Электронный ресурс] / Т. В. Шипунова. Режим доступа: http://deviantology.spb.ru/etc/publications/Shipunova-Sotsialnaya_spravedlivost.pdf. – 07.06.2016 г.
18. *Сімченко Н. О., Панченко В. П.* Імперативи розвитку підприємств в умовах розбудови соціально орієнтованої економіки України / Н. О. Сімченко, В. П. Панченко // Екон. вісн. нац. техн. ун-ту України «КПІ» : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 9. – С. 46-51.
19. *Симонян Р. Х.* Непреодолимое искушение социальными миражами / Р. Х. Симонян //

Общественные науки и современность. – 2009. – № 2. – С. 114-125.

20. Палагін О., Кургаєв О. Міждисциплінарні наукові дослідження: оптимізація системно-інформаційної підтримки / О. Палагін, О. Кургаєв // Вісник Національної академії наук України. – 2009. – № 3. – С. 14-25.

21. Шабанова М. А. Новые вызовы практики и потенциал социэкономике / М. А. Шабанова // Социальная политика: экспертиза, рекомендации, обзоры. – 2010. – № 12. – С. 31-52.

22. Матвеев М. М. Теоретические основы концепции социэкономического пространства / М. М. Матвеев // Вопросы инновационной экономики. – 2011. – № 5 (5). – С. 43-50.

23. Заславская Т. И. Социэкономике как актуальное основание междисциплинарной интеграции / Т. И. Заславская // Вопросы экономики. – 2013. – № 5. – С. 144-150.

24. Томаш Л. В. Гражданское общество – социальная основа государства, власти и демократии / Л. В. Томаш // Евразийский юридический журнал. – 2012. – № 12 (55). – С. 121-125.

25. Стеблецова Н. Н., Васютин Ю. С. Теоретико-методологические подходы к познанию гражданского общества, его места и роли в консолидации и стабильности общественных отношений / Н. Н. Стеблецова, Ю. С. Васютин // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – Т. 13. – С. 1511-1515.

26. Неэкономические грани экономики: непознанное взаимовлияние. Научные и публицистические заметки обществоведов / Рук. междисципл. проекта и науч. ред. О. Т. Богомолов; зам. рук. междисципл. проекта Б. Н. Кузык. – М. : Институт экономических стратегий. – 2010. – 800 с.

27. Ставцева Т. И. Проблемы становления информационной парадигмы в экономической теории / Т. И. Ставцева // Управление общественными и экономическими системами. – 2006. – № 1 (7). – Режим доступа: <http://www.inforeg.ru>.

28. Кривошеев В. Рецензия на публикацию проекта «Неэкономические грани экономики: непознанное взаимовлияние» / В. Кривошеев // журнал «Экономические стратегии». – 2011. – № 1. – С. 98-109.

29. Пилипенко Е. В., Баталов Ю. Б. Духовное производство как основа новой экономической теории / Е. В. Пилипенко, Ю. Б. Баталов // Известия ИГЭА. – 2013. – № 1 (87). – С. 8-12.

30. Швецов Ю. Г. Научная несостоятельность современной экономической теории / Ю. Г. Швецов // Проблемы современной экономики. – 2015. – Вып. № 2 (54). – С. 53-57.

31. Швецов Ю. Г. Духовно-нравственная несостоятельность современной экономической теории / Ю. Г. Швецов // Вестник Томского Государственного университета. Экономика. – 2016. – № 2 (34) – С. 262-288.

32. Львов Д. С. Нравственная экономика : [социальная составляющая современной экономики] / Д. С. Львов // Свободная мысль-21. – 2004. – № 9. – С. 24-36.

33. Брагина Е. А., Глазьев С. Ю. и др. Аксиомы кризиса : обсуждению статьи академика. / Е. А. Брагина, С. Ю. Глазьев и др. // Свободная мысль-21. – 2005. – № 3. – С. 176-195.

34. Алексеев П. В., Панин А. В. Философия: учебник. / П. В. Алексеев, А. В. Панин. – М. : Проспект, 1998. – 568 с.

35. Канке В. А. Философия экономической науки: Учеб. пособие. / В. А. Канке. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 384 с.

36. Кохановский В. П., Золотухина Е. В. и др. Философия для аспирантов: учебное пособие. / Кохановский В. П., Золотухина Е. В. и др. – Ростов н/Д : «Феникс», 2003. – 448 с.

37. Радіонова Л. О. Філософія: навчальний посібник / Л. О. Радіонова. – Харків : ХНАМГ, 2006. – 142 с.

38. Киричок О. Б. Філософія: підручник / О. Б. Киричок. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010. – 381 с.

39. Котенко В. П. Парадигма как методология научной деятельности / В. П. Котенко // Библиосфера. – 2006. – № 3. – С. 21-25.

40. Etzioni, A. (ed.) Socio-Economics: Toward a New Synthesis. Armonk, N.Y.: M.E.Sharpe, 1991 P.69.

References

1. Argunova, V.N. (2005). Social justice: the sociological analysis: dis. ... Doctor. soc. Sciences: 22.00.01: 17.04.05 protected: approved. 08.23.05 / Argunova Vera. St. Petersburg, 372.

2. Dylnova, T. (2005). Social justice as a basis for the consolidation and development of the modern Russian society: Author. Dis. Doctor. soc. Sciences: 22.00.04 / Dylnova, Tatiana; Saratov Univ. Saratov, 36.

3. Damshaeva, V.A. (2000). The problem spraved-mately in the light of the concept of sustainable development: Author. Dis. cand. philosopher. Sciences: 09.00.11 / Damshaeva, Vera A.; Buryat State University Press. Ulan-Ude, 20.

4. *Torosyan, O.A.* (2014). Ideal spraved-mately socio-gumanimsticheskom of measurement: Author. Dis. cand. philosopher. Sciences: 09.00.11 / Torosyan Olga Azatovna; Ivanovo State University of Chemistry and Technology. Ivanovo, 19.
5. *Popova, I.P.* (2016). Equity in scientific discussions 1990-2010. *World of Russia*, 3, 56-75.
6. *Vakhtin, M.A.* (2013). Institutional base the fair market economy. Publishing House of the RAS SamNTs: Samara, 255.
7. *Afinogenova, I.* (2013). Economic efficiency and social fair-ness. *The area of science*, 1, 54-60.
8. *Makarov, O.V.* (2015). Sotsialna politika in Ukraine: monograph. In demografii that sotsialnih doslidzhen National Academy of Sciences of Ukraine. Kiev, 244.
9. *Yakunin, I.* (2011). Balance of social justice and economic efficiency, as a condition of harmonization of economic interests in the conditions of formation of postindustrial society. *Herald OrelGIET*, № 3 (17), 120-125.
10. *Petrosyan, D.* (2007). Social Justice in Economic Relations: Institutional Aspects. *Questions of economy*, № 2, 59-67.
11. *Ryvkina, R.* (2005). Social justice and public opinion. *Free Thought – XXI*, 10, 70-80.
12. *Zaslavsky, T.I.* (1995). Social mechanism of transformation of the Russian society. *Journal of Sociology*, 3, 5-21.
13. *Simchenko, N. O. & Panchenko, V.P.* (2012). Imperativi rozvitku of companies in the minds Rozbudova sotsialno orientovanoï Economy of Ukraine. *Ekon. visn. nat. tehn. University the Ukraine "KPI": ST. Sciences. pr.*, 9, 46-51.
14. *Geets, B., & Hrytsenko A.* (2012). *Ekonomika i suspilstvo: nepiznani Grani vzaemovplivu (rozдуми over prochitanogo).* *Ekonomika Ukraine*, 3, 4-24.
15. *Kolot, A.* (2014). Mizhdistsiplinarny pidhid yak peredumova rozvitku ekonomichnoï science and education. *News Kiev national university IM. Taras Shevchenko. - Singapore: Kiev The Univ.*, 5 (158): *Ekonomika*, 18-22.
16. *Kovner, A.A.* (2012). Dialectics of truth-truth in the category of "justice". *News Dnipropetrovskogo universitetu*, 22 (9/2): *Philosophy*, 85-90.
17. *Shipunova, T.* Social justice: concept, types, evaluation criteria. From: http://deviantology.spb.ru/etc/publications/Shipunova-Sotsialnaya_spravedlivost.pdf.
18. *Simchenko, N. O. & Panchenko, V.P.* (2012). Imperativi rozvitku of companies in the minds Rozbudova sotsialno orientovanoï Economy of Ukraine. *Ekon. visn. nat. tehn. University the Ukraine "KPI": ST. Sciences. pr.*, 9, 46-51.
19. *Simonyan, B.C.* (2009). Irresistible temptation to social mirages. *Social studies and the present*, 2, 114-125.
20. *Palagin, O. & Kurgaev O.* (2009). Mizhdistsiplinarni naukovi doslidzhennya: optimizatsiya system-informatsiynoï pidtrimki. *News of Academy of Sciences of Ukraine*, 3, 14-25.
21. *Shabanova, M.A.* (2010). New Challenges practices and potential socio-?conomics. *Social Policy: Expertise, Recommendations, reviews*, 12, 31-52.
22. *Matveev, M.* (2011). Theoretical basis of the concept of socio-economic space. *Issues of innovation economics*, 5 (5), 43-50.
23. *Zaslavsky, T.I.* (2013). Sotsioeconomic as the actual base-mezhdistsiplinarnoy integratsion. *Questions of economy*, 5, 144-150.
24. *Thomas, L.* (2012). Civil-society - the social basis of the state, government and democracy. *Eurasian Law Journal*, 12 (55), 121-125.
25. *Stebletsova, N. & Vasjutin, S.* (2015). Theoretical and methodological approaches to the knowledge of civil society, its place and role in the consolidation and stability of public relations. *Scientific Methodological email "Concept" magazine*, 13, 1511-1515.
26. Non-economic facets of the economy: the unknown interference (2010). Scientific and journalistic notes social scientists / Hands. mezhdistipl. design and scientific. Ed. OT Bogomolov; Deputy. hands. mezhdistipl. Project Boris Kuzyk. Moscow: Institute for Economic Strategies, 800.
27. *Stavtseva, T.I.* (2006). Problems of formation informational paradigm in economic theory. *Managing social and economic systems*, 1 (7). From: <http://www.inforeg.ru>.
28. *Krivosheev, V.* (2011). Review of the publication of the project "Non-economic facets of the economy: the unknown interference". *Journal "Economic strategy"*, 1, 98-109.
29. *Pilipenko, E.V. & Batalov, Y.B.* (2013). Spiritual production as the basis of a new economic theory. *Proceedings of the ISEA*, № 1 (87), 8-12.
30. *Shvetsov, Y.G.* (2015). Scientific inadequacy of modern eco-nomic theory. *Problems of modern economy*, 2 (54), 53-57.
31. *Shvetsov, Y.G.* (2016). Spiritual and moral failure of modern economic theory. *Bulletin of the Tomsk State University. Economy*, 2 (34), 262-288.

32. *Lions, D.S.* (2004). Moral economy: social component of a modern economy. *Free Thought*-21, 9, 24-36.

33. *Bragin, E.A. & Glazyev, S.Y.* (2005). Axioms crisis. Academician article discussion. / EA Bragin, SY Glazyev and others. *Free Thought*-21, 3, 176-195.

34. *Alekssev, P.V. & Panin, A.V.* (1998). *Philosophy: the textbook*. Moscow: Prospect, 568.

35. *Kanke, V.A.* (2009). *Philosophy of economics: Proc. allowance*. Moscow: INFRA-M, 384.

36. *Kochanowski, V.P. & Scrofulaon E.V.* (2003). *Postgraduate Philosophy: Tutorial*. Rostov n/D: "Fe-nix", 448.

37. *Radionova, L.O.* (2006). *Filosofiya: The Teaching posibnik*. Kharkiv: HNAMG, 142.

38. *Kirichok, O.B.* (2010). *Filosofiya: pidhammer*. Poltava: RVV PDAS, 381.

39. *Kotenko, V.P.* (2006). Paradigm as the methodology of scientific work. *Bibliosphere*, 3, 21-25.

40. *Etzioni, A.* (1991) *Socio-Economics: Toward a New Synthesis*. Armonk, N.Y.: M.E.Sharpe, 69.

Дороніна М. С., Михайленко Д. Г.

Концептуальні передумови вивчення економічної збалансованості ефективності та соціальної справедливості

Обґрунтовано необхідність перегляду теоретико-методологічних засад формування і розвитку економічної системи держави на основі забезпечення балансу економічної ефективності і соціальної справедливості. Визначено особливості побудови концептуального забезпечення вирішення проблеми на основі міждисциплінарного підходу. Доведено, що проблема обґрунтування критеріїв справедливості вимагає більшої уваги і обговорення науковим співтовариством. Підкреслено, що філософія науки поки що не має конструктивних рекомендацій для вирішення не тільки майбутніх, а й поточних проблем гуманітарних наук. Обґрунтовано доцільність використання феноменологічного варіанту побудови парадигми балансування економічної ефективності і соціальної справедливості. Виконано уточнення сутності і змісту методологічного конструкту майбутньої парадигми.

Ключові слова: економічна теорія, розвиток, економічна ефективність, соціальна справедливість, міждисциплінарний підхід, баланс критеріїв, феноменологічна схема концепції.

Доронина М. С., Михайленко Д. Г.

Концептуальные предпосылки изучения экономической сбалансированности эффективности и социальной справедливости

Обоснована необходимость пересмотра теоретико-методологических основ формирования и развития экономической системы государства на основе обеспечения баланса экономической эффективности и социальной справедливости. Определены особенности построения концептуального обеспечения решения проблемы на основе междисциплинарного подхода. Доказано, что проблема обоснования критериев справедливости требует большего внимания и обсуждения научным сообществом. Подчеркнуто, что философия науки пока не имеет конструктивных рекомендаций для решения не только будущих, но и текущих проблем гуманитарных наук. Обоснована целесообразность использования феноменологического варианта построения парадигмы балансировки экономической эффективности и социальной справедливости. Выполнено уточнение сущности и содержания методологического конструкта будущей парадигмы.

Ключевые слова: экономическая теория, развитие, экономическая эффективность, социальная справедливость, междисциплинарный подход, баланс критериев, феноменологическая схема концепции.

Рецензент: Гавкалова Н.Л.– доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Державне управління, публічне адміністрування та регіональна економіка» Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна.

Reviewer: Havkalova N. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Public Administration and Regional Economy Department Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine.

e-mail: ngavl@ukr.net

Стаття подана
20.09.2016 р.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ ОРГАНИЗАЦИЙ

В статье изложены сформулированные автором тенденции развития экономики организаций, функционирующих в современных условиях хозяйствования, отличающихся сложной и динамичной структурой. Основное внимание сконцентрировано на хозяйственных отношениях, структуре производительных сил, интенсификации хозяйственных процессов, разделении труда, инфраструктуре, ресурсах организаций. Представленный материал может быть полезен всем руководителям и специалистам организаций, особенно занятых в коммерческом секторе экономики, при осуществлении мероприятий, направленных на максимально эффективное достижение поставленных целей и решение соответствующих задач, а также научным работникам, исследующим микроэкономические вопросы.

Ключевые слова: экономика организаций, хозяйственные отношения, производительные силы, интенсификация, разделение труда, инфраструктура, ресурсы.

Постановка проблемы. Организации являются первичным звеном национальной экономики, прежде всего, в качестве производителей и продавцов, удовлетворяющих потребности населения в различных видах продукции (товаров и услуг), и налогоплательщиков. Поэтому им следует ориентироваться на текущий экономический (хозяйственный) механизм для того, чтобы максимально эффективно осуществлять свою деятельность и быть конкурентоспособными в своих рыночных сегментах.

Анализ последних исследований и публикаций. Хозяйственный механизм организаций подробно раскрыт Р.А. Алборовым [1], А.В. Генераловой [2; 25], В.И. Некрасовым [6], К.В. Павловым [8-11], Р.Г. Саттаровым [3; 7; 12], М.И. Шишкиным [16-17], П.А. Цыпляковым [18-20]. Отдельные тесно связанные с его функционированием вопросы рассмотрены Л.М. Лабутиной [4; 5], А.А. Сергеевым [13-15], Н.В. Чернобаевой [21-24]. На основе их трудов автор выделяет современные тенденции развития экономики организаций, которые они должны учитывать в обязательном порядке для достижения поставленных целей и решения соответствующих задач наилучшими способами:

1. Диверсификация (многопрофильность) хозяйственных отношений. Новый хозяйственный механизм требует от организаций прогрессивных целей и задач, базирующихся на сочетании всех осуществляемых ими видов деятельности коммер-

ческого и некоммерческого характера в условиях активного и динамичного взаимодействия факторов внутренней и внешней среды.

Цель статьи – отобразить современные тенденции развития экономики организации.

Изложение основного материала исследования. Исходя из этого, можно выделить цели организаций:

- 1) максимизация экономической выгоды;
- 2) достижение комплексности хозяйственных операций;
- 3) обеспечение конкурентоспособности продукции.

Задачи организаций:

- 1) создание условий, обеспечивающих самокупаемость и самофинансирование деятельности;
- 2) разработка научно обоснованной заготовительной, производственной и сбытовой политики;
- 3) предельное расширение производства и сбыта продукции;
- 4) создание условий для реализации творческого потенциала работников;
- 5) удержание позиций на рынке сбыта;
- 6) завоевание новых рынков сбыта;
- 7) содействие повышению культурного уровня и моральному оздоровлению общества.

Внутренние факторы деятельности организаций:

- 1) ресурсы;

- 2) технологии;
- 3) организационно-управленческий механизм;

4) организационная культура.

Внешние факторы деятельности организаций:

1) прямые факторы:

- а) покупатели и заказчики;
- б) поставщики и подрядчики;
- в) посредники;
- г) конкуренты;
- д) государство и общественные организации;

е) международные и региональные организации;

2) косвенные факторы:

а) экономические условия (налоговая система, уровень инфляции, уровень учетной и ссудной ставок, уровень безработицы и т.п.);

б) технико-технологические условия (темпы ускорения НТП, степень модификации продукции, объем ассигнований на НИОКР, степень государственного контроля качества и безопасности выпускаемой продукции и т.п.);

в) природно-климатические условия (оснащенность различными видами природных ресурсов, экологическое состояние местности, степень вмешательства государства в процесс использования и воспроизводства природных ресурсов и т.п.);

г) демографические условия (темпы воспроизводства и средняя продолжительность жизни населения, перемены в семьях, демографическая политика государства и т.п.);

д) социально-культурные условия (степень приверженности к основным традиционным культурным ценностям, субкультура в рамках единой культуры, изменение вторичных культурных ценностей и т.п.);

е) политико-правовые условия (система действующих в стране, регионе нормативно-правовых актов, различные международные соглашения и конвенции и т.п.).

2. Модификация структуры производительных сил. В период научно-технических достижений и усиления роли менеджмента структура производительных

сил организаций трансформируется и включает в себя следующие элементы:

1) ресурсы (совокупность необходимых для осуществления деятельности работников, материальных, нематериальных, финансовых средств, объектов и явлений природы);

2) технологии (совокупность последовательно осуществляемых хозяйственных операций);

3) управление (совокупность мероприятий по использованию ресурсов и технологий).

3. Рост доли интенсивных факторов в достижении результатов деятельности. Передовые технологии обеспечивают преобладание интенсификации над экстенсификацией хозяйственных процессов организаций.

Интенсификация – это процесс повышения эффективности деятельности на качественной основе.

Показатели эффективности интенсификации:

1) изменение объема продукции за счет суммы ресурсных, технологических и управленческих расходов на единицу стоимости продукции;

2) изменение объема продукции за счет ресурсных расходов на единицу стоимости продукции;

3) изменение объема продукции за счет технологических расходов на единицу стоимости продукции;

4) изменение объема продукции за счет управленческих расходов на единицу стоимости продукции.

Первый показатель является общим, а все последующие показатели – частными показателями эффективности интенсификации.

Факторы интенсификации:

1) интенсивность (уровень относительных расходов от осуществляемой деятельности).

Показатели интенсивности:

а) ресурсные расходы на единицу стоимости продукции;

б) технологические расходы на единицу стоимости продукции;

в) управленческие расходы на единицу стоимости продукции;

2) научно-технические достижения;

3) разделение труда.

4. Углубление разделения труда.

Борьба организаций за клиентов заставляет их уделять внимание не только количественным, но и качественным показателям деятельности, которые не всегда достигаются за счет собственных средств и находить возможности для межхозяйственной кооперации.

Межхозяйственная кооперация – это кооперация в масштабах нескольких организаций. Выражением межхозяйственной кооперации является процесс интеграции, который заключается в функционировании объединения организаций.

Формы объединений организаций:

1) картель (объединение организаций, осуществляющих единую производственно-сбытовую, научно-техническую, кадровую политику при сохранении ими экономической и юридической независимости);

2) синдикат (объединение организаций, создающих единую контору по сбыту продукции при сохранении ими экономической и юридической независимости);

3) пул (временное объединение организаций, получающих прибыль в общий бюджет, а затем распределяющих ее между собой в заранее установленной пропорции);

4) консорциум (временное объединение организаций, решающих конкретные задачи при осуществлении определенных видов деятельности);

5) концерн (объединение организаций, осуществляющих единую производственно-сбытовую, научно-техническую, инвестиционную, финансовую, внешнеэкономическую и иную деятельность);

6) финансово-промышленная группа (объединение организаций, совместно использующих производственный, торговый и финансовый капиталы для реализации общих экономических интересов);

7) конгломерат (объединение организаций, не имеющих между собой никаких производственных или функциональных связей, под единый финансовый контроль);

8) трест (объединение организаций, теряющих свою экономическую и юриди-

ческую независимость и функционирующих по единому хозяйственному плану);

9) холдинг (объединение организаций, при котором одна организация владеет контрольными пакетами акций других организаций и управляет их деятельностью);

10) ассоциации (союзы) (объединение организаций, при котором они вместе координируют свою деятельность в некоммерческих целях, представляют и защищают общие имущественные интересы).

5. Тесная зависимость основных видов деятельности от инфраструктуры. Количественные и качественные показатели деятельности организаций во многом зависят от вспомогательных и обслуживающих производств.

Инфраструктура – это совокупность отраслей, которые обеспечивают стабильное функционирование основного производства и необходимые социально-культурные и социально-бытовые условия работникам и членам их семей.

Виды инфраструктуры:

1) производственная инфраструктура (совокупность отраслей, обеспечивающих стабильное функционирование основного производства).

К отраслям производственной инфраструктуры относятся:

- а) инструментальные хозяйства;
- б) энергетические хозяйства;
- в) ремонтные хозяйства;
- г) транспортные хозяйства;
- д) складские хозяйства;

2) социальная инфраструктура (совокупность отраслей, обеспечивающих необходимые социально-культурные и социально-бытовые условия работникам и членам их семей).

К отраслям социальной инфраструктуры относятся:

- а) службы общественного питания;
- б) жилищно-коммунальные службы;
- в) образовательные учреждения и библиотеки;
- г) дошкольные учреждения;
- д) учреждения здравоохранения;
- е) учреждения культуры и искусства;
- ж) учреждения физической культуры и спорта.

6. Большая репрезентативность (представительность) используемых ресурсов. Расширение поля деятельности и ее дифференциация приводят к разнообразному использованию ресурсов организациями.

К ресурсам относятся:

1) трудовые ресурсы;

2) активы (капитал):

а) внеоборотные (долгосрочные) активы (основной капитал):

– основные средства;

– нематериальные активы;

– долгосрочные финансовые вложения;

б) оборотные (краткосрочные) активы (оборотный капитал или оборотные средства):

– оборотные фонды;

– фонды обращения;

3) природные ресурсы (земля):

а) ресурсы биосферы;

б) ресурсы гидросферы;

в) ресурсы литосферы;

г) ресурсы атмосферы.

Выявленные и сформулированные автором тенденции формируют вектор (направление) развития экономики организаций в современных условиях хозяйствования, выраженного в ряде их признаков применительно к текущей конъюнктуре:

1. Экономическое единство. Для организаций характерны общие хозяйственные планы.

2. Ресурсное и технологическое единство. Для организаций характерны общие планы по использованию ресурсов и технологий.

3. Организационное единство. Для организаций характерна общая система управления.

4. Социальное единство. Для организаций характерна общая организационная (корпоративная) культура.

5. Единая территория. Для организаций характерна общая территория, на которой осуществляются хозяйственные операции.

Данные признаки, вытекающие из содержания авторских тенденций, свидетельствуют о том, что современным организациям нужно ориентироваться на поли-

хозяйственный (комбинированный) механизм ведения деятельности для ее оптимизации и, соответственно, полному удовлетворению личных и общественных интересов.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Преимущества авторской позиции в области исследования современных тенденций развития экономики организаций состоят в нескольких хозяйственных аспектах:

1. Повышение эффективности интенсификации воспроизводства и конкурентоспособности на рынках сбыта.

2. Совершенствование политики разделения труда.

3. Улучшение показателей эффективности применения ресурсов.

4. Совершенствование кадровой и инвестиционной политики.

5. Укрепление благополучия населения.

Таким образом, организации, следуя авторским тенденциям, смогут достигать конечных желаемых результатов, сочетая собственные интересы с интересами целевых и нецелевых социальных групп и, соответственно, обеспечат себе максимально эффективные показатели деятельности и лидерские позиции по сравнению с конкурентами.

Литература

1. *Алборов Р.А.* Основы бухгалтерского учета: учебное пособие / Р.А. Алборов. – Москва: Закрытое акционерное общество «Дело и сервис», 2002. – 285 с.

2. *Белгородский В.С.* Технологическая платформа легкой промышленности как эффективное инновационное направление развития отрасли / В.С. Белгородский, А.В. Генералова // Транспортное дело России. – 2012. – № 3. – С. 25-26.

3. *Комышев А.Л.* Бизнес-планирование финансового оздоровления предприятий: учеб. пособие / А.Л. Комышев, Р.Г. Саттаров. – Ижевск, 2003. – 275 с.

4. *Лабутина Л.М.* Совершенствование системы финансирования приоритетных национальных программ / Л.М. Лабутина // Актуальные проблемы экономики,

социологии и права. – 2012. – № 3. – С. 82-87.

5. *Лабутина Л.М.* Об оценке динамики социально-экономических индикаторов (на примере Удмуртской Республики) / Л.М. Лабутина // Вестник ИжГТУ им. М.Т. Калашникова. – 2015. – № 3 (67). – С. 52-54.

6. *Некрасов В.И.* Корпоративная организационно-управленческая идеология: проблемы, формы, подходы / В.И. Некрасов, Е.В. Некрасова // Вестник Удмуртского университета. Серия Экономика и право. – 2001. – С. 153.

7. *Носков В.А.* Электрификация сельского хозяйства Удмуртской АССР: проблемы и перспективы: Монография / В.А. Носков, Ф.Д. Рен, Р.Г. Саттаров, Л.П. Савков. – Ижевск: книжное издательство «Удмуртия», 1989. – 158 с.

8. *Павлов К.В.* Системный анализ экономики региона: Учебное пособие / К.В. Павлов, М.И. Шишкин. – Ч. 3. – Ижевск: Удмуртия, 2000. – 356 с.

9. *Павлов К.В.* Инвестиции и инновации интенсивного и экстенсивного типа: методы оценки / К.В. Павлов // Экономика и финансы. – 2011. – № 10. – С. 2-8.

10. *Павлов К.В.* Статистическое измерение развития наноэкономики / К.В. Павлов // Бухгалтерский учет и анализ. – 2014. – № 11 (215). – С. 3-7.

11. *Павлов К.В.* Экономика старопромышленных регионов: Монография / К.В. Павлов. – Saarbrücken: LAP LAMBERT, 2014. – 469 с.

12. *Саттаров Р.Г.* Основы менеджмента для руководителей и специалистов предприятий / Р.Г. Саттаров, Б.Д. Зонов. – Ижевск: Колос, 2003. – 183 с.

13. *Сергеев А.А.* Проблема логики исторического процесса / А.А. Сергеев // Российское государство: прошлое, настоящее, будущее: Материалы II Научной конференции. – Частное образовательное учреждение высшего образования «Восточно-Европейский институт» (Ижевск). – 1997. – С. 61-62.

14. *Сергеев А.А.* К определению понятия «процесс» / А.А. Сергеев // Устойчивому развитию АПК – научное обеспечение: Материалы Всероссийской научно-

практической конференции. – Ижевская государственная сельскохозяйственная академия. – 2004. – С. 303-304.

15. *Сергеев А.А.* Новые тенденции современного исторического процесса / А.А. Сергеев // Инновационному развитию АПК и аграрному образованию – научное обеспечение: Материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Ижевская государственная сельскохозяйственная академия. – 2012. – С. 247-249.

16. *Шишкин М.И.* Региональный хозрасчет в Удмуртии: проблемы освоения: Монография / М.И. Шишкин. – Ижевск: книжное издательство «Удмуртия», 1989. – 144 с.

17. *Шишкин М.И.* Антикризисное управление и финансовое оздоровление предприятий АПК: Учебное пособие / М.И. Шишкин, Р.Г. Саттаров, В.А. Зверев. – 2-е изд., перераб. и доп. – Ижевск: Ижевская государственная сельскохозяйственная академия, 1999. – 66 с.

18. *Цыпляков П.А.* На пути к полному хозрасчету / П.А. Цыпляков // Коллективный подряд в сельском хозяйстве Удмуртии: опыт и рекомендации. – Ижевск, 1984. – С. 64-76.

19. *Цыпляков П.А.* Совершенствование организации внутрипроизводственных отношений в сельскохозяйственных организациях: Монография / П.А. Цыпляков, П.Б. Акмаров. – Ижевск, 2007. – 250 с.

20. *Цыпляков П.А.* Организация внутрихозяйственных производственно-экономических отношений в сельскохозяйственных организациях: Курс лекций / П.А. Цыпляков, П.Б. Акмаров. – Ижевск: ФГБОУ ВПО Ижевская ГСХА, 2014. – 292 с.

21. *Чернобаева Н.В.* Характеристика взяточничества как одной из самых опасных форм коррупции в России / Н.В. Чернобаева // Вестник Удмуртского университета. Серия Экономика и право. – 2009. – № 2-2. – С. 185-191.

22. *Чернобаева Н.В.* Вопросы разграничения взяточничества и коммерческого подкупа / Н.В. Чернобаева // Вестник Удмуртского университета. Серия Экономика и право. – 2010. – № 2-3. – С. 108-111.

23. Чернобаева Н.В. Правовые меры противодействия коррупции в органах государственной власти / Н.В. Чернобаева, В.Е. Зварыгин // Вестник Удмуртского университета. – 2012. – № 2. – С. 163-166.

24. Чернобаева Н.В. Меры противодействия коррупции в органах государственной власти / Н.В. Чернобаева, В.Е. Зварыгин // Вестник Удмуртского университета. Серия Экономика и право. – 2012. – № 3. – С. 163.

25. Чернышова Ю.С. Система антидемпинговых мер в сфере государственных закупок / Ю.С. Чернышова, А.В. Генералова // Инновационное развитие легкой и текстильной промышленности: Сборник материалов Всероссийской научной студенческой конференции. – М.: Московский государственный университет дизайна и технологии. – 2015. – С. 204-206.

References

1. Alborov, R.A. (2002). Fundamentals of Accounting-ray accounting: study guide. Moscow: Closed Joint-Stock society "Business and Service", 285.

2. Belgorodsky, V.S. & Generalova, A.V. (2012). Technological platform, Sky Light Industry as an effective innovative directionion industry development. Transport Russia, 3, 25-26.

3. Komyshev, A.L. (2003). Business plan of financial improvement of the enterprises: Textbook. Benefit. Izhevsk, 275.

4. Labutina, L.M. (2012). Sovershenstvo-va-financing system of priority governmental national programs. Actual problems of economics, sociology and law, 3, 82-87.

5. Labutina, L.M. (2015). An estimate of dynamics-ki socio-economic indicators (in the example of the Udmurt Republic). Herald IzhSTU them. MT Kalashnikov, № 3 (67), 52-54.

6. Nekrasov, V. (2001). Corporate optional and managerial ideology: the problem, forms, approaches. Bulletin of Udmurt University. Series of Economics and Law, . 153.

7. Noskov, V.A. (1989). Electrification of rural-ture of the Udmurt Autonomous Soviet Socialist Republic: the problems and prospects: Monograph. Izhevsk: Publishing House "Udmurtia", 158.

8. Pavlov, K.V. & Shishkin, M.I. (2000). System analysis of the regional economy: Text-book, Part 3. Izhevsk Udmurtia, 356.

9. Pavlov, K.V. (2011). Investments and innovation intensive and extensive type: methods of assessment. Economy and Finance, 10, S. 2-8.

10. Pavlov, K.V. (2014). Statistics of measurement of development nanoeconomics. Accounting and analysis, № 11 (215), 3-7.

11. Pavlov, K.V. (2014). Economy old-industrial regions: Monograph. Saarbrücken: LAP LAMBERT, 469.

12. Sattarov, R.G. (2003). Basics Management for managers and specialists of enterprises. Izhevsk: Kolos, 183.

13. Sergeev, A.A. (1997). The problem istoric logic process. Russian state: the past, present future: Proceedings of the II Scientific Conference. Private educational institution of higher education "in-Sewage-European Institute" (Izhevsk), 61-62.

14. Sergeev, A.A. (2004). By definition, in adoption "process". Sergeevsus tainable development of agro-industrial complex - scientific secu-chenie: Proceedings of the All-Russian scientific-practical conference. Izhevsk State Agricultural Academy, 303-304.

15. Sergeev, A.A. (2012). New trends of the modern historical process . Innovative development of agribusiness and agricultural education - scientific support: Proceedings of All-Russian scientific-practical conference. Izhevsk State Agricultural Academy, 247-249.

16. Shishkin, M.I. (1989). Regional households settlement in Udmurtia: development problems: Monograph. Izhevsk: Publishing House "Udmurtia", 144.

17. Shishkin, M.I. (1999). Crisis management and financial recovery of agricultural enterprises: Textbook / MI Shishkin, RG Sattar, VA Zverev. 2 nd ed., Revised. and ext. Izhevsk: Izhevsk State Agricultural Academy, 66 .

18. Tsyplyakov, P.A. (1984). On the way to full-cost accounting. Collective contract in agriculture of Udmurtia: experience and recommendations. Izhevsk, 64-76.

19. Tsyplyakov, P.A. (2007). Sovershenstvova-organization of production relations in the agricultural organizations: Monograph. Izhevsk, 250 .

20. Tsyplyakov, P.A. (2014). Organization of on farm production and economic relations in the agri-management organizations: Lectures /

PA Tsyplyakov, PB Akmar. Izhevsk: VPO Izhevsk State Agricultural Academy, 292.

21. *Chernobaeva, N.V.* (2009). Characteristics of bribery, as one of the most-hazardous forms of corruption in Russia. Bulletin of Udmurt Unitheta. A series of Economics and Law, 2-2, 185-191.

22. *Chernobaeva, N.V.* (2010). Questions straints-the defeat of bribery and commercial payoff. Herald udmurtskogo University. A series of Economics and Law, 2-3, 108-111.

23. *Chernobaeva, N.V.* (2012). Legal measures to counter corruption in public author-

ities / bodies NV Chernobaeva, VE Zvarygin // Bulletin of Udmurt University, 2, 163-166.

24. *Chernobaeva, N.V.* (2012). Measures of anti-corruption activities in the sovereign state power. Bulletin of Udmurt university. A series of Economics and Law, 3, 163.

25. *Chernyshov, Yu.* (2015). The system of anti-dumping measures in the public domain-governmental procurement. Innovative Development went to Coy and textile industry: Collected materials of All-Russian Scientific-term student conference. Moscow State University of design and technology, 204-206.

Ільїн С. Ю.

Тенденції розвитку економіки організації

У статті викладені сформульовані автором тенденції розвитку економіки організацій, що функціонують в сучасних умовах господарювання, що відрізняються складною і динамічною структурою. Основна увага сконцентрована на господарських відносинах, структурі продуктивних сил, інтенсифікації господарських процесів, поділі праці, інфраструктурі, ресурсах організацій. Представлений матеріал може бути корисний всім керівникам і фахівцям організацій, особливо зайнятих в комерційному секторі економіки, при здійсненні заходів, спрямованих на максимально ефективне досягнення поставлених цілей і рішення відповідних завдань, а також науковцям, які досліджують мікроекономічні питання.

Ключові слова: економіка організацій, господарські відносини, продуктивні сили, інтенсифікація, поділ праці, інфраструктура, ресурси..

Pyin S.

Trends of development organizations economy

In the article the author formulated the tendencies of economic development organizations in the current business environment, characterized by complex and dynamic structure. Focused on economic relations, the structure of productive forces, intensification of economic processes, division of labor, infrastructure and resources of organizations. The material presented can be useful for all the managers and specialists of organizations, especially those in the commercial sector, the implementation of measures aimed at the most efficient achievement of set goals and specific tasks and also research workers, examining microeconomic questions.

Keywords: economics of organizations, economic relations, productive forces, intensification, division of labor, infrastructure, resources.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Іжевського інституту управління, завідувач кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, vice-rector of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Статья подана
10.09.2016 г.*

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ НАСЕЛЕНИЮ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ (на примере Белгородской области)

Проводимая реформа здравоохранения направлена на обеспечение качества и доступности медицинской помощи, что должно способствовать повышению продолжительности активной жизни населения и является залогом устойчивого социально-экономического развития общества. В этой связи статья посвящена определению направлений, методов и форм инновационного развития и модернизации системы здравоохранения региона на основе организации и приоритета использования первичной медико-санитарной помощи. В этой связи были выявлены приоритетные направления развития первичной медико-санитарной помощи как формы перехода на трёхуровневое её оказание. Сделан вывод о том, что в результате реализации мероприятий модернизации здравоохранения региона медицинская помощь получила своё развитие на всех уровнях её оказания, в том числе на уровне первичной медико-санитарной помощи и на уровне оказания специализированных её видов. Вместе с тем, процесс модернизации здравоохранения Белгородской области осуществлялся недостаточно системно, что требует дальнейшего совершенствования системы управления здравоохранения региона, особенно отказа от приоритета оказания населению стационарной медицинской помощи.

Ключевые слова: регион, модернизация здравоохранения территории, динамика развития, системный подход, Белгородская область, трёхуровневое оказание медицинской помощи.

Постановка проблемы. На современном этапе развития общества реорганизация и модернизация системы здравоохранения региона как основа решения проблем сохранения здоровья населения и решения связанных с этим иных социально-экономических проблем зависят от активного межведомственного взаимодействия, а также от эффективности деятельности самой системы здравоохранения, проблем его финансирования, укомплектования и уровня профессионализма кадров, оснащения медицинских организаций современным оборудованием, эффективными методами и методиками диагностики и лечения и разработкой адекватной системы мотивации качественной работы специалистов [1]. В этой связи изучение динамики этих явлений в период модернизации здравоохранения региона приобретает первостепенную значимость и актуальность.

Анализ последних исследований и публикаций. Методологической основой для достижения цели исследования использовался комплексный подход и использовались методы статистического и сравнительного анализа [7]. С их помощью проанализированы различные аспекты организации медицинской помощи жителям

региона и отдельных её видов, дана её оценка и перспективы развития.

Целью данной статьи является изучение состояния и динамики развития медицинской помощи, в том числе специализированных её видов населению Белгородской области за последнее время, а также определение прогнозов её развития в обозримой перспективе.

Для достижения этой цели были поставлены и решены следующие задачи: анализ и изучение законодательной базы по организации медицинской помощи и развитию здравоохранения; осуществление оценки и состояния здравоохранения и организации медицинской помощи Белгородской области с приоритетом первичной медико-санитарной помощи (ПМСП) и оценки специализированной (в том числе высокотехнологичной) помощи, а также формирование прогноза их развития на ближайшую перспективу.

Для их реализации здравоохранение Белгородской области в настоящее время располагает сетью медицинских организаций, в состав которой входят: 50 больничных организаций, имеющих в своем составе 53 врачебные амбулатории, 62 центра (отделения) врача общей (семейной) практики (ВОП), 543 фельдшерско-акушерских пункта (ФАП), 1 домовое хозяйство; 18

самостоятельных амбулаторно-поликлинических организаций; 3 станции скорой медицинской помощи (кроме того, 37 станций и отделений, не имеющих статуса юридического лица); 4 станции переливания крови; 5 круглогодичных санаторно-курортных организаций; дом ребенка; 7 организаций особого типа, не оказывающих медицинскую помощь населению. В регионе также широко развита сеть частных и ведомственных медицинских организаций, 9 из которых участвуют в реализации территориальной программы государственных гарантий оказания гражданам Белгородской области бесплатной медицинской помощи (программа госгарантий). Приоритет в развитии системы здравоохранения региона отдан развитию внебольничной медицинской помощи и её профилактического направления с конечной целью увеличения продолжительности жизни и сокращения смертности населения. Параллельно развивалась специализированная, в том числе высокотехнологичная медицинская помощь (ВМП).

Изложение основного материала исследования. В целях обеспечения ПМСП жителям области функционирует широкая сеть медицинских организаций, включающая территориальные поликлиники для взрослых, детские поликлиники, женские консультации, врачебные и фельдшерские здравпункты в городах и лечебно-профилактические учреждения врачебного участка в сельской местности, к которым относятся фельдшерско-акушерские пункты, здравпункты, центры врача общей практики, участковые больницы, врачебные амбулатории, являющиеся первичным звеном в системе ПМСП [2]. Для жителей районного центра основным учреждением, оказывающим ПМСП, является поликлиника центральной районной больницы. Всего в 2014 году ПМСП в области оказывалась 133 амбулаторными медицинскими организациями, в которых работало 14 454 человека, из них: врачей – 3 109; среднего медицинского персонала – 6 989; младшего медицинского персонала – 1 977. За анализируемый период с 2012 по 2014г.г. обеспеченность врачебными кадрами амбулаторно-поликлинического звена увели-

чилась на 8.1% и составила в 2014 г. 20.1 на 10000 населения (2012 г. – 18.5); а обеспеченность средним медицинским персоналом увеличилась на 2.7% и составила 45.2 (2012 г. – 44.0) на 1000 населения.

В результате проведенной реорганизации мощность амбулаторно-поликлинических медицинских организаций за 2012-2014 годы сократилась всего на 0.3% и составила в 2014 г. 33 812 посещений в смену (2012 г. – 33 923). Соответственно несколько снизилась обеспеченность населения амбулаторно-поликлиническими организациями, которая составила 218.7 посещений в смену на 10000 населения, что ниже среднего показателя по ЦФО (Центральный федеральный округ) (ЦФО 2013 г. – 234.5). Однако это не повлияло на количество посещений к врачам амбулаторно-поликлинического звена (первичного звена), которое на протяжении этих лет не изменилось и составило 9.3 на 1 жителя в год. В тоже время, в связи с активным развитием профилактического направления работы первичного звена изменилась структура посещений.

Количество посещений с профилактической целью увеличилось на 32% и составило в 2014 г. 3.3 посещения на 1 жителя в год (2012 г. – 2.5), а их доля в структуре посещений увеличилась на 5.5% и соответственно составила 35.5% от общего количества посещений в поликлинике и на дому (2012 г. – 30.0). Доля посещений по поводу заболеваний, наоборот, уменьшилась на 13.0% и составила 6.0 посещений на 1 жителя в год в 2014 г. (для сравнения в 2012 г. – 6.9). Это подтверждает существование тенденции о переориентации работы врачей первичного звена на профилактическую работу. С этой целью проводилась диспансеризация определенных групп взрослого населения Белгородской области - общее число граждан, подлежащих диспансеризации в 2014 году, составило 301 258 человек (прошли диспансеризацию 301 478 человек, что составляет 100,1% от плана). С помощью мобильных бригад в рамках диспансеризации обследовано 13,8% населения, а граждан, проживающих в сельской местности – 44,6%. Доля отказов от отдельных исследований

составила 4.3%, а доля письменных отказов от диспансеризации в целом – 1.3%. По половому признаку обследованные распределились: мужчины – 44.1%, женщины – 55.9%. По возрасту: 21-35 лет – 33.7%; 36-60 лет – 41.3%; старше 60 лет – 25%. По результатам осмотров по группам здоровья граждане распределились следующим образом: I группа здоровья – 32.7% (98 531 человек); II группа здоровья – 23.4% (70 588 человек); III группа здоровья – 43.9% (132 359 человек). Частота выявленных поведенческих факторов риска составила (в %): нерациональное питание – 25.7; низкая физическая активность – 19.5; курение – 18.1; избыточная масса тела (ожирение) – 17.9; риск пагубного потребления алкоголя – 1.6. Частота выявления патологии составляет (на 1000 обследованных): болезни системы кровообращения – 15.61; эндокринологические заболевания – 6.83; болезни органов пищеварения – 6.4; болезни глаз – 3.28; болезни нервной системы – 2.33; болезни органов дыхания – 1.9; болезни крови – 0.97; злокачественные новообразования – 0.78; глаукома – 0.57. Кроме этого, выявлены злокачественные новообразования следующих локализаций: молочной железы в 180 случаев; предстательной железы – 93; женских половых органов – 24; желудочно-кишечного тракта (ЖКТ), нижние отделы) – 9; трахеи, бронхов, легких – 11; (ЖКТ, верхние отделы) – 3. В итоге по результатам диспансеризации приняты следующие решения: установлено диспансерное наблюдение за 22.2% лиц; назначено лечение – 21.7%; направлено на дополнительное диагностическое исследование – 0.5%; направлено на получение специализированной, в том числе, высокотехнологичной медицинской помощи – 0.13%; направлено на санаторно-курортное лечение – 3.7% обследованных лиц.

По мнению авторов, смысл и цель диспансерного наблюдения для граждан, имеющих хронические неинфекционные заболевания (ХНИЗ) или хотя бы высокий риск их развития - это: достижение заданных значений параметров фискального, лабораторного и инструментального обследования; коррекция факторов риска развития заболевания; предупреждение обо-

стрений ХНИЗ; снижение числа обращений к врачу, вызовов скорой помощи и госпитализаций; повышение качества жизни и снижение числа предотвратимых смертей [9]. Мероприятия по достижению этой цели включены в подпрограмму развития ПМСП и реализуются в районах Белгородской области.

В целом значение ПМСП для населения определяется высокой доступностью этого вида медицинской помощи, возможностью получения квалифицированного обследования и лечения без госпитализации, а зачастую и без освобождения от работы или учебы. С целью повышения доступности встречи пациента с врачом практически во всех амбулаторно-поликлинических учреждениях области реализована возможность электронной записи на прием к врачу с использованием информационно-сенсорных терминалов и интернет сервисов [3].

Для повышения доступности медицинской помощи преимущественно пожилого сельского населения в отдалённых сёлах и хуторах, проведения осмотров и диспансеризации используются медицинские мобильные бригады. Количество мобильных бригад, созданных при центральных районных больницах (ЦРБ), за 2012-2014 годы увеличилось на 7 бригад и составило 36 (2012 г. – 29). На 34.6% увеличилось количество их выездов, на 30,6% – число осмотренных жителей, а число диспансерных больных, получивших консультации – в 5,4 раза (табл. 1).

Соответственно увеличивалась нагрузка на каждую бригаду. Для эффективной и качественной работы бригад специалисты использовалось портативное оборудование [5].

Важной составляющей первичной медико-санитарной помощи является скорая медицинская помощь (СМП). С целью обеспечения населения данным видом помощи в Белгородской области создана широкая сеть станций (подстанций) СМП, 3 из которых являются самостоятельными юридическими лицами и 38 отделений СМП. Отделения СМП организованы в административных районах при центральных районных больницах.

Динамика объёмов работы врачей мобильных бригад центральных районных больниц (ЦРБ) области за 2012-2014 годы

Мобильные бригады	Количество выездов				Осмотрено (чел.)				Консультировано (чел.)			
	2012г.	2013г.	2014г.	2014г. к 2012г., %	2012г.	2013г.	2014г.	2014г. к 2012г., %	2012г.	2013г.	2014г.	2014г. к 2012г., %
Всеми бригадами	1131	1397	1522	134.6	81548	99592	106494	130.6	8149	21584	44292	>в5.4р.
Одной бригадой	39	42	42	107.7	2812	2906	2958	105.2	281	654	1230	>в4.4р.

Источник: разработано авторами

Радиус обслуживания в городской черте сегодня не превышает 10 км., в селе – около 30 км. В крупных городах и районных центрах: Белгород, Старый Оскол, Губкин и Валуйки в составе СМП организованы подстанции из расчёта 20-минутной транспортной доступности. Число выездов бригад скорой медицинской помощи в 2014 г. снизилось и составило 316 вызова на 1000 населения (2012 г. – 317), при Федеральном нормативе – 318. Ежедневно по области обслуживается около 1341 вызовов. В течение года работало 493 бригады (2012 г. – 471), из них: 79 – врачебных (2012 г. – 84), 362 – фельдшерских (2012 г. – 335), 29 – бригад интенсивной терапии (2012 г. – 28), 10 – психиатрических (2012 г. – 10), 13 – педиатрических (2012 г. – 14). Обеспеченность врачебными бригадами в 2014 г. снизилась и составила 0.31 на 10 000 населения (2012 г. – 0.33), фельдшерскими – 0.23 (2012 г. – 0.22). Уменьшилась укомплектованность врачебных должностей СМП и с учетом совместительства она составила 92.9% (2012 г. – 98.6); средним медицинским персоналом – 98.7% (2012 г. – 99.4). Кроме основной задачи служба СМП осуществляла перевозку инфекционных больных, плановых больных, в том числе больных на гемодиализ и другие. За анализируемый период наблюдается уменьшение на 4,4% числа перевозок (с 30457 в 2012 г. до 29093 в 2014 г.) и в структуре вызовов перевозки в 2014 году составили 6% (2012 г. – 6,2).

В целях рационального использования СМП проводится работа по переадресовке больных с неотложными состояниями (в часы работы поликлиник) участковой службе. С целью их обслуживания в поликлиниках г. Белгорода запланировано открытие кабинетов неотложной помощи [6]. В настоящее время решаются вопросы оптимизации оказания скорой медицинской помощи в рамках Белгородской агломерации, а также расширения радиуса обслуживания МБУЗ (Муниципальное больничное учреждение здравоохранения) СМП г. Белгорода за счет территории Белгородского района и улучшения взаимодействия указанных структурных подразделений СМП. В планах на ближайшую перспективу в целом по области число вызовов СМП должно снизиться до 313 на 1000 населения в год. Этому будет способствовать использование программы ГЛОНАС, переход на единую диспетчерскую службу и обслуживание вызовов по принципу ближайшей бригады.

Неоценимо значение в оказании медицинской помощи населению связано с восстановительным лечением и реабилитацией, которые направлены на восстановление физического, психологического и функционального состояния, трудовой и профессиональной деятельности пациентов. В Белгородской области создана многоуровневая система восстановительного лечения и медицинской реабилитации, включающая в себя ряд этапов: стационарный, амбулаторно-поликлинический и

санаторно-курортный этапы. Основные реабилитационные мероприятия в области осуществляются в амбулаторно-поликлинических и стационарных учреждениях здравоохранения.

На стационарном этапе в области восстановительное лечение и медицинская реабилитация начинается с первых дней пребывания больного в стационаре. Кроме этого, оно обеспечивается в ОГБУЗ (Областное государственное бюджетное учреждение здравоохранения) «Ново-Таволжанская больница медицинской реабилитации» на 192 койках, в отделении восстановительного лечения и медицинской реабилитации ОГБУЗ «Алексеевская ЦРБ» на 20 койках, в ОГБУЗ «Чернянская центральная районная больница» – на 15 койках, в ОГБУЗ «Вейделевская центральная районная больница» – на 15 койках и на 64 койках реабилитации на базе санатория «Красиво». Всего в стационарных отделениях медицинская реабилитация в 2014 году проводилась по кардиологическому, неврологическому, ортопедическому, терапевтическому профилю и по профилю патологии беременности. Непосредственно в санатории «Красиво» осуществляется реабилитация кардиологических больных после хирургических вмешательств, стентирования, протезирования клапанов, которые в общей массе прошедших реабилитацию составляли до 35%. Средняя по региону длительность реабилитационного курса на специализированных койках составила 16 дней, что на 27% ниже федерального норматива (норматив – 22 дня).

Долечивание после стационарного лечения организовано в медицинских организациях с использованием отделений (кабинетов) восстановительного лечения, физиотерапии, лечебной физкультуры, рефлексотерапии, а также в санаторно-курортных учреждениях [8]. На базе ОГБУЗ «Белгородская областная клиническая больница Святителя Иоасафа» путем реорганизации областного центра медицинской реабилитации организовано отделение, в котором оказывается широкий спектр медицинских услуг по реабилитации больных в амбулаторных условиях.

Широко используется восстановительное лечение и медицинская реабилитация на базе физиотерапевтических отделений (кабинетов), кабинетов ЛФК, массажа в городских поликлиниках области, Яковлевской, Новооскольской, Грайворонской, Волоконовской, Корочанской и других центральных районных больницах.

С целью оздоровления населения в системе здравоохранения области имеется 5 санаториев круглогодичного функционирования общей коечной мощностью 850 коек, в т.ч.: ОГАУЗ «Санаторий «Красиво» на 450 коек; ОГКУЗ «Санаторий для детей с родителями» в г. Белгороде – на 100 коек; МБУЗ «Городской детский санаторий «Надежда» г. Старый Оскол» – на 100 коек; ОГКУЗ «Детский санаторий г. Грайворон» – на 100 коек; ОГКУЗ «Детский противотуберкулезный санаторий п. Ивня» – на 100 коек. В 2014 году санаторно-курортное лечение получило 16 198 человек, что на 9.2% больше, чем за 2012 год. Из общего числа получивших санаторно-курортное лечение в 2014 году 29.8% составили дети до 17 лет (2012 г. – 37.2).

Для улучшения оказания медицинской помощи по восстановительному лечению, медицинской реабилитации и санаторно-курортному оздоровлению населения области по предложению авторов в Программу включены и реализуются следующие мероприятия: внедрение новых методик восстановительного лечения и реабилитации больных; укрепление материально-технической базы учреждений медицинской реабилитации; оснащение эффективным медицинским оборудованием учреждения, осуществляющие восстановительное лечение и медицинскую реабилитацию; проведение последипломной подготовки врачей-специалистов по медицинской реабилитации; обеспечение преемственности между медицинскими учреждениями восстановительного лечения, медицинской реабилитации, общей лечебной сети и санаторно-курортными учреждениями; обеспечение выполнения квот на лечение в стационарах больниц и отделениях медицинской реабилитации и восстановительного лечения.

Паллиативная медицинская помощь является актуальной в здравоохранении области. Она призвана улучшить качество жизни пациентов с различными хроническими заболеваниями, когда возможности специализированного лечения ограничены или исчерпаны. В регионе за последние 3 года в многопрофильных больницах была организована 281 паллиативная койка, в т.ч. 263 койки – для взрослых, 18 коек – для детей. Кроме этого функционирует 35 паллиативных коек для онкологических больных в ОГБУЗ «Областной онкологический диспансер». Обеспеченность паллиативными койками в области составляет 2.0 на 10 000 населения, что значительно выше общероссийского показателя (РФ 2013 г. – 0.21). В 2014 году на паллиативных койках было пролечено 6 562 человека, из них умерло 206 человек, больничная летальность составила 3.1%. Длительность лечения по данному профилю составляет 13.2 дня, что на 17 дней ниже федерального норматива (30 дней) и на 9 дней ниже среднего показателя по РФ (за 2014 год – 22,0 дня). Работа паллиативных коек составила 273 дня в году. Низкие показатели функционирования паллиативных коек объясняются наличием объективных и субъективных причин: продолжалась организовываться служба и учёба специалистов, отрабатывался порядок госпитализации на эти койки, население не в полной мере осознало положительную роль паллиативной помощи в системе оказания медицинской помощи и ряд других.

Одним из основных критериев оценки работы первичного звена является показатель смертности прикрепленного населения к данному участку, в том числе на дому. В 2014 году в области зарегистрировано всего 21 641 случаев смерти (около 2-х случаев на 1 участок в месяц, РФ – 3). Случаев смерти на дому лиц всех возрастов зарегистрировано 14 848 (2012 г. – 16 138) или 1,2 случая на 1 участок в месяц. Из них: в возрасте 0-17 лет включительно 25 случаев или 0.17% (2012 г. – 32 случая или 0.2%), в трудоспособном возрасте (женщины 18-54 года, мужчины 18-59 лет) – 2 357 случаев или 15.9% (2012 г. – 2 460 случаев или 15.2%), старше трудо-

способного возраста – 12 466 человек или 84.0% (2012 г. – 13 646 случаев или 84.6%). При проведении анализа смертности на дому авторы особое внимание обратили на группу лиц 0-17 лет включительно и на случаи умерших на дому в трудоспособном возрасте.

Так, за анализируемые годы число случаев смерти на дому лиц в возрасте 0 - 17 лет включительно уменьшилось на 23.3%, в результате показатель составил 9,2 на 100 000 детского населения (2012 г. – 12.0). Однако показатель младенческой смертности (смертность детей до 1 года) на дому увеличился на 8.0% и составил 4,1 на 100 000 детского населения (2012 г. – 3.8). При этом удельный вес младенческой смертности на дому (этот показатель имеет важное социальное значение, так как особенно высок риск гибели детей из семей социального риска и, прежде всего, зависит от недостаточного ухода родителей за детьми раннего возраста) увеличился на 12.7% и составил 44.0% от всех умерших на дому в возрасте 0-17 лет (2012 г. – 31.3%). Увеличился на 0.9% и показатель числа лиц, умерших на дому в трудоспособном возрасте, который составил 267,9 на 100 000 населения соответствующей возрастной группы (2012 г. – 265.5). Это обстоятельство требует разработки дополнительных мероприятий по профилактике как младенческой смертности, так и смертности населения трудоспособного возраста на дому.

Для государства большое значение имеет снижение финансовых затрат на дорогостоящее стационарное лечение. В этой связи ПМСП имеет приоритетное значение в медицинском обслуживании как наиболее массовый и доступный вид медицинского обслуживания. По данным многих авторов 80% обратившихся за медицинской помощью, начинают и заканчивают свое лечение в амбулаторно-поликлинических медицинских организациях. При этом затраты на оказание данного вида медицинской помощи в 4-5 раз уступают затратам на оказание стационарной помощи населению [10].

С этой целью в регионе часть объёмов стационарной помощи планомерно пере-

мещалась в область амбулаторной помощи. Круглосуточный коечный фонд области на 01.01.2015 г. составил 11 994 койки. В зависимости от потребности в оказании тех или иных видов помощи осуществлялась оптимизация дорогостоящих неэффективно используемых стационарных коек. Так, за последние три года в области было сокращено 89 коек круглосуточного пребывания различных профилей. В связи с этим обеспеченность круглосуточным коечным фондом уменьшилась и составила в 2014 году 77,6 на 10 000 населения (2012 г. – 78,5), этот показатель ниже среднего

по ЦФО (ЦФО 2013 г. – 79,8). В результате улучшилась эффективность работы стационара [11].

Таким образом, в результате приведения деятельности стационарных медицинских организаций к федеральным нормативам и стандартам оказания медицинской помощи и развития амбулаторно-поликлинической помощи в Белгородской области значительно сократились такие показатели использования коечного фонда, как уровень госпитализации – на 3,2% и длительность лечения – на 6,5% (рис. 1).

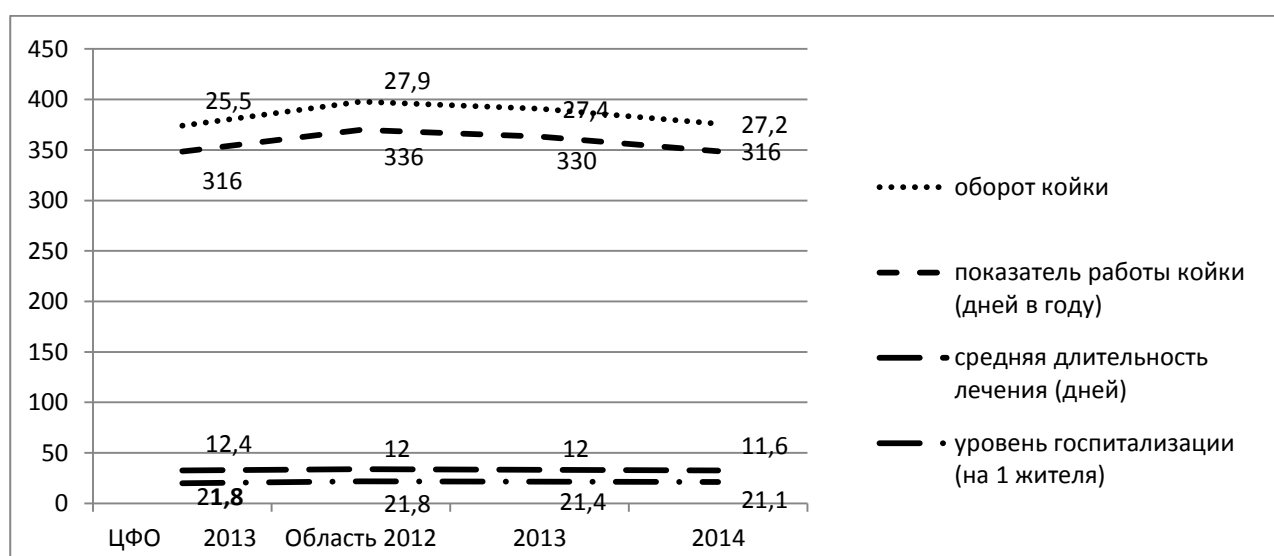

Рис. 1. Динамика основных показателей деятельности медицинских стационарных учреждений за 2012-2014 годы

Источник: разработано авторами

Для компенсации объёмов стационарной помощи за эти годы развиты более экономичные стационарозамещающие виды медицинской помощи: дневные стационары при поликлиниках и дневные стационары на дому. В 2014 году функционировали 61 дневной стационар для взрослых и 7 дневных стационаров для детей. Коечный фонд стационарозамещающих видов помощи составил 2781 место и 269 условных мест – в стационарах на дому, которые эффективно использовались. В общей сложности в 2014 году в дневных стационарах было пролечено 86,8 тысяч человек, ими было проведено 986,1 тыс. пациенто-дней, что составляет 638 дней на 1000 жителей и полностью удовлетворяет потребность в этом виде помощи.

В соответствии с Программой осуществлялся переход на трёхуровневое оказа-

ние медицинской помощи и внедрялись новые формы организации ПМСП, в первую очередь в пилотных районах: переход на более эффективную и менее затратную трёхэтапную стандартизованную организационную систему её оказания первого уровня с приоритетом профилактики; развитие этой системы в сельской местности по принципу врача общей практики; приведение к стандартам уровня оснащённости медицинских организаций, широкое использование межрайонных центров и других эффективных подходов и методов, обеспечивающих повышение качества и социально-экономическую эффективность первичной помощи. Одновременно использовались новые формы финансирования первичной помощи, в частности, такие, как одноканальное финансирование на основе подушевого нор-

матива с применением частичного фондодержания, консолидация средств бюджетов всех уровней в системе здравоохранения региона, а также отраслевая оплата труда медицинских работников, как стационаров, так и первичного звена, что в итоге должно обеспечить привлечение квалифицированных специалистов и повысить мотивацию улучшения качества их труда. Кроме этого, использовалось привлечение инвесторов, государственно-частное партнёрство и иные формы. Сегодня от состояния первичной медико-санитарной помощи зависит эффективность и качество деятельности всей системы здравоохранения региона, сохранение трудового потенциала области, а также решение медико-социальных проблем, возникающих, в т.ч. на уровне семьи и у социально незащищённых групп населения.

Вместе с тем, указанные задачи не могут быть решены только лишь за счет работы системы здравоохранения, для этого требуется эффективное межведомственное взаимодействие. Для активного выявления факторов риска и своевременного принятия мер профилактической направленности, в особенности среди наиболее уязвимых групп населения, представляется целесообразным сформировать «медико-социальные группы», в состав которых могут быть включены социальный работник, участковый полицейский, а также медицинский работник. В задачи данной группы должны входить: патронаж хронических больных и лиц с факторами риска развития различных заболеваний (алкоголизм, наркомания); проведение профилактических бесед; контроль приема лекарственных препаратов и выполнения назначений врача среди граждан, нуждающихся в социальном обслуживании в соответствии со статьей 15 Федерального закона от 28 декабря 2013 г. № 442-ФЗ «Об основах социального обслуживания граждан в Российской Федерации». При этом профилактические мероприятия будут направлены на снижение смертности населения от основных причин: цереброваскулярные болезни, острое нарушение мозгового кровообращения, острый коронарный синдром, гипертоническая болезнь, ишемическая болезнь сердца, сахарный диабет, онкологические заболевания, туберкулез, болезни органов дыхания, болезни органов пищеварения, внешние причины. При этом обязательный контроль параметров таких факторов, как:

артериальное давление, липидный спектр, глюкоза крови. Всё это позволит на первом уровне оказания медицинской помощи выявлять заболевания на ранних стадиях развития и обострение хронических заболеваний, их оздоровление, коррекция факторов риска развития заболеваний; недопущение необходимости госпитализации в круглосуточный стационар и применения специализированной, в т.ч. высокотехнологичной медицинской помощи.

В рамках территориальной программы госгарантий оказание специализированной медицинской помощи в условиях круглосуточных стационаров организовано на базе 42 государственных и 8 муниципальных медицинских организаций. Первый уровень включает 17 медицинских организаций, оказывающих первичную, в том числе первичную специализированную медико-санитарную помощь. Второй уровень включает 13 медицинских организаций, на базе которых организованы межмуниципальные центры для оказания специализированной медицинской помощи по следующим профилям: акушерство, неонатология, кардиология, неврология, травматология, инфекция, офтальмология, оториноларингология, хирургия, гастроэнтерология и паллиативная помощь. Третий уровень включает 20 медицинских организаций, оказывающих специализированную, в том числе высокотехнологичную медицинскую помощь. В их число входит ряд стационарных учреждений и отделений, где оказывается специализированная помощь больным, страдающим социально-значимыми заболеваниями.

Так, например, онкологическая помощь населению области оказывается в ОГБУЗ «Белгородский онкологический диспансер», ОГБУЗ «Детская областная клиническая больница» и МБУЗ «Городская больница №2» Старооскольского городского округа. Коечный фонд онкологической службы представлен 423 койками, в том числе 253 онкологического профиля для взрослых, 35 коек для детей, 35 коек для оказания паллиативной помощи и 100 коек радиологических. В 2014 году средняя длительность работы койки-места онкологического профиля снизилась на 6.2% и составила 336 дней в году (2012 г. – 358), при утверждённом показателе на 2014 год – 327 дней. Работа койки-места с перегрузкой в онкологическом диспансере связана с неэф-

фективным использованием коек в городской больнице №2 г. Старый Оскол. Всего на онкологических койках было пролечено в 2014 г. 13 057 больных, из них умерло 67 человек, больничная летальность составила 0.5%. Больничная летальность от злокачественных новообразований во всех стационарах области составила 1.8% (2012 г. – 1.3%). Длительность лечения онкологических больных увеличилась на 7.9% и составила 10.9 дней (2012 г. – 10.1). Онкологическую помощь оказывают 80 онкологов при штатной численности 102.25 единиц и занятых – 96.75 единиц. Укомплектованность составила 94.65%, а коэффициент совместительства – 1.2. Обеспеченность врачами-онкологами за последние 3 года выросла на 2% и составила 0.52 на 10 000 населения (2012 г. – 0.51). В поликлинике количество штатных должностей онкологов составило 61.5 единиц, занятых – 56.0 единиц, физических лиц – 44 онколога, коэффициент совместительства составил 1.3.

Фтизиатрическую помощь населению оказывают 3 противотуберкулезных диспансера и одна специализированная противотуберкулезная больница. Общая коечная сеть фтизиатрической службы составляет 450 коек, в том числе 400 коек для взрослых и 50 коек для детей. Обеспеченность туберкулезными койками сократилась на 9.4% и составила 2.9 на 10 000 населения (2012 г. – 3.2). Сокращение коечного фонда обусловлено тем, что в области идет снижение уровня общей заболеваемости туберкулезом. Медицинскую помощь туберкулезным больным оказывает 71 врач фтизиатр при штатной численности 116.0 единиц, занятых – 111.75 единиц. Укомплектованность составила 94,8%, коэффициент совместительства – 1.6 (2012 г. – 1.5). В поликлинике количество штатных должностей – 80.0 единиц, занятых – 75.75 единиц, физических лиц – 54 единиц, в том числе 31 – участковый фтизиатр. Укомплектованность в поликлинике составила 94.7%, коэффициент совместительства – 1.4.

Психиатрическую помощь жители получают в 4 специализированных стационарах и психиатрическом отделении центральной районной больницы, кроме того, в поликлиниках оказывается психиатрическая помощь в амбулаторных условиях. Коечный фонд психиатрической службы за последние 3 года сократился на 1.0% и представлен

1000 койками, в т. ч. 960 – для взрослых и 40 – для детей, из них 980 – в специализированных стационарах и 20 – в отделении ЦРБ. Обеспеченность койками сократилась на 1.5% и составила 6.5 на 10 000 населения (2012 г. – 6.6), по РФ (2013 г.) обеспеченность психиатрическими койками составила – 10.0. Работа койки-места составила в среднем 327 дней. В 2014 году пролечено 4 918 больных, из них умерло 27. Больничная летальность составила 0.55%. Всего в учреждениях здравоохранения области работает 88 врачей психиатров, в т. ч. 49 в поликлинике при штатной численности 139,75 единиц, из них 56.75 единиц должности психиатров участковых. Занятых должностей – 139,25 единиц. Укомплектованность составила 63.0%, коэффициент совместительства – 1.6. Обеспеченность врачами психиатрами за последние 3 года увеличилась на 20% и составила 0.6 на 10 тыс. населения (2012 г. – 0.5).

Наркологическую службу области представляют 2 наркологических диспансера, наркологическое отделение центральной районной больницы и штат психиатров-наркологов, оказывающих медицинскую помощь в амбулаторных условиях. Коечный фонд наркологической службы в течение последних лет не изменялся и составляет 130 коек, в т. ч. 120 – в наркологических диспансерах и 10 – в ЦРБ. Обеспеченность койками составила 0.84 на 10 тыс. населения (РФ в 2013 году – 1,7). Работа койки-места составила 328 дней. В 2014 году пролечено 3 815 больных, из них умерло 16 чел., больничная летальность – 0.4%. Всего в учреждениях здравоохранения области 112.5 штатных должностей психиатров-наркологов, в том числе 21 – участковые, занято всего 108.5 единиц (96.4%), (2012 г. – 118.0 и 112.5 соответственно). В поликлинике количество штатных должностей – 95.5 единиц, занятых – 93 (97.4%). Фактически работает 68 врачей психиатров-наркологов, в т.ч. 55 – в поликлинике. Обеспеченность врачами наркологами увеличилась на 10.0% и составила 0.44 на 10 000 населения (2012 г. – 0.4). Коэффициент совместительства составил – 1.6, в поликлинике – 1.7.

Дерматовенерологическую помощь в области оказывают 2 кожно-венерологических диспансера и врачи дерматовенерологи в амбулаторно-поликлинических условиях. Коечный фонд дерматовенерологической службы за по-

следние 3 года не изменился и составляет 104 койки, в том числе: 89 коек дерматологического профиля, 15 коек – венерологического. Обеспеченность дерматологическими и венерологическими койками составляет 0.67 на 10 тыс. населения (РФ в 2013 г. – 0,91). Работа дерматовенерологических коек в 2014 году в среднем составила 336 дней. Всего в учреждениях здравоохранения области 93.0 штатные должности дерматовенерологов, занято – 91.75 единиц (98.6%). В поликлинике количество штатных должностей 84.0 единиц, занятых – 82.75 единиц (98.5%). Фактически работают 78 врачей дерматовенерологов, в т.ч. 72 – в поликлинике. Обеспеченность врачами дерматовенерологами увеличилась на 19,0% и составила 0.5 на 10 000 населения (2012 г. – 0.42). Коэффициент совместительства составил – 1.2, в поликлинике – 1.15.

Таким образом, населению области оказывается специализированная медицинская помощь на всех трёх уровнях, в том числе больным, страдающим социально-значимыми заболеваниями [4]. Однако для её развития, повышения доступности и качества необходимо доукомплектовать учреждения квалифицированными специалистами и оснастить эффективными технологиями и оборудованием и, в первую очередь, сделать все это в межрайонных центрах.

Обеспеченность населения высокотехнологичной медицинской помощью (ВМП) является показателем уровня развития здравоохранения области, а объём этой помощи характеризует уровень развития ПМСП и в обратнопропорциональной степени эффективность её функционирования. В 2014 году в рамках реализации подпрограммы 3 государственной программы «Развитие здравоохранения Белгородской области на 2014-2020 годы» проводился отбор пациентов, нуждавшихся в оказании им высокотехнологичной медицинской помощи, как в муниципальные и областные учреждения здравоохранения, так и в медицинские учреждения федерального подчинения.

В области имеют лицензии на оказание высокотехнологичной медицинской помощи пять медицинских организаций, в том числе: 3 – областных и 2 – муниципальных. В 2014 году было пролечено в этих учреждениях 2 864 пациента, из них 1 649 – помощь оказана за счет средств обязательного медицинского страхования (ОМС). На ока-

зание ВМП планировалось выделение средства из бюджетов всех уровней в размере – 195.8 млн. руб. (2013 г. – 291.7), из них: 167.3 млн. руб. из областного бюджета (2013 г. – 225.4) и 28.5 млн. руб. из Федерального бюджета (2013 г. – 66.4). В 2014 году всего поступило средств 195.1 млн. руб. (дефицит – 0,4% за счёт всех бюджетов). Фактически израсходовано всего 204.3 млн. руб. (в том числе остаток средств 2013 г. – 8.9 млн. руб.).

В ОГБУЗ «Белгородская областная клиническая больница (ОКБ) Святителя Иоасафа» ВМП оказывается по 11 лицензированным профилям, в том числе: нейрохирургия, неонатология, онкология, сердечнососудистая хирургия, ортопедия (эндопротезы), травматология и ортопедия, трансплантология, абдоминальная хирургия, урология, акушерство и гинекология.

Всего в 2014 году в этой больнице оказана ВМП 1215 больным, в том числе:

- абдоминальная хирургия – 30;
- акушерство и гинекология – 60;
- нейрохирургия – 127;
- неонатология – 0;
- онкология – 70;
- офтальмология – 98;
- сердечнососудистая хирургия – 587;
- травматология и ортопедия (эндопротезы) – 200;
- трансплантология – 7;
- урология – 5.

Анализ показал, что за 2012-2014 годы объём оказания ВМП в ОКБ увеличился на 14,4%, однако в сравнении с 2013 год он уменьшился на 28.9% за счёт снижения финансирования из областного и федерального бюджетов. Динамика объёмов ВМП, оказанной в ОКБ за 2012-2014 годы, показана в табл. 2.

Из них умерло 15 пациентов (2013 г. – 17), в т.ч.: в кардиохирургическом отделении – 12 (2013 г. – 11), в нейрохирургическом отделении – 3 (2013 г. – 5). Больничная летальность составила 1.2% (2013 г. – 1.0).

Средняя длительность пребывания больного на профильных койках ВМП следующая: абдоминальная хирургия – 15.9 дня (2012 г. – нет), акушерство и гинекология – 9.8 (2012 г. – 18.1), сердечнососудистая хирургия – 15.1 (2012 г. – 17.3), травматология и ортопедия – 19.4 (2012 г. – 19.5), травматология и ортопедия (эндопротезы) – 11.7 (2012 г. – 13.9),

Т а б л и ц а 2

Динамика объемов оказания ВМП в ОКБ за 2012-2014 годы

Профиль МП	Объемы ВМП по годам (человек)		
	2012г.	2013г.	2014г.
Абдоминальная хирургия	-	-	30
Акушерство и гинекология	100	-	60
Нейрохирургия	120	160	127
Неонатология	100	100	-
Онкология	105	182	70
Офтальмология	-	-	98
Сердечнососудистая хирургия	272	883	587
Травматология и ортопедия (эндопротезы)	304	304	200
Травматология и ортопедия	51	70	31
Трансплантология	10	10	7
Урология	-	-	5
Итого	1062	1709	1215

Источник: разработано авторами

нейрохирургия – 19.8 (2012 г. – 17.8), онкология – 14.6 (2012 г. – 12.5), трансплантология – 41.8 (2012 г. – 46.7), урология – 13.8 (2013 г. – нет), офтальмология – 9.5 (2013 г. – нет). Таким образом, средняя длительность лечения уменьшилась на 6.9 дня и составила 17.4 дня (2012 г. – 24.0).

В ОГБУЗ «Детская областная клиническая больница» (ДОКБ) по мере получения лицензий на осуществление медицинской деятельности расширилось оказание ВМП по профилям и увеличился её объём. Так, в 2014 г. ДОКБ имела бессрочные лицензии по следующим профилям: неонатология, оториноларингология, онкология, педиатрия, урология-андрология, гематология, абдоминальная хирургия, травматология и ортопедия. По этим профилям оказано на 15.25% больше объёма ВМП, который составил 204 ребенка (2012 г. – 177), в т.ч. по профилям: травматология и ортопедия – 34; онкология – 40; педиатрия – 83; неонатология – 13; урология – 20; отоларингология – 14. Наряду с этим уменьшилось на 37.1% число детей, направленных в федеральные медицинские учреждения, которое составило 1 248 (2012 г. – 1 984) детей, в том числе: для получения ВМП – 748 (2012 г. – 1 639), по СМП – 500 (2012 г. – 345), из них выполнено кардиохирургических операций – 159 (2012 г. – 82). Кроме того, на базе ОГБУЗ «Белгородская областная клиническая больница Святителя Иоасафа» кардиохирургических операций проведено на 50.0% меньше (2012 г. – 24).

Таким образом, за анализируемые годы в целом по области объём ВМП детям уменьшился на 26.2%.

В ОГБУЗ «Белгородский онкологический диспансер» в 2014 году для оказания ВМП было выделено 177 квот по областному бюджету и 10 квот – по федеральному. По состоянию на 01.01.2015 года квоты были освоены на 100%, как и в предыдущие 2 года.

В МБУЗ «Городская клиническая больница №1» и МБУЗ «Городская больница №2 г. Белгорода» выполнены небольшие объёмы ВМП по замене крупных суставов.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Таким образом, высокотехнологична медицинская помощь населению области оказывается в муниципальных и областных учреждениях здравоохранения, а также в медицинских учреждениях федерального подчинения за счёт средств областного и федерального бюджетов, средств ОМС и внебюджетных источников. Однако за последние три года финансирование ВМП за счёт средств бюджетов снизилось на 32.9%, что привело к уменьшению объёмов ВМП на 11.8% и, соответственно, увеличению времени на ожидание её получения у ряда больных.

Таким образом, анализ системы оказания медицинской помощи населению в период модернизации здравоохранения в Белгородской области показал, что эта система получила свое развитие на всех уровнях ее

оказания: первичная медико-санитарная помощь, специализированные ее виды, в том числе, высокотехнологичная медицинская помощь. Однако модернизация проводилась недостаточно системно. При осуществлении процесса оптимизации объёмов стационарной помощи медленно реорганизовывалась и совершенствовалась система оказания амбулаторной помощи. Росли требования к специалистам и к показателям объёма их работы, в т.ч. по оформлению документации, и это при дефиците кадров и отсутствии в ряде медицинских организаций достаточного количества средств на адекватную мотивацию труда медицинских работников. Этому также способствовало сложное социально-экономическое положение в регионе в связи с продолжающимся кризисом в стране, ростом дефицита финансирования программных мероприятий по развитию здравоохранения и медицинской помощи, в том числе, высокотехнологичной, без своевременной отсрочки их реализации. Все это требует дальнейшего совершенствования системы управления, организации и реализации мероприятий по внедрению трёхуровневого оказания медицинской помощи населению, а также внедрению оптимальной стандартизированной системы организации её первого уровня. Реализация этих мероприятий позволит вернуть доверие населения к преимущественному оказанию амбулаторной помощи, к отказу от приоритета стационарной помощи и ускорению процесса переориентации специалистов первичного звена на профилактическую работу.

Литература

1. *Калиниченко Л.А.* Этапность внедрения организационно-экономического механизма управления поликлиникой / Л.А. Калиниченко // *Здравоохранение*. - 2004. - № 3 – С. 181-186.
2. *Карташов Ю.Т.* Качество медицинской помощи: ожидания и действительность / Ю.Т. Карташов // *Здравоохранение*. - 2008. - № 5 – С. 29-35.
3. *Кацура С.Н.* Становление инновационной системы в Украине: национальный и региональный аспекты / С.Н. Кацура. – Донецк: Институт экономики промышленности НАН Украины, 2011. – 504 с.
4. *Клочков В.В.* Управление разви-

тием «зеленых» технологий: социально-экономические аспекты / В.В. Клочков, С. В. Ратнер. – М.: ИПУ РАН, 2013. – 291 с.

5. *Колесников С.И.* Экономические основы природопользования / С. И. Колесников. – М.: Дашков и К^о, 2011. – 304 с.

6. *Ляшенко В.И.* Наноэкономика в славянских странах СНГ / Серия: Экономическое славяноведение / В. И. Ляшенко, К. В. Павлов, М.И. Шишкин. – Ижевск: Книгоград, 2011. – 348 с.

7. *Павлов К.В.* Инновационная экология как перспективное научное направление / К.В. Павлов. – Ижевск: Изд-во «Шелест», 2016. - 360 с.

8. *Павлов К.В.* Патологические процессы в экономике / К.В. Павлов. – М.: Магистр, 2009. - 458 с.

9. *Степчук М.А.* Развитие перспективных форм организации и финансирования первичного звена здравоохранения региона в условиях модернизации российской экономики / М. А. Степчук, Т.М. Пинкус, К.В. Павлов. – Ижевск: Изд-во «Шелест», 2015. – 356 с.

10. Теория инновационной экономики / под ред. О.С. Белокрыловой. Ростов н/Д, 2009. – 376 с.

11. Экономический механизм и особенности инновационной политики на Севере / под науч. ред. В.С. Селина, В.А. Цукермана. – Апатиты: Кольский НЦ РАН, 2012. – 255 с.

References

1. *Kalinichenko, L.A.* (2004). Staging of implementation of the organizational and economic controlling mechanism polyclinic. *Health care*, № 3, 181-186.
2. *Kartashov, Yu.T.* (2008). Quality of medical care: expectations and reality. *Health care*, 5, 29-35.
3. *Katsura, S.N.* (2011). Formation of the innovation system in Ukraine: national and regional aspects. *Donetsk Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine*, 504.
4. *Klotchkov, V.V. & Ratner, S.V.* (2013). Managing the development of "green" technologies: the socio-economic aspects. Moscow, Institute of Control Sciences, Russian Academy of Sciences Publ., 291.
5. *Kolesnikov, S. I.* (2011). Economic foundations of nature. Moscow, Dashkov & Co Publ., 304.

6. *Ljashenko, V.I. & Pavlov, K.V. & Shishkin, M.I.* (2011). *Nanoeconomics in the Slavic countries of the CIS.* (Series: Economic Slavic studies). Izhevsk, Knigograd Publ, 348.

7. *Pavlov, K.V.* (2016). *Innovative ecology as perspective scientific direction.* Izhevsk: Shelest publishing house, 360.

8. *Pavlov, K.V.* (2009). *Pathological processes in the economy.* Moscow, Master Publ., 458.

9. *Stepchuk, M. A. & Pinkus, T.M. & Pavlov, K.V.* (2015). *Development of perspective forms of the organization and financing of pri-*

mary link of health care of the region in the conditions of upgrade of the Russian economy. Izhevsk: Shelest publishing house, 356.

10. *Belokrylova, O.S.* (2009). *The theory of the innovation economy.* Rostov-on-Don, 376.

11. *The economic mechanism and characteristics of innovation policy in the North* (2012). Under scientific ed. Ph.D. V.S. Selina, Ph.D. V.A. Zukerman. Apatity, Kola Scientific Center, Russian Academy of Sciences Publ., 255.

Павлов К. В., Степчук М. А., Пінкус Т. М.

Напрямки розвитку медичної допомоги населенню в умовах модернізації охорони здоров'я (На прикладі Белгородської області)

Проведена реформа охорони здоров'я спрямована на забезпечення якості і доступності медичної допомоги, що має сприяти підвищенню тривалості активного життя населення і є запорукою сталого соціально-економічного розвитку суспільства. У зв'язку з цим стаття присвячена визначенню напрямків, методів і форм інноваційного розвитку і модернізації системи охорони здоров'я регіону на основі організації і пріоритету використання первинної медико-санітарної допомоги. У зв'язку з цим були виявлені пріоритетні напрямки розвитку первинної медико-санітарної допомоги як форми переходу на трирівневу її надання. Зроблено висновок про те, що в результаті реалізації заходів модернізації охорони здоров'я регіону медична допомога отримала свій розвиток на всіх рівнях її надання, в тому числі на рівні первинної медико-санітарної допомоги та на рівні надання спеціалізованих її видів. Разом з тим, процес модернізації охорони здоров'я Белгородської області здійснювався недостатньо системно, що вимагає подальшого вдосконалення системи управління охорони здоров'я регіону, особливо відмови від пріоритету надання населенню стаціонарної медичної допомоги.

Ключові слова: регіон, модернізація охорони здоров'я території, динаміка розвитку, системний підхід, Белгородська область, трирівневий надання медичної допомоги.

Pavlov K., Stepchuk M., Pincus T.

Trends medical care in the health modernization (an example of the Belgorod region)

The ongoing health reform is aimed at ensuring the quality and accessibility of health care, which should enhance the active life expectancy of the population and is the key to sustainable socio-economic development of society. In this regard, the article is devoted to determination of directions, forms and methods of innovation development and modernization of the region's health care system based on the priority of the organization and the use of primary health care. In this regard it has been identified priority areas for the development of primary health care as a form of transition to three-level of its provision. It is concluded that as a result of the modernization of the region's health activities Medical assistance received its development at all levels of its provision, including at the level of primary health care at the level of its provision of specialized species. At the same time, healthcare modernization process of the Belgorod region was carried out systematically enough, it requires further improvement of health management system in the region, especially the non-priority provision of public hospital care.

Keywords: region, modernization of the health area, the dynamics of the systems approach, Belgorod region, three-level medical care.

Рецензент: Нусратуллин В. К. – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института экономики и социологии Уфимского центра Российской Академии наук, г. Уфа, Российская Федерация.

Reviewer: Nusratullin V. – Professor, Ph.D. in Economics, Deputy Director for Research of the Institute of Economics and Sociology, Ufa Centre of the Russian Academy Sciences, Ufa, Russian Federation.

e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

Статья подана 18.07.2016 г.

УДК 658.5

ЛАБУТИНА Л. М.

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ ПРЕДПРИЯТИЙ ОБЩЕСТВЕННОГО СЕКТОРА

Статья посвящена вопросам государственного регулирования экономики в области функционирования общественного сектора, которые, согласно авторской позиции, должны решаться, главным образом, за счет осуществления фискальной, таможенной, денежно-кредитной, ценовой, инвестиционной, социальной политики и политики занятости населения. Данные направления считаются автором приоритетными, поскольку охватывают практически все сферы жизнедеятельности общества и являются первичными инструментами к интеграции государственных и коммерческих интересов.

Ключевые слова: общественный сектор, фискальная политика государства, таможенная политика государства, инвестиционная политика государства, социальная политика государства, политика занятости населения.

Постановка проблемы. Общественный сектор составляет основу материального и духовного благополучия населения страны и ее регионов, обеспечивает устойчивую взаимосвязь между всеми звеньями и уровнями функционирования национальной экономики. Именно общественный сектор необходим для получения людьми, прежде всего, нетрудоспособного возраста, требующегося минимального набора товаров и услуг для поддержания своей жизнедеятельности, а также для создания инфраструктуры коммерческому сектору экономики с целью максимального удовлетворения им потребностей населения и, тем самым, поддержания баланса между структурными элементами макро- и микроэкономических показателей.

Анализ последних исследований и публикаций. Автор, опираясь на труды А.В. Генераловой [1-3; 26], С.Ю. Ильина [4-13], К.В. Павлова [14-18], А.А. Сергеева [19-21], Н.В. Чернобаевой [22-25], считает актуальным предложение системы приоритетных направлений в области политики регулирования экономики общественного сектора:

1. Фискальная политика. Фискальная (бюджетно-налоговая) политика государства – это государственное регулирование экономики в области управления налоговой системой, трансфертами и государственными закупками страны.

Цель статьи – отобразить основные тенденции и приоритетные направления

развития экономики предприятий общественного сектора.

Изложение основного материала исследования. Цели фискальной политики государства:

- 1) стабилизация валового общественного продукта;
- 2) поддержание макроэкономического равновесия.

Принципы фискальной политики государства:

- 1) устойчивый экономический рост;
- 2) стабильность цен;
- 3) полная занятость населения.

Виды фискальной политики государства:

1) стимулирующая фискальная политика. Стимулирующая (мягкая) фискальная политика проводится в период экономического спада и направлена на увеличение совокупного спроса.

Инструменты стимулирующей фискальной политики государства:

- а) снижение налогов и сборов;
- б) увеличение трансфертов;
- в) увеличение государственных закупок;

2) сдерживающая фискальная политика. Сдерживающая (жесткая) фискальная политика проводится в период экономического подъема (бума) и направлена на сокращение совокупного спроса.

Инструменты сдерживающей фискальной политики государства:

- а) увеличение налогов и сборов;

- б) сокращение трансфертов;
- в) сокращение государственных закупок.

Методы фискальной политики государства:

1) дискреционная фискальная политика. Дискреционная фискальная политика связана с законодательными изменениями величины налогов и сборов, трансфертов и государственных закупок;

2) недискреционная фискальная политика. Недискреционная (автоматическая) фискальная политика связана с применением встроенных стабилизаторов, к которым относятся:

- а) система прогрессивного налогообложения;
- б) пособия по безработице и прочие социальные выплаты;
- в) программа помощи предпринимателям.

2. Таможенная политика. Таможенная политика государства – это государственное регулирование экономики в области управления внешней торговлей.

Цели таможенной политики государства:

- 1) стимулирование развития национальной экономики;
- 2) защита интересов национального рынка;
- 3) эффективное использование инструментов таможенного контроля.

Принципы таможенной политики государства:

- 1) единство таможенной и внешне-торговой политики;
- 2) единство системы государственного регулирования внешнеторговой деятельности;
- 3) единство политики экспортного контроля;
- 4) единство национальной таможенной территории;
- 5) приоритет экономических мер государственного регулирования внешнеторговой деятельности;
- 6) равенство участников внешнеторговой деятельности;
- 7) защита государством прав и законных интересов участников внешнеторговой деятельности;

8) исключение неоправданного вмешательства государства во внешнеторговую деятельность.

3. Денежно-кредитная политика. Денежно-кредитная политика государства – это государственное регулирование экономики в области управления денежно-кредитным обращением.

Цели денежно-кредитной политики государства:

- 1) достижение экономического роста;
 - 2) сдерживание инфляции и сокращение безработицы;
 - 3) выравнивание платежного баланса.
- Принципы денежно-кредитной политики государства:

- 1) кредитование экономики;
- 2) устойчивость банковского и парабанковского секторов;
- 3) внешняя платежеспособность страны.

Виды денежно-кредитной политики государства:

1) политика дешевых денег. Политика дешевых денег (мягкая денежно-кредитная политика) проводится в период роста безработицы. При политике дешевых денег происходит увеличение денежной массы;

2) политика дорогих денег. Политика дорогих денег (жесткая денежно-кредитная политика) проводится в период усиления инфляции. При политике дорогих денег происходит сокращение денежной массы.

4. Ценовая политика. Ценовая политика государства – это государственное регулирование экономики в области управления ценообразованием.

Цели ценовой политики государства:

- 1) преодоление инфляционных процессов;
- 2) демонополизация экономики.

Принципы ценовой политики государства:

- 1) стимулирование и развитие рыночных отношений;
- 2) создание условий для свободной купли-продажи товаров и услуг;
- 3) обеспечение безопасности и предсказуемости свободной экономической деятельности;

4) обеспечение защиты прав собственности;

5) обеспечение экономической и социальной защиты населения.

5. Инвестиционная политика. Инвестиционная политика государства – это государственное регулирование экономики в области управления инвестиционным климатом.

Цели инвестиционной политики государства:

1) эффективное использование инвестиционных средств;

2) стимулирование развития фондоёмких и материалоемких отраслей.

Принципы инвестиционной политики государства:

1) последовательная децентрализация инвестиционного процесса;

2) государственная поддержка хозяйствующих субъектов за счет централизованных инвестиций;

3) размещение ограниченных централизованных капитальных вложений и государственное финансирование инвестиционных проектов строго в соответствии с целевыми программами и исключительно на конкурсной основе;

4) контроль за целевым использованием средств, направленных на инвестиции в форме безвозвратного финансирования и кредитования;

5) расширение практики совместного государственно-коммерческого финансирования инвестиционных проектов;

6) использование части централизованных инвестиционных средств для реализации особо эффективных, быстро окупаемых инвестиционных проектов;

7) привлечение иностранных инвестиций.

Методы государственного инвестирования инноваций:

1) прямые методы:

а) финансирование научных разработок в области социальной сферы жизнедеятельности общества;

б) финансирование научных разработок в области оборонной промышленности;

в) финансирование научных разработок в области охраны окружающей среды;

2) косвенные методы:

а) предоставление налоговых льгот;

б) предоставление права на ускоренную амортизацию;

в) инвестиционное налоговое кредитование;

г) выдача государственных поручительств для обеспечения кредитов под реализацию инвестиционных проектов.

6. Социальная политика. Социальная политика государства – это государственное регулирование экономики в области управления социальным развитием и социальным обеспечением населения страны.

Цели социальной политики государства:

1) обеспечение необходимых условий для жизни и развития населения;

2) создание условий для формирования и функционирования семей;

3) защита конституционных прав и свобод граждан.

Принципы социальной политики государства:

1) социальная справедливость;

2) социальная ответственность;

3) социальное партнерство;

4) социальные компенсации;

5) социальные гарантии;

6) субсидиарность.

7. Политика занятости населения.

Политика занятости населения – это государственное регулирование экономики в области управления безработицей.

Цели политики занятости населения:

1) обеспечение естественного уровня безработицы;

2) достижение полной занятости населения.

Принципы политики занятости населения:

1) защитное регулирование;

2) ограничительное регулирование;

3) директивное регулирование;

4) поощрительное регулирование;

5) финансовое регулирование.

Виды политики занятости населения:

1) активная политика занятости населения (изучение рынка труда):

а) повышение конкурентоспособности работников;

б) финансирование мероприятий по созданию новых рабочих мест;

в) организация новых рабочих мест через систему общественных работ;

2) пассивная политика занятости населения (сглаживание негативных последствий безработицы):

а) выплата пособий по безработице;

б) выплаты на иждивенцев;

в) разовое обеспечение товарами первой необходимости.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Все раскрытые выше направления регулирования общественного сектора в комплексе будут способствовать:

1. Состоятельности конкуренции.

2. Удовлетворению потребности населения в жизненно необходимых благах.

3. Полной насыщенности рынков необходимыми населению благами.

4. Совершенству информации о благах.

5. Равномерному распределению доходов в обществе.

6. Умеренным темпам инфляции и полной занятости населения.

7. Положительным внешним эффектам.

Таким образом, предложенная автором система приоритетных направлений послужит импульсом к подъему экономики общественного сектора на новый, качественный уровень, благодаря которому будет достигнуто равновесие между государственными интересами и интересами рынка, что максимально эффективно скажется на социальной обстановке.

Литература

1. *Балыхин М.Г.* Инновационное практико-ориентированное образование как ключевой фактор эволюционного развития национальной легкой промышленности / М.Г. Балыхин, А.В. Генералова, О.С. Оленева // *Дизайн и технологии.* – 2014. – № 43 (85). – С. 107-115.

2. *Белгородский В.С.* Технологическая платформа легкой промышленности как эффективное инновационное направление развития отрасли / В.С. Белгород-

ский, А.В. Генералова // *Транспортное дело России.* – 2012. – № 3. – С. 25-26.

3. *Генералова А.В.* Совершенствование механизма формирования стратегии промышленного предприятия: Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук / А.В. Генералова. – М., 2009. – 188 с.

4. *Ильин С.Ю.* Управление интенсивным использованием основных производственных фондов в сельскохозяйственном производстве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук / С.Ю. Ильин. – Ижевск, 2003. – 24 с.

5. *Ильин С.Ю.* Основные производственные фонды в сельском хозяйстве: учебное пособие / С.Ю. Ильин. – Ижевск: Удмуртский университет, 2005. – 101 с.

6. *Ильин С.Ю.* Функционирование и классификация ресурсов в АПК / С.Ю. Ильин // *Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий: Ежемесячный теоретический и научно-практический журнал*, 2011. – № 8. – С. 38-39.

7. *Ильин С.Ю.* Пути повышения эффективности использования производственных ресурсов в сельском хозяйстве Удмуртии / С.Ю. Ильин // *Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий: Ежемесячный теоретический и научно-практический журнал*, 2012. – № 5. – С. 42-44.

8. *Ильин С.Ю.* Интенсивное использование производственных ресурсов в аграрном секторе экономики: монография / С.Ю. Ильин. – Ижевск: Институт компьютерных исследований, 2012. – 105 с.

9. *Ильин С.Ю.* Комплексная оценка эффективности использования производственных ресурсов (на примере сельского хозяйства Удмуртской Республики) / С.Ю. Ильин // *Региональная экономика: теория и практика.* – М.: ООО «Издательский дом «Финансы и кредит», ООО «Финанспресс», 2012. – № 31 (262). – С. 49-53.

10. *Ильин С.Ю.* Мировая экономика: Учебное пособие / С.Ю. Ильин. – Ижевск, 2012. – 42 с.

11. *Ильин С.Ю.* Региональная экономика: Учебное пособие / С.Ю. Ильин. – Ижевск, 2012. – 30 с.

12. *Ильин С.Ю.* Менеджмент: Учебное пособие / С.Ю. Ильин. – Ижевск, 2013. – 72 с.

13. *Ильин С.Ю.* Формирование структуры финансовых ресурсов / С.Ю. Ильин, И.А. Кочеткова // Научное обозрение. – 2015. – № 11. – С. 201-206.

14. *Павлов К.В.* Теория экономического ядра: Монография / К.В. Павлов, М.И. Шишкин. – Ижевск, 1996. – 92 с.

15. *Павлов К.В.* Мировая экономика и международные экономические отношения: учебное пособие / К.В. Павлов. – Белгород: БелГУ. – 2004. – 336 с.

16. *Павлов К.В.* Проблемы экстенсивного и интенсивного направлений использования основных производственных фондов в сельскохозяйственном производстве Удмуртии / К.В. Павлов, С.Ю. Ильин // Региональная экономика: теория и практика. – 2007. – № 11. – С. 15-21.

17. *Павлов К.В.* Патологические процессы в экономике: Монография / К.В. Павлов. – М.: Магистр, 2009. – 461 с.

18. *Павлов К.В.* Инвестиции и инновации интенсивного и экстенсивного типа: методы оценки // Экономика и финансы. – 2011. – № 10. – С. 2-8.

19. *Сергеев А.А.* Проблема логики исторического процесса / А.А. Сергеев // Российское государство: прошлое, настоящее, будущее: Материалы II Научной конференции. – Частное образовательное учреждение высшего образования «Восточно-Европейский институт» (Ижевск). – 1997. – С. 61-62.

20. *Сергеев А.А.* К определению понятия «процесс» / А.А. Сергеев // Устойчивому развитию АПК – научное обеспечение: Материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Ижевская государственная сельскохозяйственная академия. – 2004. – С. 303-304.

21. *Сергеев А.А.* Новые тенденции современного исторического процесса / А.А. Сергеев // Инновационному развитию АПК и аграрному образованию – научное обеспечение: Материалы Всероссийской научно-практической конференции. –

Ижевская государственная сельскохозяйственная академия. – 2012. – С. 247-249.

22. *Чернобаева Н.В.* Характеристика взяточничества как одной из самых опасных форм коррупции в России / Н.В. Чернобаева // Вестник Удмуртского университета. Серия Экономика и право. – 2009. – № 2-2. – С. 185-191.

23. *Чернобаева Н.В.* Вопросы разграничения взяточничества и коммерческого подкупа / Н.В. Чернобаева // Вестник Удмуртского университета. Серия Экономика и право. – 2010. – № 2-3. – С. 108-111.

24. *Чернобаева Н.В.* Правовые меры противодействия коррупции в органах государственной власти / Н.В. Чернобаева, В.Е. Зварыгин // Вестник Удмуртского университета. – 2012. – № 2. – С. 163-166.

25. *Чернобаева Н.В.* Меры противодействия коррупции в органах государственной власти / Н.В. Чернобаева, В.Е. Зварыгин // Вестник Удмуртского университета. Серия Экономика и право. – 2012. – № 3. – С. 163.

26. *Чернышова Ю.С.* Система антидемпинговых мер в сфере государственных закупок / Ю.С. Чернышова, А.В. Генералова // Инновационное развитие легкой и текстильной промышленности: Сборник материалов Всероссийской научной студенческой конференции. – М.: Московский государственный университет дизайна и технологии. – 2015. – С. 204-206.

References

1. *Balykhin, M.G. & Generalov A.V.* (2014). Innovative practice-oriented education as a key factor in the evolutionary development of the national time-light industrialness. Design and technology, 43 (85), 107-115.

2. *Belgorodsky, V.S. & Generalova, A.V.* (2012). Technological platform, Sky Light Industry as an effective innovative direction industry development. Transport Russia, 3, 25-26.

3. *Generalov, A.V.* (2009). Perfection of the mechanism of formation of an industrial enterprise strategy-tion's dissertation for the degree of Candida is the economic sciences. Moscow, 188.

4. *Ilyin, S.Y.* (2003). Management intensive use of fixed assets in agricultural production: the Abstract of the thesis for the degree of Candidate of Economic Sciences. Izhevsk, 24.
5. *Ilyin, S.Y.* (2005). Basic production assets in agriculture: a tutorial. Izhevsk, Udmurt State University, 100.
6. *Ilyin, S.Y.* (2011). Function and classification of resources in agribusiness. Economics of agricultural and processing enterprises: Hedgehog-month theoretical and scientific-practical journal, 8, 38-39.
7. *Ilyin, S.Y.* (2012). Ways to improve the efficiency of the use of production-governmental resources in agriculture Udmurtia. Economics of agricultural and processing enterprises: Monthly theoretical and scientific-practical journal, 5, 42-44.
8. *Ilyin, S.Y.* (2012). Intensification the use of productive resources in the arrangement sector of the economy: a monograph. Izhevsk: Institute of Comparative Research, 105.
9. *Ilyin, S.Y.* (2012). Comprehensive assessment of the effectiveness of the use of production-public resources (for example, agriculture Udmurt Republic). Regional economy: theory and practice. Moscow: OOO "Publishing House" Finance and Credit ", LLC" Finanspress ", 31 (262), 49-53.
10. *Ilyin, S.Y.* (2012). The World Economy: A manual. Izhevsk, 42.
11. *Ilyin, S.Y.* (2012). Regional economics: Textbook. Izhevsk, 30.
12. *Ilyin, S.Y.* (2013). Management: Textbook allowance. Izhevsk, 72.
13. *Ilyin, S.Y. & Kochetkova, I.A.* (2015). Formation of the structure of financial resources. Scientificset, 11, 201-206.
14. *Pavlov, K.V. & Shishkin, M.I.* (1996). Theory of economical nuclei: Monograph. Izhevsk, 92.
15. *Pavlov, K.V.* (2004). The world economy and international economic relations: a tutorial. Belcity BSU, 336.
16. *Pavlov, K.V. & Ilyin, S.Y.* (2007). The problems of extensive and intensive areas is use of fixed assets in the agricultural production Udmurtia. Regional economy: theory and practice, 11, 15-21.
17. *Pavlov, K.V.* (2009). Pathological processes in the economy: Monograph. Moscow: Master, 461.
18. *Pavlov, K.V.* (2011). Investments and innovations of intensive and extensive type: methods for evaluating. Economy and Finance, 10, 2-8.
19. *Sergeev, A.A.* (1997). The problem of the logic of the historical process. Russian state: Past, Present and Future: Proceedings of the II Scientific Conference. Private educational institution "Eastern European Institute" Higher Education (Izhevsk), 61-62.
20. *Sergeev, A.A.* (2004). By the definition of the term "process". Sustainable Development APK - scientific support: Proceedings of All-Russian scientific-practical conference. Izhevsk State Agricultural Academy, 303-304.
21. *Sergeev, A.A.* (2012). New trends of the modern historical process. Innovative development of agribusiness and agricultural education - scientific support: Proceedings of All-Russian scientific-practical conference. Izhevsk State Agricultural Academy, 247-249.
22. *Chernobaeva, N.V.* (2009). Characteristics of bribery, as one of the most dangerous forms of corruption in Russia. Bulletin of Udmurt University. A series of Economics and Law, 2-2, 185-191.
23. *Chernobaeva, N.V.* (2010). Questions strains the defeat of bribery and commercial payoff. Bulletin of Udmurt University. A series of Economics and Law, 2-3, 108-111.
24. *Chernobaeva, N.V. & Zvarygin, V.E.* (2012). Legal measures to counter corruption in public authorities. Bulletin of Udmurt University, 2, 163-166.
25. *Chernobaeva, N.V. & Zvarygin, V.E.* (2012). Measures of anticorruption actions in government. Bulletin of Udmurt university. A series of Economics and Law, 3, 163.
26. *Chernyshov, Yu. & Kyeneralova, A.V.* (2015). The system of antidumping measures in the field of public procurement. Innovative Development went to Coy and textile industry: Collected materials of All-Russian Scientific Student Conference. Moscow: Moscow State University of Design and Technology, 204-206.

Лабутіна Л. М.

Пріоритетні напрямки регулювання економіки підприємств громадського сектору

Стаття присвячена питанням державного регулювання економіки в області функціонування громадського сектору, які, відповідно до авторської позиції, повинні вирішуватися, головним чином, за рахунок здійснення фіскальної, митної, грошово-кредитної, цінової, інвестиційної, соціальної політики і політики зайнятості населення. Дані напрямки вважаються автором пріоритетними, оскільки охоплюють практично всі сфери життєдіяльності суспільства і є первинними інструментами до інтеграції державних і комерційних інтересів.

Ключові слова: громадський сектор, фіскальна політика держави, митна політика держави, грошово-кредитна політика держави, цінова політика держави, інвестиційна політика держави, соціальна політика держави, політика зайнятості населення..

Labutina L.

Priority of regulation economy enterprises public sector

The article is devoted to the state regulation of the economy in the field of public sector, which, according to the author's position should be addressed mainly through fiscal, customs, monetary, pricing, investment, social policy and employment policy. Data destinations are considered priority by the author, as cover virtually all spheres of society and are the primary tools for the integration of public and commercial interests.

Keywords: public sector, fiscal policy, customs policy, monetary policy, price policy, investment policy, social policy, employment policy.

Рецензент: Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Іжевського інституту управління, завідувач кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, vice-rector of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Стаття подана
12.09.2016 р.*

ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОЙ ПОТЕНЦИАЛ ОРГАНИЗАЦИЙ

Статья включает в себя систематизированные автором хозяйственные и юридические элементы деятельности организаций, являющихся первичным звеном национальной экономики, для обеспечения помощи их руководству в достижении желаемых показателей. Особое внимание уделяется учетным, экономическим, управленческим аспектам и связанным с ними категориям, таким, как формы и системы оплаты труда, способы амортизации, методы оценки материальных оборотных средств при списании, предусмотренные существующими законодательными нормами.

Ключевые слова: организация, экономический потенциал, правовой потенциал, бухгалтерский учет, экономические процессы, управленческий механизм, формы и системы оплаты труда, способы амортизации, методы оценки материальных оборотных средств при списании.

Постановка проблемы. От экономических возможностей организаций (юридических лиц), являющихся первичным звеном народного хозяйства страны и составляющих ее регионов, в силу того, что они создают необходимые для общества материальные и нематериальные блага и занимают большой удельный вес в формировании их финансовых возможностей для развития общественного сектора по сравнению с физическими лицами, важнейшее значение имеют формируемые ими для этого базисные (экономические) и надстроечные (правовые) предпосылки ведения своей деятельности. Поэтому автор считает необходимым предложить свой подход к построению экономико-правового потенциала организаций, благодаря которому они смогут не только вести комплексный учет факторов, влияющих на производство и сбыт продукции, но и выявлять и ранжировать все резервы повышения эффективности достигаемого результата.

Анализ последних публикаций и исследований. Авторская точка зрения на вопрос построения экономико-правового потенциала находит свое отражение в трудах А.В. Генераловой [1-5], С.Ю. Ильина [6-13], Л.М. Лабутиной [15; 27], К.В. Павлова [16-19], Р.Г. Саттарова [14; 20], А.А. Сергеева [21-23], П.А. Цыплякова [24-26] и на их основе направлена на синтез хозяйственных и юридических положений применительно к деятельности организаций.

Цель статьи – характеристика экономико-правового потенциала организаций.

Изложение основного материала исследования. Экономический потенциал организаций, по мнению автора, должен включать в себя эндогенные (внутренние) элементы, к которым относятся:

1. **Постановка бухгалтерского учета.** Бухгалтерский учет – это система наблюдения, измерения, регистрации, обработки и получения информации в стоимостной (денежной) оценке об имуществе, обязательствах (задолженностях) и хозяйственных операциях организаций.

Особенности бухгалтерского учета:

1) ведется в рамках конкретной организации;

2) базируется на всей информации об имуществе, обязательствах и хозяйственных операциях организации;

3) связан с документальным оформлением каждой хозяйственной операции организации;

4) опирается на стоимостные показатели деятельности организации;

5) ведется с момента регистрации до момента ликвидации организации.

Цель бухгалтерского учета заключается в обеспечении руководства необходимой информацией об имуществе, обязательствах и хозяйственных операциях организации для принятия им обоснованных управленческих решений, направленных на достижение максимально эффективных результатов деятельности.

Задачи бухгалтерского учета:

1) формирование полной и достоверной информации о хозяйственных процессах и результатах деятельности организации;

2) обеспечение контроля за наличием и движением ресурсов организации;

3) выявление внутрихозяйственных резервов организации;

4) оценка фактического использования выявленных резервов организации;

5) своевременное предупреждение негативных явлений в осуществляемой деятельности организации.

2. Непрерывное и ритмичное осуществление экономических процессов. Экономическими процессами – это совокупность последовательных хозяйственных стадий организации.

Хозяйственными стадиями являются:

1) стадия заготовки. Стадия заготовки представляет собой процесс привлечения рабочей силы и средств производства для осуществления организацией своей деятельности. На данном этапе формируется себестоимость ресурсов;

2) стадия производства. Стадия производства связана с процессом выпуска продукции организацией. На данном этапе формируется производственная себестоимость продукции;

3) стадия реализации. Стадия реализации означает процесс сбыта выпускаемой организацией продукции. На данном этапе формируется полная себестоимость продукции и исчисляется финансовый результат (прибыль или убыток).

3. Обоснованное построение управленческого механизма. Управленческий механизм – это система управления организацией на основе разделения управленческого труда.

Разделение управленческого труда представляет собой сферу деятельности отдельных работников организации, направленную на осуществление определенных видов управленческого труда и разграничение между ними полномочий и ответственности в соответствии с наделенными правами и обязанностями.

Виды построения управленческого механизма:

1) структура управления. Структура управления – это состав, взаимосвязь и соподчиненность должностей;

2) организационная структура. Организационная структура – это состав, взаимосвязь и соподчиненность подразделений.

Субъекты организационной структуры:

а) работники управления. Работник управления – это должностное лицо, осуществляющее определенные управленческие функции;

б) органы управления. Орган управления – это коллектив работников управления, связанных определенными хозяйственными отношениями, состоящий из первичных групп;

в) первичные группы. Первичная группа – это коллектив работников управления с общим руководителем и без подчиненных.

Объекты организационной структуры:

а) заготовительная структура. Заготовительная структура – это состав, взаимосвязь и соподчиненность различных видов подразделений, осуществляющих заготовительные операции;

б) производственная структура. Производственная структура – это состав, взаимосвязь и соподчиненность различных видов подразделений, осуществляющих производственные операции;

в) сбытовая структура. Сбытовая структура – это состав, взаимосвязь и соподчиненность различных видов подразделений, осуществляющих сбытовые операции.

Типы построения управленческого механизма:

1) в зависимости от характера и объема распределения полномочий между должностями и подразделениями:

а) централизованный тип или централизованная система управления, при которой высшее руководство оставляет за собой большую часть полномочий, необходимых для принятия важнейших управленческих решений.

Преимущества централизованной системы управления:

– улучшение контроля и координации специализированных функций;

– уменьшение количества и масштабов ошибочных решений, принимаемых менее опытными менеджерами;

– более экономное и оперативное использование знаний и опыта персонала главного административного органа;

– избежание хозяйственных диспропорций;

б) децентрализованный тип или децентрализованная система управления, при которой высшее руководство распределяет большую часть полномочий между нижестоящими уровнями управления.

Преимущества децентрализованной системы управления:

– возможность управлять крупными коллективами, где имеется сложность в принятии управленческих решений в связи с требующимся большим объемом информации;

– принятие управленческих решений менеджерами, стоящими ближе всех к возникающим проблемам и лучше всех знающими причины их появления и устранения;

– стимулирование инициативы, позволяющей личности отождествлять себя с коллективом;

– помощь в подготовке молодых менеджеров к более высоким должностям, предоставление им возможности принимать важные управленческие решения в начале карьеры;

2) в зависимости от степени гибкости:

а) механистический (негибкий, неадаптивный) тип, неприспособленный к изменяющимся условиям среды;

б) органический (гибкий, адаптивный) тип, приспособленный к изменяющимся условиям среды.

Правовой же потенциал организаций, с авторской точки зрения, складывается из юридически закрепленных категорий, влияющих на каждую стадию кругооборота капитала, особенно на производственную стадию деятельности, в процессе которой исчисляются их основные затраты (основные производственные издержки живого и овеществленного труда). Поэтому к ним следует относить предусмотренные законодательством экзогенные (внешние) элементы, воздействующие на экономический потенциал организаций, стимулирующие их соблюдать каждый норматив расходования каждого потребляемого ресурса:

1. Формы оплаты труда:

1) повременная оплата труда. Повременная оплата труда – это заработная плата за отработанное время. Повременная оплата труда применяется, когда невозможно точно определить объем выполненной работы.

Системы повременной оплаты труда:

а) простая повременная оплата труда.

Простая повременная оплата труда – это заработная плата за отработанное время в соответствии с тарифными ставками за единицу рабочего времени или окладами;

б) повременно-премиальная оплата труда. Повременно-премиальная оплата труда – это заработная плата за отработанное время в соответствии с тарифными ставками за единицу рабочего времени или окладами, при которой работникам доплачивается премия за качество труда;

2) сдельная оплата труда. Сдельная оплата труда – это заработная плата за объем выполненной работы. Сдельная оплата труда применяется, когда объем выполненной работы можно определить с максимальной степенью точности.

Системы сдельной оплаты труда:

а) прямая сдельная оплата труда.

Прямая сдельная оплата труда – это заработная плата за объем выполненной работы в соответствии с расценками за единицу выпущенной продукции;

б) сдельно-премиальная оплата труда. Сдельно-премиальная оплата труда – это заработная плата за объем выполненной работы в соответствии с расценками за единицу выпущенной продукции, при которой работникам доплачивается премия за качество труда;

в) сдельно-прогрессивная оплата труда. Сдельно-прогрессивная оплата труда – это заработная плата по неизменным расценкам за объем выпущенной продукции в пределах установленной нормы и по повышенным расценкам за объем выпущенной продукции сверх нормы;

г) аккордная оплата труда. Аккордная оплата труда – это заработная плата за комплекс выполненной работы, а не за конкретную операцию в установленный срок (применяется при оплате труда бригады работников).

2. Способы амортизации основных фондов и нематериальных активов (третий способ относится только к основным фондам):

1) линейный способ. При линейном способе ежегодные амортизационные отчисления определяются путем умножения балансовой стоимости основных фондов и нематериальных активов на норму их амортизации;

2) способ уменьшаемого остатка. При способе уменьшаемого остатка ежегодные амортизационные отчисления определяются путем умножения остаточной стоимости основных фондов и нематериальных активов на удвоенную норму их амортизации по сравнению с нормой амортизации, используемой при линейном способе;

3) способ списания стоимости по сумме чисел лет срока полезного использования. При способе списания стоимости по сумме чисел лет срока полезного использования ежегодные амортизационные отчисления определяются путем умножения балансовой стоимости основных фондов на коэффициент, исчисляемый отношением числа лет, остающихся до конца срока их службы, к кумулятивному числу (сумме чисел – лет эксплуатации);

4) способ списания стоимости пропорционально объему работы. При способе списания стоимости пропорционально объему работы ежегодные амортизационные отчисления определяются путем умножения балансовой стоимости основных фондов и нематериальных активов на коэффициент, исчисляемый отношением фактического объема их работы за определенный период времени в течение срока службы, к ее предполагаемому объему за весь срок службы.

3. Методы оценки материальных оборотных средств при списании:

1) метод специфической идентификации. Метод специфической идентификации – это оценка материальных оборотных средств на основе дифференцированного подхода к списанию партий соответствующих изделий;

2) метод средневзвешенной стоимости. Метод средневзвешенной стоимости – это оценка материальных оборотных

средств на основе средневзвешенной стоимости списываемых партий соответствующих изделий;

3) метод ФИФО. Метод ФИФО (first in first out – первое поступление – первый отпуск) – это оценка материальных оборотных средств на основе первоочередного списания первой поступившей на склад партии соответствующих изделий;

4) метод ЛИФО. Метод ЛИФО (last in first out – последнее поступление – первый отпуск) – это оценка материальных оборотных средств на основе первоочередного списания последней поступившей на склад партии соответствующих изделий. В настоящее время данный метод не применяется.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Авторский подход к формированию экономико-правового потенциала имеет для организаций следующее положительное значение, проявляющееся в нескольких аспектах:

1. Эффективное осуществление деятельности на основе интенсификации.

2. Комплексный и всесторонний учет хозяйственных операций.

3. Рациональное применение ресурсов.

4. Минимизация издержек и максимизация финансового результата деятельности.

5. Развитие творческого потенциала работников и укрепление их трудовой и иной дисциплины.

Таким образом, предложенный авторский подход к формированию экономико-правового потенциала будет способствовать научно обоснованному анализу и планированию показателей деятельности организаций и, следовательно, позволит им оптимально использовать свои хозяйственные возможности.

Литература

1. Балыхин М.Г. Инновационное практико-ориентированное образование как ключевой фактор эволюционного развития национальной легкой промышленности / М.Г. Балыхин, А.В. Генералова, О.С. Оленева // Дизайн и технологии. – 2014. – № 43 (85). – С. 107-115.

2. *Генералова А.В.* Совершенствование механизма формирования стратегии промышленного предприятия: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук / А.В. Генералова. – М., 2009. – 24 с.
3. *Генералова А.В.* Повышение эффективности выставочной деятельности на основе маркетингового анализа // Казанская наука. – 2010. – № 9. – С. 199-202.
4. *Генералова А.В.* Интегральная оценка риска промышленного предприятия / А.В. Генералова, Т.Ф. Морозова, А.А. Круглик // Дизайн и технологии. – 2013. – № 36 (78). – С. 95-102.
5. *Генералова А.В.* Интегрированный маркетинг в сфере АРТ-Бизнеса / А.В. Генералова // Сборник научных статей и воспоминаний «Памяти В.А. Фукина посвящается». – М., 2014. – С. 158-163.
6. *Ильин С.Ю.* Управление интенсивным использованием основных производственных фондов в сельскохозяйственном производстве (на материалах Удмуртской Республики): Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук / С.Ю. Ильин. – Ижевск, 2003. – 185 с.
7. *Ильин С.Ю.* Эффективность и интенсификация использования основных производственных фондов в агропромышленном комплексе: учебное пособие / С.Ю. Ильин, К.В. Павлов, М.И. Шишкин. – 2-е изд. – Ижевск: Удмуртский университет, 2004. – 260 с.
8. *Ильин С.Ю.* Ресурсный потенциал аграрного сектора экономики: монография / С.Ю. Ильин. – Ижевск: Институт компьютерных исследований, 2011. – 155 с.
9. *Ильин С.Ю.* Оценка эффективности использования производственных ресурсов в сельском хозяйстве Удмуртской Республики / С.Ю. Ильин // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий: Ежемесячный теоретический и научно-практический журнал, 2012. – № 1. – С. 33-34.
10. *Ильин С.Ю.* Анализ эффективности интенсификации использования производственных ресурсов в сельском хозяйстве Удмуртской Республики / С.Ю. Ильин // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий: Ежемесячный теоретический и научно-практический журнал, 2012. – № 3. – С. 56-58.
11. *Ильин С.Ю.* Финансовый учет: Учебное пособие / С.Ю. Ильин. – Ижевск, 2013. – 40 с.
12. *Ильин С.Ю.* Экономика организаций (предприятий): Учебное пособие / С.Ю. Ильин. – Ижевск, 2013. – 76 с.
13. *Ильин С.Ю.* Классификация инноваций в условиях функционирования рыночных отношений / С.Ю. Ильин, И.А. Кочеткова // Научное обозрение. – 2015. – № 11. – С. 156-162.
14. *Комышев А.Л.* Бизнес-планирование финансового оздоровления предприятий: учеб. пособие / А.Л. Комышев, Р.Г. Саттаров. – Ижевск, 2003. – 275 с.
15. *Лабутина Л.М.* О самостоятельности бюджетов индустриальных регионов / Л.М. Лабутина // Успехи современного естествознания. – 2012. – № 9. – С. 96-99.
16. *Павлов К.В.* Системный анализ экономики региона: Учебное пособие / К.В. Павлов, М.И. Шишкин. – Ч. 3. – Ижевск: Удмуртия, 2000. – 356 с.
17. *Павлов К.В.* Мировая экономика и международные экономические отношения: учебное пособие / К.В. Павлов. – Белгород: БелГУ. – 2004. – 336 с.
18. *Павлов К.В.* Инвестиции и инновации интенсивного и экстенсивного типа: методы оценки // Экономика и финансы. – 2011. – № 10. – С. 2-8.
19. *Павлов К.В.* Экономика старопромышленных регионов: Монография / К.В. Павлов. – Saarbrücken: LAP LAMBERT, 2014. – 469 с.
20. *Саттаров Р.Г.* Основы менеджмента для руководителей и специалистов предприятий / Р.Г. Саттаров, Б.Д. Зонов. – Ижевск: Колос, 2003. – 183 с.
21. *Сергеев А.А.* Проблема логики исторического процесса / А.А. Сергеев // Российское государство: прошлое, настоящее, будущее: Материалы II Научной конференции. – Частное образовательное учреждение высшего образования «Восточно-Европейский институт» (Ижевск). – 1997. – С. 61-62.
22. *Сергеев А.А.* К определению понятия «процесс» / А.А. Сергеев // Устойчивому развитию АПК – научное обеспечение: Материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Ижевская государственная сельскохозяйственная академия. – 2004. – С. 303-304.

23. *Сергеев А.А.* Новые тенденции современного исторического процесса / А.А. Сергеев // Инновационному развитию АПК и аграрному образованию – научное обеспечение: Материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Ижевская государственная сельскохозяйственная академия. – 2012. – С. 247-249.

24. *Цыпляков П.А.* На пути к полному хозрасчету // Коллективный подряд в сельском хозяйстве Удмуртии: опыт и рекомендации. – Ижевск, 1984. – С. 64-76.

25. *Цыпляков П.А.* Совершенствование организации внутрипроизводственных отношений в сельскохозяйственных организациях: Монография / П.А. Цыпляков, П.Б. Акмаров. – Ижевск, 2007. – 250 с.

26. *Цыпляков П.А.* Организация внутрихозяйственных производственно-экономических отношений в сельскохозяйственных организациях: Курс лекций / П.А. Цыпляков, П.Б. Акмаров. – Ижевск: ФГБОУ ВПО Ижевская ГСХА, 2014. – 292 с.

27. *Эмиров Н.Д.* Социальный эксперимент и продвижение инновационных технологий управления в социальной сфере / Н.Д. Эмиров, Л.М. Лабутина // Вестник ИжГТУ им. М.Т. Калашникова. – 2013. – № 3 (59). – С. 068-071.

References

1. *Balykhin, M.G. & Generalov, & A.V. Oleneva, O.S.* (2014). Innovative practice-oriented education as a key factor in the evolutionary development of the national light industry. *Design and technology*, 43 (85), 107-115.

2. *Generalov, A.V.* (2009). Perfection of the mechanism of formation of the industrial strategy of the enterprise: the thesis Abstract on scientific interest of the candidate of economic sciences. Moscow, 24.

3. *Generalov, A.V.* (2010). Increasing efficiency exhibition activities on the basis of marketing analysis. *Kazan science*, 9. 199-202.

4. *Generalov, A.V. & Morozov, T.F. & Kruglik, A.A.* (2013). Integrated risk assessment of industrial enterprise. *Design and technology*, 36 (78), 95-102.

5. *Generalov, A.V. & Kyeneralova A.V.* (2014). Integrated Marketing in the art business. Collection of scientific articles and Sun of remembrance "Memory VA Fukin dedicated. Moscow, 158-163.

6. *Ilyin, S.Y.* (2003). Management intensity nym using mainly produces-governmental funds in agricultural production (on materials of the Udmurt Republic): The thesis for the degree of Candidate of Economic Sciences. Izhevsk, 185.

7. *Ilyin, S.Y. & Pavlov, K.V. & Shishkin, M.I.* (2004). Efficiency and in-intensification of the use of fixed assets in the agro-industrial complex: a tutorial, 2nd ed. Izhevsk, Udmurt State University, 260.

8. *Ilyin, S.Y.* (2011). The resource potential of the agricultural sector of the economy: a monograph. Izhevsk: Institute of Comp yuternyh Research, 155.

9. *Ilyin, S.Y.* (2012). Evaluating the effectiveness of the use of industrial D resources in agriculture Udmurt Republic. *Economy Mika agricultural and pererabaty-ing enterprises: Monthly theo-retical and scientific and practical journal*, 1, 33-34.

10. *Ilyin, S.Y.* (2012). Analysis of effectively-sti intensification of the use of production resources in agriculture Udmurt Republic. *Economics of agricultural and processing enterprises: Monthly theoretical and scientific-practical journal*, № 3, 56-58.

11. *Ilyin, S.Y.* (2013). Financial accounting: Textbook. Izhevsk, 40.

12. *Ilyin, S.Y.* (2013). Economy-Nations organizations (companies): Textbook. Izhevsk, 76.

13. *Ilyin, S.Y. & Kochetkova, I.A.* (2015). Classification of innovations in the functioning of market relations. *Scientific Review*, 11, 156-162.

14. *Komyshev, A.L. & Sattorov, R.G.* (2003). Business plan of financial improvement of the enterprises: Textbook. Benefit. Izhevsk, 275.

15. *Labutina, L.M.* (2012). On the independence of the budgets of industrialized regions. *Successes of modern science*, 9, 96-99.

16. *Pavlov, K.V. & Shishkin, M.I.* (2000). System analysis of the regional economy: Textbook, Part 3. Izhevsk Udmurtia, 356.

17. *Pavlov, K.V.* (2004). The world economy and international economic relations: a tutorial. Belgorod: Belgorod State University, 336.

18. *Pavlov, K.V.* (2011). Investments and inno vation-intensive and extensive type: methods for evaluating. *Economy and Finance*, 10, 2-8.

19. Pavlov, K.V. (2014). Economy old-industrial regions: Monograph. Saarbrücken: LAP LAMBERT, 469.

20. Sattarov, R.G. & Sattar R.G. & Zonov, B.D. (2003). Basics Management for managers and specialists of enterprises. Izhevsk: Kolos, 183.

21. Sergeev, A.A. (1997). The problem is-toric logic process. Russian state: Past, Present and Future: Proceedings of the II Scientific Conference. Private educational institution of higher education "Sewage-European Institute" (Izhevsk), 61-62.

22. Sergeev, A.A. (2004). By definition, in adoption "process". Sergeev tainable development of agro-industrial complex - scientific secuchenie: Proceedings of the All-Russian scientific-practical conference. Izhevsk State Agricultural Academy, 303-304.

23. Sergeev, A.A. (2012). New trends of the modern historical process. Innovative development of agribusiness and agricultural

education - scientific support: Proceedings of All-Russian scientific-practical conference. Izhevsk State Agricultural Academy, 247-249.

24. Tsyplyakov, P.A. (1984). On the way to full-cost accounting. Collective contract in agriculture of Udmurtia: experience and recommendations. Izhevsk, 64-76.

25. Tsyplyakov, P.A. & Akmar, P.B. (2007). Sovershenstvova-organization of vnutripro-duction relations in the agricultural organizations: Monograph. Izhevsk, 250.

26. Tsyplyakov, P.A. & Akmar, P.B. (2014). Organization of on-farm production and economic relations in the agri-management organizations: Lectures. - Izhevsk: VPO Izhevsk State Agricultural Academy, 292.

27. Emirs, N.D. & Labutina, L.M. (2013). Social experiments and promotion of innovative management technologies in the social sphere-D. West IzhSTU nick them. MT Kalashnikov, 3 (59), 068-071.

Чернобаєва Н.В.

Економіко-правовий потенціал організацій

Стаття включає в себе систематизовані автором господарські та юридичні елементи діяльності організацій, які є первинною ланкою національної економіки, для забезпечення допомоги їх керівництву в досягненні бажаних показників. Особлива увага приділяється обрахунковий економічним, управлінським аспектам і пов'язаним з ними категоріям, таким, як форми і системи оплати праці, способи амортизації, методи оцінки матеріальних оборотних коштів при списанні, передбачені існуючими законодавчими нормами.

Ключові слова: організація, економічний потенціал, правової по-тенціал, бухгалтерський облік, економічні процеси, управлінський механізм, форми і системи оплати праці, способи амортизації, методи оцінки матеріальних оборотних коштів при списанні.

Chernobaeva N.

Economic potential legal organizations

The article includes systematic author's economic and legal elements of organizations that are primary national economy to provide assistance to their leadership in achieving the desired performance. Particular attention is paid to accounting, economic, managerial aspects and related categories, such as forms and systems of remuneration, depreciation methods, assessment methods of material circulating assets being retired, provided for by existing legislative norms.

Keywords: organization, economic potential, potential legal, accounting, economic processes, management mechanism, forms and systems of remuneration, depreciation methods, methods of evaluation of material circulating funds when you decommission.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Іжевського інституту управління, завідувач кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, vice-ректор of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Стаття подана
18.09.2016 г.*

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ТА СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ, ЯК БАЗИС ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Стаття присвячена актуальній проблемі регіонального економічного розвитку і розкриває особливості реалізації цього процесу з урахуванням соціального діалогу та соціального капіталу. У статті запропонована схема механізму, що наглядно демонструє процес перетворення міжособистісного соціального діалогу у соціальний діалог суб'єктів господарювання, який у свою чергу, трансформуючись, формує соціальний капітал та забезпечує економічний розвиток регіону. Визначено, що між соціальним капіталом та економічними взаємовідносинами існує пряма взаємозалежність, що безпосередньо відображається на динаміці росту економіки регіону.

Ключові слова: соціальний діалог, соціальний капітал, економічні взаємовідносини, економічний розвиток, трансформація.

Постановка проблеми. Проблема регіонального розвитку вже не перший рік турбує багатьох з вітчизняних так і закордонних науковців й практиків. Широкий спектр відомих інструментів стимулювання розвитку територій вже не дає тих результатів, які можна було спостерігати десятиліття тому, отже виникає потреба повернутися до їх додаткового дослідження й формування оновлених більш ефективних модифікацій, які дозволять регенерувати процеси економічних взаємовідносин у внутрішньому і зовнішньому середовищі та дадуть поштовх для подальшого розвитку регіональних економічних систем.

Останнім часом все більше уваги приділяється соціальному капіталу, який є своєрідним специфічним ресурсом, що формується на засадах соціального діалогу та реалізується через напрацьовані формальні а також неформальні зв'язки між індивідами та суб'єктами економічної діяльності. Цей ресурс є релевантним тільки тоді, коли зазначені зв'язки перебувають у фазі активної взаємодії чи розвитку.

У попередніх публікаціях автора [1, с. 341] вже зазначалось, що соціальний капітал є результатом впровадження певної форми комунікаційного процесу між двома або більше сторонами у будь-якій сфері життєдіяльності, яка дозволяє дійти консенсусу щодо вирішення питань соціально-економічного розвитку суспільства, тобто результатом впровадження соціального діалогу. Саме соціальний діалог дає подальший

поштовх до активної взаємодії всіх суб'єктів господарювання.

Більшість дослідників схиляються до думки, що соціальний капітал, як результат реалізації ефективного соціального діалогу може стати рушійною силою розвитку регіонів, а тому дослідження впливу соціального капіталу на регіональну економіку є величезною актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою економічного розвитку у тому числі з урахуванням соціального капіталу переймається багато дослідників сучасності. Серед вітчизняних науковців варто відзначити Стоянець Н. [2]; Новікову О., Амошу О., Антонюк В. [3]; Чернова С. [4], Чайку Ю. [5]; Алейнікову У. [6]; Батченко Л. [7]; Бойко М. [8], Семікіної М. [9].

Стоянець Н. [1, с. 211], зокрема, розглядає соціально-економічний розвиток як складний процес, який базується на стратегічних ресурсах розвитку регіону. Серед таких автор визначає ринкову інфраструктуру, фізичний, людський, фінансовий та нарешті соціальний капітал, який визначається як соціальні норми і довіра, що формуються в межах співробітництва людей.

Новіков О., Амоша О та Антонюк В. у своїй монографії висвітлюють соціальний капітал, як чинник сталого економічного розвитку промислових регіонів, зазначаючи, що він може здійснювати як позитивний так і негативний вплив на розвиток території.

На противагу попереднім дослідженням Чернов С. [3] розглядає економічний розвиток території у вигляді системи, функ-

ціонування якої залежить від елементів соціально-економічної діяльності регіону включаючи сукупність усіх просторових та економічних взаємозв'язків. При цьому автор не деталізує що саме мається на увазі під «взаємозв'язками», концентруючись на інвестиціях як на основному параметрі розвитку. Але виходячи з самого визначення поняття «соціальний капітал», можна зазначити, що врешті решт науковець також схиляється до провідної ролі

Дещо схожий підхід до розвитку економіки територій пропонує Чайка Ю. [4, с. 33], який стверджує, що у основі механізму розвитку економічної системи лежать взаємопов'язані між собою суб'єкти, об'єкти та відносини, які виникають між ними.

Алейнікова У. намагалася проаналізувати роль соціального капіталу в контексті регіонального розвитку нашої держави. Автор зазначає, що нажалі ще й досі спостерігається негативний вплив з радянського минулого [5, с. 86], коли превалювали родинні зв'язки та зв'язки з тісним колом друзів, а отже ще й досі не можна говорити про налагоджену систему комунікацій серед усіма суб'єктами економічної діяльності.

Цікавий підхід до формування механізму економічного розвитку пропонує Батченко Л., який вважає, що для успішного функціонування регіональної економіки необхідна не лише чітко налагоджена система регулювання взаємовідносин суб'єктів господарювання, але і "висока ідея", що підтримується ними та підтримує їх. Таким принципом існування людей в рамках певної групи або території і є соціальний капітал [6, с. 168].

Бойко М. досліджуючи еволюцію концепцій соціального капіталу та його вплив на розвиток економічних взаємовідносин дійшов висновку, що для їх повноцінного аналізу необхідно виходити за рамки звичних об'єктів дослідження, так до наукового вжитку було включено такі поняття як культурний, символічний, успадкований капітал тощо.

За принципом «від зворотного» побудувала своє дослідження Семикіна М. [9, с. 103], яка на прикладі Кіровоградської області намагалася довести, що відсутність налагодженого соціального діалогу між еко-

номічно активним населенням, роботодавцями та державою призводить до руйнації мотивів ефективної праці, деградації робочої сили регіону, перешкоджання розвитку бізнесу та економіки регіону в цілому.

Загалом, необхідно зауважити, що серед публікацій вітчизняних та закордонних авторів можна відстежити несистематизовані факти, що підтверджують важливості соціального діалогу та соціального капіталу для економічного розвитку регіону.

Отже, проведений огляд та аналіз публікацій фахівців у сфері соціально-економічного розвитку регіонів засвідчує, що на сьогоднішній день не існує чітко визначеного взаємозв'язку між налагодженим соціальним діалогом, накопиченим соціальним капіталом та рівнем розвитку економіки регіону.

Мета дослідження. Систематизація наявної інформації та визначення механізму впливу соціального діалогу, а також результату його впровадження – соціального капіталу на економічний розвиток території.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глумачний словник української мови визначає термін «механізм» як сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та ін. явище [10, с. 695]. З представленого визначення можна зробити висновок, що соціальний діалог це певна ланка, що поєднує всі соціальні та економічні процеси в суспільстві.

Здатність до комунікації, яка у тій чи іншій мірі проявляється у будь-якої людини, дає їй змогу налагодити той самий процес продуктивного (або деструктивного) спілкування за для вирішення певних проблем та задоволення виявлених потреб. Отже по суті кожна людина спроможна бути учасником соціального діалогу та має всі умови для формування як мінімум власного особистого соціального капіталу, капіталу підприємства на якому він працює, громади у якій він живе та регіону в цілому. Механізм впливу соціального діалогу та соціального капіталу на економічний розвиток регіону представлено на рис. 1.

Як представлено на рис 1., в рамках регіонального розвитку відправною точкою економічної діяльності є міжособистісний соціальний діалог, тобто це діалог кожної

окремої особистості з її оточенням (родина, колеги, роботодавці, представники органів влади та місцевого самоврядування і т.п.) з приводу вирішення власних або спільних соціально-економічних проблем. Міжособистісний соціальний діалог породжує всі інші форми: соціальний діалог підприємств, неурядових організацій, органів влади та громади.

Всі форми соціального діалогу в процесі його реалізації активно трансформуються у соціальний капітал. У даному випадку не дарма використовується саме це поняття, адже трансформація в широкому сен-

сі (систематичні зміни) – це не обмежений в часі постійний процес перетворень системи, її елементів, зв'язків і відносин між ними [11]. Цей визначення, як найкраще демонструє сутність перетворення соціального діалогу у соціальний капітал окремої людини, підприємства, органів влади, неурядових організацій, громади регіону.

Концепція соціального капіталу досліджує три взаємозв'язані сфери соціальної взаємодії: в економічній діяльності, в соціальному житті та в громадському житті в цілому.

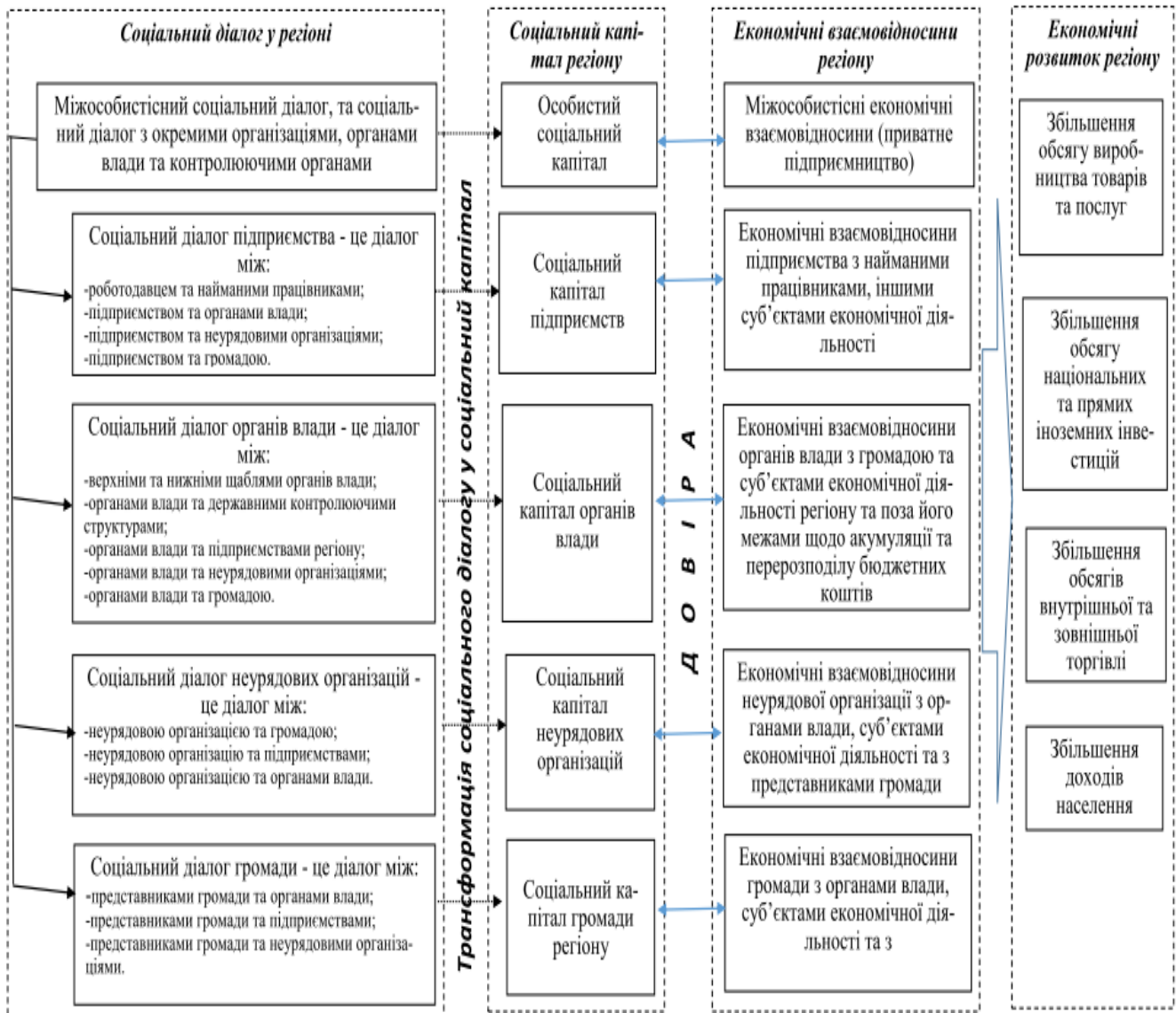

Рис 1. Механізм впливу соціального діалогу та соціального капіталу на економічний розвиток регіону

Джерело: сформовано автором

Фактично можна стверджувати, що соціальний капітал регіону це сума наступних складових:

$$СКр = СКо + СКп + СКв + СКно + СКг, (1)$$

де, СКр – соціальний капітал регіону;

СКо – соціальний капітал окремих осіб;

СКп – соціальний капітал підприємств;

СКв – соціальний капітал органів влади;

СКно – соціальний капітал неурядових організацій;

СКг – соціальний капітал громади.

Соціальний капітал в економічній діяльності реалізується за наявності відкритого доступу — усунення перешкод — на шляху до належно організованого робочого місця, до релевантних інформаційних ресурсів, реалізації професійного та креативного потенціалу людини, справедливої оцінки вкладу кожної людини в результатах спільної діяльності.

Практично всі дослідники визнають, що «ключовими елементами соціального капіталу є довіра, спільність ціннісних настанов і формування на цій основі соціальних зв'язків, які сприяють координації і співробітництву для взаємної вигоди» [12, с. 15]. Саме на основі довіри виникає взаємодія в економічному середовищі і навпаки, взаємодія у економічному середовищі породжує довіру та накопичення соціального капіталу у кожного учасника даного процесу. Тобто, якщо є довіра, можна говорити, про трансформацію соціального капіталу у економічні взаємовідносини і навпаки і навпаки - сформовані економічні відносини сприяють формуванню соціального капіталу кожного суб'єкта окремо, та всього регіону.

Остання складова механізму, представленого на рис. 1, – це результат економічної взаємодії всіх учасників, а саме економічний розвиток території, який можна відстежити за певними показниками. Загалом сучасна економічна наука виділяє безліч показників, які характеризують економічний розвиток, але у даному випадку пропонуємо розглядати такі показники як збільшення обсягу виробництва та реалізації товарів і послуг (як у регіоні так і за його межами), збільшення обсягу національних та прямих іноземних інвестицій, підвищення доходів населення. Запропоновані показники найбільш яскраво характери-

зуватимуть економічний зріст регіону і навпаки – саме вони перші відреагують та продемонструють негативну динаміку у випадку погіршення ситуації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Представлений механізм наглядно демонструє, процес трансформації соціального діалогу кожної окремої особи (як члену регіонального співтовариства) у соціальний капітал регіону, який у свою чергу на основі довіри перетворюється у економічні взаємовідносини та безпосередньо впливає на економічний розвиток регіону шляхом поєднання зусиль окремих суб'єктів господарювання на основі спільних ціннісних пріоритетів, установлених норм поведінки, очікувань мешканців регіону.

Представлений механізм демонструє пряму взаємозалежність між соціальним капіталом та економічними взаємовідносинами у регіоні: активне використання накопиченого соціального капіталу призводить до налагодження та розвитку економічних взаємовідносин інтенсифікація яких з одного боку примножує соціальний капітал, а з іншого забезпечує бажаний результат – економічне зростання регіону. Така само але негативна тенденція буде відстежуватись і у випадку скорочення економічної взаємодії, яка буде результатом зниження активності соціального капіталу, а у підсумку матимемо зниження темпів розвитку, або взагалі економічний спад.

Комунікаційна ізолюваність людини, яка культивувалася на території України протягом радянської доби, зовсім не сприяє розвитку соціального діалогу, а відповідно і соціального капіталу як окремої особистості так і формальних організацій, що займаються економічною діяльністю. Як наслідок – значне відставання в економічному розвитку регіонів України від розвинутих держав Америки та Західної Європи. Найбільш яскравим підтвердженням факту відсутності соціального діалогу та обмеженості соціального капіталу є події, що розгортаються на території нашої держави з 2014 року і відбуваються по цей час. Криза у взаємовідносинах господарюючих суб'єктів як всередині провідних економі-

чних регіонів так і взагалі на рівні держави призвели до патової в сфері соціального діалогу у суспільстві. Результат – економічна депресія у всіх регіонах країни, вихід з якої можливий тільки за умови налагодження конструктивного соціального діалогу на всіх рівнях комунікації у суспільстві, та формування якісно нового соціального капіталу, що прийтиме активізації економічних взаємовідносин та економічному росту регіонів нашої держави.

Література

1. *Зеленко О. О.* Особливості формування соціального капіталу суб'єктів господарювання та регіону на засадах соціального діалогу/ *О. О. Зеленко*// Соціально-гуманітарні науки, економіка, право: нові виклики, практика, інновації: матеріали міжн. наук.-практ. конф. м. Полтава, 21-22 квітня 2016 р.: у 2 т., Т. 1 – К.: Університет «Україна», 2016, – С. 338-342.

2. *Стоянець Н. В.* Методологічні аспекти соціально-економічного розвитку регіону / *Н. В. Стоянець* // Науковий вісник Мукачевського державного університету – 2015 – Серія «Економіка», Вип. 2(4), Ч. 2 – С. 208-213.

3. Сталій розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: моногр. / *О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.*; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012 – 534 с.

4. *Чернов С. І.* Механізм регулювання соціально-економічного розвитку регіону на базі комплексних індикаторів [Електронний ресурс]/ *С. І. Чернов* // Державне управління: удосконалення та розвиток – 2011 - № 8 – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=307>

5. *Чайка Ю.* Механізм структурного розвитку національної економіки / *Ю. Чайка* // Вісник КНТЕУ – 2011 – №3 – С. 30-41.

6. *Алейнікова У. С.* Соціальний капітал як фактор регіонального розвитку / *У. С. Алейнікова* // Наукові праці НДФІ – 2012 – № 4. – С. 84-90.

7. *Батченко Л. В.* Еволюція концепції соціального капіталу та її вплив на економічний розвиток // *Л. В. Батченко, Є. С. Драгомірова* // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України – 2008 – Вип 18.8 – С. 166-169.

8. *Бойко М. М.* Соціальний капітал в економічному вимірі: сутність, види, типи і форми прояву / *М. М. Бойко* // Соціально-трудова відносина: теорія та практика – 2012 – № 1 – С. 176-181.

9. *Семикіна М.* Напруженість соціально-трудова відносин як гальмо економічного зростання регіону/ *М. В. Семикіна* // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету – 2012 – Вип. 22, Ч. 1. – С. 96-103.

10. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. *І. К. Білодід* (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 4: І – М / [ред. *А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко*]. – К.: Наукова думка, 1973. – 840 с.

11. *Сотула О.В.* Перехідні і трансформаційні процеси в економіці України / *О. В. Сотула* // Збірник науково-технічних праць Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. –2009 – № 156 – С. 14-21.

12. *Гончаренко Н. А.* Социальный капитал: концептуальная неопределённость в социально-философском дискурсе / *Н.А. Гончаренко* // Філософські проблеми гуманітарних наук. Збірка наукових праць. — К., 2009. — 500 с.

References

1. *Zelenko O. O.* (2016) Features of the social capital formation for economic entities and for region on the basis of social dialogue. Social and Human Sciences, Economics, Law: new challenges, practice, innovation: materials of international scientific conference in Poltava, 21-22 of April. Kyiv. University "Ukraine". 1. 338-342.

2. *Stojanec N. V.* (2015) Methodological aspects of socio-economic regional development. Scientific Journal of Mukachevo State University. Economic series. Edition 2. Part 2. 208-213.

3. *Novikova O. F. & Amosha O. I. & Antonjuk V. P. and others* (2012). Sustainable development of industrial region: social aspects: monograph. Ukraine National Scientific Academy. Institute of industrial. 534.

4. *Chernov S. I.* (2011) Regulation mechanism of social and economic development on the basis of comprehensive indicators. State management: improvement and development. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua>

5. *Chajka Y.* (2012) Structural mechanism of national economy development. Scientific Journal of Kyiv National Trade and Economic University. 3. 30-41.

6. *Alejnikova U. S.* (2012) Social capital as a factor of regional development. Scientific Papers of Scientific and Research Financial Institute. 4. 84-90.

7. *Batchenko L. V.* (2008) Dragomirova E. S. Evolution of social capital concept and its influence on regional development. Scientific Bulletin of National Forestry and technical University of Ukraine. 18.8. 166-169.

8. *Boyko M.M.* (2012) Social capital in economic terms: the nature, types, varieties and forms. Social and labor relationships: theory and practice. 1. 176-181.

9. *Semikina M.* (2012) The intensity of social and labor relations as a brake economic

growth in the region Scientific paper of Kirovograd National Technical University. Edition 22. Part 1. 96-103.

10. Dictionary of Ukrainian language (1970-1980). Kyiv. Scientific thought. Vol. 4 [edited by Bilodid I. K. and others]. 840.

11. *Soluta O. V.* (2009) Transition and transformation processes in the economy of Ukraine. Collection of scientific works of Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. 156. 14-21.

12. *Goncharenko N. A.* (2009) Social capital conceptual uncertainty in the socio-philosophical discourse. Philosophical problems of humanities: collection of scientific works. Kyiv. 500.

Зеленко Е. А.

Социальный диалог и социальный капитал, как базис экономического развития региона

Статья посвящена актуальной проблеме регионального экономического развития и раскрывает особенности реализации этого процесса с учетом социального диалога и социального капитала. В статье предложена схема механизма, которая наглядно демонстрирует процесс преобразования межличностного социального диалога в социальный диалог субъектов хозяйствования, который в свою очередь, трансформируясь, формирует социальный капитал и обеспечивает экономическое развитие региона. Определено, что между социальным капиталом и экономическими взаимоотношениями существует прямая взаимозависимость, которая непосредственно отражается на динамике роста экономики региона.

Ключевые слова: социальный диалог, социальный капитал, экономические взаимоотношения, экономическое развитие, трансформация.

Zelenko O. O.

Social dialogue and social capital as the basis of the region economic development

The article devoted to the issue of regional economic development and reveals the peculiarities of this process, taking into account the socioal dialogue and social capital. The article proposed scheme of mechanism that clearly demonstrates the conversion process of interpersonal social dialogue in social dialogue of entities, which by transformation, creates social capital and provides region economic development. Determined that there is a direct interdependence between social capital and economic relationships. This independence directly reflects on the dynamics of economic growth in the region.

Keywords: social dialogue, social capital, economic relations, economic development, transformation.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. in Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

*Стаття подана
20.09.2016 р.*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЛОЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Доведено, що національна лояльність пов'язана із задоволенням потреб людей та їх намаганнями змінити життя на краще. Визначено, що на процес формування національної лояльності впливають багато соціально-економічних та політичних чинників. Тому система підтримки національної лояльності має передбачувати, постійно відстежувати і корегувати заходи, що зосереджені на організаційних, фінансово-економічних та соціально-політичних напрямках. Обґрунтовано: якщо постійно підтримувати певний стан національної лояльності, то на пряму можна впливати на рівень задоволеності життям населення, забезпечувати виконання програм соціально-економічного розвитку держави.

Ключові слова: національна лояльність, система підтримки, соціально-економічний розвиток, задоволення життям, потреби населення.

Постановка проблеми. Термін «національний» слід розглядати як похідну від «націоналізму», тобто того, що має відношення до нації – множини людей, що належить до одного суспільства, об'єднаного, перше за все культурою [1]. Слід констатувати і той факт, що ще й досі немає якогось наукового визначення «нації», хоча цей феномен досить часто використовується у дослідженнях науковців, як явне суспільство, хоч і обмежене, проте суверенне. Кожен член такого суспільства не має уявлення про більшість людей у ньому, але у кожного є образ їх спільності.

Щодо лояльності – то це якісна характеристика певних відношень, що склалися у суспільстві. І якщо йде мова про національну лояльність, то тут слід мати на увазі процес внутрішньої взаємодії соціально-політичних сил, котрі спроможні за спільною зацікавленістю долати перешкоди, що постійно виникають, досягати стійкого розвитку суспільства (громади) і держави [2]. У академічному використанні термін «національний» не несе у собі якогось оціночного компонента. Тому будь-які оцінювання лояльності у масштабах країни – досить ненадійні, а значить існує потреба у виявленні деякої специфіки національної лояльності, щоб формувати й управляти механізмами мотивації та стимулювання для спільної взаємодії суспільства на шляху до соціально-економічних перебудов.

Аналіз останніх публікацій та досліджень показав [2; 3, с. 200 – 203], що визначити ефективність лояльності на націо-

нальному рівні досить не просто. Більшість авторів намагаються оцінити її дію відомими й розповсюдженими показниками валового внутрішнього продукту на одну зайняту особу у суспільстві [3, с. 200 – 202]. При цьому цей показник необхідно доповнювати обсягами інвестицій в освіту трудових ресурсів в різних галузях економіки, показниками мобільності кадрів, їх універсальності, тривалості роботи персоналу в одній галузі і т.п. Тому рекомендуються для завоювання прихильності населення, підвищення продуктивності національного виробництва, досягнення успіхів у конкурентній боротьбі, завоювання ринку кадрів молодого, економічно активного населення – проводити гнучку політику найму, оплата праці в залежності від віку і стажу і т.п.

Авторські публікації [4, 5, 6] доводять, що лояльність суспільства – слід сприймати як синонім задоволення, тісно пов'язаною з мотивацією. Основними мотиваторами виступають: матеріальні і моральні стимули, такі як: перспективи кар'єрного росту, стабільність життя, можливість поділитися своїм накопиченим досвідом, задоволення різних потреб і т.п. Сигналом до зміни лояльності суспільства може бути зміна національних пріоритетів, політичні та соціально-економічні чинники. Так політичні реформи у державі слід вимагати перебудов у всіх сферах національної економіки, що не завжди виправдано в очах усього суспільства. Наприклад подальші реформи у пенсійному

забезпеченні населення, зміна тарифної політики у житлово-комунальній сфері, зростання злочинності, не досить виражена перебудова у медичній й освітній сфері, що саме відбувається сьогодні в Україні, не завжди знаходить підтримку переважної частини населення, а потім виявляється у їх нелояльному ставленні до державних і місцевих органів влади та зміні прихильності до соціально-економічної політики держави. І таке протистояння не можливо подолати, якщо своєчасно не підтримувати і не розвивати ростки довіри до необхідності здійснення тих нелояльних заходів, що відбуваються сьогодні в процесі соціально-економічного розвитку України.

Тому метою даного дослідження – є визначення системи підтримки лояльності населення, яка б дозволяла і об'єднувала навколо тих соціально-економічних перебудов, що відбуваються в українському суспільстві на шляху до визнання України як повноправного члена європейської й світової спільноти, дії й реформи якої визнаються усім прогресивним людством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багатоаспектність розгляду феномену «національна лояльність», його організаційна, функціональна, змістовна наповненість визначили множинність різних підходів законам, коректного, дбайливого ставлення до них, дотримання існуючих правил, норм, кодексів поведінки, навіть при незгоді з ними, відданості помислам і починанням на всіх рівнях і т.п. [7, с. 143], то з певністю можна констатувати: якщо постійно підтримувати певний стан національної лояльності, то на пряму можна впливати на рівень задоволеності життям населення, забезпечувати виконання програм соціально-економічного розвитку держави. Бо національна лояльність забезпечується постійною порівняльністю фактичних дій тим прагненням і очікуванням населення, що викликає зацікавленість населення, прихильність до послідовних оціально-економічних заходів, що відбуваються в країні.

Проведені дослідження показують [6, с. 68; 7, с.145], що лояльність має економічний сенс і, наразі, немає іншого напрямку підтримки національної лояльності як задоволення потреб людей та їх намагань змінити життя на краще. Проте на процес підтримки національної лояльності впливає багато чинників, виходячи, навіть з того, що лояльність окремих членів суспільства не завжди збігається зі спільною. Спільний позитивний вектор руху соціально-економічного розвитку може відхилитися у інший кут, завдяки нелояльному впливу на нього деяких членів суспільства. Тому при формуванні системи підтримки національної лояльності слід передбачати, постійно відстежувати і корегувати заходи, що зосереджені на організаційних, фінансово-економічних та соціально політичних напрямках (рис. 1).

Підтримка необхідного рівня національної лояльності – важлива не тільки соціально-економічна, але й наукова технічна задача, яка в перспективі може забезпечити стабільний розвиток держави в усіх сферах діяльності.

Лояльне чи нелояльне ставлення населення до реформ, що відбуваються на регіональному й державному рівнях, – це природня поведінка індивідуумів та окремих соціальних груп, що формується соціально-економічним середовищем. В цьому контексті лояльне ставлення можливо порівнювати з громадською позицією, та обов'язком населення. Саме громадянськість – є однією із суттєвих, змістовних складових лояльності, збуджуючим мотивом для виявлення притиріч між соціальними установками та особистими потребами у конкретних умовах соціально-економічного розвитку.

Окрім того, лояльність – визначає певний тип соціальних відносин, які висвітлюють ті внутрішні протиріччя, що існують у державі (регіоні). Звідси лояльність – є складним, динамічним явищем, яке має свою межу. Порушення чи послаблення уваги до дотримання певного рівня цієї межі - перетворює лояльність у антипод – нелояльність.

Рис. 1. Складові системи підтримки національної лояльності щодо забезпечення соціально-економічного розвитку держави

Джерело: розроблено автором

З цієї точки зору ступінь національної лояльності слід розглядати як активну, пасивну, пасивно-нейтральну і нейтральну, а також демонстраційну та активну протидію процесам, що відбуваються у державі (регіоні). Якщо перші три види лояльності можна вважати продуктом сатисфакції, негласної угоди між державними структурами та її громадянами щодо забезпечення відносно стабільного соціально-економічного розвитку та рівня життя, то от інші два – ведуть до незгоди з соціально-економічними реформами і до руйнування вибраних стратегій задоволення потреб населення та встановлених норм взаємовідносин у суспільстві. Тобто лояльність має свої закони, механізми розвитку й функціонування, які відповідають рівню свідомості суспільства та обумовлені

розвитком його культури, традиціями та звичаями. Вона напряму пов'язана з визнанням громадянами принципів правомірності й справедливості.

Лояльне (чи нелояльне) відношення суспільства визначається ще й тими стереотипами, що мають відношення до суспільної свідомості. Загалом ці стереотипи діляться на три основні групи [2]:

Перша – ідеологічні, у межах яких фіксується угода про «соціальне партнерство», що є частиною культури народу.

Друга група - стереотипи праву, що відбивають потребу суспільства у дотриманні правил взаємодії, у тому числі в угоді про «соціальне партнерство».

Третя – моральні, які відповідають загальнолюдським установам: не красти, не обманювати, не вбивати. Саме така мораль-

ність суспільства визначає – чи рухається воно до прогресу, тобто розвивається по висхідній, або навпаки - деградує.

Проте, не зважаючи на існуючі суспільні стереотипи, основою підтримки національної лояльності може стати загальнодержавна ідея, що базується на повазі до загальнолюдських цінностей, які обґрунтовують створення правової, соціально-орієнтованої держави, що забезпечує впевнений рух вперед у соціально благополучне майбутнє. Тому в сучасних умовах важливим елементом підтримки та регулювання рівня національної лояльності виступає суспільна думка, яка не тільки оцінює й сприймає існуючий рівень соціально-економічного благополуччя, але й формує відношення населення до цього. Саме реакція населення на позитиви, що відбуваються у суспільстві, є тією внутрішньою мотивацією для підтримки лояльності і стабілізації функціонування українського соціуму. Слід підкреслити і той факт, що суспільна думка сприяє виникненню нелояльності до тих соціально-економічних явищ, які мають протиріччя з загально людськими нормами життя, та, на які держава реагує досить формально. Це має відношення до боротьби з корупцією, організованою злочинністю, розкраданню державної власності, хабарництву як до прямих порушень суспільних норм, що не може не викликати жорстокої реакції на негативні явища у суспільстві.

Висновки та напрями подальших досліджень. Підводячи підсумок можна констатувати:

пошук нових мотивацій розвитку сучасної національної лояльності пов'язаний з переглядом ціннісних орієнтирів сучасного українського суспільства для досягнення громадянської згоди;

забезпечення національної лояльності базується на можливостях держави і суспільства; підкоренні національної економіки і виробництва потребам населення; постійній турботі держави про благополуччя громадян, всебічному і гармонійному розвитку особистості;

національна лояльність досягається проведенням єдиної соціально-економічної політики в усіх сферах суспільного життя шляхом взаємодії усіх державних інститутів;

головною задачею підтримки національної лояльності – є створення умов для розвитку високих моральних устоїв, патріотизму і громадськості.

Подальші дослідження будуть спрямовані на пошук обґрунтованих соціальних партнерських зв'язків між сучасними цінностями й лояльністю з метою створення економіки лояльності за принципами: 1) соціальне партнерство – породжує мотивацію, 2) мотивація – створює нові цінності, 3) сатисфакція цінностями – відповідає функціонуванню активної лояльності, яка породжує ще кращу цінність, що відповідає прогресивному руху вперед.

Література

1. «Четыре системы»: национализм. Режим доступу: <http://sputnikipogrom.com/philosophy/4systems/37283/system-nationalism/>

2. *Лазарев М.В.* Политическая лояльность как фактор стабильности государства: автореф. дис. на соиск. учен. степени докт. экон. наук за спец. 23.00.02 – политология / М.В. Лазарев. – Москва: Российской академии государственной службы при Президенте Российской Федерации, 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cheloveknauka.com/politicheskaya-lojalnost-kak-faktor-stabilnosti-gosudarstva>

3. *Райхельд Ф. Фредерик.* Эффект лояльности: движущие силы экономического роста, прибыли и неприходящие ценности: Пер. с англ. / Фредерик Ф. Райхельд, Томас Тил. – М.: Издательский дом «Вильямс» 2005. – 384 с.

4. *Калінеску Т.В.* Лояльність персоналу підприємств щодо сприйняття інноваційних знань / Т.В. Калінеску, О.М. Антіпов, В.В. Неглядова // Активізація інноваційної діяльності підприємств: монографія / [Колектив авторів], за наук. ред. Т.В. Калінеску. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – С. 45 – 65.

5. *Калінеску Т.В.* Значення лояльності для сучасного підприємства / Т.В. Калінеску, В.В. Неглядова // Часопис економічних реформ. 2011. – №2. – С. 15 – 18.

6. *Калінеску Т.В.* Сатисфакція лояльності та соціальна відповідальність бізнесу як шляхи задоволення потреб людини / Т.В. Калінеску // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - Науковий журнал. – № 11 (153). – Частина 1, 2010. – С. 68 – 74.

7. Активізація інноваційної діяльності підприємств: монографія / [Колектив авторів], за наук. ред. Т.В. Калінеску. - Луганск: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2014. – 224 с.

References

1. «Four systems»: nationalism. Retrieved from <http://sputnikipogrom.com/philosophy/4systems/37283/system-nationalism/>

2. Lazarev, M.V. (2004) Political loyalty as factor of stability the state. Manuskript. Moscow: Russian Academy of Government service at President of Russian Federation. Retrieved from <http://cheloveknauka.com/politicheskaya-lojalnost-kak-faktor-stabilnosti-gosudarstva>.

3. Reichheld, Frederick F. & Teal, Thomas (2005). The Loyalty Effect. The Hidden Force Behind Growth, Profits and Lasting Val-

ue. Moscow: The Publishing house "Williams", 384

4. Calinescu, T.V. & Antipov, O.M. & Negliadova, V.V. (2014). Loyalty of personnel of enterprises in relation to perception of innovative knowledge. In T.V. Calinescu (Ed.). Activation of innovative activity of enterprises (pp. 45 – 65). Luhansk: Printed Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

5. Calinescu, T.V. & Negliadova, V.V. (2011). Value of loyalty for the modern enterprise. Time Description of Economic Reforms. 2, 15 - 18.

6. Calinescu, T.V. (2010). Satisfaction of loyalty and social responsibility of business as ways of satisfaction of necessities of human. Bulletin Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. 11 (153). Part 1, 68 - 74.

7. Activation of innovative activity of enterprises : monograph (2014). Calinescu, T.V. (Ed.).- Luhansk: Printed Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 224.

Калінеску Т. В.

Формирование системы поддержки национальной лояльности для обеспечения социально-экономического развития

Доказано, что национальная лояльность связана с удовлетворением потребностей людей и их попытками изменить жизнь к лучшему. Определенно, что на процесс формирования национальной лояльности влияют много социально-экономических и политических факторов. Поэтому система поддержки национальной лояльности должна предусматривать, постоянно отслеживать и корректировать мероприятия, которые сосредоточены на организационных, финансово-экономических и социально-политических направлениях. Обоснованно, что если постоянно поддерживать определенное состояние национальной лояльности, то напрямую можно влиять на уровень удовлетворенности жизнью населения, обеспечивать выполнение программ социально-экономического развития государства.

Ключевые слова: национальная лояльность, система поддержки, социально-экономическое развитие, удовлетворенность жизнью, потребности населения.

Calinescu T.V.

The forming of the support system national loyalty to providing of socio-economic development

At article was proven that national loyalty is related to satisfaction and necessities of people and their attempts to change life to the best. It was certain, that many socio-economic and political factors influence on the process of forming the national loyalty. Therefore the system of support the national loyalty must foresee, constantly to watch and to correct the measures, which are concentrated on organizational, financial, economic, social and political directions. It was reasonable: if constantly to support the certain state of national loyalty, then straight to possible influence on the level of satisfaction by life of population, to provide implementation of the programs of socio-economic development of the state.

Keywords: national loyalty, system of support, socio-economic development, satisfaction of life, necessities of population.

Рецензент: Доронін А.В. - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки і маркетингу Національного аерокосмічного університету ім. Н.Е Жуковського, м. Харків, Україна.

Reviewer: Doronin A. - Professor, Ph.D. in Economics, Head of Economic and Marketing Department National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Kharkiv, Ukraine.

e-mail: 14494xk@ukr.net

Стаття подана
22.09.2016 р.

СИСТЕМНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано сучасний стан соціально-економічних відносин України, проведено оцінку глибини і характеру протиріч, які накопичилися в даній системі. Головну увагу приділено реальним суперечностям, які мають системний характер соціально-економічних відносин країни. Наголошено на аспекти економічної інтерпретації механізмів трансформації суспільства, які не просто обходяться питання про сформовані реальні глибокі суперечності економіки українського суспільства, а створюється можливість для того, щоб уникнути проблеми адекватності існуючої моделі України потребам майбутнього ефективного розвитку країни. Завдяки ретроспективному аналізу індексу Джині для України зроблено висновок про закріплення тенденція соціальної нерівності і поляризації, асоціальності розвитку українського суспільства.

Ключові слова: соціально-економічні відносини, механізми трансформації, економічна інтерпретація, індекс Джині, суперечності, протиріччя соціальної економіки.

Постановка проблеми. Питання про оцінку глибини і характеру протиріч, які накопичилися в соціально-економічних відносини України, є ключовим для правильного визначення шляхів подальшого розвитку країни. Двадцятип'ятилітня історія розвитку сучасної України вже дозволяє провести подібний аналіз. Можна говорити про те, що незважаючи на складні умови розвитку України, такий значний період її сучасної економічної історії дає достатньо матеріалу для об'єктивного аналізу.

В умовах сучасного загострення світової фінансово-економічної кризи висуваються різні сценарії розвитку, обґрунтовується необхідність різних «розвилочок» в реалізації державних політики, але при цьому часто в стороні залишається головне - які реальні суперечності, які мають системний характер, виявилися в соціально-економічних відносинах країни. Тим самим фактично не просто обходяться питання про сформовані реальних глибоких суперечностях економіки українського суспільства, а створюється можливість для того, щоб уникнути проблеми адекватності існуючої моделі України потребам майбутнього ефективного розвитку країни.

Аналіз сучасної рецесії після кризи в єдності з аналізом попередніх етапів розвитку дають, на наш погляд, ключ до розуміння нових принципів сучасної державної політики, яка необхідна країні і повинна вирішити стратегічне завдання формування сучасної російської економіки розвитку. Особливе занепокоєння викликає

стан соціально-економічних відносин в останні два-три роки. Спроби розглянути ці явища лише як сліда кризи, що почалася 2014 р, на наш погляд, неспроможні. Протиріччя значно глибше і виходять далеко за межі ситуації, описуваної теоріями циклічних криз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увага питанням соціальних стратифікацій, інтерпретації імпульсів збурювання соціуму з економічним уособленням наслідків таких трансформацій, на наш погляд, в українській спеціалізованій літературі майже не приділяється, принаймні для повноцінного розуміння певного сегменту суспільства таких наслідків.

Мета статті – дослідити та проаналізувати системні суперечності економічної інтерпретації, що викликані механізмами сучасної трансформації суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системні суперечності існуючої національної моделі соціально-економічних відносин України закріплювалися і поглиблювалися від одного етапу розвитку до іншого. Формальні показники виділення етапів: перехід від падіння показників ВВП, промисловості до їх зростання, зміна співвідношення галузей в економіці і т.д. не є ще самі по собі показниками переходу до нового етапу. Кожен етап - це якісна зміна самої системи. Етапи трансформації - етапи перелому в розвитку відносини до факторів виробництва, принципів і заходів державної політики. Вони вимагають нової економічної політики, нових по-

літичних рішень в суспільстві та економіці. Іншими словами, етапи розвитку повинні бути системними змінами.

Перший етап формування нової соціально-економічної системи України з цієї точки зору чітко визначається завдяки тому, що в його межах відбулися кардинальні зміни перехідної економіки - фактична ліквідація державної (загальнонародної) власності як основи радянської економічної системи, затяжний перехід в до ринкових відносин в економіці, створення бага-

тьох нових ще недостатньо оформлених інститутів ринкової економіки. Однак, при цьому поглибилося соціальну нерівність і соціальна поляризація, сформувався прошарок олігархату і т.д. Надалі процес становлення нової системи соціально-економічних відносин на ринковій основі протікав в якісно нових умовах. Протиріччя, які ця модель несе, закономірності, закладені на першому етапі, не зникли, а отримали нові форми руху (табл.1, табл. 2).

Т а б л и ц я 1

Динаміка ВВП України з 2002 по 2015 рр.

Роки	Номинальний ВВП (млн. грн.)			ВВП (млн.USD)		
	ВВП	Зміна	Відсоток	ВВП	Зміна	Відсоток
2003	267344	+41534	+18.4%	50133	+7740	+18.3%
2004	345113	+77769	+29.1%	64883	+14750	+29.4%
2005	441452	+96339	+27.9%	86142	+21259	+32.8%
2006	544153	+102701	+23.3%	107753	+21611	+25.1%
2007	720731	+176578	+32.5%	142719	+34966	+32.5%
2008	948056	+227325	+31.5%	179992	+37273	+26.1%
2009	913345	-34711	-3.7%	117228	-62765	-34.9%
2010	1082569	+169224	+18.5%	136419	+19192	+16.4%
2011	1316600	+234031	+21.6%	163160	+26740	+19.6%
2012	1408889	+92289	+7.0%	175781	+12622	+7.7%
2013	1454931	+46042	+3.3%	183310	+7529	+4.3%
2014	1566728	+111797	+7.7%	131805	-51505	-28.1%
2015	1979458	+412730	+26.3%	90615	-41190	-31.3%

Джерело: розроблено автором на підставі [1]

Як видно з табл. 1, після 2000 року, не дивлячись на розуміння керівництвом країни надмірної глибини соціальних відмінностей, багато кроків влади в галузі со-

ціально-економічних відносин аж до останнього часу нерідко лише погіршували ситуацію.

Т а б л и ц я 2

Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2010-2015 роки¹ (млн. грн.)

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4
у т.ч. за рахунок						
коштів державного бюджету	10223,3	17376,7	16288,3	6174,9	2738,7	6919,5
коштів місцевих бюджетів	5730,8	7746,9	8555,7	6796,8	5918,2	14260,0
власних коштів підприємств та організацій	111371,0	147569,6	171176,6	165786,7	154629,5	184351,3
кредитів банків та інших позик	22888,1	36651,9	39724,7	34734,7	21739,3	20740,1
коштів іноземних інвесторів	3723,9	5038,9	4904,3	4271,3	5639,8	8185,4
коштів населення на будівництво житла	18885,9	17589,2	22575,5	24072,3	22064,2	31985,4
інших джерел фінансування	7752,5	9312,8	10030,9	8036,7	6690,2	6674,7

¹ Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, за 2014-2015 роки також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Дана тенденція поєднувалася з нерівністю в розподілі багатства і неминучим надмірному впливі надбагатих частини суспільства на його розвиток (табл. 3).

Закріпилася тенденція соціальної нерівності і поляризації, асоціальності розвитку суспільства, яке не зводиться до простого соціальної нерівності та поляризації. Слід підкреслити, що останні 15 років коефіцієнт Джині застигли на одному високому рівні [3] (Рис. 1).

Індекс Джині вимірює ступінь, в якій розподіл доходів або витрат на споживання окремих осіб або домогосподарств в економіці відрізняється від абсолютної рівності в розподілі [4]. Тобто індекс Джині вимірює, наскільки розподіл доходів відрізняється від повної рівності. У 2014 р, наприклад, в Україні становить 25,6. Це трохи вище, ніж в Данії і Швеції - зразках соціальної держави, нижче, ніж в більшості європейських країн і набагато нижче, ніж в Росії (близько 42) [3]. За даними різних експертів [5] розрив в доходах багатого і бідного населення України досягає 40 разів, що становить загрозу національній безпеці країни і соціальної стабільності. У нас 1% населення володіє 70% багатства країни.

Індекс Джині вимірює ступінь, в якій розподіл доходів або витрат на споживання окремих осіб або домогосподарств в економіці відрізняється від абсолютної рівності в розподілі [4]. Тобто індекс Джині вимірює, наскільки розподіл доходів відрізняється від повної рівності. У 2014 р, наприклад, в Україні становить 25,6. Це трохи вище, ніж в Данії і Швеції - зразках соціальної держави, нижче, ніж в більшості європейських країн і набагато нижче, ніж в Росії (близько 42) [3]. За даними різних експертів [5] розрив в доходах багатого і бідного населення України досягає 40 разів, що становить загрозу національній безпеці країни і соціальної стабільності. У нас 1% населення володіє 70% багатства країни.

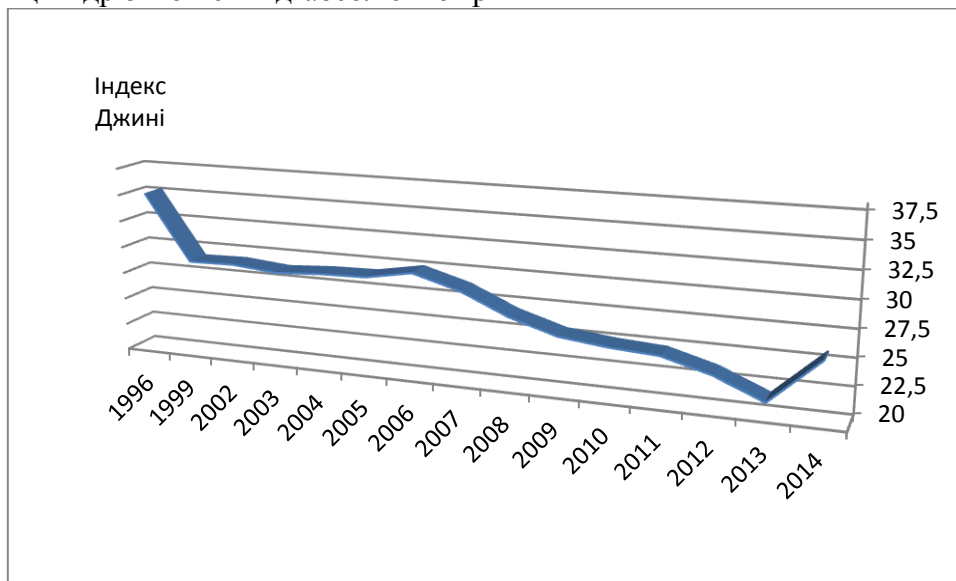

Рис. 1. Динаміка індексу Джині в Україні 1996-2014 рр.

Джерело: розроблено автором на підставі: [6]

Таблиця 3

Кількість мільярдерів Східної Європи, США, Китаю, 2013 р.

Країна	Кількість мільярдерів	Загальний дохід, млрд. дол..
США	403	1535
Китай	122	260,9
Росія	110	430,8
Україна	10	31,3
Казахстан	5	9,2
Чехія	4	14,0
Польща	4	9,8
Грузія	1	5,3

Джерело: розроблено автором на підставі: [7]

Як впливає з табл. 3, Росія і Китай за кількістю мільярдерів в 2013 р майже не розрізнялися. Однак в Росії загальний стан мільярдерів було значно більше, ніж стан мільярдерів в Китаї, а число мільярдерів на

1 трильйон доларів ВВП за ПКС було в 3,3 рази вище.

Відповідно, відношення загального стану мільярдерів до ВВП в Росії було вище, ніж у Китаї в 5,7 рази. Приблизно таке

ж співвідношення було і в Україні. В умовах сучасної глобалізації відбувається переплетення інтересів національного капіталу з інтересами глобального фінансового капіталу, при ігноруванні і недооцінці інтересів розвитку національної економіки і соціального розвитку населення країни. Як зазначає А. Панарін вихід еліти з системи національного контролю тягне за собою різке погіршення її соціальної поведінки. Нова еліта пропонує моделі поведінки, неприйнятні для нації: демонтаж соціальної держави, соціальна безвідповідальність підприємництва, зникнення підприємства як соціального інституту, ліквідація профспілкових, жіночих організацій. Виходячи з системи національного контролю, економічна еліта, по суті, кидає виклик соціальному, громадянському і національному консенсусу, погрожуючи дестабілізацією суспільства [8, с. 24]. Саме цей процес веде до нової якості нерівності, його стійкості і асоціальності.

По-друге, в умовах сприятливої зовнішньої кон'юнктури створилася ілюзія стійкого зростання, який був заснований на підвищенні ролі паливно-сировинного комплексу при недооцінці обробної промисловості. Ця ілюзія ігнорувала факт високої капіталомісткості видобувних галузей, розвалу промислового потенціалу і несприятливої структури інвестицій.

Результатом цієї тенденції стало те, що індекс продуктивності праці щорічно відставав від індексу валового внутрішнього продукту протягом усього 15-річного періоду, а частка інвестицій в основний капітал, незважаючи на величезні інвестиційні можливості, була в середньому не вище 20%. Її незначне підвищення в окремі роки явно не відповідало потребам економіки розвитку і світовій практиці.

По-третє, був створений механізм антирозвиток через інструменти грошово-кредитної політики. Брак інвестицій супроводжувалася значним погіршенням умов для національно-орієнтованого капіталу в обробній промисловості в силу того, що умови інвестування, ставка рефінансування перебували на неприйнятно високому рівні (до 17%), що в поєднанні з високою інфляцією підривало базу для довго-

строкових інвестицій. Одночасно цей процес супроводжувався збільшенням зовнішнього боргу корпоративного сектора, що також суперечило довгостроковій інноваційній діяльності в Україні.

Зовнішній борг країни на 31 грудня 2015 року становив 34427млн дол. США [9]. Якщо виміряти боргову стійкість України згідно з міжнародними критеріями, то зовнішній борг можна визнати помірним, так як відношення зовнішнього боргу до ВВП склало 32% на 1 січня 2016 г. Однак, якщо виміряти боргову стійкість в гривневому вираженні, то картина відрізняється. Даний показник перевищує 40%. За формальними критеріями цей борг значно менше, ніж в розвинених країнах Заходу. Однак структура зовнішнього боргу і умови його погашення вкрай несприятливі і небезпечні для економіки України.

Заклики змінити кредитно-грошову політику, переглянути бюджетне правило, більш рішуче боротися з офшорізацією в 2014-2016 рр. не знаходять підтримки в достатній мірі. Про стійкість даного механізму говорить те, що криза років показав стійкість даного механізму антирозвиток через орієнтацію на закордонне кредитування. Свідченням цього є те, що після кризи років ситуація знову повторилася: корпоративні структури продовжували нарощувати свою заборгованість аж до потрясінь 2014 року.

По-четверте, склалася парадоксальна ситуація, коли будь-які інноваційні дії неминуче блокуються або спочатку відкидаються не тільки через фінансові, технічні та наукових обмежень у власній економіці, але і внаслідок відсутності необхідних практично значущих наукових концепцій і достатньої політичної волі. Як відомо, масове виробництво інноваційних продуктів неможливо без власної технологічної бази і великого внутрішнього ринку для засобів виробництва. Однак в 90-і роки були зруйновані не лише високотехнологічні виробництва, але і звичайна індустріальна база. Ця база не тільки забезпечувала зайнятість населення, але і на її основі відбувалися вдосконалення технологій, поступове зростання кваліфікації робочої сили і розвиток структури виробництва засобів вироб-

ництва. Таким чином, другий етап розвитку ясно виявив явну невідповідність реально сформованих умов цілям розвитку. Наполегливо звучать останні роки вимоги реіндустріалізації країни нашттовхувалися і досі натрапляють на системні суперечності економіки.

На жаль, слід констатувати, що після глибокого спаду нова економічна політика, спрямована на ліквідацію диспропорцій, створених на першому етапі, не проводилася з належною рішучістю і послідовністю. Фактично проводилася за замовчуванням в кілька «модернізованому вигляді» економічна політика першого етапу. Слід зазначити, що керівництво країни, усвідомлюючи незадовільність реального розвитку економіки, вдалося до низки кроків для подолання вад перших етапів трансформації. Була декларована боротьба з корупцією і було здійснено ряд антикорупційних заходів (особливо стосовно держслужбовців).

Позначилися наміри боротьби з офшорізацією, в т.ч. внаслідок зростаючого обов'язкового в лані кредитування тиску Заходу. Однак слід визнати, що дані заходи не торкаються основ існуючої політики, зберігають по суті в недоторканності асоціальний тип суспільної системи і не забезпечують перехід до стійкого зростання. Можна зробити однозначний висновок, що країна поки не переходить до нового етапу розвитку, і економіка як і раніше знаходиться в лещатах протиріч. Необхідно змінити самі принципи політики і методи її здійснення.

Як впливає з даних офіційної статистики, оцінок провідних експертних центрів, а також заяв уряду, на рубежі 2015-2016 років відбувся спад не тільки джерел інвестування, а й істотне скорочення сукупного попиту. Зокрема валове нагромадження скоротилася за останні роки більш ніж на 10%. Скоротилося реальних доходів населення, реальної заробітної плати, роздрібної торгівлі. Фактично мова йде про зниження впливу факторів, що сприяють розвитку, приблизно на 10%.

Вихід із становища, на наш погляд, вимагає не часткових рішень, а зміни підходу до парадигми економічного розвитку

країни, переоцінки можливостей сформованої моделі економіки України. У науковій літературі справедливо відзначається, що ця криза подібний циклічному, минулого, долати налагодженням існуючих механізмів функціонування економіки, тими чи іншими частковими реформами. Українська криза - системний, що виникає з нездатності системи до еволюції. Мова, по суті, повинна йти про новий перехідний період, під час якого буде здійснюватися переробка склалася в останні роки асоціальної постсоціалістичної системи [10, с. 23].

З позиції прихильників проведеного економічного курсу, що склалося не вимагає принципових змін, системного переходу до нової економічної політики. Вони виходять з того, що всі проблеми повинні і можуть вирішуватися шляхом часткових поліпшень, м'яких інституційних перетворень, без якісної зміни державної політики. Вони не звертають уваги на те, що запропоновані заходи натрапляють на нерозв'язні організаційними способами тупики та вихід з них не може бути простим і еволюційним.

В одній з останніх робіт Е. Ясіна спільно з Н. Акіндінова дається наступна трактування настання нового етапу розвитку соціально-економічних відносин, завданням якого, на думку авторів, - підтримка «природних факторів росту і ослаблення дії гальмують сил [12, с. 4-5].

В кінцевому рахунку, ця позиція реально зводиться до продовження діючого курсу при деякій його модернізації. Не випадково розглянуті в статті три сценарії економічної політики модернізації, в кінцевому рахунку зводяться до пріоритетного сценарію «поступового розвитку», яке «пов'язане з еволюційним побудовою системи стримування і противаг» в поєднанні з інституційними реформами.

На думку прихильників прискорення розвитку національної економіки з використанням ринкових принципів, необхідна послідовна реалізація принципу змішаної економіки соціального типу, в якій усунути асоціальні тенденції і економічна система країни перебудовується відповідно до вимог розвитку. Це передбачає послідовну

підтримку підприємницької діяльності, пріоритетна увага до реального сектору, більшу відповідність всіх сфер політики інтересам підйому економіки країни.

Варіанти переходу до такої державної політики розвитку неодноразово розглядалися в ряді робіт, обговорювалися в рамках різних міжнародних форумів, які регулярно проводяться на різних дискусійних майданчиках. На наш погляд, вже накопичена критична маса пропозицій, яка дозволяє сформулювати ряд принципових висновків для нової політики розвитку. Першорядним у цьому випадку є визначення загальної платформи для відповіді на питання про базові принципи політики розвитку, які можуть бути прийняті за основу для відбору заходів, здатних забезпечити розвиток і вихід економіки з кризи. Іншими словами, необхідно повною мірою задіяти принцип «позитивного синтезу», який дозволяє прийняти узгоджені заходи щодо розвитку національної економіки.

З огляду на системний характер накопичених протиріч, потрібно розробити цілісний концептуальний підхід до державної політики на новому етапі. Наявні численні пропозиції засновані не тільки на різних теоретичних підходах, але і, як правило, орієнтовані на інтереси тієї області діяльності, в якій працюють автори пропозицій. При прийнятті же політичних рішень в області економіки цього недостатньо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з вищенаведеного, поворот від політики колишнього етапу, в основі якої лежала по суті парадигма трансформації пострадянської системи, до політики, що виходить із нової парадигми, в основі якої повинні лежати концепція активізації факторів розвитку економіки та підвищення серед них ролі факторів, що вкорінені у власній українській середовищі, формування дієвих механізмів ефективного самовідтворення економіки нашої країни. Цей поворот може бути здійснений на основі базових принципів, серед яких слід виділити наступні:

1. Необхідно на ділі ясно визнати головну особливість України як держави, що володіє унікальними можливостями для

саморозвитку і самодостатнього відтворення. Україна є однією з небагатьох країн світу, яка має такий потенціал. Вона входить в число найбільших країн за багатством ресурсами, унікальним розташуванням території. Ці можливості визначають ширші рамки самостійної політики України в сучасному світі і неминуче вимагають від неї вироблення адекватних національним умовам форм політики, орієнтованої на використання наявного потенціалу для забезпечення саморозвитку. У цьому полягає сенс поняття самодостатності для українського суспільства і економіки.

Унікальні особливості національної економіки України припускають неминуче вищу роль держави в регулюванні спільно з ринком економічного розвитку. Це повинно вилитися в пріоритетному значенні державної економічної політики і державної стратегії.

Саморозвиток української економіки передбачає не тільки безумовне забезпечення економічної безпеки, що базується на внутрішніх ресурсах і чинниках зростання, але і широке використання зовнішніх факторів, які можуть послужити піднесенню української економіки. Це передбачає глибоке залучення країни в світове господарство на основі принципів раціональності, вигідності, збереження суверенітету. Іншими словами, Україна повинна здійснювати ефективне незалежне самовідтворення і одночасно проводити розумну політику відкритості при пріоритеті національних економічних інтересів.

2. З огляду на накопичені системні суперечності, на сучасному етапі розвитку в якості першорядної задачі виступає відтворення внутрішнього ринку на основі власного виробництва на території всієї країни. Це передбачає відтворення ланцюжків створення доданої вартості по основним кінцевим продуктам, відновлення вітчизняного виробництва основних видів продукції з використанням комплектуючих, створених на території країни, відновлення науково-дослідницької бази, орієнтованої на створення високоякісної продукції. Фактично мова йде про відтворення повноцінного підрозділу виробництва засобів виробництва. Наявні оцінки стану

економіки України в цій галузі говорять про те, що критичне становище української економіки, залежність від зовнішньої кон'юнктури пов'язані саме з руйнуванням цього підрозділу.

3. Необхідно змінити умови фінансування і стимулювання інвестиційної діяльності. Це вимагає кардинальних заходів щодо поліпшення умов кредитування та інвестування за рахунок внутрішніх джерел.

Як розрубати вузол протиріч: високі процентні ставки - висока інфляція - високі відсотки за вкладками і іпотечі? Еволюційний шлях вирішення даної проблеми може зайняти десятиліття. Рішучі зміни щодо нормалізації ситуації протягом двох-трьох років передбачає скоординовані дії держави в кредитно-грошовій, кредитно-податковій, структурній та інституційній політики. Фактично мова повинна йти про одномоментне і комплексне реформування не тільки кредитно-грошових і фінансових відносин. Така реформа стратегічного характеру назріла в соціально-економічних відносинах України та повинна торкнутися в комплексі всі основні інститути суспільства.

Література

1. Фінансовий портал Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.org/uk>
3. Зотін А. Всі грані нерівності / А. Зотін, М. Кваша // Комерсант. - 2014. - Червень. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kommersant.ru/doc/2485570>.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2009. — С. 168.
5. Доспехова Е. Чому популізм в Україні приречений на успіх / Е. Доспехова // Деловая столица. - 2015. - Травень. - С. 3.

6. Світовий атлас даних – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.ru/atlas>

7. Країни, де живуть мільярдери. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forbes.ru/>

8. Панарін А.С. Спокуса глобалізмом / А.С. Панарін. – М.: Изд-во Ексмо, 2003. - 416 с.

9. Фінансовий портал Міністерства фінансів України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>

10. Головні А. Позичі подолання кризи / А. Головні // Суспільство і економіка. – 2014. - № 11. – С. 8.

11. Положин Р. Тенденції зміни державних політик / Р. Положин // Світова економіка і міжнародні відносини. – 2005. - № 12. – С. 23.

12. Акиндинова Н. Новый этап розвитку економіки в постсоветской России / Н. Акиндинова Н., Е. Ясин // Вопросы економіки. – 2015. – № 5. – С. 4-5.

13. Ліхоносова Г.С. Роль соціодинаміки в тенденціях соціально-економічного відторгнення / Г. С. Ліхоносова // Часопис економічних реформ. – 2016. — № 1(21). – С. 103 – 107.

References

1. The financial portal of the Ministry of Finance of Ukraine. From: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
2. The official site of the State Statistics Service of Ukraine. From: <https://ukrstat.org/uk>
3. Zotin, A. (2014). All facets of inequalities. Kommersant, June. From: <http://www.kommersant.ru/doc/2485570>.
4. Busel, V. (2009). Great Dictionary of Modern Ukrainian. Kiev; Irpen: WTF "Perun", 168.
5. Dospekhova, E. (2015). Populism in Ukraine is doomed to success. Business Capital, May. 3.
6. World Atlas data. From: <http://knoema.ru/atlas>
7. Countries where live milliardery. From: <http://www.forbes.ru/>
8. Panarin, A. (2003). Temptation

globalism. Moscow: Eksmo Publishing House, 416.

9. Financial Portal Ministry of Finance of Ukraine. From: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>

10. Golovnin A. (2014). Overcome the crisis positions. Society and economy, 11, 8.

11. Polozhyn, R. (2005). Trends in government policies. World Economy and International Relations, 12, 23.

12. Akyndynova, N. & Yasin, E. (2015). New Stage development of the economy in Russia postsovetskoy. Questions of economy, 5, 4-5.

13. Likhonosova, G. (2016). Sociodynamics role in socio-economic trends exclusion. Time description of economic reforms, 1 (21), 103 – 107.

Лихоносова А. С.

Системные противоречия экономических интерпретации механизмов трансформации общества

В статье проанализировано современное состояние социально-экономических отношений Украины, проведена оценка глубины и характера противоречий, накопившихся в данной системе. Главное внимание уделено реальным противоречиям, которые носят системный характер социально-экономических отношений страны. Отмечено аспекты экономической интерпретации механизмов трансформации общества, не просто обходится вопрос о сложившихся реальные глубокие противоречия экономики украинского общества, а создается возможность для того, чтобы избежать проблемы адекватности существующей модели Украины потребностям будущего эффективного развития страны. Благодаря ретроспективному анализу индекса Джини для Украины сделан вывод о закреплении тенденция социального неравенства и поляризации, асоциальности развития украинского общества.

Ключевые слова: социально-экономические отношения, механизмы трансформации, экономическая интерпретации, индекс Джини, противоречия, противоречия социальной экономики.

Likhonosova G.

The system interpretation of economic contradictions mechanisms of transformation of society

The article analyzes the current state of socio-economic relations between Ukraine, the estimation of the depth and nature of the contradictions that have accumulated in the system. The main attention is paid to the real contradictions that have systemic nature of social and economic relations of the country. Emphasized the aspects of economic interpretation mechanisms of transformation of society who do not just question of deep contradictions generated real economy Ukrainian society and creates the opportunity to avoid the problem of the adequacy of existing models Ukraine needs efficient future development. Through a retrospective analysis of the Gini index for Ukraine concluded the consolidation trend of social inequality and polarization, asocial development of Ukrainian society.

Keywords: socio-economic relations, transformation mechanisms, economic interpritatsiya, Gini index, contradictions, contradictions of social economy.

Рецензент: Ушенко Н. В. – доктор економічних наук, професор кафедри «Економіка» Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна.

Reviewer: Ushenko N. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Economy Department National Aviation University, Kiev, Ukraine.

e-mail: post@nau.edu.ua

Стаття подана
23.09.2016 р.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗАСОБАМИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Сучасні перетворення в соціальному та економічному житті зачіпають основи буття і функціонування українського суспільства. У результаті тривалих і складних політичних, соціально-економічних трансформацій, в Україні складається новий тип держави, змінюється її сутність. Процеси, що відбуваються справляють істотний вплив на формування міграційної ситуації. Йде пошук ефективних засобів соціально-економічної адаптації внутрішньо переміщених осіб. Стало актуальним впровадження нових моделей соціальної роботи, формування механізмів її реалізації, спрямованої на активізацію потенціалу людини. У сучасному українському суспільстві відбувається перехід від однопольності у здійсненні соціальної та міграційної політики за схемою "державно-особистість" до багатопольності. Громадські організації спільно з державою беруть на себе функції впровадження засобів соціально-економічної адаптації внутрішньо переміщених осіб. Особливо важливе теоретичне і практичне значення набуває вивчення партнерства між соціальними суб'єктами, державними та громадськими організаціями.

Ключові слова: громадські організації, соціально-економічна адаптація, внутрішньо переміщені особи, благодійна діяльність, соціальні загострення, моніторинг міграції, житлові проблеми внутрішніх мігрантів.

Постановка проблеми. Однією з найбільш гострих соціально-економічних проблем, яка на сьогодні стоїть в Україні, є проблема внутрішньо переміщених осіб У багатьох випадках внутрішні мігранти опинилися в умовах браку забезпечення першочергових умов для проживання. Ситуація погіршується низьким рівнем зайнятості серед осіб, що позбавляє їх можливості отримання постійного доходу для поліпшення життєвих умов та адаптації у суспільстві. Розмір місячних виплат для переселенців не здатний вирішити проблему дефіциту грошових коштів для придбання життєво важливих товарів. В умовах браку фінансування виплат внутрішньо переміщеним особам державні органи недостатньо ефективно вирішують проблему соціально-економічної адаптації переселенців. Рішенням цієї проблеми може стати цілеспрямована робота громадських організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль громадських організацій у соціальній та економічній сферах суспільства і держави розглядається у роботах багатьох вітчизняних вчених, наприклад У.А. Волинець [1] виділяє особливе місце громадських організацій у вирішенні соціальних проблем українського суспільства, що, насамперед, залежить від стану партнерських відносин з владою та від рівня соці-

альної відповідальності кожного інституту громадянського суспільства за прийняття соціально-відповідальних рішень. В.О. Дементов [2] надає одну із важливих ролей у відповідальному суспільстві громадським організаціям, які стимулюють соціальну активність та інтеграцію. М.І. Задорожна [3] розглядає соціальний вплив громадських організацій у правовому аспекті, І. Парубчак [4] у своїх роботах провів аналіз ступеню конструктивності взаємодії інститутів держави та недержавних організацій.

О.А. Більовський [5] у своєму науковому дослідженні на основі аналізу законодавчих актів розглянув особливості механізму надання державної житлової допомоги внутрішньо переміщеним особам та зробив висновок про неефективність нинішньої моделі вирішення їхніх житлових проблем. С.В. Масло [6] визначає послуги служби зайнятості як основну кваліфіковану допомогу для професійної реалізації внутрішньо переміщених осіб. М.І. Малиха [7] наголошує на необхідності створення власної нормативно-правової бази, яка може відповідати міжнародним стандартам і врегульовувати механізми надання допомоги внутрішньо переміщеним особам. Ю.С. Рогозян [8] провів аналіз організаційного та інфраструктурного за-

безпечення надання допомоги підприємцям-внутрішньо переміщеним особам.

У роботах авторів не приділялась увага ролі громадських організацій у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб, адже, у політичній і соціально-економічній ситуації, що склалась, держава не була готова до матеріальної та соціальної підтримки внутрішніх мігрантів.

Метою статті є визначення основних засобів громадських організацій у соціально-економічній адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна організація з міграції в Україні (МОМ) опублікувала звіт з моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами [9], який проводився у вересні 2016 року. Так, згідно з результатами моніторингу, середній вік ВПО по країні – 49,9 років, і він зменшується по мірі віддалення від лінії розмежування.

У складі близько половини домогосподарств переселенців є діти, у 34% - пенсіонери; в структурному складі домогосподарств переважають жінки (58%).

Більшість респондентів (78%) задоволені своїм соціальним оточенням, 69% вважають, що повністю інтегрувалися в приймаючі суспільства. Про прояви дискримінації в собі заявили 9% - в основному в спілкуванні з місцевим населенням, прийомі на роботу і пошуку житла.

Для домогосподарств ВПО найважливішими проблемами є: житлові умови (22%), оплата послуг ЖКГ (19%), безробіття (18%), а також оплата житла, що орендується, призупинення соціальних виплат тощо.

Зайнятість переселенців в цілому невисока: 40% змогли знайти роботу після переміщення, 38% є безробітними, а 22% заявляють, що не потребують роботи, оскільки отримують пенсію по інвалідності чи за віком або перебувають у відпустці по догляду за дитиною.

При цьому рівень доходів переселенців залишається низьким [10, с. 177]: близько третини з них змушені скорочувати витрати на харчування, 42% можуть купувати тільки їжу, 27% - задовольняти тільки базові потреби, і тільки 1% має заощадження. Найважливіше джерело доходів внутрішньо переміщених осіб - адресна допомога та заробітна плата (57% і 46% відповідно). Тому існує нагальна потреба у допоміжних заходах при соціально-економічній адаптації ВПО, а саме абсолютна більшість недержавних організацій, що допомагають ВПО, існують у формі громадської організації (89%), тоді як у вигляді благодійних фондів — лише 11%.

Про результати своєї діяльності за 2015р. органам державної статистики [11, с. 5] прозвітувало 22185 керівних органів громадських організацій (у 2014р. – 21417).

Рис. 1. Розподіл масових заходів, що проведені громадськими організаціями у 2015р. Джерело: [11, с. 5]

Громадськими організаціями для виконання своїх цілей та напрямів діяльності було засновано 9271 товариство та підприємство, з яких 1570 (16,9%) – керівними органами, 7701 (83,1%) – відокремленими підрозділами; у тому числі 113 засобів масової інформації, з яких 97 було засновано керівними органами та 16 відокремленими підрозділами. Крім того, у 2015р. громадськими організаціями було реалізовано 5,5 тис. соціальних проектів. Протягом 2015р. громадські організації всіх рівнів провели 394,5 тис. масових заходів (рис. 1), з яких найбільше було лекцій (зустрічей) – 32,3%, або 127,4 тис.

Гостра нестача грошових засобів паралізує систему добродійних організацій і свідчить про нагальну потребу участі держави в організації і контролі їхньої ді-

яльності. Передусім, це вигідно самій державі, що не спроможна самостійно подолати соціальні проблеми. Неурядові добродійні організації фінансуються урядом, західними фондами, за рахунок комерційної діяльності й збору коштів у країні. Для своєї діяльності громадські організації у 2015р. з різних джерел отримали 6,3 млрд.грн (рис. 2). Основну частину становили надходження від благодійності – 3,7 млрд.грн, або 58,8% від загальної суми фінансування. Від членських внесків отримано 611,6 млн.грн, або 9,7%, господарської діяльності товариств, підприємств, створених громадськими організаціями для виконання їх мети та напрямів діяльності – 549,7 млн.грн, або 8,7%.

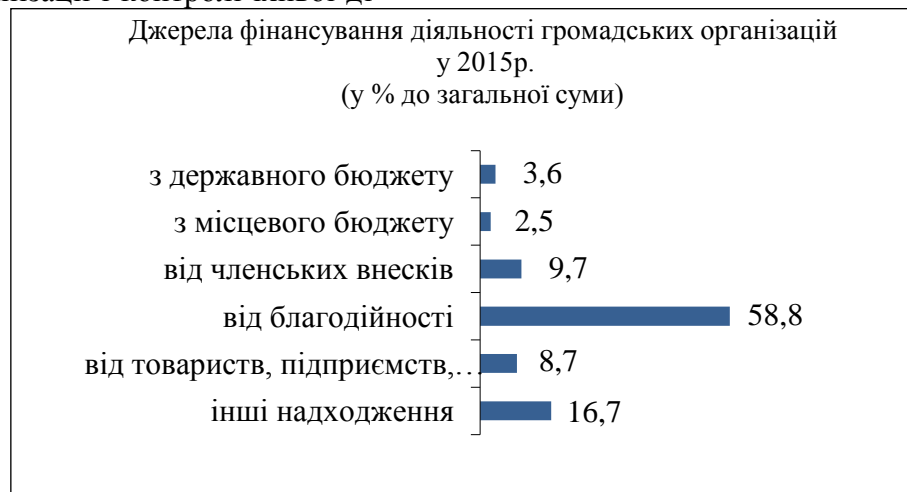

Рис. 2. Джерела фінансування діяльності громадських організацій у 2015р.
Джерело: [11, с. 6]

Протягом року громадські організації використали 82% наявних коштів, залишок становив 1,1 млрд.грн (рис. 3). Найбільше коштів було використано на благодійну діяльність – 36,7% (1,9 млрд.грн). Оплата послуг та праці становила відповідно 17,3% (899 млн.грн) та 16,3% (846 млн.грн) використаних коштів.

Використання засобів громадських організації демонструє їх високу ефективність в рішенні ряду важливих проблем соціально-економічної адаптації вимушено переміщених осіб:

- Зниження рівня безробіття;
- Подолання соціальної відчуженості;

- Створення передумов для адаптації в новому соціально-економічному середовищі;

Стимулювання розвитку третього сектора економіки, волонтерського руху та взаємодопомоги.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, діяльність громадських організації є одним із ефективних засобів соціально-економічної адаптації внутрішньо переміщених осіб. Вона сприяє розвитку горизонтальних зв'язків між людьми, стимулювання до взаємодопомоги і подолання соціальної відчуженості для переселенців, які опинилися в новому середовищі.

Рис. 3. Напрями використання грошових коштів громадськими організаціями у 2015р.
Джерело: [11, с. 6]

Засоби громадських організації можуть бути як тимчасовим інструментом для подолання безробіття в районах високої концентрації внутрішньо переміщених осіб, забезпечує зайнятість населення в складних соціально-економічних умовах, так і в подальшому з-трудничать з державними службами зайнятості для підвищення ефективності вирішення проблеми високого рівня безробіття.

Література

1. *Волинець У.А.* Громадські організації в системі соціально-відповідального суспільства / У.А. Волинець // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2013. - Вип. 9(2). - С. 122-125.
2. *Дементов В.О.* Роль громадських організацій у соціальному забезпеченні: український та зарубіжний досвід / В.О. Дементов // Актуальні проблеми державного управління. - 2008. - № 2. - С. 309-316.
3. *Задорожна М.І.* Роль громадських організацій у формуванні соціального капіталу: правовий аспект [Електронний ресурс] / М.І. Задорожна. // Публічне адміністрування: теорія та практика. - 2012. - Вип. 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2012_2_15.

4. *Парубчак І.* Вплив громадських організацій та об'єднань на соціальні характеристики державного управління в Україні / І. Парубчак // Актуальні проблеми державного управління. - 2013. - Вип. 1. - С. 112-116.

5. *Більовський О.А.* Особливості механізму надання державної житлової допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні / О.А. Більовський // Український соціум. - 2015. - № 3. - С. 104-113.

6. *Масло С.В.* Соціальні послуги служби зайнятості внутрішньо переміщеним особам / С.В. Масло // Ринок праці та зайнятість населення. - 2015. - № 2. - С. 68-70.

7. *Малиха М.І.* До проблеми сутності поняття "внутрішньо переміщені особи": державна політика та регіональна практика / М.І. Малиха // Грані. - 2015. - № 8. - С. 6-11.

8. *Рогозян Ю.С.* Аналіз організаційного забезпечення надання допомоги внутрішньо переміщеним особам в контексті активізації підприємницької діяльності / Ю.С. Рогозян // Молодий вчений. - 2015. - № 7(1). - С. 109-112.

9. В Україні 60% переселенців не працюють, 42% можуть купувати тільки їду, 57% живуть за рахунок гуманітарної допомоги

[Електронний ресурс] // Горловская мозаика. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://mozaika.dn.ua/news/exclusive/81959-v-ukraine-60-pereselencev-ne-rabotayut-42-mogut-pokupat-tolko-edu-57-zhivut-za-schet-gumanitarnoy-pomoschi.html>.

10. Рекомендації міжнародної науково-практичної конференції "Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості" [Електронний ресурс] // Український соціум. - 2015. - № 1. - С. 175-181. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_1_17.

11. Діяльність громадських об'єднань в Україні у 2015 році. Статистичний бюлетень – Київ: Державна служба статистики України, 2016. – 99 с.

12. Особливості здійснення психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб на сучасному ринку праці (Матеріали науково-практичної конференції) [Електронний ресурс] // Ринок праці та зайнятість населення. - 2015. - № 2. - С. 52-53. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2015_2_13.

References

1. *Volynets, V.A.* (2013). Public organizations in the system of socially responsible companies. Actual problems of development of economy of the region, 9(2), 122-125.
2. *Dementov, V.A.* (2008). The role of NGOs in social security are: Ukrainian and foreign experience. Actual problems of public administration, 2, 309-316.
3. *Zadorozhna, M.I.* (2012). The role of public organizations in the formation of social capital: legal aspect. Public administration: theory and practice, 2. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2012_2_15.
4. *Porubcan, I.* (2013). The influence of public organizations and associations in the

social characteristics of public administration in Ukraine. Actual problems of public administration, 1, 112-116.

5. *Bilevsky, A.A.* (2015). Features of the mechanism of provision of public housing assistance to internally displaced persons in Ukraine. Ukrainian society, 3, 104-113.

6. *Maslo, S.V.* (2015). Social services employment service for internally displaced persons. Labour market and employment, 2, 68-70.

7. *Maliha, M.I.* (2015). To the problem of the nature of "internally displaced persons": public policy and regional practice. Faces, 8, 6-11.

8. *Rogozyan, Y.S.* (2015). Analysis of organizational support assistance of internally displaced persons in the context of the intensification of business. Young scientist, 7(1), 109-112.

9. In Ukraine 60% of immigrants do not work, 42% can buy only the ed, 57% live at the expense of humanitarian assistance. (2016). Horlivka mosaic. Retrieved from: <http://mozaika.dn.ua/news/exclusive/81959-v-ukraine-60-pereselencev-ne-rabotayut-42-mogut-pokupat-tolko-edu-57-zhivut-za-schet-gumanitarnoy-pomoschi.html>.

10. The recommendations of the international scientific-practical conference "Internally displaced persons in Ukraine: realities and opportunities". (2015). Ukrainian society, 1, 175-181. - Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_1_17.

11. Activities of public associations in Ukraine in 2015. Statistical Bulletin. (2016). Kyiv: State statistics service of Ukraine, 99.

12. Peculiarities of psychological support to internally displaced persons in the modern labour market (Materials of scientific-practical conference). (2015). Labour market and employment, 2, 52-53. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2015_2_13.

Никонова Д. А.

Социально-экономическая адаптация внутренне перемещенных лиц средствами общественных организаций

Современные преобразования в социальной и экономической жизни затрагивают основы бытия и функционирования украинского общества. В результате длительных и сложных политических, социально-экономических трансформаций, в Украине складывается новый тип государства, меняется ее сущность. Происходящие процессы оказывают существенное влияние на формирование миграционной ситуации. Идет поиск эффективных средств социально-экономической адаптации внутренне перемещенных лиц. Стало актуальным внедрение новых моделей социальной работы, формирования механизмов ее реализации, направленной на активизацию потенциала человека. В современном украинском обществе происходит переход от однополюсности в осуществлении социальной и миграционной политики по схеме "государство-личность" к многополюсности. Общественные организации совместно с государством берут на себя функции внедрения средств социально-экономической адаптации внутренне перемещенных лиц. Особенно важное теоретическое и практическое значение приобретает изучение партнерства между социальными субъектами, государственными и общественными организациями.

Ключевые слова: общественные организации, социально-экономическая адаптация, внутренне перемещенные лица, благотворительная деятельность, социальные обострения, мониторинг миграции, жилищные проблемы внутренних мигрантов.

Nikonova D.

Socio-economic adaptation of internally displaced persons by means of public organizations

Modern transformations in social and economic life affect the existence and functioning of the Ukrainian society. As a result of long and complex political, socio-economic transformations in Ukraine develops a new type of state, changing its essence. The processes have a significant impact on the migration situation. The search for effective means of economic and social adaptation of internally displaced persons. It is the actual introduction of new models of social work, formation of mechanisms for its implementation aimed at strengthening the capacity of the person. In the modern Ukrainian society there is a transition from one pole in the implementation of social and migration policy under the scheme "state-personality" to a lot of poles. Public organizations jointly with the government take on the role of implementation tools of economic and social adaptation of internally displaced persons. Particularly important theoretical and practical importance is the study of partnerships between social actors, state and public organizations.

Keywords: social organization, socio-economic adaptation, internally displaced persons, charity activities, social deterioration, the monitoring of migration, housing problems of internal migrants.

Рецензент: Бурлуцький С. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка підприємства» Донбаської державної машинобудівної академії, м. Краматорськ, Україна.

Reviewer: Burlutski S. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Enterprise economy Department of Donbass State Engineering Academy, Kramatorsk, Ukraine.

e-mail: magistrdr@gmail.com

*Стаття подана
20.09.2016 р.*

ПОЛІВЕКТОРНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПАРАДИГМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

У статті подаються аспекти методології дослідження соціально-економічної трансформації економіки України на сучасному етапі її розвитку. Досліджуються проблеми, що виникають в процесі соціально-економічної трансформації суспільства. Обґрунтовуються напрями оптимізації соціально-економічного розвитку в умовах сучасної української реальності. Запропоновано механізм сучасної соціально-економічної моделі розвитку України в умовах інтеграції в міжнародний економічний простір. Визначено вектори формування дієвої соціально-економічної моделі розвитку України.

Ключові слова: економічний розвиток, парадигма, соціально-економічна трансформація, вектори, механізм, соціалізація, суспільство.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна переживає складний етап суспільної трансформації, ускладнений подіями, пов'язаними з відстоюванням і формуванням державності, проведенням масштабних соціально-економічних реформ. Вона полягає в системних змінах у всіх сферах суспільного життя де набуває форми соціально-економічної трансформації. Суспільне усвідомлення цінності людського життя, важливості повноцінного та гармонійного розвитку кожної особистості, її фізичних, моральних і духовних здібностей, а також необхідності створення умов для самореалізації людського потенціалу вимагають від науки і органів виконавчої влади об'єктивного та своєчасного визначення основних стратегічних напрямів та пріоритетів соціально-економічного розвитку України. Тому потрібні глибоке і всебічне теоретико-методологічне обґрунтування відповідних політичних та соціально-економічних трансформаційних процесів суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні роки дослідження поняття соціально-економічної трансформації суспільства набуло наукового поширення. У центрі уваги багатьох вітчизняних вчених та спеціалістів у галузі економіки та соціології часто було питання вибору оптимальної моделі соціально-економічних відносин для нашої країни. Вагомий внесок у вирішення теоретично-методологічних аспектів цієї проблеми зробили такі науковці, як: А. Павко [1], Н. І. Гражевська [2], Н. И Михальченко [5], Р. П. Козаченко [7], Л. М. Шаблиста [8], О.

О. Шубіна [9], В. І. Торкатюк, В. В. Коленко [10] та інші.

Варто зазначити, що невирішеною залишається проблема дослідження соціально-економічної трансформації як процесу з урахуванням особливостей саме українського менталітету та потребує виявлення векторів формування нових світоглядних парадигм в умовах трансформації суспільства.

Мета статті. Окреслити основні вектори розвитку трансформації суспільства на основі дослідження моделі соціально-економічного розвитку країни та визначити їх вплив на формування світогляду українців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нагадаємо, що парадигма [1, с. 23] - це вихідна концептуальна модель постановки та розв'язання проблем, які домінують протягом певного історичного періоду в науковій спільноті. Поняття ж «трансформація» трактується як перетворення згідно з певними правилами [2, с. 2-3; 4; 5; 7]. Американський дослідник Т. Кун у класичній праці «Структура наукових революцій» показав, що інтелектуальний та соціокультурний процес передбачає перетворення однієї парадигми, яка втратила здатність пояснювати нові факти, на іншу, спроможну їх інтерпретувати відповідно до сучасних вимог [3, с. 17-18].

Трансформація функцій держави у країнах з транзитивною економікою, до якої належить і Україна, характеризується переплетенням процесів ринкової трансформації та глобальними процесами

трансформації економічної системи [2, с. 6-12].

На жаль, соціально-економічний стан розвитку України важко назвати ефективним [2, с. 3-4; 7; 10]: рівень життя населення низький, зростання ВВП незначне, низька частка високотехнологічного експорту, використання застарілих виробничих технологій, висока частка тіньового сектору економіки тощо. Сучасна соціально-економічна модель розвитку України повинна сприяти подоланню технологічного відставання та визначення науково-технічного прогресу як основи подальшого розвитку економіки.

Сучасна структура і механізм функціонування національної економіки виступають підґрунтям подання соціалізації економічної системи у вигляді блоку із соціалізації продуктивних сил, соціалізації виробничих відносин і соціалізації господарського механізму. Усі складові соціалізації економіки у реальній дійсності тісно пов'язані між собою і, більше того, перебувають у постійній взаємодії. Твердження, що економічне зростання і соціальна справедливість речі несумісні, оскільки споживання неможливими верствами населення скорочує заощадження, які можна було спрямувати в економіку, є, на наш погляд, безпідставним.

Для визначення пріоритетів та принципів побудови, і, як наслідок, формування дієвої соціально-економічної моделі України, Р. П. Козаченко [7] пропонує детально дослідити вихідні параметри вже існуючої, фактично діючої моделі. Розпочати слід з аналізу наступних критеріїв [7]: механізм розподілу ресурсів, форма власності, особливості системи планування, види стимулів, метод перерозподілу доходів і характер соціального захисту.

Розпочати аналіз параметрів соціально-економічної моделі України необхідно з механізму розподілу ресурсів, так як безпосередньо від якості наявних ресурсів та їх вдалого розподілу залежить ефективність функціонування національної економіки країни.

На сьогодні система класифікації ресурсів є добре розробленою. Існує велика

кількість як вже традиційних, так і авторських методик та підходів відповідно до різноманітних економічних теорій та сучасних авторських концепцій. Для даного дослідження важливим є не те яку з запропонованих методик класифікації використовувати, а загальний підхід до розподілу ресурсів. Тобто за вихідні умови пропонується прийняти наступні факти та наукові твердження [7]:

- наявність в Україні певної кількості ресурсів;

- скінченність більшості ресурсів (виняток складають енергія сонця, вітру тощо);

- постійне протиріччя між попитом на ресурси та фактичною можливістю його задоволення;

- необхідність ефективного розподілу наявних ресурсів для повноцінного розвитку національної економіки країни;

- право власності Українського народу на ресурси (закріплене ст. 13-14 Конституції України [6]);

- наявність економічної системи України у межах якої відбувається розподіл ресурсів;

- розподіл ресурсів – розміщення ресурсів з метою досягнення певної цілі, яка зазвичай має економічне забарвлення.

Питання щодо економічної системи України у межах якої відбувається розподіл ресурсів зумовлює необхідність розгляду наступного параметру соціально-економічної моделі розвитку України [7] – форми власності. Але економічна система також знаходиться у тісній кореляції й з іншими параметрами моделі.

Наступним параметром фактично діючої соціально-економічної моделі розвитку України є система планування. Загалом країна має великий досвід планової економіки, яка була характерною для УРСР, і перейшла від директивного до більш гнучкого індикативного планування. За таких умов планування фактично перетворюється за загальну стратегію розвитку країни.

У найбільш типовому вигляді нині планування зберігається у вигляді бюджетного та соціального планування. Хоча такі види планування мають яскраво вира-

жені риси прогнозування. Зокрема у монографії під ред. О. О. Шубіна [9] макроекономічне планування розвитку країни розглядається саме у контексті його прогнозування, у тому числі й прогнозування інноваційного розвитку.

Л. М. Шабліста [8, с. 5] у контексті дослідження ролі державного регулювання в Україні на сучасному етапі вперше запропонувала класифікацію інструментів державного регулювання, яка побудована за структурно-функціональними та системними ознаками, виходячи із змісту поняття «державне регулювання», взявши за основу його основні елементи: вироблення соціально-економічної політики, визначення та результативне застосування організаційних й економічних механізмів її реалізації, регламентація господарського життя, формування системи державних та недержавних організаційно-економічних структур. Відповідна класифікація передбачала поділ інструментів державного регулювання на стратегічні (контрольно-орієнтуючі і нормативно-режимні) та кон'юнктурні (нормативно-розподільчі, стимулюючі, організаційні й розпорядчі інструменти).

Запропонована Л. М. Шаблістою [8, с. 5-7] класифікація інструментів державного регулювання економіки України та місце у ній індикативних планів є обґрунтованою та раціональною, відповідно до чого можна зробити висновок про відсутність інструменту жорсткого планування, характерного для адміністративно-командної економіки, та прихід на заміну директивним планам прогнозування та розробки загальних стратегій розвитку країни.

Іншими словами це свідчити про наявність в Україні індикативного планування. Так стратегії розвитку національної економіки України, її окремих галузей тощо, фактично є комплексом рекомендацій та планом дії та не мають обов'язкового характеру виконання, більшість зазначених показників використовуються для донесення ситуації та інформування суспільства щодо поточного стану економіки, пріоритетів та напрямків трансформації. На підтвердження відсутності директивного підходу до планування в Україні є те, що жодного разу за

всю історію незалежної України, навіть, на папері не було досягнуто показників, закладених у стратегії розвитку України.

Наступний параметр соціально-економічної моделі розвитку України – види стимулів. До видів стимулів, що використовуються у межах державного забезпечення функціонування та розвитку національної економіки України можна навести пільги, а саме податкові, амортизаційні та кредитні, дотації з бюджету, державні гарантії, можливість участі у програмах державних закупівель та замовлень.

Про методи перерозподілу доходів та характер соціального захисту в Україні можна говорити тільки після дослідження методів формування національного доходу країни [7]. Так у ст. 2 Конституції України зазначено, що Україна є унітарною державою [6], саме тому за рахунок стягнення податків та зборів формуються державний та місцевий бюджети. Таким чином, перерозподіл доходів здійснюється за допомогою системи доходи-витрати, тобто дохідну частину бюджетів різних рівнів складають податки та збори, які потім перерозподіляються та спрямовуються на статті, визначені урядом та затверджені Верховною Радою України як такі, що потребують фінансування.

Сучасна система соціального захисту в Україні знаходиться у процесі трансформації, але у кінцевому результаті буде побудована на основі використання адресної соціальної підтримки слабозахищених верств населення з боку держави.

Узагальнити характеристики параметрів сучасної соціально-економічної моделі розвитку України можна схематично (рис. 1).

Важливою складовою соціально-економічної моделі розвитку України є її інноваційний напрямок. Так структурною диспропорцією економіки України є застарілість технологічного укладу виробництва та економіки у цілому. Загалом технологічний уклад являє собою конгломерат сполучених виробництв, об'єднаних у стійку цілісність, що самовідтворюється за допомогою технологічних ланцюгів.

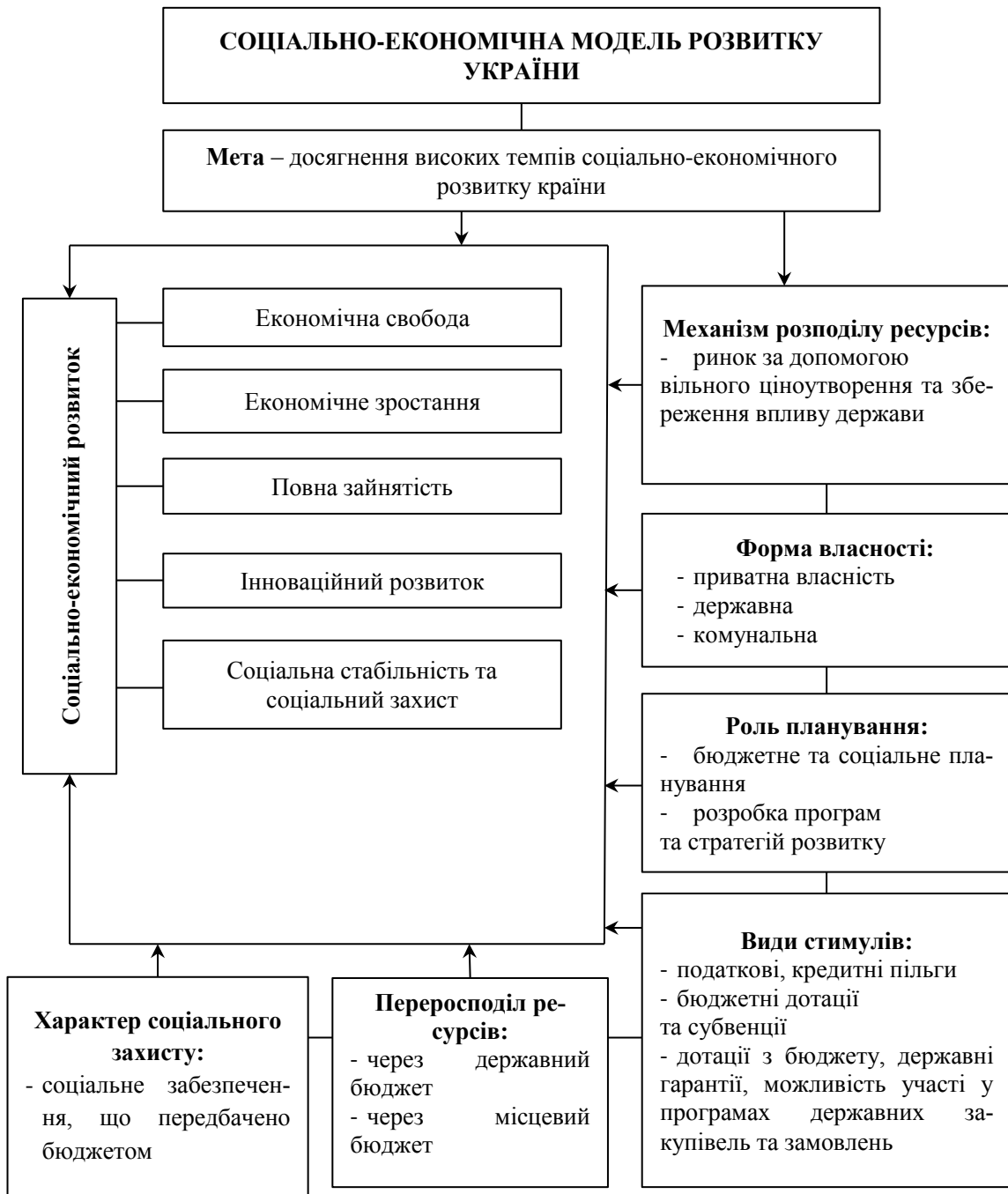

Рис. 1. Сучасна соціально-економічна модель розвитку України
Джерело: узагальнено автором на підставі [7]

В Україні не забезпечується рівність прав усіх суб'єктів господарювання, а економічні свободи носять формальний характер, що призводить до зростання масштабів тіньової економіки, зростання економічної злочинності, бюрократії. Дієвість же соціально-економічних реформ прямо залежить від рівня економічної свободи для всіх суб'єктів ринкової економіки. Перспективи розвитку економіки і подолання кризових явищ пов'язані з поєднанням гнучкого державного регулювання із посиленням економічних свобод суб'єктів господарювання.

Враховуючи стан нині існуючої соціально-економічної моделі розвитку України та необхідність її удосконалення за рахунок включення сучасних технологій варто здійснити перехід від сучасної неоліберальної моделі, яка формувалася протягом багатьох років, до більш державно-керованої моделі. Так ситуацію, що склалася навесні 2015 року можна розглядати як точку біфуркації українського суспільства. В умовах затвердження вектора на остаточну європейську інтеграцію та готовності суспільства до змін є необхідність, а

головне і можливість для зміни усієї соціально-економічної системи.

В умовах загострення політичних відносин з найбільшим партнером України – Російською Федерацією, єдиним варіантом виходу України на новий виток розвитку є активізація інноваційної діяльності та модернізація економіки шляхом негайного переходу до використання нових сучасних технологій, що може бути здійснено через інструмент трансферу технологій. На підтримку даної тези доцільно розглянути економічні відносини України з Російською Федерацією та України з Європейським Союзом. Російська Федерація є основним споживачем українських товарів та послуг у світі, але традиційно співробітництво розглядають у контексті економічної співпраці на теренах СНД. Відносини між Україною та Росією є складними, однак, динамічними.

Таким чином, трансформацію соціально-економічної моделі розвитку України необхідно здійснювати шляхом усунення причин, що роблять національну економіку України непривабливою для європейських інвесторів, які можуть стати потенційними джерелами для здійснення трансферу технологій на міжнародному рівні, а також на основі загального інноваційно-технологічного рівня країни.

Доцільно визначити наступні напрями (вектори) формування дієвої соціально-економічної моделі розвитку українського суспільства:

вироблення дієвих механізмів реалізації моделі соціально-економічного розвитку України та взаємодії між усіма її елементами;

забезпечення належного рівня та якості суспільних послуг;

підвищення рівня державних видатків на науку, освіту, охорону здоров'я;

забезпечення оптимального рівня децентралізації процесу прийняття фінансових рішень;

визнання інноваційного розвитку як двигуна національної економіки країни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, враховуючи зокрема інформацію у [1-10], можна дійти висновку, що трансформація сучасної соціально-економічної моделі розвитку України та побудова на її основі нової більш дієвої моделі можлива у випадку підвищення

конкурентоспроможності держав та добробуту їх населення, створення сучасних демократичних інститутів і розвиненого громадянського суспільства. Ефективна стратегія досягнення цих цілей повинна передбачати: розширення приватної ініціативи та конкуренції; ефективну соціальну та промислово політику; налагоджену систему взаємодії бізнесу, держави і суспільства; підвищення якості інститутів; забезпечення високого рівня людського капіталу; створення інноваційної економіки.

Література

1. Павко А. Проблеми політичної модернізації України у світлі сучасної наукової парадигми / А. Павко // Віче. – 2012. – №4. – С. 23-25.

2. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін: / Н. І. Гражевська. – К.: Знання, 2008. – 431 с.

3. Кун Т. Структура научних революцій / Т. Кун. – М.: Прогресс, 1975. – 228 с.

4. Бабкіна О. Демократичні детермінанти трансформації українського суспільства [Електронний ресурс] / О. Бабкіна // Віче. — 2007. — № 13. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/628/>

5. Михальченко Н. И. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? / Н. И. Михальченко. – К.: Институт социологии НАНУ, 2001. – 440 с.

6. Конституція України: за станом на 02 березня 2014 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>.

7. Козаченко Р. П. Трансформація соціально-економічної моделі розвитку України: параметри, умови, перспективи / Р. П. Козаченко // Ефективна економіка. – 2014. – №9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

8. Державне регулювання структурних зрушень в економіці України: Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.02.03 / Л. М. Шабліста; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. – К., 2003. – 32 с.

9. Прогнозування та макроекономічне планування в системі державного управління національною економікою: теорія і практика: монографія / під ред. О. О. Шубіна. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. – 148 с.

10. Торкатюк В. І. Соціально-економічна трансформація розвитку

України [Електронний ресурс] / В. І. Торкатиюк, В. В. Коненко. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/29753/1/10.pdf>.

References

1. Pavko, A. (2012). Problems of political modernization of Ukraine in the light of modern scientific paradigm. *Veche*, 4, 23-25.
2. Grajewska, N. I. (2008). The Economic system of the era of global changes. K. : Knowledge, 431.
3. Kuhn, T. (1975) The Structure of scientific revolutions. M.: Progress, 228.
4. Babkina, A. (2007). Determinants of Democratic transformation of Ukrainian society. *Veche*, 13. Retrieved from <http://www.viche.info/journal/628/>.
5. Mikhalchenko, N. S. (2001) Ukrainian society: transformation, modernization or limi-

trophe of Europe? K.: Institute of sociology of NASU, 440.

6. The Constitution of Ukraine (2014). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>

7. Kozachenko, G. P. (2014) Transformation of the socio-economic model of Ukraine's development: parameters, conditions, and prospects. *Efficient economy*, 9. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua>.

8. Sublist, L. M. (2003) State regulation of structural changes in the economy of Ukraine. K: Institute of Econ. predict, 32.

9. Shubin, A. A. (2010) Forecasting and macroeconomic planning in the system of state management of national economy: theory and practice. Donetsk : Donnuet, 148.

10. Torquatus, V. I. & Konenko, V. V. (2011) Socio-economic transformation development of Ukraine. Retrieved from <http://www.eprints.kname.edu.ua/29753/1/10.pdf>.

Пономарева И. В.

Поливекторность социально-экономической парадигмы определения механизмов трансформации общества

В статье рассматриваются аспекты методологии исследования социально-экономической трансформации экономики Украины на современном этапе ее развития. Исследуются проблемы, которые возникают в процессе социально-экономической трансформации общества. Обосновываются направления оптимизации социально-экономического развития в условиях современной украинской реальности. Предложен механизм современной социально-экономической модели развития Украины в условиях интеграции в международное экономическое пространство. Определены векторы формирования действенной социально-экономической модели развития Украины.

Ключевые слова: экономическое развитие, парадигма, социально-экономическая трансформация, векторы, механизм, социализация, общество

Ponomarova I.

Polyvector socio-economic paradigm determining the mechanisms of transformation of society

This article discusses aspects of the methodology of the study of socio-economic transformation of the Ukrainian economy at the present stage of its development. The problems that arise in the process of socio-economic transformation of the society. The directions to optimize the socio-economic development in the conditions of modern Ukrainian reality. The mechanism of the current social and economic model of development of Ukraine in the conditions of integration into the international economic space. Determine the vector of formation of effective social and economic model of development of Ukraine.

Keywords: economic development paradigm, socio-economic transformation, vectors, mechanism, socialization, society.

Рецензент: Попов Олександр Євгенович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Політична економія» Харківського національного економічного університету, м. Харків, Україна.

Reviewer: Popov O. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Political economy Department of Kharkiv National Economic University, Kharkiv, Ukraine.

e-mail: aepopov@ukr.net

Стаття подана
29.09.2016 р.

ОЦЕНКА ЭТНОДЕМОГРАФИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА (НА ПРИМЕРЕ ВОЛГОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ ЮЖНОГО ФЕДЕРАЛЬНОГО ОКРУГА РОССИИ)¹

В статье дана оценка демографического потенциала Волгоградской области, проанализированы сценарии ее этнодемографического развития в долгосрочной перспективе. Автор прогнозирует существенное сокращение численности населения области, если естественная убыль будет дополняться миграционным оттоком населения, причем наиболее масштабные демографические потери ожидают русское большинство регионального социума. Численность русского населения за 2010-2030 гг. может сократиться с 2,3 млн. до 2,1-2,2 млн., а к середине XXI века – до 1,7-1,9 млн. человек. Но и другие крупные этнические общины, с большой вероятностью, сократят свои размеры. Данное обстоятельство позволит русским сохранять свой высокий удельный вес в населении региона до середины XXI века. В пределах области заметно возрастет число поселений, в которых этнические общины будут уже составлять 15-20% местного населения. Современной региональной власти придется предпринять значительные усилия, чтобы снизить остроту демографической проблемы.

Ключевые слова: Волгоградская область, этнодемографическая динамика, естественная убыль населения, миграционная активность, национальная структура, этнические группы, численность населения, демографический прогноз.

¹ Работа выполнена в рамках проекта «Проблемы демографического и социально-экономического развития южного макрорегиона (0260-2014-0004) Программы фундаментальных исследований Президиума РАН

Постановка проблемы. Волгоградская область входит в группу крупных российских регионов, обладающих развитым социально-экономическим и значительным демографическим потенциалом. По размеру ВРП она занимает 22-е место среди 85 регионов РФ, по численности населения – 19-ю позицию. И очевидная корреляция положения области в демографическом и экономическом рейтингах российских регионов закономерна. В современном мире интегральный человеческий капитал – главное богатство социума и основной ресурс социально-экономического роста. Численность населения, система его расселения, национальная структура, естественная и миграционная динамика относятся к числу факторов, напрямую задающих направление и темпы экономического развития, определяющих уровень инвестиционной привлекательности территориального сообщества [1–3].

Именно потому демографическая и социальная политика составили один из трех структурных блоков «Стратегии социально-экономического развития Волгоградской области до 2025 г.» [4]. Поставленная в ней задача преодоления к 2012-2013 гг. тенденции естественной убыли решена не была, хотя показатели естественной динамики населения области заметно улучшились.

Анализ последних исследований и публикаций. Теоретические и практические аспекты, прогнозные оценки изменения этнодемографического потенциала регионов Юга России нашли отражение в трудах таких исследователей, как: А. Антонов, В. Борисов, А. Вишнеvский, М. Розин, Л. Сергиеvнко, С. Суцкий.

Источником статистической информации послужили данные Государственного комитета по статистике РФ, данные Всесоюзных и всероссийских переписей населения, стратегические документы регионального развития.

Цель статьи – исследовать основные современные тенденции сохранения и воспроизводства этнодемографического потенциала в Волгоградской области Южного федерального округа России.

Изложение основного материала исследования. В разрабатываемой в настоящее время региональной Стратегии-2030, в качестве ключевых, обозначены три проблемы:

1. Развитие экономического потенциала.
2. Повышение качества жизни населения и развитие человеческого потенциала.

3. Обеспечение безопасности и совершенствование государственного управления [5; 6].

Тем самым, демографическая проблема выпала из перечня наиболее актуальных задач (или была спрятана внутрь тематики, обозначенной как «развитие человеческого потенциала»).

В этой связи, возрастает значение исследовательского прогноза этнодемографической динамики населения области на среднесрочную (до 2030 г.) и более отдаленную перспективу, позволяющего продемонстрировать региональной власти реальную значимость данной проблемы. Очевидно также, что указанный прогнозный расчет должен опираться на анализ долговременных тенденций, что предполагает изучение положения, сложившегося в постсоветский период.

Этнодемографические тенденции конца XX – начала XXI века. Численность населения. Естественная динамика и миграция. Естественная динамика населения Волгоград-

ской области в постсоветский период была типичной для «русских» регионов РФ (табл. 1). Минимальный естественный прирост, начала 1990-х гг., быстро сменяется убылью населения, масштабы которой возрастали вплоть до 2000-2001 года (0,7% в год) – в первой половине «нулевых» область ежегодно теряла порядка 19–19,5 тыс. человек.

Социально-экономическая стабилизация начала XXI в., меры по активизации рождаемости улучшили демографическую ситуацию в регионе. Ежегодные масштабы естественной убыли во второй половине 2000-х сократились до 8–9 тыс. человек (0,31–0,34%), а в последние годы составляют 5–5,5 тыс. человек (0,19–0,22%). Свой вклад в некоторое улучшение естественной динамики внесли оба показателя, но роль репродуктивной активности населения области была несколько выше (ее рост с начала века составил около 3-3,5 промилле, тогда как смертность сократилась только на 1,5–2 промилле).

Т а б л и ц а 1

Естественная динамика населения Волгоградской области (на 1000 тыс. чел.)

Демографические характеристики	1990	1995	2000	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
рождаемость	13,0	9,0	8,2	8,5	9,4	9,8	10,7	11,3	11,4	11,4	11,2	11,7	11,5	11,5
смертность	11,7	14,5	15,2	15,6	15,7	15,3	14,6	14,5	14,5	14,8	13,8	13,6	13,5	13,7
естественный прирост	1,3	-5,5	-7,0	-7,1	-6,3	-5,5	-3,9	-3,2	-3,1	-3,4	-2,6	-1,9	-2,0	-2,2

Источник: разработаны автором на основании: [7–10].

В общей сложности в результате естественной убыли регион потерял в 1990-е гг. порядка 128 тыс. человек, в первом десятилетии XXI в. – около 132 тысяч. Однако сокращение численности населения началось только в 1999 году. До этого времени миграционный приток позволял не только восполнять убыль, но и увеличивать демографический потенциал области.

Динамическая кривая миграционного сальдо Волгоградской области имеет форму типичную для «русских» регионов Юга России. Максимальный пик приходится на первую половину 1990-х. Только в 1992–1994 гг. население области пополнилось на 88 тыс. человек. Но уже в середине 1990-х гг. приток сокращается самым существенным образом, а к рубежу веков выходит на нулевую отметку, чтобы затем уйти в отрицательную зону. На протяжении 2000-х

гг. ежегодные миграционные потери области составляют 2-3 тыс. человек, несколько сокращаясь к концу данного десятилетия. Однако в последние годы, наблюдается новый рост оттока, в 2011–2014 гг. – отрицательное миграционное сальдо составляет 4,7-8,7 тыс. человек в год. Причем формируется оно за счет межрегиональной компоненты.

С начала века регион устойчиво теряет население во взаимоотношениях с остальной РФ (прежде всего, за счет оттока в Москву и столичный регион). Более сложной по своему динамическому контуру была международная миграция. Сократившись до нуля к середине 2000-х гг., со второй половины этого десятилетия ее сальдо устойчиво возвращается в положительную зону. Только по официальной статистике область в 2011–2014 гг. ежегодно пополнялась на 3–3,3 тыс. приезжих из ближнего и дальнего

зарубежья. Однако этого пополнения не хватает, чтобы компенсировать миграционную убыль в другие российские регионы (табл. 2).

И в целом, естественные и механические потери населения, накладываясь друг на друга, определяют устойчивую убыль де-

мографического потенциала региона, который только за 2010–2016 гг. сократился на 62,5 тыс. человек (2,4%). Как результат, Волгоградская область наряду с Ростовской устойчиво входит в число самых депопуляционных регионов Юга России (табл. 3).

Т а б л и ц а 2

Сальдо межрегиональной и международной миграции, 1993-2014 годы (тыс. чел.)

Показатели	1993-1995*	1996-2000	2001-2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Межрегиональная (в пределах РФ)	10,1	2,4	-3,0	-3,4	-4,1	-4,7	-4,2	-5,1	-8,3	-10,1	-11,4	-9,4
международная	19,3	6,3	0,3	2,0	3,1	3,3	3,3	1,7	2,6	3,1	2,7	3,1
Общий миграционный прирост/убыль	29,4	8,7	-2,7	-1,4	-1,0	-1,4	-0,9	-3,4	-4,7	-7,1	-8,7	-6,3

* в среднем за год

Источник: разработаны автором на основании: [7–10].

Т а б л и ц а 3

Динамика населения Волгоградской области, 1998-2016 гг. (тыс. чел.)

Показатели	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Население (тыс. чел)	2751	2739	2699	2673	2636	2609	2610	2595	2569	2546
Изменение за два года (тыс. чел)	-	-12	-40	-26	-37	-27	1	-15	-26	-23

Источник: разработаны автором на основании: [7–10]

При этом демографическая ситуация существенно различалась по отдельным территориям и городским центрам региона. В

последние годы убыль населения является практически повсеместной (рис. 1).

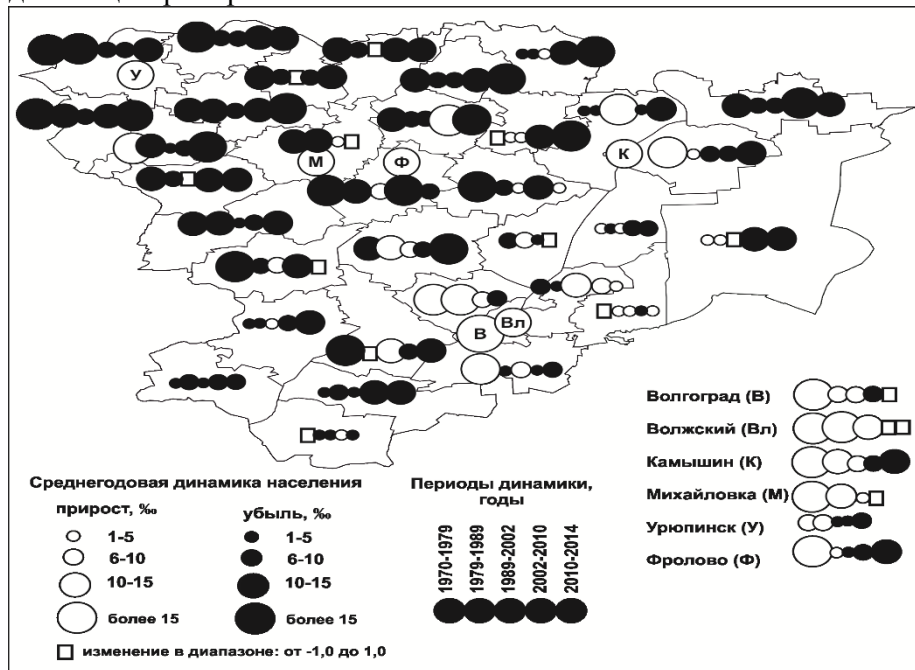

Рис. 1. Динамика населения ведущих городов и сельских районов Волгоградской области, 1959–2014 гг.

Источник: разработано автором на основании [11]

Но если для большинства городских центров и отдельных сельских районов – это только формирующийся тренд, то для значительной части сельской территории области депопуляция является устойчивой тенденцией, проявляющей себя уже несколько десятилетий.

Как результат, за последние 45 лет (1970–2015 гг.) четыре района региона (Даниловский, Нехаевский, Старополтавский, Урюпинский) потеряли 40–46% своего населения, еще в семи районах демографические

потери составили 30–40%. В целом из 34 административных районов области 18 (более половины) за указанный период утратили более 20% своего демографического потенциала. Данное обстоятельство в полной мере иллюстрирует масштаб и актуальность проблемы стоящей перед регионом. Тем более, что интенсивность депопуляции во многих районах и в самые последние годы остается очень высокой (в 2011–2014 гг. в девяти из них она сохраняется на уровне более 1,5% населения в год) (рис. 2).

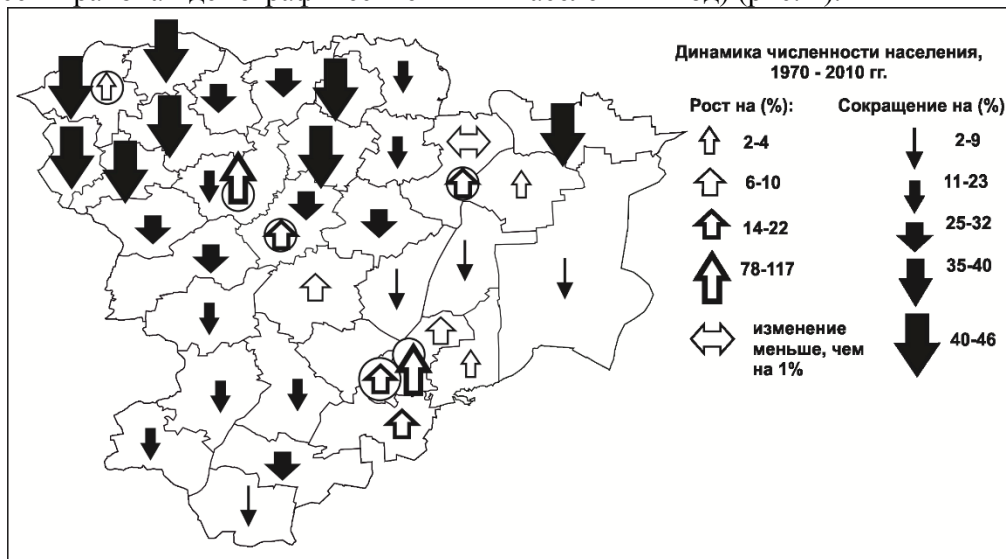

Рис. 2. Изменение численности населения городов и районов Волгоградской области, 1970-2014 гг. (%)

Источник: разработано автором на основании [11]

Учитывая, что демографическая убыль неизбежно сопровождается ощутимыми потерями человеческого потенциала (разбалансировка гендерной и возрастной структуры, сокращение доли трудоспособного и квалифицированного населения) еще 10–20 лет такой динамики могут стать, по сути, запретительным фактором на пути устойчивого социально-экономического развития данных территориальных сообществ, способных окончательно утратить свою инвестиционную привлекательность, превратившись из территорий хронической депрессии в зону глубокой социальной деградации.

В этнодемографическом плане Волгоградская область – наиболее «русский» регион Юга России [12]. И хотя доля ведущего регионального народа в составе населения постепенно сокращалась (с 1959 по 2010 гг. она снизилась с 91,2% до 88,5%) русские по-прежнему являются абсолютно доминирующим национальным большинством (табл. 4).

Но степень этого доминирования весьма существенно различается по территории региона, определяя тем самым и степень этнокультурного разнообразия различных субрегиональных сообществ. В общем плане можно выделить три этнокультурных зоны:

- почти «моноэтнический» русский северо-запад и север – районы, в которых русские составляют более 90% жителей, и присутствие нацменьшинств является минимальным;

- ареал русской этнокультурной доминанты, занимающий юг и многие центральные районы области, пересекая ее с юго-запада на северо-восток (он включает территории с долей русского населения 60–80%);

- зона этнокультурного многообразия – значительная часть волжское левобережье в пределах которого, доля русских сокращается с 50–60% до 10–20% по мере продвижения к востоку.

Т а б л и ц а 4

Численность ведущих национальных сообществ Волгоградской области, 1959-2010 гг. (тыс. чел.)

народы	Г о д ы					
	1959	1970	1979	1989	2002	2010
русские	1691,2	2104,1	2230,0	2309,5	2399,3	2309,3
казахи	23,3	31,5	34,9	41,5	45,3	46,2
украинцы	77,4	76,5	78,5	78,9	56,3	35,6
армяне	1,91	2,9	4,2	6,8	27,0	27,8
татары	17,5	23,5	25,5	25,6	28,6	24,6
азербайджанцы	0,45	0,9	2,6	7,7	14,3	14,4
немцы	7,47	20,15	26,75	28,0	17,1	10,1
чеченцы	***	0,81	4,9	11,1	12,3	9,65
цыгане	2,93	3,1	3,69	4,89	7,7	8,2
белорусы	7,46	14,66	15,7	16,1	12,2	7,9
корейцы	***	0,46	1,24	1,61	6,1	7,0
узбеки	0,31	0,78	1,18	2,85	3,0	6,9
чуваши	***	9,54	10,0	10,8	8,4	5,85
турки	-	-	-	0,03	4,0	5,3
таджики	***	0,11	0,67	1,04	2,1	4,7
марийцы	***	7,21	7,8	7,8	6,0	4,2
Всего	1853,9	2322,9	2477,9	2593,0	2699,2	2610,2

Источник: разработано автором на основании [4]

Несмотря на известную устойчивость национальной структуры населения, определенные изменения в составе и удельном соотношении диаспор Волгоградской области происходили непрерывно. С середины XX в. они были связаны с общим ростом этнокультурного многообразия области. За период 1959–1989 гг. число этнических групп размером более тысячи человек выросло в регионе с 13 до 24 (рис. 3). В первую очередь этот прирост происходил за счет появления ряда небольших общин представлявших Северный Кавказ и Поволжье, число которых выросло соответственно с 1 до 7 и с 3 до 6. В постсоветский период процесс этнокультурной «экспансии» народов Кавказа ускорился (в 2010 г. данный макрорегион представляли уже 11 из 26 национальных сообществ, имевших в области общины численностью более тысячи человек). А общее число «кавказцев» в населении области выросло за 1970–2010 гг. с 7,0 до 73,7 тыс. человек. В разы увеличился за этот период и их долевой показатель в структуре всего областного населения (с 0,6% до 2,8%) и его «нерусской» этнической составляющей (с 3,6% до 24,6%).

Впрочем, в группу крупнейших диаспор удалось войти только армянам, за 1989–2010 гг. поднявшихся с 11-й на четвертую позицию в демографическом рейтинге народов области. Отметим также опережающий рост азербайджанской общины, переместившейся в постсоветский период с десятого на шестое место. С 23 до 4049 человек увеличилось в 1990-е гг. число турок-месхетинцев, в считанные годы сформировавших в регионе крупную общину (14-я позиция в областном демографическом рейтинге) (табл. 5).

Динамика других крупных областных диаспор в постсоветский период была разнонаправленной. Сохранили свою размеры и позиции в областном демографическом рейтинге казахи и татары; резко (в 2–2,5 раза) сократилась численность украинцев, белорусов, а также ряда народов Поволжья (чувашей, марийцев и др.), что в первую очередь было связано с ускорением ассимиляционных процессов. Столь же значительное сокращение числа областных немцев, евреев и ряда других европейских этнических групп имело основной причиной массовую реэмиграцию, возвращение их представителей на

историческую родину. Но были и общины, заметно нарастившие свою численность.

Рис. 3. Рост числа этнических групп размером более 1 тыс. человек в населении Волгоградской области, 1959–2010 гг.

Источник: разработано автором на основании: [11]

Помимо кавказских этнических групп это корейцы, цыгане и ряд народов Средней Азии. Иными словами, этнодемографическая динамика региона представляла не только

процесс «кавказизации» состава ведущих областных диаспор, но и его общеазиатский этнокультурный сдвиг.

Таблица 5

Доля отдельных народов Волгоградской области и позиции в демографическом рейтинге, 1970-2010 гг.

Народы	Доля в населении региона (%)				Позиция в демографическом рейтинге			
	1970	1989	2002	2010	1970	1989	2002	2010
русские	90,6	89,1	88,9	88,5	1	1	1	1
Казахи	1,36	1,6	1,7	1,77	3	3	3	2
украинцы	3,3	3,04	2,1	1,36	2	2	2	3
Армяне	0,12	0,26	1,0	1,07	14	11	5	4
Татары	1,0	1,0	1,05	0,95	4	5	4	5
азербайджанцы	0,04	0,3	0,53	0,55	17	10	7	6
Немцы	0,87	1,08	0,63	0,39	5	4	6	7
чеченцы	0,03	0,43	0,46	0,37	18	7	8	8
Цыгане	0,13	0,19	0,27	0,31	12	12	11	9
белорусы	0,63	0,62	0,45	0,3	6	6	9	10
корейцы	0,02	0,06	0,22	0,27	23	22	12	11
Узбеки	0,03	0,11	0,11	0,27	21	17	17	12
чувашаи	0,23	0,33	0,31	0,22	7	8	10	13
Турки	-	-	0,15	0,20	-	-	14	14
таджики	0,004	0,04	0,08	0,18	37	26	22	15
марийцы	0,31	0,3	0,22	0,16	8	9	13	16

Источник: разработано автором на основании [4]

Однако повторим, данный тренд за прошедшие после распада СССР десятилетия не изменил устойчивой русской этнокультурной доминанты. Несмотря на масштабную естественную убыль, численность русских в области сохранилась на уровне конца 1989 года (последняя советская перепись и перепись 2010 гг. зафиксировали в регионе по 2309 тыс. русского населения).

сложился замкнутый цикл негативных корреляций, в котором демографический фактор жестко опричинивает экономическую стагнацию. А она, в свою очередь, негативно влияет на демографические про-

цессы. Выход за пределы данной «петли» депрессии крайне сложен, поскольку предполагает реализацию обширного комплекса государственных мер, поддержанных масштабным финансированием. Рассчитывать на такого рода поддержку (речь скорее должна идти о целенаправленном конструировании качественно нового социально-экономического облика территории) не приходится, поскольку в аналогичных системных «оптимизационных» работах нуждается огромное число депрессивных территориальных сообществ, имеющих в подавляющем большинстве регионов РФ.

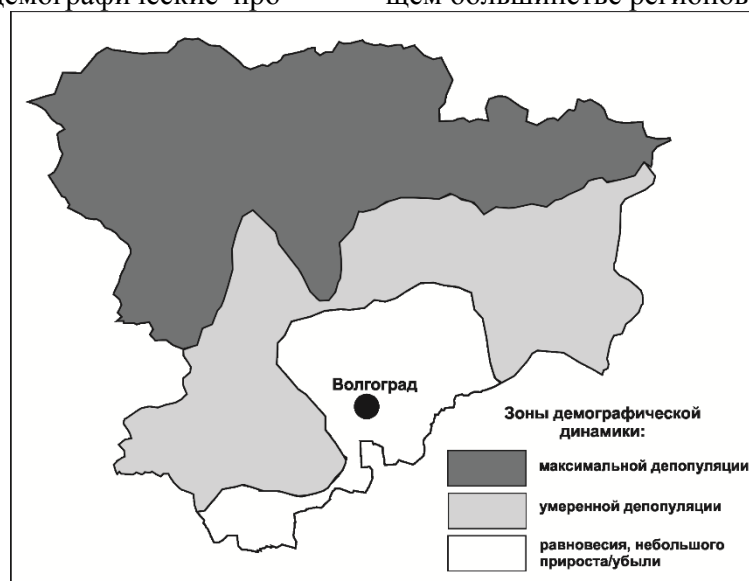

Рис. 4. Зонирование территории Волгоградской области по наиболее вероятным сценариям демографической динамики на среднесрочную (до 2030–2035 г.) и более отдаленную перспективу

Источник: разработано автором

На протяжении первых 15 лет XXI в. сельские районы этой областной зоны ежегодно теряли 1–1,8% населения. Неизбежное ухудшение возрастной структуры населения в третьем десятилетии века, по сути, «гарантирует» сохранение высоких темпов естественной убыли. На которую почти столь же неизбежно будет накладываться интенсивный миграционный отток. Как результат, общие демографические потери данных территорий за период 2011–2030 гг. могут составить 25–35%.

отрицательное сальдо межрегиональной миграционной активности преимущественно формируется оттоком русских в другие регионы РФ, тогда как положительная международная миграция связана с прибытием в область этнических «новоселов». Тем самым идет процесс замещения русско-

го старожильческого населения представителями диаспор. Его ежегодные масштабы (3–5 тыс. человек) достаточно ограничены. Однако в интервале ряда десятилетий этнодемографические последствия могут оказаться достаточно ощутимыми. И способны снизить долю русских в населении региона еще на несколько пунктов (в этом случае к середине века она может опуститься ниже 80%).

В территориальном разрезе удельное сокращение русских будет повсеместным. Однако ускоренным темпом данный процесс может идти в районах с крупными диаспорами, уже в настоящее время составляющими значительную долю местного населения. В Паласском районе доля русских за 2010–2050 гг. может снизиться с 44,7 до 37%,

в Ленинском – с 70 до 65%, в Быковском – с 69,2% до 60,4%.

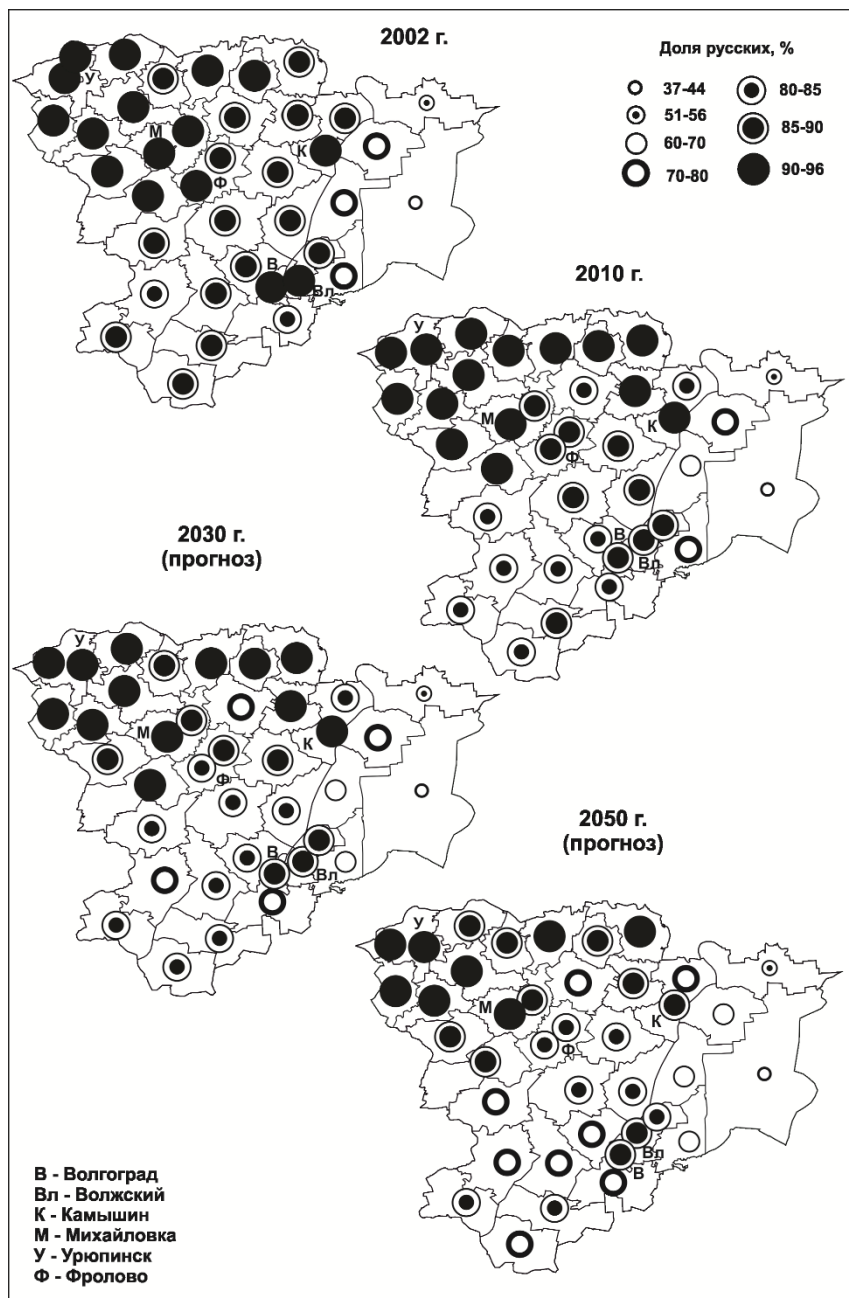

Рис. 5. Динамика доли русского населения в городах и районах Волгоградской области, в первой половине XXI века (%) (прогноз выполнен без учета фактора миграции)

Источник: разработано автором

И в целом, число районов с полной доминантой русских (более 90%) в структуре населения сократится с 11 до 4, тогда как территории с более или менее выраженными чертами полиэтничности существенно расширятся – с 6 до 13 вырастет к середине века количество районов, в которых суммарный демографический вес общин превышает 20% населения.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Проведенное исследование

позволило определить масштаб демографических проблем стоящих перед региональным социумом. Меры предпринятые государственной властью в сфере демографической политики оказались недостаточными для того, чтобы остановить естественную депопуляцию Волгоградской области, которая является устойчивым трендом. Сложившаяся возрастная структура регионального населения, с предстоящим в 2020–2030-е гг. резким сокращением числа женщин репро-

дуктивного возраста, предопределяет сохранение «депопуляционной» тенденции на долгосрочную перспективу. Причем, с большой вероятностью можно ожидать роста масштабов естественной убыли уже в следующем десятилетии.

Существенный вклад в сокращение демографического потенциала области вносит и миграционный отток. А его структура (отрицательное межрегиональное и положительное межстрановое сальдо) способствует замещению русского старожильческого населения этническими мигрантами, преимущественно представляющими страны ближнего зарубежья. Интенсивность данного процесса невелика, но в значительном временном интервале его этнодемографические последствия могут оказаться весьма ощутимыми. Иными словами, именно миграционный фактор может играть центральную роль в трансформации национальной структуры населения области и сокращении удельного веса русских. Тогда как естественная динамика областных общин, меняя их соотношение и позиции в демографическом рейтинге народов региона, не способна существенным образом сказаться на системной доминанте русских, как основного национального сообщества.

Но необходимо учитывать и территориальные аспекты демографических и этнонациональных процессов, наличие в пределах области обширной зоны интенсивного сокращения человеческого потенциала, по сути, закрывающего для значительного числа территориальных сообществ (малых, средних сельских поселений и даже целых районов) возможность добиться устойчивого социально-экономического роста. Сохранение данного депопуляционного тренда на долгосрочную перспективу способно трансформировать хроническую социально-экономическую депрессивность в глубокую и уже необратимую социальную деградацию местной социальной среды [14].

Тем самым, констатация практически неизбежных демографических потерь ожидающих область, не снимает ответственности с региональных властей, от действий которых в немалой степени зависят размеры данной убыли, а отчасти и пространственная широта интенсивной депопуляции (социальной деградации). Между тем, есть опасения, что областное руководство недооценивает масштабы проблемы. На это, в частности,

указывает ее отсутствие в числе ключевых задач, сформулированных в проекте, находящейся на стадии разработки «Стратегии социально-экономического развития Волгоградской области до 2030 г.» [5]. Для принятия действенных мер у власти еще есть в запасе некоторый временной лимит. Однако едва ли он превышает 5-10 лет.

Литература

1. Антонов А.И. Динамика населения России в XXI веке и приоритеты демографической политики / Антонов А.И., Борисов В.А. – М.: Ключ-С, 2006. – 192 с.
2. Вишневский А. Русский или прусский? / Вишневский А. – М.: ГУ ВШЭ, 2005 – 384 с.
3. Сергиенко Л.И. Демографическая ситуация Юга России и пути ее оптимизации: региональный аспект / Л. И. Сергиенко // Вестник Волгоградского университета. Серия 3. Экономика. Экология. – 2013. – № 2 (23). – С. 62–71.
4. Стратегия социально-экономического развития Волгоградской области до 2025 г.». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.admvol.ru/Invest_dejet/docs/%20%E2%2021.11.%202008.pdf.
5. Цели, задачи и направления стратегия социально-экономического развития Волгоградской области до 2030 г.». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://economics.volganet.ru/coordination/public-council/os/Презентация%2011.03.pdf>.
6. Митрофанова И.В. Управляемое социально-экономическое развитие регионов и округов России: мифы и рифы стратегического менеджмента / И. В. Митрофанова // Менеджмент и бизнес-администрирование. – 2010. – № 4. – С. 62-71.
7. Демография Волгоградской области. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstatmain/rosstat/ru/statistics/population/demography>.
8. Миграция Волгоградской области. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://volgastat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/volgastat.htm

9. Регионы России. Социально-экономические показатели 2006. М.: Росстат, 2007. 982 с.

10. Регионы России. Социально-экономические показатели Социально-экономические показатели 2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gks.ru/free_doc/doc_2015/region/reg-pok15.pdf.

11. Всесоюзные и всероссийские переписи населения, 1959-2010 гг. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_59-10.php.

12. Розин М. Д. Юг России: этнодемографические и миграционные процессы (конец XX – начало XXI вв.) / М. Д. Розин, С. Я. Суций. – Ростов-на-Дону: СКНЦ ВШ ЮФУ, 2011. – 358 с.

13. Предположительная численность населения российской Федерации до 2030 года. М., 2013. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography/#

14. Атлас демографического развития России. – М.: Экономическое образование, 2009. – 222 с.

Referenses

1. Antonov, A. I. & Borisov, V. A. (2006). The Dynamics of population of Russia in the XXI century and the priorities of the demographic policy. Moscow, “Klyuch-S” Publ., 192.

2. Vishnevskiy, A. (2005). The Russian or Prussian?. Moscow, “Higher School of Economics” Publ., 384.

3. Sergienko, L. I. (2013). The Demographic situation of the South of Russia and ways of its optimization: a regional perspective. Bulletin of Volgograd University. Ser. 3. Economics. Ecology, 2 (23), 62-71.

4. Strategy for socio-economic development of the Volgograd region till 2025. From at: <http://www.admvol.ru>.

5. The goals, objectives and directions of the strategy for socio-economic development of the Volgograd region till 2030. From at: <http://economics.volganet.ru/coordination/public-council/orders/Презентация%2011.03.pdf>.

6. Mitrofanova, I.V. (2010). The operated social and economic development of regions and districts of Russia: myths and reeves of strategic management. Management and business administration, 4, 62-71.

7. The demographics of the Volgograd region. From at: <http://www.gks.ru/wps/wcm/main/rosstat/ru/statistics/population/demography>.

8. The migration of the Volgograd region. From at: <http://volgastat.gks.ru>

9. The Regions Of Russia. Socio-economic indicators. (2006). Moscow, Rosstat Publ. 2007. 982 p.

10. The Regions of Russia. Socio-economic indicators Socio-economic indicators. 2015. From at: http://www.gks.ru/free_doc.

11. The All-Union and all-Russian population census, 1959-2010. From at: http://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac10.php.

12. Rozin, M. D. & Suschiy, S. Y. The South of Russia: ethno-demographic and migration processes (the end of XX – beginning of XXI centuries). (2011). Rostov-on-don, North Caucasian scientific center of the Higher school of the Southern federal university Publ., 358.

13. The estimated population of the Russian Federation until 2030. From at: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population/demography.

14. The Atlas of demographic development of Russia. (2009). Moscow, “Economic education” Publ., 222.

Суций С. Я.

**Оцінка етнодемографічний потенціалу регіону
(на прикладі Волгоградської області Південного федерального округу Росії)**

У статті розглядається сучасний демографічний потенціал Волгоградської області, аналіз природної динаміки населення і міграційної активності; вивчили структуру національного регіонального суспільства, обурюється можливі сценарії етнодемографічний розвитку регіону в найближчі десятиліття. Дослідження дозволило зробити висновок про неминуче скорочення чисельності населення регіону. Це зниження може бути особливо значним, якщо природний спад буде доповнюватися міграційного відтоку населення. Найбільш значні демографічні втрати очікуються Росії більшість регіонального суспільства. Їх кількість протягом багатьох років 2010-2030 може бути знижена з 2,3 мільйона до 2,1-2,2 мільйона людей, а до середини століття, становлять всього лише 1,7-1,9 млн. Люди. Але інші великі етнічні спільності, з високою ймовірністю, призведе до зменшення їх розміру. Цей факт дає можливість Росії не підтримувати його висока питома вага в чисельності населення регіону до середини ХХІ століття. Але до цього часу в регіоні дозволить значно збільшити число поселень, в яких етнічні громади повинні будуть складати 15-20% від місцевого населення. Сучасні регіональні влади повинні будуть зробити значні зусилля для пом'якшення демографічних проблем

Ключові слова: Волгоградська область, етнічні та демографічна динаміка, природний спад населення, міграція діяльність, національна структура, етнічні групи, населення, демографічний прогноз.

Sushhij S. Ja.

**Assessment of ethnodemographic capacity of the region
(on the example of the Volgograd region of the Southern Federal District of Russia)**

The article examines the modern demographic potential of the Volgograd region, analyses of natural population dynamics and migration activity; studied the structure of the national regional society, resents possible scenarios of ethno-demographic development of the region in the coming decades. The study allowed to conclude about the inevitable downsizing of the region's population. This reduction can be particularly significant if the natural decline will be supplemented by migration outflow of the population. The most significant demographic losses are expected Russian majority of the regional society. Their numbers for years 2010-2030 can be reduced from 2.3 million to 2.1-2.2 million, and by mid-century, constitute only 1.7-1.9 mln. people. But the other major ethnic communities, with high probability, will reduce their size. This fact will allow Russian to maintain its high share in the population of the region until the middle of the XXI century. But by this time in the region will increase significantly the number of settlements in which ethnic communities will have to be 15-20% of the local population. Contemporary regional authorities will need to undertake significant efforts to mitigate demographic problems

Keywords: Volgograd region, the ethnic and demographic dynamics, natural population decline, migration activity, the national structure, ethnic groups, the population, the demographic forecast.

Рецензент: Курченков В.В. – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедры «Государственного и муниципального управления» Волгоградского государственного университета, г. Волгоград, Российская Федерация.

Reviewer: Kurchenkov V. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Head Department of the Public and Municipal administration, Volgograd state university, Volgograd, Russian Federation

e-mail: Kurchenkov@mail.ru

Стаття подана
29.06.2016 р.

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ТУРИСТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття присвячена проблемам розвитку туризму на території Луганської області в умовах кризи, спричиненої активними воєнними діями на Донбасі. Аналіз попередніх публікацій свідчить, що регіон взагалі не розглядається навіть як потенційно привабливий для подорожей і відпочину. Тому для відновлення туристичної діяльності Луганщини пропонується використовувати інноваційні інструменти «партизанського» маркетингу, а також організовувати нестандартні заходи, які привертають увагу збоку мешканців області та потенційних відвідувачів регіону.

Ключові слова: маркетинг, інноваційні інструменти, Луганська область, подія, відвідувачі.

Постановка проблеми. Вже майже три роки Луганщина переживає соціально-економічну кризу, спричинену воєнним конфліктом на Донбасі. Криза торкнулася всіх сфер життєдіяльності регіону. Не виняток і туристична галузь області.

Луганщина ніколи не була курортною, туристично розвиненою територією, але область мала певний сегмент внутрішніх туристів (які користувалися послугами санаторно-курортних та дитячих оздоровчих закладів) а також зовнішніх відвідувачів (що відвідували історико-культурні пам'ятки). Події, що розгортаються на сході України, звели нанівець увесь накопичений досвід та перекреслили всі перспективи розвитку Луганської області як туристично-привабливого регіону.

Протягом проведення АТО мешканці області довели, що здатні вижити у будь-яких умовах, більше того населення регіону прагне відродження потенціалу своєї рідної землі та ефективного використання наявної у тому числі і туристичної інфраструктури. Але негативний імідж території небезпечної для проживання та подорожей вимагає використання нових інструментів розвитку, які дозволять нівелювати всі негативні наслідки та сформувати позитивний образ Луганщини придатної для туризму. Таке під силу лише маркетинговим інноваціям, а отже пошук та визначення релевантних туристичних маркетингових інновацій є актуальним питанням як для науковців так і для практиків регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У 2015 році ми вже робили спробу визначити дослідників що торкаються питань розвитку туристичної індустрії Луганської області. Тоді ця спроба була невдалою. Після річної перерви маємо констатувати

той факт, що і зараз майже ніхто навіть не намагається торкатися цього питання. Останнє найсвіжіше – це наші публікації, де проаналізовано поточний стан, у якому опинилась галузь протягом теперішнього часу [1], а також наші пропозиції щодо використання регіонального маркетингу для реанімації регіонального туризму на Луганщині [2, 3]. Роком раніше у 2014 ми також досліджували особливості формування туристичного продукту даного регіону [4], але варто розуміти, що аналіз було проведено ще за відсутності відкритого воєнного конфлікту. Великим виключенням з сумного правила є дослідження географа Заваріка Г. М. [5], яка, на базі наявного природно-ресурсного потенціалу території у 2015 році запропонувала використовуючи мінеральні джерела (що були відкриті ще у 1934 р.) розвивати курорт з лікування опорно-рухового апарату у м. Старобільськ.

Якщо підійти до дослідження проблеми з іншого боку, а саме до маркетингової діяльності у туризмі, та безпосередньо до інновацій у туристичному маркетингу, то у цій царині справи набагато кращі: свої думки з цього приводу активно висловлюють як науковці так і експерти-практики. Серед таких варто виділити Карапетян А. [6], Холловей К. [7], Оболенцеву Л. В. [8] та ін.

Так, на думку А. Карапетян [6], сьогодні дуже стрімко набирають оберті різноманітні мобільні програмні додатки. Маркетологи провідних туристичних підприємств, вже зараз вдало користуються імпульсивністю туристів - потенційних клієнтів, які відвідуючи певний регіон, або конкретний туристичний об'єкт, можуть через свій мобільний гаджет замовити якусь послугу, або специфічний товар туристичного призначення.

Така собі IT інновація у технології просування туристичного продукту.

Неперевірені приклади використання інструментів маркетингу для розвитку туристичних регіонів та окремих туристичних об'єктів приводить Дж. К. Холлоуей [7]. Чого вартий один лише приклад використання мистецтва художньої фотографії у промоакції «Управління туризмом Іспанії». Це п'ять ексцентричних рекламних плакатів, що поєднані темою «Іспанський слід» [7, с. 256-257]. Сучасні знімки у поєднанні зі старовинними творами мистецтва повністю відображають суть туристичної Іспанії, яка одних приваблює культурно-історичними центрами, інших мальовничими пляжами чи екстремальними розвагами.

Цікаві результати дослідження у 2015 році представили також Л. В. Оболенцева та А. А. Павленко [8, с. 144], які виділили чотири різновиди стратегій регіонального маркетингу, а саме маркетинг іміджу, маркетинг туристичної привабливості, маркетинг інфраструктури та маркетинг персоналу.

Підсумовуючи, можна зазначити, є багато прикладів використання інструментів маркетингу, але майже ніхто не бажає торкатися проблеми розвитку туризму на українських територіях, які пережили воєнний конфлікт.

Огляд останніх публікацій свідчить про той факт, що сьогодні майже ніхто не розглядає перспективи відновлення туристичної галузі Луганщині. Тим не менше, враховуючи наявні доступні природно рекреаційні та культурно-історичні ресурси, регіон має всі шанси на поновлення туристичної активності, але залишається питання: які саме інновації мають генерувати вихід галузі із кризи. Більшість науковців схиляється до загальної думки, що це мають бути інновації у сфері маркетингу, які – маємо визначити саме протягом нашого дослідження.

Мета статті полягає у визначення інноваційних інструментів туристичного маркетингу, що сприятимуть розвитку туризму у Луганській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання маркетингу для виходу із кризового становища вже розглядалось у попередніх публікаціях [2]. Мова йшла про комплекс регіонального маркетингу до якого пропонувалося включити [2, с. 31]:

-позиціонування та формування іміджу території, безпечної для подорожей та активного відпочинку;

-постачання туристичного продукту до потенційного клієнта шляхом створення інформаційно-туристичного порталу у мережі інтернет та за допомогою системи «прямий продаж»;

-робота з місцевим населенням з метою пропаганди привабливих та корисних якостей території для подорожування і відпочинку;

-латеральний маркетинг: пошук та формування інноваційного туристичного продукту у нестандартний спосіб.

Розвиваючи тему, якої вже торкалися, маємо зазначити, що в межах регіону протягом останнього року мало що змінилося. Більше того, складається враження, що у відродженні «добраго імені» області більше зацікавлені відвідувачі аніж мешканці регіону.

Фінансове становище області не покращилося, тому розраховувати на підтримку з боку держави, або місцевих органів влади мабуть не варто, отже улюблене прислів'я: «все у твоїх руках», має стати девізом у роботі туристичних компаній.

Найпростіший, фактично безкоштовний, але з іншого боку, дійсно інноваційний маркетинговий інструмент, який набирає потужних обертів та може слугувати ефективним інструментом пропаганди, - це соціальні мережі.

За даними досліджень вже наприкінці 2014 року цим павутинням через мережу Інтернет було охоплено $\frac{3}{4}$ всіх мешканців Земної кулі (рис. 1).

Карта найбільш розповсюджених у світі соціальних мереж

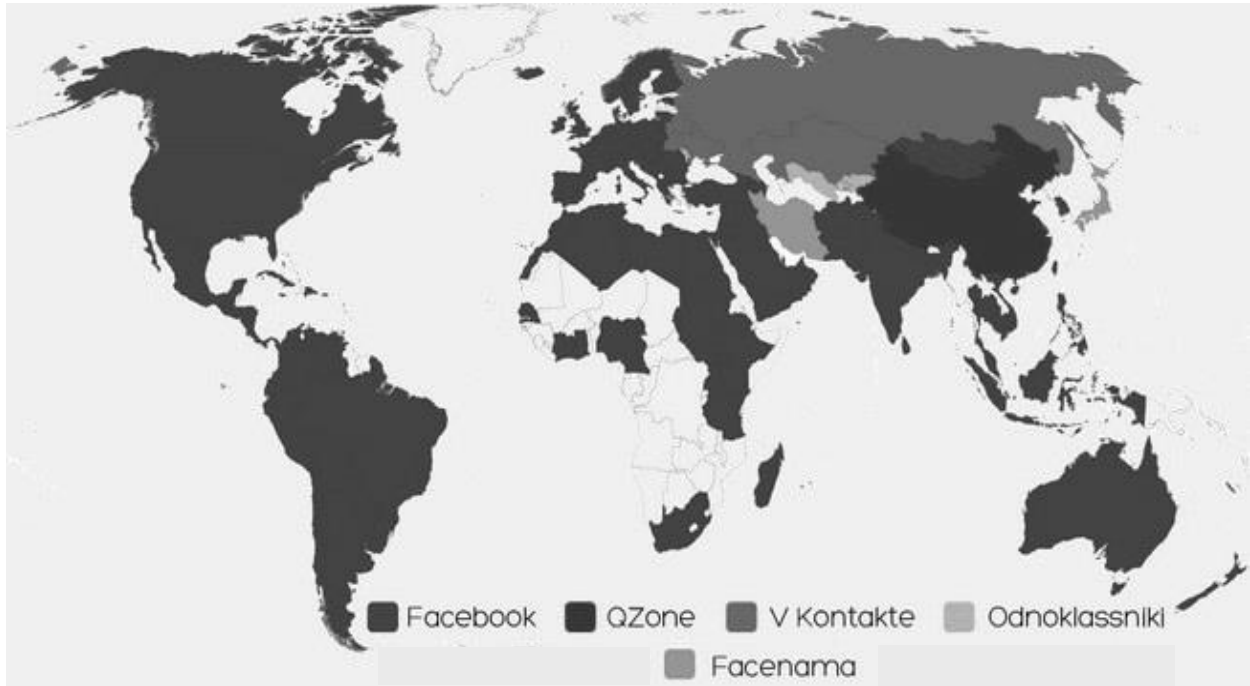

Рис. 1. Найбільш популярні у світі соціальні мережі.

Джерело: [9]

Наглядні результати, досліджень, представлені на рис 1., свідчать що на сьогоднішній день у глобальних масштабах є два лідери серед соціальних мереж: «Facebook» та «Вконтакте». Зокрема друга, хоча і є російським продуктом, дуже розповсюджена на території України і безпосередньо у Луганській області.

Використання як мінімум цих двох соціальних мереж для побудови взаємовідносин з потенційними та вже наявними клієнтами є найпростішим способом формування позитивного іміджу самої кампанії та туристичного бренду регіону. Шляхом реєстрації відкритих груп, туристичне підприємство, або навіть органи місцевої влади (зацікавлені у залученні відвідувачів) можуть розповісти її учасникам про можливості відпочину на території області чи конкретного району. Натомість учасники групи отримують шанс залишити повідомлення або позитивні (чи негативні) відгуки про подорож.

Вже зараз силу соціальних мереж оцінили деякі туристичні заклади Луганщини, зокрема, адміністрація туристичної бази відпочинку «Кривенькая» дуже активно користується мережею «Вконтакте» та «Одноклассники». Адміністратори групи постійно спі-

лкуються з усіма учасниками та потенційними відвідувачами бази, відповідаючи на всі запитання стосовно місця розташування, інфраструктури, маршруту проїзду, вартості послуг, тощо. Як результат – база користується великою популярністю та працює до кінця жовтня, так як попит на послуги фактично не вщухає з приходом осені.

Ще один достатньо ефективний інструмент залучення уваги потенційних туристів (про який ми вже згадували) – це власне відгуки про подорож, представлені на різноманітних форумах, у соціальних мережах, на сайтах туристичних компаній. За оцінками експертів 51% подорожуючих, приймаючи рішення про місце відпочинку, користується відгуками, представленими у мережі Інтернет [9]. Отже незайвим для кожної туристичної кампанії, яка працює на ринку та пропонує регіональний туристичний продукт, буде створити або сторінку для відгуків на власному сайті, або звертатися з проханням до клієнта залишити відгук у відповідній групі, у блозі чи на форумі. Ефект не буде миттєвим, але «зріле зерно, кинуте у благодатну землю, рано чи пізно дасть свої плоди». Неможна забувати і про рекламу. У більшості випадків, цей маркетинговий ін-

струмент є дорогим задоволенням, яке не по кишені всім бажаючим. Але з будь-якої ситуації можна знайти вихід. Сьогодні роль обласного центру Луганської області тимчасово виконує м. Северодонецьк повсякденне життя якого висвітлюється на порталі «Северодонецьк онлайн», який почав свою роботу на три тижні раніше ніж всесвітньо відома система «Google», чим северодончани надзвичайно пишаються. Даний портал є соціальним проектом, метою діяльності якого є інформування мешканців та гостей міста про основні події, підприємства у регіоні, тут є безліч різноманітних форумів, присвячених бізнес тематиці та побутовим питанням. Проект розрахований на регіон м. Северодонецьк, м. Лисичанськ, м. Рубіжне, але тут можна побачити рекламу та інформацію о підприємствах з м. Кременна та з інших прилеглих районів області. Вартість рекламних послуг на сайті дуже демократичні, а результат від розміщення інформації буде достатньо високий.

Поки що, єдиними представниками туристичної сфери регіону на сайті є декілька туристичних фірм, турбаз, готелів та ресторанів усередині і навколо Северодонецьку. Туристичні підприємства, що представлені на порталі, дуже стисло висвітлюють свою діяльність, хоча розміри сторінки сайту дозволяють розлого представити всі пропонувані напрямки діяльності, у тому числі цікаві місця та екскурсії Луганщиною. Нарешті, маємо згадати такий простий, але також дуже ефективний маркетинговий хід, як участь власників або керівників туристичних об'єктів області у різноманітних конференціях, зустрічах, зборах, що напряму не присвячені проблемам туристичної галузі. Між тим активна позиція керівництва підприємств туризму або туристичної інфраструктури стане опосередкованою рекламою, що, з одного боку, дозволить поінформувати мешканців області та інших регіонів про туристичні можливості території, а з іншого – дозволить зекономити на рекламних витратах.

Останній посильний інноваційний інструмент – це підготовка заявок та участь у різноманітних грантових схемах для реалізації різноманітних проектів по відновленню депресивних територій та поновленню туристичної інфраструктури регіону. Участь таких конкурсів проектів – безкоштовна, а перевага – це можливість покращити умови на-

дання, або сам пропонований туристичний продукт. Робота з Міжнародними донорами завжди широко висвітлюється у ЗМІ, а перевага вашого туристичного підприємства – це зароблений позитивний гулвілл, який працюватиме на успіх самої кампанії та регіону вцілому.

Ефективним інструментом залучення відвідувачів до Луганського регіону є організація різноманітних заходів: розвиток так званого «івент-туризму». Непоганим прикладом такого заходу став всеукраїнський мандрівний культурно-просвітницький фестиваль «З країни в Україну», який проводили у одинадцяти містах України більшість з яких це невеличкі міста Донецької та Луганської областей: Покровськ, Бахмут, Маріуполь, Костянтинівка, Северодонецьк, Лисичанськ та Старобільськ [10]. Для інтерактивного свята, що прокотилося містечками Сходу, обране гасло "Люди змінюють людей", яке дуже влучно передає дух цього неординарного фестивалю. Адже увесь цей проект започатковано, щоб об'єднати та пробудити діяльність локальних міських громад, максимально допомогти їм наповнити свої міста атмосферою єдності, підтримки та відчуттям українського духу.

Захід став платформою для знайомства та згуртування представників різних локальних громадських організацій та ініціатив, презентації ними своїх проектів та доробків. Програму готувала локальна громада, її наповнювали в кожному місті, орієнтуючись на те, чим можуть поділитися міста-учасники. Це і театральні вистави, і флешмоби, і fashion- та кінопокази, і хакатони, й фестивалі вуличної їжі, і ще багато чого цікавого. Подібні виїзди націлені на привертання уваги міських жителів до навколишніх територій та закладів, що там розташовані, і налагодження між ними діалогу.

Фестиваль проводиться вже не перший рік, але нажаль таких подій, які б привернули увагу збоку мешканців області та інших регіонів нашої держави, дуже мало. Прикро, що відсутня ініціатива щодо організації таких подій збоку громадськості та бізнесу туристичної сфери нашого регіону, адже сам процес організації та проведення фестивалю як магніт притягує зацікавлених учасників, які майбутньому і створюватимуть той самий славнозвісний імідж території, безпечної для подорожей та відпочинку; території багатой на культурно-історичні пам'ятки та

природно-рекреаційні ресурси. Звичайно невеличкі події, які привертають увагу місцевого населення, іноді висвітлюються ініціаторами заходу. Наприклад у цьому році деякі турбази Луганщини, розташовані на водоймах, пропонували прийняти участь у організованому святі «Івана-Купала», ефект дійсно був і багато молоді з міст регіону потягнулося за новими враженнями до запропонованих місць відпочинку. Але це поодинокі випадки, а масштаби заходів не здатні генерувати довгостроковий позитивний ефект.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Огляд та висвітлення проаналізованого матеріалу дозволяють зробити висновки, про те, що відсутність фінансування від держави та місцевих органів влади це не привід забути про бажаний розвиток туристичної галузі регіону. «Рятувальним колом» для туристичної сфери Луганської області мають стати інноваційні інструменти партизанського маркетингу, а сам:

- активна робота підприємств у соціальних мережах;
- позитивні відгуки клієнтів про вдалий відпочинок на території регіону (маркетинг за принципом «із вуст в уста», або так званий вірусний маркетинг);
- безкоштовна участь керівництва підприємств туристичної галузі у різноманітних заходах, які не обов'язково присвячені проблемам туризму;
- участь представників туристичної сфери регіону у міжнародних проектах та грантових схемах регіонального та місцевого розвитку.

Останній маркетинговий інструмент, який дійсно є ефективним, але потребує фінансування з боку ініціаторів – це «івентуризм». Тим не менше, організація таких подій також може відбуватися за рахунок фінансування з боку міжнародних донорських програм. Отже, хтось відомий казав: «Наші обмеження лише у нашій уяві». Туризм Луганщині не має обмежень, варто лише забажати, а інструменти розвитку та ресурси для цієї мети завжди можна знайти.

Література

1. *Зеленко О. О.* Перспективи розвитку туризму Луганщини в умовах воєнно-політичної нестабільності / О. О. Зеленко // Науковий вісник Мукачівського державного

університету. Серія «Економіка» - 2015 – Вип. 2 (4) – Ч. 2 – С. 138-143.

2. *Зеленко О. О.* Регіональний маркетинг як інструмент виходу із кризи туристичної галузі Луганської області / О. О. Зеленко // Сучасні особливості формування і управління інноваційним потенціалом розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу: збірка тексту доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль 15-17 жовтня 2015р.)/МОН України ТНТУ ім. І. Пулюя –Тернопіль: СОП Паляниця В. А. –2015. – С. 136-137.

3. *Зеленко О. О.* Особливості впровадження регіонального маркетингу для реанімації туристичної галузі Луганської області / О. О. Зеленко // Галицький економічний вісник – 2015 – № 2 – С. 29-34.

4. *Зеленко О. О.* Особливості формування туристичного продукту Луганської області / О. О. Зеленко // Часопис економічних реформ – 2014 - № 3 – С. 114-120.

5. *Заваріка Г. М.* Стратегічні напрями розвитку курортів на Луганщині / Г. М. Заваріка // Науковий журнал «ScienceRise» – 2015 - № 6/1 – С. 55-59.

6. *Карпетян А.* Как в будущем изменится туризм? Роль IT в туристическом маркетинге. [Электронный ресурс] / А. Карпетян // Business Views. Casual business insights – 2015 – 27 октября – Режим доступа: <http://businessviews.com.ua/ru/business/id/kak-v-buduschem-izmenitsja-turizm-rol-it-v-turisticheskom-marketinge-885/>

7. *Холловой Дж. К.* Туристический маркетинг: пер. с 4-го англ. изд. / Дж. Кристофер Холловой. – К.: «Знання», 2008 – 575 с.

8. *Оболенцева Л. В.* Маркетинг та його роль у розвитку туристичної індустрії регіону / Л. В. Оболенцева, А. А. Павленко // Міжнародний науковий журнал. Економічні науки. – 2015 – № 9 – С. 141-145.

9. *Карпетян А.* Туризм в соцсетях. Как туристическим компаниям выжить в эпоху цифровых технологий [Электронный ресурс] // BusinessViews. Casual business insights – 2015 – 04 сентября – Режим доступа: <http://businessviews.com.ua/>

10. Масштабный фестиваль «3 країни в Україну» пройдет в нашем регионе [Электронный ресурс] // Трибуна – 2016 – 27 июня – Режим доступа: <http://tribun.com.ua/35158>

References

1. *Zelenko, O. O.* (2015) Tourism development prospects in Luhansk region under the

conditions of war and political instability. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Economic series. Issue № 2(4). Part 2. 138-142.

2. *Zelenko, O. O.* (2015) Regional marketing as an instrument to overcome crises of tourism industry in Luhansk oblast. Proceedings of the international scientific-practical conference "Modern peculiarities of the innovation resource creation and management for the regional tourism and recreation development with youth resource involvement". Ternopil 15-17 october. 136-137.

3. *Zelenko, O. O.* (2015) Features of regional marketing implementation for tourist branch resuscitation in Luhansk oblast. Galician economic bulletin. Vol. 2. 29-34.

4. *Zelenko, O. O.* (2014) Features of tourism product formation in Luhansk region. Time description of economic reforms. Vol 3. 114-120.

5. *Zavarika, G. M.* (2015) Strategic directions of resort development in Luhansk region. Scientific journal "ScienceRise". Vol 6/1. 55-59.

6. *Karapetyan, A.* (2015) How tourism will change in the future? The IT role in tourism marketing. Business Views. Casual business insights. October, 27. Retried from: <http://businessviews.com.ua/ru/business/id/kak-v-buduschem-izmenitsja-turizm-rol-it-v-turisticheskom-marketinge-885/>

7. *Holloway, J. C.* (2008) Marketing for tourism. 4th edition. Kyiv: Znanny. 575.

8. *Obolenceva, L. V. & Pavlenko, A. A.* (2015) Marketing and its role of in the tourism industry of the region. International scientific journal. Economic science. № 9. 141-145.

9. *Karapetyan, A.* (2015) Tourism in social networks. How travel companies to survive in the digital age. BusinessViews. Casual business insights. September 4. Retried from: <http://businessviews.com.ua/>

10. Large-scale festival «From the country to Ukraine» will be conducted in our region (2016) Tribune. June, 27. Retried from: <http://tribun.com.ua/35158>

Zelenko O., Steganets S.

Innovative tourism marketing tools for development of tourism in the Lugansk region

The article is devoted to problems of tourism development in the territory of the Lugansk region in during crisis caused by active military actions in Donbas. Analysis of previous publications demonstrated that the region does not even considered as potentially attractive for traveling and for rest. Therefore, to restore the tourism activity in Luhansk region it was proposed to use innovative instruments of "guerrilla" marketing, as well as organization of unusual events that will attract attention from an area residents and from potential visitors of Luhansk region.

Keywords: marketing, innovative tools, Lugansk region, event, visitors..

Зеленко Е. А., Стеганец С. С.

Иновационные инструменты туристического маркетинга для развития туризма Луганской области

Статья посвящена проблемам развития туризма на территории Луганской области в условиях кризиса, вызванного активными военными действиями на Донбассе. Анализ предыдущих публикаций свидетельствует, что регион вообще не рассматривается даже как потенциально привлекательный для путешествий и отдыха. Поэтому, для восстановления туристической деятельности Луганщины предлагается использовать инновационные инструменты «партизанского» маркетинга, а также организовывать нестандартные мероприятия, которые будут привлекать внимание со стороны жителей области и потенциальных посетителей региона.

Ключевые слова: маркетинг, инновационные инструменты, Луганская область, событие, посетители.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. in Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

Стаття подана
22.09.2016 р.

ФОРМИРОВАНИЕ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ АПК СЕВЕРНЫХ РЕГИОНОВ РОССИИ

В статье рассматривается актуальная проблема формирования финансовых ресурсов АПК северных регионов России. Её основной задачей является анализ состояния, состава и структуры агропромышленных финансовых ресурсов для преодоления тенденции недофинансирования его отраслей и предприятий. Главный акцент сделан на системном подходе к финансированию АПК северных регионов, восстановлению и усилении роли государственной финансовой поддержки в долгосрочном функционировании его отраслей.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, многофункциональность, правовые отношения, источники финансирования, косвенные связи, причинно-следственные связи, лизинг, субсидии.

Постановка проблемы. Исследования показывают, что проблемы своевременного и достаточного объема финансирования АПК северных регионов – явление многофункциональное и сложное. Оно включает в себя не только поиск надежных и долгосрочных источников финансирования, но и решение множества актуальных задач агропромышленных преобразований. Главная задача состоит в устранении долговременной тенденции систематического недофинансирования отраслей АПК северных регионов.

Все вопросы, которые тесно связаны с данной проблемой, требуют разработки новых положений системы своевременного финансирования АПК северных регионов. Данная система включает в себя сложные финансово-экономические отношения – многостадийные процессы поиска и приобретения надежных источников финансирования; множество основных и косвенных элементов (участников) – объектов, субъектов, инвестиционных фондов, инновационных фирм, агропромышленных предприятий, государственных институтов, международных фондов – комплекс долгосрочных межотраслевых финансово-экономических взаимосвязей.

Отсюда следует вывод, что система финансирования АПК ведет к выстраиванию определенных взаимоотношений между элементами (участниками) данной системы, которые формируют своеобразные взаимосвязи на основе совершенных финансовых механизмов. Иными словами, под системой финансирования АПК следует понимать совокупность взаимодействую-

ющих экономических отношений и применяемых финансовых механизмов.

Основными источниками образования финансовых ресурсов АПК являются собственные и внешние источники. Собственные источники представляют собой те средства, которые предприятия АПК получают от хозяйственной или иной деятельности. Внешние источники формирования финансовых ресурсов АПК подразделяются на: а) привлеченные источники: средства бюджета и целевых программ, выделяемые бюджетами различных уровней; поступления из внебюджетных фондов; акционерный капитал; средства долевого участия в текущей и инвестиционной деятельности; различные долговые обязательства от ценных бумаг; страховые возмещения; поступление платежей по франчайзингу, аренде, лизингу и т.д. и б) заемные источники – средства, которые привлекаются на условиях возвратности (на определенный срок) и платности (под определенный процент). К заемным источникам финансирования относятся: кредиты финансовых учреждений и займы банка; бюджетные кредиты, ссуды; коммерческие кредиты; эмиссия облигаций, векселя и др.

Существуют косвенные источники финансирования инвестиций АПК, которые напрямую не влияют на величину стоимости имущества предприятий, но активно участвуют в процессе формирования их определенных фондов, комплекса прав, используемых в предпринимательской деятельности, передачи финансовых обязательств на основе договора к другому (третьему) лицу и т.д. В связи с этим актуали-

зируется проблема системного анализа финансовых ресурсов, использования совокупных методов и механизмов, способных выявить приоритетные направления надежного и долгосрочного финансирования и развития АПК данных регионов [1, с. 123].

Анализ последних исследований и публикаций. Учитывая, что длительный период времени агропромышленные сферы северных регионов страдают от систематического недофинансирования, большинство авторов по данной проблеме придерживаются мнения о важности активизации государственной финансовой поддержки. Известно, что в зависимости от изменений природно-климатических условий, уровня эффективности хозяйствования предприятий, а также других внешних финансово-экономических факторов и обстоятельств, источники финансирования АПК систематически меняются. При этом следует особо отметить, что сельское хозяйство является отраслью, в которой проблема своевременного и достаточного объема финансирования и формирования ресурсного потенциала предприятий является настолько острой, что дальнейшее ее игнорирование может привести к необратимым последствиям [2, с. 2].

К сожалению, на сегодняшний день формирование финансовых ресурсов АПК северных регионов находится в неудовлетворительном состоянии. Низкий уровень государственного финансирования, отсутствие собственных средств у предприятий, нежелание менеджеров осуществлять крупные инвестиционные или инновационные проекты, связанное с сомнительными перспективами хозяйственной деятельности, не дает возможности обеспечить устойчивое развитие АПК северных регионов.

Отсюда вывод, что формирование финансовых ресурсов АПК – это проблема осуществления особых финансовых отношений на основе имеющихся финансовых механизмов. Существуют различные мнения относительно данной категории, но размытость ее формулировки не дает возможность прийти к единому мнению. Исходя из существующих трактовок в эконо-

мической литературе, можно сделать вывод, что под системой финансирования АПК следует понимать совокупность следующих экономических отношений – создание (аккумулирование) централизованных и децентрализованных денежных фондов и их расходование. Под финансовым механизмом следует понимать совокупность способов, форм и методов организации и управления существующими финансовыми отношениями.

Целью статьи является выявление причинно-следственных связей в медленных темпах финансирования АПК северных регионов, разработка соответствующих предложений по выходу из сложившейся затруднительной ситуации. Степень разработки соответствующих положений во многом зависит от активной государственной финансовой политики, поскольку проблемы устойчивого развития АПК северных регионов подлежат «повышенной норме» финансирования.

Это говорит о том, что данная сфера нуждается в особых формах финансирования с преобладанием своеобразных системных действий. Так как одна из основных причин несостоятельности АПК северных регионов состоит в слабом регулировании финансовых структур, происходит недостаточное инвестирование агропромышленной сферы бюджетными и банковско-кредитными учреждениями. Целе направленное «подавление» потребительского спроса предприятий АПК со стороны банков и других финансово-заемных структур прямо пропорционально уменьшению объема их капитальных запасов и выпуску товарной продукции, падению платежеспособности в целом. Такого рода кредитное «блокирование» носит крайне негативный характер, разрушает основу стратегических действий банков и предприятий. Иными словами, «мягкая кредитно-денежная политика (низкая процентная ставка) приводит к увеличению инвестиций и расширению производства; жесткая кредитно-денежная политика (высокая процентная ставка) «душит» инвестиции и сдерживает производство» [3, с. 181].

Исследование подтверждает, что низкий уровень инвестирования не позво-

ляет внести существенные позитивные изменения в различные параметры экономического роста АПК северных регионов. Основная цель управления состоит в обеспечении тесной связи между агропромышленной сферой и финансовыми структурами. С практической точки зрения, эффективность хозяйственной системы АПК определяется не только наличием надежных источников финансирования, но и качественными характеристиками применяемых производственных мощностей – растущим уровнем производства и дохода [4, с. 109].

Изложение основного материала исследования. Концептуальные аспекты формирования источников финансирования АПК содержат многообразие научно обоснованных особенностей и явлений. Многочисленные варианты поиска источников финансирования АПК северных регионов показывают, что по мере развития рыночных отношений данная проблема становится все более значимой и остроактуальной. Ее решение во многом зависит от эффективности производственной деятельности АПК, от сохранения устойчивости расширенного воспроизводства.

Отличительная особенность функционирования АПК северных регионов России состоит в отсутствии совершенного механизма, способного формировать полноценные источники инвестирования, слабой ресурсной базой и низкой управляемостью инвестициями. Сегодня многие регионы Севера не в состоянии обеспечить удаленные сельские предприятия и территории необходимыми капитальными ресурсами, осуществить их эффективную эксплуатацию. Региональная специфика финансирования агропромышленных сфер Севера выявляется в основном кумулятивным локальным инвестиционным действием, не имеющим никакого отношения к крупным инвестиционным проектам.

Анализ структуры источников финансирования инвестиций АПК северных

регионов свидетельствует о том, что в зависимости от фазы делового цикла агропромышленных предприятий часто меняются соотношения между внутренними и внешними источниками финансирования инвестиций (табл. 1).

Из таблицы видно, что за эти годы изменение удельного веса собственных и привлеченных средств в общих источниках финансирования как в целом по РФ, так и по регионам Севера было незначительным. Если в 2005 г. данное соотношение в РФ составляло 56:44, то в 2010 и 2014 гг. оно равнялось 49:51 и 52:48 соответственно. Аналогичная ситуация наблюдается в регионах Севера, соответственно – 56:44; 45:55 и 54:46. Если за указанный период собственные и привлеченные средства финансирования основного капитала сельского хозяйства, охоты и предоставления услуг в этой области по всей России увеличились в 3,5 и 4,1 раза соответственно, то в регионах Севера рост составил 3,3 и 3,5 раза. Незначительное увеличение объема собственных средств наблюдается в Республике Карелия – в 2,1 раза, при уменьшающемся объеме привлеченных средств в 1,4 раза. Аналогичная ситуация в Республике Коми – уменьшение в 2,0 и 9,5 раз.

Наиболее высокий рост собственных и привлеченных средств отмечается в Ямало-Ненецком АО, соответственно – в 9,9 и 1,7 раза, Сахалинской области – 3,8 и 88,0, Магаданской области – 2,0 и 7,9, Мурманской области – 1,5 и 6,4, Камчатском крае – в 2,9 и 3,5 раза. Наименьший – в Ханты-Мансийском АО – в 1,5 и 1,8 раза. Несмотря на значительный рост объема собственных средств (4,5 раз) в Республике Саха (Якутия), привлеченные средства здесь уменьшились в 1,6 раза. За анализируемый период удельный вес бюджетных средств в общих привлеченных средствах северных регионов увеличился с 72,8% до 75,6%.

Т а б л и ц а 1

Источники финансирования в основной капитал сельского хозяйства, охоты и предоставления услуг в этих областях в северных регионах России, в текущих ценах, млрд. руб. *

Регионы	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Российская Федерация:										
Собственные средства	48,0	60,5	89,4	95,0	88,3	100,2	114,9	130,1	138,7	166,7
Привлеченные средства	38,0	86,8	137,4	150,8	117,3	106,5	149,0	153,0	177,5	155,9
из них бюджетные средства	8,3	10,3	11,7	16,3	14,7	8,6	11,4	11,0	14,0	17,7
в том числе: из федерального бюджета	2,6	3,8	4,6	7,7	7,8	4,6	7,1	6,7	9,6	12,6
из бюджетов субъектов РФ	5,4	6,3	6,6	8,0	6,3	3,4	3,9	3,7	3,7	4,6
Регионы Севера										
Собственные средства	0,9	1,0	1,2	1,6	2,3	2,9	2,6	2,3	2,3	2,9
Привлеченные средства	0,7	0,6	0,8	1,6	2,6	3,5	1,5	1,8	1,7	2,5
Из них бюджетные средства	0,5	0,3	0,4	0,4	0,6	0,4	0,5	1,2	1,2	1,9
в том числе: из федерального бюджета	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1
из бюджетов субъектов РФ	0,4	0,2	0,2	0,3	0,5	0,3	0,4	1,0	1,0	1,1

* без субъектов малого предпринимательства и объема инвестиций, не наблюдаемых прямыми статистическими методами

Источник: данные Росстата, предоставленные по специальному запросу

Причина диспропорционального инвестирования основного капитала сельского хозяйства АПК северных регионов заключается не только в слабом финансовом состоянии самих сельхозпредприятий, но и в несвоевременном и нестабильном финансировании сельхозпредприятий из государственного бюджета. Несмотря на незначительное отклонение, подобную ситуацию с источниками инвестиций в основной капитал можно видеть и в производстве пищевых продуктов АПК северных регионов.

Анализ показывает, что за 2005-2014 гг. собственные и привлеченные средства в производстве пищевых продуктов в целом по РФ увеличились в 2,4 и 1,9 раза. В ре-

гионах Севера при увеличивающемся объеме собственных средств (в 2,7 раза) происходит уменьшение привлеченных средств (почти в 2 раза). Если в 2005 г. удельный вес бюджетных средств в общих привлеченных средствах пищевой промышленности северных регионов составил 18,5%, то в 2014 г. он равнялся 19,3%, что гораздо ниже, чем в сельском хозяйстве.

Проведенное исследование позволяет сделать вывод, что диспропорциональное инвестирование АПК северных регионов является результатом несвоевременного и неустойчивого финансирования его отраслей и предприятий. Крайне низкие темпы роста финансирования инвестиций АПК северных регионов являются основным

сдерживающим фактором не только для выравнивания условий в межотраслевой конкуренции, но и для регулирования рынка продовольствия. Отраслевая структура финансирования АПК северных регионов формируется под влиянием резкого снижения государственной финансовой поддержки, обусловленного масштабным сокращением спроса на машиностроительные и другие виды промышленной продукции. Сопоставление изменений структуры инвестиций и валового выпуска продукции сельского хозяйства регионов Севера показывает, что ориентация предприятий на вовлечение старых капитальных мощностей в какой-то степени снижает потребность в масштабных инвестициях, но приводит к устойчивой тенденции снижения объема производства.

В обобщенном виде отметим, что сегодня агропромышленный сектор экономики северных регионов переживает глубокие структурные преобразования, связанные не только с необходимостью создания принципиально новой экономической модели развития, но и с обеспечением устойчивых и долгосрочных источников финансирования. Очевидно, что при отсутствии устойчивых источников финансирования АПК, инвестиционно-инновационные задачи не соответствуют динамичным процессам реструктуризации производственных мощностей и обеспечения конкурентоспособности предприятий. Дело в том, что у большинства регионов Севера РФ существуют ошибки в выборе отраслевых приоритетов в экономике, которые ведут к неудачному построению конкретных финансовых моделей структурных преобразований. Так как в дискуссиях по поводу возможностей ускорения экономического роста затрагивается весьма ограниченный перечень отраслей и видов деятельности, в их число агропромышленный сектор практически не входит.

Исходя из вышеизложенного, можно прийти к выводу, что пока на основе достоверного (научно обоснованного) планирования и прогнозирования не будет принята единая социально-экономическая, экологическая, демографическая и инфраструктурная программа, бессмысленно до-

бываться позитивного изменения в долгосрочном развитии АПК северных регионов. Из-за систематического недофинансирования АПК северных регионов, большинство сельскохозяйственных предприятий имеют повышенный износ основных производственных фондов. Высокий удельный вес физического и морального износа основных фондов АПК северных регионов ведет к деструктуризации активов, увеличению затрат на их содержание.

Проведенные нами прогнозныe расчеты показывают, что если на сегодняшний день у более чем 60% основных фондов АПК северных регионов средний срок службы составляет 15-20 лет, то для поддержания их даже на фиксированном уровне износа необходимо увеличить объемы капитальных вложений не менее чем в 1,5-2 раза. Что касается морального износа фондов, то достаточно сказать, что до сих пор значительная часть активов (техники и оборудования) сельхозпредприятий эксплуатируется в возрасте 20-30 лет. Это превышает нормативный срок физического износа данных активов в 2-3 раза, что в свою очередь свидетельствует не только о повышенном моральном износе основных фондов, но и об активной тенденции разрушения их действующей видовой и технологической структуры (табл. 2).

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Обобщая, сделаем вывод, что в годы перехода к рыночной системе хозяйствования коренным образом изменились принципы инвестирования АПК северных регионов. Существующие негативные признаки финансирования отразились как на динамике, так и на структуре капитальных вложений, появились диспропорциональные тенденции инвестирования отдельных направлений и территорий АПК северных регионов.

Инвестиционные проекты обосновались не только по производству и сбыту продукции, но и по формированию новых организаций и хозяйственных направлений – поддержанию сложной структуры агропромышленной сферы регионов Севера.

Т а б л и ц а 2

**Основные показатели движения основных фондов коммерческих
(кроме субъектов малого предпринимательства) и некоммерческих организаций АПК
России за 2014 г., %**

Наименование	Сельское хозяйство, охота и предоставление услуг в этих областях			Производство пищевых продуктов, включая напитки, и табака		
	Степень износа	Коэффициент обновления	Коэффициент выбытия	Степень износа	Коэффициент обновления	Коэффициент выбытия
Российская Федерация	39,0	14,4	2,2	47,8	11,4	1,0
Регионы Севера:	42,1	14,5	3,3	39,8	8,6	1,8
Республика Карелия	47,1	8,3	4,1	34,5	3,6	0,6
Республика Коми	49,3	13,7	1,8	45,1	14,4	6,5
Архангельская область	42,3	10,1	2,9	47,8	10,0	2,0
Ненецкий АО	37,8	12,7	6,3	22,8	13,0	0,2
Мурманская область	50,1	11,8	8,5	50,4	6,0	1,0
Ханты-Мансийский АО	41,1	40,9	1,0	55,0	5,0	1,0
Ямало-Ненецкий АО	29,9	18,1	6,6	45,7	15,4	25,8
Республика Саха (Якутия)	30,6	8,1	0,8	26,2	5,1	1,6
Камчатский край	44,4	11,0	2,9	38,1	12,6	0,6
Магаданская область	61,5	4,5	7,3	63,0	11,7	5,4
Сахалинская область	37,7	22,4	3,2	40,6	8,6	0,9
Чукотский АО	58,3	15,9	11,1	42,1	0,2	0,0

Источник: данные Росстата, предоставленные по специальному запросу

Существенно изменились технологическая структура капитала и видовая структура основных производственных фондов. Резко увеличилась доля инвестиций в здания (кроме жилищных) и сооружения, снизился удельный вес вложений в приобретение машин, оборудования и транспортные средства, что обусловлено не только нехваткой финансовых средств, но и нежеланием инвестирования в производственную инфраструктуру аграрных предприятий.

Стратегические ориентиры финансирования инвестиций АПК северных регионов показывают, что сегодня от активной роли соответствующих государственных институтов зависит не только производственно-рыночный климат, но и устойчивость финансовой системы, прозрачность банков, страховых компаний, пенсионного фонда, фондового рынка и их инвестиционной переориентации в пользу реальных

секторов экономики. Поэтому основная задача перспективного развития отраслей АПК северных регионов состоит в укреплении их законодательной базы и связи с финансовыми структурами, совершенствовании межотраслевых инвестиционных отношений на предпринимательской арене. В связи с этим необходимо учесть, что в бюджетной политике очень важно «прислушиваться» к тенденциям и реалиям рынка и не терять единства целей и задач развития всей экономики, так как «бюджет является активным инструментом воздействия на участников рынка, на структуру и пропорции потребительских рынков товаров и услуг, в целом на баланс спроса и предложения» [5, с. 261].

Парадоксальным моментом является то, что сегодня все финансовые организации существенно повышают требования к заемщикам, растет вероятность сокращения не только банковских кредитов, но и

собственных средств предприятий, находящихся на расчетных счетах. Это приводит к замораживанию деятельности у большинства средних и мелких агропромышленных предприятий, а также множества кредитных учреждений (особенно на региональном уровне), ухудшению условий предоставления займов, снижению объемов и видов финансовых услуг. Значительный рост объема невыполненных долговых обязательств приводит к порче коммерческих отношений между товаропроизводителями и финансовыми структурами, разорению более слабых хозяйствующих субъектов (особенно аграрных) и банков, уменьшению их числа. По моему мнению, учитывая наличие «существующих многочисленных и многообразных агропромышленных товаропроизводителей регионов Севера, государственная кредитно-финансовая политика должна иметь «общую ориентировку» не только на исключительное удовлетворение финансовых нужд крупных, но и средних и мелких товаропроизводителей» [6, с. 120].

Выход из сложившейся ситуации состоит в активизации государственной финансовой поддержки, стратегической ориентации высокообъемного инвестирования приоритетных направлений АПК северных регионов. Формирование и использование финансовых ресурсов должно соответствовать сохранению целостности инвестиционного цикла, обеспечению беспрепятственного движения производственных мощностей АПК и получению необходимой отдачи.

Таким образом, при осуществлении собственной инвестиционно-инновационной политики, каждая отрасль и конкретный хозяйствующий субъект АПК северных регионов могут преследовать самые разнообразные цели. Однако локальные финансовые устремления должны соответствовать внутренним региональным установкам агропромышленной политики – глобальной цели проводимой реформы в АПК, имеющей свою стратегию и тактику.

Литература

1. Юркова С.Н. Анализ финансовых ресурсов региона / С.Н. Юркова // Стратегический анализ социально-экономического развития региона: принципы, основные направления, проблемы. Санкт-Петербург, 2004. – 285 с.

2. Зорин Г.Г. Источники финансирования процесса воспроизводства основных фондов в сельском хозяйстве / Г.Г. Зорин, Т.В., Тетерина // Аграрный вестник Урала. 2010. - №12 (79). – С.99-101.

3. Макконнел К.Р. Экономика: принципы, проблемы и политика / К. Л. Макконнел, С.Л. Брю. Т. 2. – Баку, 1992. – 400 с.

4. Мустафаев А.А. Производственный потенциал базовый элемент хозяйственной системы АПК северного региона / А. А. Мустафаев // Часопис економічних реформ. – 2014. - № 1(13). – С. 105 – 117.

5. Доржиева В.В. Влияние финансово-экономического кризиса на развитие потребительского рынка и основные направления бюджетной политики субъекта Российской Федерации по его стабилизации / В.В. Доржиева // Материалы Международной научной конференции посвященной памяти и 75-летию со дня рождения академика А.Г.Гранберга «Современные проблемы пространственного развития». – М.: СОПС, 2011. – 623 с.

6. Мустафаев А.А. Институциональные проблемы кредитования АПК северного региона / А.А. Мустафаев // Материалы IV Всероссийского научного семинара «Актуальные проблемы, направления и механизмы развития производительных сил Севера – 2014», г. Сыктывкар, Часть II. – Сыктывкар, 2014, 361 с.

References:

1. Yurkova, S. (2004). Analysis of the financial resources of the region. Strategic analysis of socio-economic development of a region: principles, main directions and problems, Saint Peterburg, 285.

2. Zorin, G.G. & Teterina, T.V. (2010). Sources of financing of reproduction of fixed

assets in agriculture. Agrarian Bulletin of the Urals, 12(79), 99-101.

3. *McConnell, K.R. & Bru, S.L.* (1992). Economics: principles, problems and policy. Vol. 2. Baku, 400.

4. *Mustafaev, A.A.* (2014). Production potential the basic element of the economic system of APK of the northern region. Magazine of economic reforms, 1(13), 105-117.

5. *Dorzhiyeva, V.V.* (2011). The impact of the financial crisis on the development of the consumer market and the main directions of the budget policy of the subject of the Russian Federation on its stabilization. Proceed-

ings of the International scientific conference in commemoration of the 75th anniversary of birthday of academician A. G. Granberg, "Modern problems of spatial development". Moscow, SOPS, 623.

6. *Mustafaev, A.A.* (2014). Institutional challenges of agricultural lending in the Northern region. Proceedings of the All-Russian scientific seminar "Actual problems of directions and mechanisms of development of productive forces of the North, 2014". Syktyvkar, Vol. 2., 2014, 361.

Мустафаєв А. А.

Формування фінансових ресурсів апк північних регіонів Росії

У статті розглядається актуальна проблема формування фінансових ресурсів АПК північних регіонів Росії. Її основним завданням є аналіз стану, складу і структури агропромислових фінансових ресурсів для подолання тенденції недофінансування його галузей і підприємств. Головний акцент зроблений на системному підході до фінансування АПК північних регіонів, відновленні і посиленні ролі державної фінансової підтримки в довгостроковому функціонуванні його галузей.

Ключові слова: фінансові ресурси, багатофункціональність, правові відносини, джерела фінансування, непрямі зв'язки, причинно-наслідкові зв'язки, лізинг, субсидії.

Mustafayev A.

Formation of financial resources of agro-industrial complex of the northern regions of Russia

In article the actual problem of formation of financial resources of agrarian and industrial complex of northern regions of Russia is considered. Its main objective is the analysis of a state, composition and structure of agro-industrial financial resources for overcoming of a tendency of insufficient funding of its branches and enterprises. The main emphasis is placed on system approach to financing of agrarian and industrial complex of northern regions, restoration and strengthening of a role of the state financial support in long-term functioning of its branches.

Keywords: financial resources, versatility, legal relationships, sources of funding, indirect links, causal relationships, leasing, subsidies.

Рецензент: Найденов Н. Д. – доктор экономических наук, профессор кафедры экономики и управления Сыктывкарского филиала Российского университета кооперации, м. Сыктывкар, Россия.

Reviewer: Naydenov N. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Economics and Management Department of the Syktyvkar branch of the Russian University of Cooperation, Syktyvkar, Russia.

e-mail: koet@syktsu.ru

*Статья подана
12.09.2016 г.*

НАНОИННОВАЦИИ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНТЕНСИФИКАЦИИ ПРОИЗВОДСТВА РЕГИОНА

В статье рассматриваются методические основы выделения наноинноваций и наноинвестиций интенсивного и экстенсивного типа и оценки экономической эффективности экстенсификации и интенсификации общественного производства. При этом в процессе оценки учитывается фактор избыточности или дефицитности определенных видов ресурсов (трудовых материальных, капитальных) или даже всей их совокупности. Предложенная в статье методика позволяет определять, какой из двух способов решения хозяйственной проблемы – экстенсивный или интенсивный является более экономически эффективным, что может служить основанием для разработки и выбора оптимальной стратегии развития производственной системы.

Ключевые слова: интенсификация, наноинновации и наноинвестиции интенсивного и экстенсивного типа, эффективность интенсификации производства.

Постановка проблемы. опыт стран с развитой рыночной экономикой свидетельствует о том, что в последнее время инновации стали основой повышения конкурентоспособности этих стран, а также базовым элементом их общественной структуры. По оценкам, доля инновационно-информационного сектора за последние годы многократно возросла и составляет в развитых государствах 45-65% [1]. Кроме этого, данный сектор стал важнейшей основой, генерирующей современное социально-экономическое развитие, ключевым фактором динамики и роста экономики развитых стран. Именно наличие развитого инновационно-информационного сектора во многом определяет важнейшее отличие передовых государств от стран третьего мира. Возросшая роль инноваций в жизнедеятельности современного общества способствовала становлению неэкономической, экономики знаний, инновационной экономики как нового направления современной экономической науки.

Как можно видеть, в последнее время действительно всё больше внимания уделяется вопросам формирования в России инновационной экономики, что совершенно справедливо, т.к. это позволит уменьшить зависимость уровня и темпов социально-экономического развития страны от получаемых доходов вследствие экспорта сырьевых ресурсов. Важно также и то, что в результате этого

улучшится имидж России, которую пока ещё нередко отождествляют с сырьевым придатком капиталистического мира. Таким образом, в целом мировой опыт действительно свидетельствует о том, что рост инвестиций в инновационные сферы экономики способствует ускоренному развитию народнохозяйственного комплекса страны и повышению среднего уровня жизни.

Анализ последних исследований и публикаций. даже в разных регионах одной и той же страны актуальными могут быть разные направления интенсификации: на Дальнем Востоке и на Севере России большое значение по-прежнему (т.е. как и во времена социалистической экономики) имеет трудосберегающее направление, в старопромышленных регионах Урала - в Свердловской области, Удмуртской Республике, Челябинской области – крайне актуально фондосберегающее направление интенсификации. В Белгородской области, где на высоком уровне развиты металлургическая и горнодобывающая отрасли промышленности очень эффективно осуществление мероприятий материалосберегающего направления. Таким образом, кроме выделения двух групп инвестиций и инноваций, способствующих интенсификации или экстенсификации, в первой группе целесообразно выделить несколько подгрупп, соответствующих разным направлениям интенсификации – трудо-,

фондо-, материалосберегающему и т.д. в соответствии с региональной, отраслевой и структурной спецификой экономики той или иной страны. Напомним, что говоря о процессах экстенсификации и интенсификации, имеются в виду два принципиально различающихся способа достижения производственной цели [2].

Цель статьи – анализ наноинноваций как фактора повышения эффективности интенсификации производства региона.

Изложение основного материала исследования. Целесообразно определять поэтому интенсификацию производства как реализацию мероприятий, имеющих своим результатом экономию стоимости совокупности применяемых ресурсов. Ресурсосберегающим направлением интенсификации производства является реализация мероприятий, в результате которых экономится ресурс, например, живой труд. Предложенный нами подход к пониманию процесса интенсификации, как видим, позволяет говорить и об интенсификации производства, и об интенсификации использования отдельных факторов производства, не отождествляя эти понятия.

Таким образом, если существующую функциональную зависимость между экономическим результатом (обозначим его \mathcal{E}) от использования какого-либо ресурса (обозначим P) представить в виде:

$$\mathcal{E} = f(P), \quad (1)$$

то в случае экстенсивного использования ресурса его увеличение приведёт к пропорциональному росту экономического результата, тогда как при интенсивном использовании ресурса его увеличение приведёт к большему росту результата. Иначе говоря, если имеем два значения ресурса P_1 и P_2 , причём

$$P_2 = n \times P_1, \quad (2)$$

где n – коэффициент пропорциональности, то в случае экстенсивного использования ресурса $\mathcal{E}_2 = n \times \mathcal{E}_1$, а в случае интенсивного использования $\mathcal{E}_2 > (n \times \mathcal{E}_1)$. Как

можно видеть, интенсивное использование ресурса (труда, фондов, материалов, воды и пр.) обусловлено ростом ресурсоотдачи (производительности труда, фондоотдачи, материалоотдачи и т.д.), правда в вышеозначенной функциональной зависимости следует учитывать также временной лаг.

Оценить, относится ли тот или иной инвестиционный ресурс к экстенсивному и интенсивному типу также можно на основе использования таких показателей, как капиталотдача (капиталоёмкость) и фондоотдача (фондоёмкость), но не только с их помощью. Для этого, в частности, можно также использовать мультипликатор. В этой связи напомним, что в соответствии с макроэкономическим подходом объём национального дохода страны находится в определённой количественной зависимости от общей суммы инвестиций и эту связь выражает особый коэффициент – мультипликатор, причём увеличение национального дохода равно приращению общей суммы инвестиций, помноженному на мультипликатор (обычно мультипликатор обозначают буквой K).

Для количественной оценки экстенсивных и интенсивных инвестиций мультипликатор следует представить в виде суммы двух слагаемых:

$$K = K_{\text{экт}} + K_{\text{инт}}, \quad (3)$$

где $K_{\text{экт}}$ – характеризует влияние экстенсивных, а $K_{\text{инт}}$ – интенсивных инвестиций на национальный доход. Обычно в реальной хозяйственной практике используют как экстенсивные, так и интенсивные инвестиции, поэтому, как

правило, и $\frac{K_{\text{экт}}}{K}$, и $\frac{K_{\text{инт}}}{K}$ больше нуля, но меньше единицы (в соответствии с пониманием сущности экстенсивных и интенсивных инвестиций соотношение $K_{\text{инт}} : K_{\text{экт}}$ должно быть выше, чем соотношение доли, удельного веса интенсивных инвестиций к доле экстенсивных инвестиций, т.к. ресурсоотдача от единицы использования интенсивных инвестиций по определению выше, чем

от единицы использования экстенсивных инвестиций). В маргинальных случаях, когда имеет место использование либо только экстенсивных, либо только интенсивных инвестиций (что соответствует классическому экстенсивному или интенсивному способам общественного воспроизводства), $\frac{K_{\text{экт}}}{K}$ либо $\frac{K_{\text{инт}}}{K}$ соответственно равны 1, тогда как второе соотношение равно 0.

Учитывая, что в соответствии с макроэкономической теорией величина мультипликатора связана с предельной склонностью к потреблению и сбережению, выделение в мультипликаторе двух вышеозначенных слагаемых позволит также количественно оценить влияние экстенсивных и интенсивных инвестиций на показатели предельной склонности к потреблению и сбережению, а, соответственно и определению оптимальных параметров доли потребления и сбережения в национальном доходе, что имеет большое значение при разработке эффективной стратегии социально-экономического развития, т.к. от этого зависит и средний уровень жизни населения, и темпы технического перевооружения экономики.

Таким образом, учитывая, что инвестиционные ресурсы – особый вид ресурсов, которые используются в процессе воспроизводства любого другого вида ресурсов – трудовых, капитальных, материальных, водных, энергетических, природных и т.д., для определения экстенсивных и интенсивных инвестиций наряду с показателями фондоотдачи и капиталотдачи целесообразно использовать также показатель мультипликатора и его две составляющих [3].

Г.Н. Сорокин считает, что интенсификация характеризуется показателями факторов ее развития и величиной эффекта, полученного за их счет, а эффективность — величиной совокупного эффекта, определяемого не только интенсивными, но и экстенсивными факторами [4]. Но фактический эффект, полученный благо-

даря интенсивным факторам, не всегда характеризует интенсификацию в полной мере. Это в значительной мере связано с тем, что следует различать измеримые и неизмеримые показатели экономического эффекта, так как не все составляющие экономического эффекта, в том числе и эффекта интенсификации производства, на данном этапе развития науки поддаются количественному выражению. Например, в тех случаях, когда техника удовлетворяет новые общественные потребности, для выбора наиболее эффективного варианта не всегда удастся ограничиться только показателями приведенных удельных или годовых затрат. Ряд ученых считает, что совокупный народнохозяйственный эффект интенсификации производства включает в себя экономический и социальный эффект, т. е. нужно говорить о социально-экономическом эффекте интенсификации производства [5].

Экономическую эффективность интенсификации производства следует определять группой показателей, поскольку лишь несколько показателей способны достаточно объективно учесть всю сложность проблемы. Более того, поскольку различают разные направления интенсификации производства, то для оценки эффективности того или иного направления должны существовать, помимо оценивающих общую эффективность интенсификации производства, такие показатели, которые характеризуют эффективность именно этого направления. Однако следует еще раз отметить то, что лишь сочетание количественных и качественных параметров позволит определить эффективность интенсификации производства [6].

Одним из наименее изученных теоретических вопросов, связанных с интенсификацией производства, является определение ее социально-экономической эффективности [7]. Это обусловлено тем, что специалисты нередко отождествляют категории интенсификации и эффективности, что, на наш взгляд, неправомерно, так как, несмотря

на определенную схожесть, эти категории не являются тождественными.

Поскольку мы пришли к выводу, что экономическая эффективность интенсификации определяется на основе сравнения эффектов от двух возможных способов решения проблемы – экстенсивного и интенсивного, то нам необходимо первоначально определить эффект экстенсификации. Учитывая, что в общем случае под экстенсификацией понимается процесс роста выпуска продукции исключительно за счет количественного увеличения использования ресурсов (или, используя известную фразу, высказанную в «Капитале» К. Марксом - за счет расширения только «поля производства»), эффект экстенсификации целесообразно определять на основе следующей формулы:

$$\mathcal{E}_3 = \sum_{i=1}^n K_i \cdot V_i - Z, \quad (4)$$

где \mathcal{E}_3 – эффект экстенсификации;

K_i – эффективность использования i -го ресурса;

V_i – объем использования i -го ресурса;

n – количество различных ресурсов;

Z – суммарные затраты на привлечение и эксплуатацию ресурсов.

В этой связи, если правая часть данного уравнения положительна, то это означает, что экстенсивный способ решения проблемы экономически эффективен. Однако, для того, чтобы определить, какой процесс эффективнее – экстенсивный или интенсивный, необходимо также определить эффект интенсификации (об этом ниже). Следует отметить, что данная формула определения эффекта экстенсификации в каждом конкретном случае будет трансформироваться с учетом специфики производственной задачи, ибо и сами эти два способа решения проблемы в каждом отдельном случае будут весьма специфичны.

Необходимо теперь предложить метод определения экономического эффек-

фекта интенсификации производства. Интенсификация производства – комплексный процесс, включающий как свои составные части мероприятия по НТП, концентрации, специализации, совершенствованию управления и т.д. В связи с этим экономический эффект от мероприятий, направленных на дальнейшую интенсификацию производства после проведения анализа можно определять как сумму эффектов от всех мероприятий, т.е. экономический эффект интенсификации производства \mathcal{E}_u равен

$$\mathcal{E}_u = \sum_{i=1}^n \mathcal{E}_i, \quad (5)$$

где \mathcal{E}_i – эффект от i -го мероприятия по интенсификации производства;

n – число всех мероприятий.

В основе определения экономического эффекта от каждого из этих мероприятий лежит сравнение затрат до и после их реализации. При определении эффекта от всех мероприятий по интенсификации необходимо рассматривать один и тот же временный интервал. Поскольку результаты интенсификации производства выявляются через определенный период времени, желательно, чтобы при его определении временной промежуток был не менее года. Получаемый эффект измеряется в стоимостных единицах.

Приведем условный пример. Пусть на предприятии в отчетном году эффект от внедрения новой техники составил 184 тыс. руб. от научной организации труда (НОТ) – 54 тыс. руб. и за счет организационно-технических мероприятий сэкономлено 52 тыс. руб. Тогда эффект интенсификации производства на этом предприятии будет около 290 тыс. руб. Причем на различных предприятиях в разные периоды времени будут иметь решающее значение те или иные факторы, которые и нужно учитывать при определении эффекта интенсификации производства. По данным исследований, на предприятиях «Мурманскрыбпром» в 2014 г. эффект интенсификации оказался равным примерно 21 млн руб.

Однако данный метод определения экономической эффективности интенсификации производства не в полной мере предусматривает эффект от экономии определенного ресурса в условиях ресурсодефицитности. Чтобы более точно учесть эффект ресурсосберегающего направления интенсификации в условиях дефицита данного вида ресурса необходимо к сумме \mathcal{E}_i приплюсовать эффект от реализации тех мероприятий, при которых экономится этот вид ресурса и, наоборот, вычесть эффект от реализации мероприятий, при которых расходуется ресурс. В этой связи для учета ресурсодефицитности формула определения эффекта интенсификации трансформируется и приобретает следующий вид:

$$\mathcal{E}_{p,u} = \sum_{i=1}^n \mathcal{E}_i + \mathcal{E}_{p-}, \quad (6)$$

где $\mathcal{E}_{p,u}$ – эффект ресурсосберегающего направления интенсификации в условиях ресурсодефицитности;

\mathcal{E}_{p-} – суммарный эффект от реализации ресурсосберегающих и ресурсорасходующих мероприятий.

Так, например, в условиях трудодефицитности эффект трудосберегающего направления интенсификации производства в соответствии с изложенным подходом целесообразно определять следующим образом:

$$\mathcal{E}_{mu} = \sum_{i=1}^n \mathcal{E}_i + P_p \sum_{i=1}^n \mathcal{E}_{ri}, \quad (7)$$

где \mathcal{E}_{mu} – эффект трудосберегающего направления интенсификации;

P_p – средняя производительность труда одного работающего;

\mathcal{E}_{ri} – экономия численности работающих, получаемая вследствие реализации i -го мероприятия.

При расчете эффекта трудосберегающего направления интенсификации производства в условиях трудоизбыточности, наоборот, из первого слагаемого нужно вычитать второе. Приведем для наглядности конкретный пример. Скажем, эффект от замены ручного труда механизированным и автоматизирован-

ным, достигаемый главным образом за счет экономии заработной платы основных рабочих при росте затрат на содержание оборудования, амортизационных отчислений и капитальных вложений, определяется по формуле:

$$\mathcal{E} = \left[3_1 \cdot \frac{B_1 \cdot P_1 + E \cdot (C_1 - C_2) - E \cdot (K_2 - K_1)}{B_2 \cdot P_2 + E} - 3_2 \right] A_2, \quad (8)$$

где $3_1, 3_2$ – приведенные затраты на единицу базового и нового средства труда, соответственно;

B_1, B_2 – годовые объемы продукции (работы), производимой при использовании единицы базового и нового средства труда (в натуральных величинах);

P_1, P_2 – доли ежегодных отчислений от балансовой стоимости на полное восстановление (реновацию) базового и нового средства труда;

E_n – нормативный коэффициент эффективности капитальных вложений;

I_1, I_2 – годовые эксплуатационные издержки потребителя (руб.) при использовании им базового и нового средства труда;

K_1, K_2 – соответствующие капитальные вложения потребителя;

A_2 – годовой объем производства новых средств труда в расчетном году (в натуральных единицах).

Но в условиях реального дефицита трудовых ресурсов следует учитывать и то, что достигаемая вследствие этого мероприятия экономия численности \mathcal{E}_2 , обусловленная высвобождением рабочей силы, позволит уменьшить величину потенциально недополученной продукции на $P_p \cdot \mathcal{E}_2$, где P_p – производительность труда постоянных рабочих, рассчитанная по чистой продукции. Эту величину следует приплюсовать к рассчитанному по прежней формуле экономическому эффекту. Сумма будет характеризовать экономический эффект реализации этого мероприятия трудосберегающего направления интенсификации производства в условиях реального дефицита рабочей силы.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Исходя из всего вышеперечисленного можно сделать вывод о том, что несмотря на определенную общность, обусловленную фактором НТП, категории «инновация», «эффективность» и «интенсификация» являются разными, вполне самостоятельными категориями, каждая из которых имеет право на существование, т.к. отражает определенную сторону объективной экономической действительности. Очевидно также и то, что все эти категории связаны между собой. Объединяет их, кроме НТП и то, что несмотря на длительный временной интервал – около 30 лет, которые прошли с периода завершения существования социалистического строя до настоящего времени эффективность и уровень интенсификации российской экономики по-прежнему невысоки, что является одной из важнейших причин сохраняющегося отставания многих элементов отечественной системы НТП от передовых западных стандартов, характерных для развитых государств. В свою очередь, такая ситуация в значительной мере объясняется действием затянувшейся отечественной болезни, характерной еще для социалистического этапа развития НТП – это замедленное внедрение НИОКР в серийное, массовое производство. Пока мы не сможем сами разрубить этот gordiev узел, отставание в целом отечественной системы НТП от передовых западных образцов, на наш взгляд, будет продолжаться. Изменить же ситуацию к лучшему можно лишь на основе разработки комплекса мер и мероприятий, связанных с системой государственного регулирования развития научно-технического комплекса России на разных уровнях управленческой иерархии.

Литература

1. *Кацура С.Н.* Становление инновационной системы в Украине: национальный и региональный аспекты / С. Н.

Кацура. – Донецк: Институт экономики промышленности НАН Украины, 2011. – 504 с.

2. *Павлов К.В.* Интенсификация экономики в условиях неопределенности рыночной среды / К. В. Павлов. – М.: Магистр, 2007. – 271 с.

3. *Павлов К.В.* Патологические процессы в экономике / К. В. Павлов. – М.: Магистр, 2009. – 458 с.

4. *Сорокин Г.Н.* Интенсификация социалистического воспроизводства / Г. Н. Сорокин // Вопросы экономики. – 1985. - № 3. – С. 3–13.

5. *Баранов А.А.* Интенсификация: Экономический и социальный аспект / А. А. Баранов. – М.: Экономика, 1983. – 255 с.

6. Теория инновационной экономики / под ред. О.С. Белокрыловой. – Ростов н/Д, 2009. – 376 с.

7. Экономический механизм и особенности инновационной политики на Севере / под науч. ред. В.С. Селина, В.А. Цукермана. – Апатиты: Кольский НЦ РАН, 2012. – 255 с.

8. *Павлов К.В.* Импортзамещающая модель модернизации российской экономики: развитие традиционных промыслов / К. В. Павлов // Проблемы теории и практики управления. – 2015. - № 1. – С. 88-97.

References

1. *Katsura, S.* (2011). Formation of the innovation system in Ukraine: national and regional aspects. Donetsk Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine, 504.

2. *Pavlov, K.V.* (2007). Intensification of the economy in the face of uncertainty of the market environment. Moscow, Master Publ., 271.

3. *Pavlov, K.V.* (2009). Pathological processes in the economy. Moscow, Master Publ., 458.

4. *Sorokin, G.N.* (1985). Intensification of socialist reproduction. Economic Issues, 3, 3-13

5. *Baranov, A.A.* (1983). Intensification: economic and social aspects. Moscow, Economy Publ., 255.

6. *Belokrylova, O.S.* (2009). The theory of the innovation economy. Rostov-on-Don, 376.

7. *Selina, V.S. & Zukerman, V.A.* (2012). The economic mechanism and characteristics

of innovation policy in the North. Apatity, Kola Scientific Center, Russian Academy of Sciences Publ., 255.

8. *Pavlov, K.V.* (2015). Import-substituting model of modernization of the Russian economy: development of traditional crafts / Problems of the theory and practice of management, 1, 88-97.

Павлов К. В.

Наноінновації як фактор Підвищення ефективності інтенсифікації виробництва регіона

У статті розглядаються методичні основи виділення наноінновацій і наноінвестицій інтенсивного і екстенсивного типу і оцінки економічної ефективності екстенсифікації і інтенсифікації суспільного виробництва. При цьому в процесі оцінки враховується фактор надмірності або недостатності певних видів ресурсів (трудових матеріальних, капітальних) або навіть всієї їх сукупності. Запропонована в статті методика дозволяє визначати, який із двох способів вирішення господарської проблеми - екстенсивний або інтенсивний є більш економічно ефективним, що може служити підставою для розробки і вибору оптимальної стратегії розвитку виробничої системи.

Ключові слова: інтенсифікація, наноінновації і наноінвестиції інтенсивного і екстенсивного типу, ефективність інтенсифікації виробництва.

Pavlov K.

Nanoinnovations as factor of increase of efficiency of the intensification of production in the region

In article methodical the basics of allocation of nanoinnovations and nanoinvestments of intensive and extensive type and an assessment of cost efficiency of an ekstensifikation and an intensification of a social production are covered. At the same time in the course of an assessment the factor of redundancy or deficiency of certain types of resources (labor material, capital) or even all their set is considered. The technique offered in article allows to determine, an economic problem, what of two methods of the decision, – extensive or intensive is more cost-efficient that can form the basis for development and the choice of optimum strategy of development of a production system.

Keywords: intensification, nanoinnovations and nanoinvestments of intensive and extensive type, efficiency of an intensification of production.

Рецензент: Нусратуллин В. К. – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института экономики и социологии Уфимского центра Российской Академии наук, г. Уфа, Российская Федерация.

Reviewer: Nusratullin V. – Professor, Ph.D. in Economics, Deputy Director for Research of the Institute of Economics and Sociology, Ufa Centre of the Russian Academy Sciences, Ufa, Russian Federation.

e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

*Статья подана
11.07.2016 г.*

УДК 338.439

СТАРОКОЖЕВА Г. И., МИТРОФАНОВА И. А.

МЕНЕДЖМЕНТ ОСОБО ОХРАНЯЕМЫХ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ ЮЖНОГО ФЕДЕРАЛЬНОГО ОКРУГА РОССИИ

В статье подчеркивается, что в условиях нового геоэкономического районирования они образуют ее экологический каркас, играют ведущую роль в решении проблем сохранения биоразнообразия на фоне усиливающейся неоиндустриализации хозяйственной жизни регионов. На этих территориях обеспечивается поддержание стабильности природной среды с помощью установления особых режимов природопользования и охраны территории. Авторы раскрывают, какие особо охраняемые природные территории есть в Южном федеральном округе России, какова их специфика, характеризуются традиционно сложившиеся подходы к управлению ими, предлагаются варианты их модернизации.

Ключевые слова: эколого-экономическая система региона, биосферные ресурсы, экологическое равновесие, особо охраняемые природные территории, государственные природные заповедники, национальные парки, природные парки, государственные заказники, памятники природы, объекты Всемирного наследия, механизм управления, модернизация, эффективность.

Постановка проблемы. Активное хозяйственное освоение биосферных ресурсов привело к сокращению площади природных экосистем, их фрагментации, разбалансировке видовой структуры биоразнообразия, разрушению традиционного жизненного уклада коренных народов, связанного со специфическими способами использования природных ресурсов, деградации земель и опустыниванию, химическому загрязнению, общему снижению саморегулирующих возможностей биосферы [1].

Объем затрат на искусственное удержание неустойчивой биосферы в пригодном для удовлетворения социально-экономических интересов человечества, и, соответственно, развития эколого-экономических систем, состоянии сложно поддается прогнозированию. Поэтому специалистами различных отраслей науки (экологами, биологами, географами, экономистами, юристами) сегодня предпринимаются многочисленные попытки поиска механизмов (методов и инструментов) предотвращения и нивелирования последствий кризисов в региональных эколого-экономических системах [1; 2]. Один из таких инструментов – создание особо охраняемых природных территорий (далее ООПТ).

В течение нескольких последних десятилетий региональному аспекту создания, функционирования и поддержания ООПТ уделяется большое внимание при изучении проблем природопользования в экономических районах и отдельных субъектах России. За это время в качестве способов рационального использования природных ресурсов апробированы различные методы и проведены многочисленные мероприятия по охране и защите, как отдельных природных объектов, так и целых экосистем [3].

Однако, не смотря на актуальность и очевидную необходимость, вопросы создания и функционирования ООПТ всегда вызывали определенные трудности, так как лежат в плоскости измерения полной экономической ценности природных объектов, включая ценность, не связанную с их использованием и определения ценности тех экологических благ, на которые отсутствуют рынки. Не смотря на это, в теории сбалансированного развития эколого-экономических систем наличие таких территорий рассматривается как один из способов регламентации хозяйственной деятельности путем регулирования степени хозяйственного освоения или как одна из форм охраны окружающей природной среды.

Анализ последних исследований и публикаций. Развитие учения об экологическом императиве позволило выделить три относительно самостоятельных сферы изучения способов рационального использования природных ресурсов: рациональное промышленное освоение природных ресурсов – технологическое направление; охрана природы – ограничительное (охранное) направление; экологическая безопасность – инновационное направление. Существенный вклад в развитие этих направлений, а также теоретические и практические аспекты изучения механизмов обеспечения экологоориентированного устойчивого развития регионов Южного федерального округа России нашли отражение в публикациях Н.Т. Аврамчиковой, Г.А. Бабкова, Т.С. Павленко, Н.В. Медяник, И.В. Митрофановой, Л.И. Муратовой, А.Е. Сафронова, Г.И. Старокожевой, И.М. Шабуниной, М.Н. Чувашовой, Е.А. Шкарупы и других исследователей.

Методологической основой решения научных задач стала реализация диалектических принципов исследования в рамках системного подхода.

Авторами применены общенаучные и специфические методы исследования: субъектно-объектный, структурно-функциональный, историко-логический, компаративный, имитационный, статистический и другие виды анализа.

Цель статьи – систематизировать представления об особо охраняемых природных территориях Южного федерально-

го округа России, дать оценку сформировавшимся подходам к управлению ими и предложить инструменты их совершенствования.

Изложение основного материала исследования. С активизацией хозяйственной деятельности ресурсов становится все меньше, а потребностей все больше. Возникает противоречие между необходимостью вовлечения все большего числа ресурсов в процесс производства, и необходимостью сохранять и обеспечивать расширенное воспроизводство особо ценных природных объектов и ресурсов (как основы будущего развития эколого-экономической системы).

В российском законодательстве ООПТ определены как участки земли, водной поверхности и воздушного пространства над ними, где располагаются природные комплексы и объекты, которые имеют особое природоохранное, научное, культурное, эстетическое, рекреационное и оздоровительное значение, которые изъяты решениями органов государственной власти полностью или частично из хозяйственного использования и для которых установлен режим особой охраны [11].

Такая трактовка, отражая основные государственные приоритеты в сфере использования природных ресурсов, делегирует многие полномочия по разработке конкретных механизмов управления ООПТ на уровень субъектов РФ с учетом их региональной специфики [4–6].

Т а б л и ц а 1.

Число и площадь ООПТ России по категориям (по состоянию на начало 2015 г.)

Категория ООПТ	Число ООПТ	Площадь, млн га	Доля площади ООПТ в площади территории РФ, %
1	2	3	4
ООПТ федерального статуса	>260	58,2	2,8
Государственные природные заповедники:	103	45,7	1,6
Национальные парки	41	6,9	0,4
Государственные природные заказники:	71	13,05	0,59
Памятники природы	20	0,025	-
ООПТ регионального	11148	125,8	7,3
ООПТ местного значения	1598	27	1,6
ВСЕГО	>13000	>211	11,7

Источник: составлено авторами на основе [12]

По данным Министерства природы Российской Федерации, на начало 2015 г. в стране насчитывалось более 13 тысяч ООПТ федерального, регионального и местного значения, общая площадь которых составляет 211 млн га, а площадь сухопутной территории с внутренними водоемами (суша) – 200,4 млн га, или 11,7% от площади России. Из них 11148 ООПТ регионального значения, общая площадь которых составляет 125,8 млн га (7,3% от площади России) и 1598 ООПТ местного значения, общая площадь которых составляет 27 млн га (1,6% от площади России) (табл. 1.)

Доля современной сети ООПТ составляет 11,7% от площади территории России, причем ООПТ с различным статусом и значением географически находятся в пределах границ определенных субъектов РФ.

В последние 20–30 лет в научной среде активизировалась дискуссия о регионализации проблем развития ООПТ как экологического каркаса в условиях нового геоэкономического районирования, отмечается их ведущая роль в решении проблем сохранения биоразнообразия при определении способов экологизации развития территориальных комплексов, региональных секторов экономики и оценки эффективности использования природных ресурсов [7; 8].

В условиях системного кризиса, углубления экологических проблем, перманентной структурной реорганизации системы регионального управления, ООПТ могут стать объектами, позволяющими реализовать комплекс действий, ориентированных на сохранение экологического равновесия и нормирование природопользования с целью получения максимального экономического эффекта.

Увеличение числа ООПТ не всегда сопровождается качественными изменениями в развитии эколого-экономических систем регионов. Введение ограничений на использование территорий суши и акваторий в эколого-экономических целях нередко приводит к обострению конфликта социально-экономических интересов различных субъектов экономической деятельно-

сти в сфере землепользования и водопользования. В большинстве случаев проектирование ООПТ и управление их деятельностью не увязано с планами хозяйственного освоения, как территорий регионов, так и сопредельных участков.

В состав Южного федерального округа России (далее ЮФО) входят 3 области (Волгоградская, Ростовская, Астраханская), Краснодарский край и 2 республики (Калмыкия и Адыгея). ЮФО расположен на крайнем юге европейской зоны России, занимает южную часть Восточно-Европейской равнины, северо-запад Прикаспийской низменности и западную часть Большого Кавказского хребта. Территория ЮФО составляет 420,9 тыс. кв. километров.

Главными особенностями ЮФО являются: 1) выдающееся в масштабах Евразии транспортно-географическое положение, обусловленное наличием Волго-Каспийского пути из Северной и Центральной Европы в страны Средней, Юго-Западной и Южной Азии, а также наличием Транссибирско-Черноморского пути, связывающего страны Азиатско-Тихоокеанского региона (Китай, Корея, Япония) со странами Средиземноморского бассейна. Уникальный транспортно-транзитный потенциал ЮФО должен стать важнейшим фактором развития данного макрорегиона; 2) наиболее благоприятные для проживания, отдыха и для сельского хозяйства природно-климатические условия и природно-ресурсный потенциал; 3) по плотности населения ЮФО занимает 3-е место среди федеральных округов страны (после Северо-Кавказского и Центрального федеральных округов), по динамике численности населения – 2-е место (после Северо-Кавказского федерального округа), по масштабам, уровню и темпам развития санаторно-курортной и туристической сфер – 1-е место; 4) емкий промышленно-производственный потенциал, занимающий в некоторых отраслях агропромышленного комплекса, сельскохозяйственного машиностроения, металлургии, химии и нефтехимии, пищевой промышленности ведущие позиции в стране; 5) крупный спортивно-рекреационный и

транспортно-инфраструктурный Сочинский олимпийский комплекс, который стал катализатором социально-экономического развития Краснодарского края и сопредельных регионов.

Существенная региональная неоднородность объективно делит территорию ЮФО на 2 части: Азово-Черноморскую и Волго-Каспийскую. Азово-Черноморский регион ЮФО включает Краснодарский край, Республику Адыгея и Ростовскую область, где проживает 9,85 млн. человек, плотность населения составляет 53,5 человека на кв. километр. Именно этот регион отличается наиболее благоприятными природно-климатическими условиями и социально-экономической привлекательностью для проживания. Волгоградскую и Астраханскую области. Общее число жителей – около 3,9 млн. человек, плотность населения – 16,4 человека на кв. км (в 3 с лишним раза ниже, чем в Азово-Черноморском регионе), что свидетельствует о значительном различии природно-климатических условий, социально-демографического и экономического потенциала этих двух регионов ЮФО.

ЮФО, находясь в большей своей части в более благоприятных по сравнению с другими регионами страны природно-климатических условиях, играет важнейшую роль в обеспечении продовольственной безопасности РФ. Здесь сосредоточена почти шестая часть всех посевных площадей страны, на которых выращивается около четверти общероссийского валового сбора зерновых культур, половина всего сбора семян подсолнечника, почти пятая часть урожая овощей. Важнейшими секторами экономики округа, имеющими общероссийское и межрегиональное значение, являются агропромышленный, туристско-рекреационный и транспортный комплексы, а также торговля.

В регионах ЮФО насчитывается 650 единиц ООПТ, которые расположены на более чем 5100 тыс. га. Данные табл. 2 показывают, что такие показатели, как количество, площадь ООПТ, их доля в площади соответствующего субъекта ЮФО неоднородны, что позволяет субъектам ЮФО занимать определенные места в общем списке субъектов РФ по каждому из указанных показателей.

Т а б л и ц а 2

Характеристики ООПТ Южного федерального округа (на начало 2015 г.)

Показатели / регионы ЮФО	Республика Адыгея	Республика Калмыкия	Краснодарский край	Астраханская обл.	Волгоградская обл.	Ростовская обл.
Доля ООПТ от площади субъекта, %	3,34	14,52	6,63	5,51	8,74	22,04
место субъекта в общем списке субъектов РФ	(69)	(12)	(48)	(53)	(34)	(7)
Площадь ООПТ, тыс. га	26	1 084,72	500,72	291,62	986,68	2 225,41
место субъекта в общем списке субъектов РФ	(78)	(26)	(44)	(56)	(29)	(16)
Количество ООПТ, ед.	18	23	423	49	53	80
место субъекта в общем списке субъектов РФ	(75)	(73)	(4)	(57)	(55)	(50)

Источник: составлено авторами на основе [12]

Так, Ростовская область находится в первой десятке по доле ООПТ в объеме площади субъекта РФ (22,04%). На ее территории расположены государственный природный биосферный заповедник «Ро-

стовский» (9,4648 тыс. га); государственный природный заказник «Цимлянский» (44,998 тыс. га); природный парк «Донской» (40,95513 тыс. га); 70 памятников

природы (20,473113 тыс. га) и другие ООПТ, занимающие около 106,65 тыс. га.

Уникальным фактом следует признать создание вокруг заповедника «Ростовский» охранной зоны общей площадью 74,350 тыс. га. Это единственный заповедник, имеющий территорию охранной зоны больше, чем сама территория заповедника.

Краснодарский край входит в первую десятку среди субъектов федерации по показателю количества ООПТ, находящихся на территории субъекта. Система ООПТ в крае включает один заповедник, один природный национальный парк, шестнадцать заказников и более четырехсот памятников природы и тридцать четыре лечебно-оздоровительные зоны.

Более четырехсот памятников природы Краснодарского края представлены уникальными участками насаждений реликтовых и редких растений, озерами, пещерами, водопадами и множеством других ландшафтных и ботанических объектов.

Общая площадь ООПТ Астраханской области составляет 428,69 тыс. га. В низовьях реки Волги в пределах Астраханской области находятся 4 природных района, резко отличающихся один от другого ландшафтом, составом флоры и фауны, структурой сообществ растительного и животного мира, экологическими условиями. К ним относятся дельта реки Волги, Волго-Ахтубинская пойма, западный ильменно-бугровой район и район полупустынь и пустынь.

На территории Астраханской области функционируют 2 государственных природных заповедника федерального значения (Астраханский биосферный заповедник и Богдинско-Баскунчакский заповедник), расположено 49 ООПТ регионального значения. По категориям они распределяются следующим образом: 2 природных парка: «Волго-Ахтубинское междуречье», «Баскунчак»; 4 государственных природных заказников: «Вязовская дубрава», «Ильменно-Бугровой», «Степной» и «Пески Берли»; 8 государственных биологических заказников: «Теплушки», «Икрянинский», «Мининский», «Крестовый», «Жиротопка», «Буховский», «Кабаний», «Ено-

таевский»; 35 памятников природы регионального значения. Каждый из этих объектов по-своему уникален и ценен.

ООПТ в республике Калмыкия являются: 1) Государственный природный биосферный заповедник «Чёрные земли» (121 900 га), создан в целях изучения степных, полупустынных и пустынных ландшафтов, а также охраны и изучения калмыцкой популяции сайгака.; 2) «Природный парк Республики Калмыкия» (4323 га), в котором представлены уникальные для Калмыкии биотопы: ивовые и тополевые леса, озера и болота, пойменные луга, ерики и участки пойменных песков; 3) 12 государственных заказников, из которых 3 – федерального значения и 9 – республиканского; 4) 3 памятника природы.

В табл. 3 представлены данные о численности ООПТ в субъектах ЮФО по разным категориям в соответствии с федеральным законодательством. Всего в округе расположено: 7 государственных природных, в том числе биосферных заповедников; два национальных парка; 50 природных заказников; 574 памятника природы; 35 лечебно-оздоровительных местностей и курортов.

Кроме того, на территории ЮФО – 8 объектов Всемирного наследия, 3 из которых расположены в Краснодарском крае – это Кавказский государственный природный биосферный заповедник и 2 территории водно-болотных угодий международного значения, созданных во исполнение обязательств Российской Федерации, вытекающих из Рамсарской конвенции: «Группа лиманов между рекой Кубань и рекой Протокой», «Ахтаро-Гривенская система лиманов».

Для устойчивого развития объекта всемирного природного наследия «Западный Кавказ» рекреационная деятельность введена и в благоприятных для этого зонах Республики Адыгея: Лагонакском нагорье, районе массива горы Большой Тхач, верховье реки Пшеха, ущелье реки Курджипис и памятник природы «Хребет Буйный».

Могут устанавливаться и иные категории ООПТ, например, территории, на которых находятся памятники садово-паркового искусства, охраняемые берего-

вые линии, охраняемые речные системы, охраняемые природные ландшафты, биологические станции, микрозаповедники и

другие.

Т а б л и ц а 3

Численность ООПТ в субъектах ЮФО по категориям, предусмотренным Законом «Об особо охраняемых природных территориях»

Категория ООПТ / Регионы ЮФО	Республика Адыгея	Республика Калмыкия	Краснодарский край	Астраханская обл.	Волгоградская обл.	Ростовская обл.
Государственные природные заповедники, в том числе биосферные	2	1	1	2		1
Национальные парки		1	1			
Природные парки	1				7	1
Государственные природные заказники	1	12	16	12	8	1
Памятники природы	30	9	405	36	15	77
Лечебно-оздоровительные местности и курорты			34		1	
Объекты Всемирного наследия	5		3			

Источник: составлено авторами на основе [11; 12]

Так, на территории Волгоградской области по решению региональных властей организовано 8 территорий, представляющих особую ценность для сохранения объектов животного и растительного мира, занесённых в «Красную книгу Волгоградской области».

Законом «Об особо охраняемых территориях Краснодарского края» предусмотрены такие категории ООПТ, как государственные зоологические заказники, водно-болотные угодья, дендрологические парки и ботанические сады, внутрихозяйственные заказники, водоохранные зоны и прибрежные защитные полосы лесопарки.

Находящиеся на территории ЮФО ООПТ имеют различные уровни значения. Государственные природные заповедники, в том числе биосферные и национальные парки относятся к объектам, имеющим федеральное значение, и находятся на территориях почти всех субъектов ЮФО. Их общая численность – 9. Кроме того, в Краснодарском крае, Республике Калмыкия, Ростовской области имеется 9 государственных природных заказников федерального значения. Такие территории являются федеральной собственностью и находятся в ведении федеральных органов государственной власти.

Большинство территорий государственных заказников, памятников природы, дендрологических парков, природных парков и ботанических садов, лечебно-оздоровительных местностей и курортов в ЮФО обладают статусом ООПТ регионального значения, являются собственностью субъектов РФ и находятся в ведении органов государственной власти субъектов РФ.

Статусы ООПТ федерального и регионального значения определены соответственно Правительством Российской Федерации и органами исполнительной власти субъектов Российской Федерации. Некоторые лечебно-оздоровительные местности и курорты, более 70 памятников природы являются ООПТ местного значения, являются собственностью муниципальных образований и находятся в ведении органов местного самоуправления. Их статус установлен в порядке, определенном законами и иными нормативными правовыми актами субъектов Российской Федерации.

Независимо от статуса, ООПТ учитываются при разработке территориальных комплексных схем, схем землеустройства и районной планировки территорий в географических границах, в которых они

находятся. В ряде случаев в пределах одного муниципального образования могут располагаться ООПТ федерального, регионального и местного значения одновременно. Поэтому управление ООПТ, развитие их географической сети должно основываться на императивах наиболее рационального взаимодействия всех заинтересованных сторон: власти, бизнеса, науки, общества.

Очевидно, что наличие на территории муниципальных районов южных регионов России ООПТ различного статуса и разных категорий требует от органов местного самоуправления регламентации хозяйственной деятельности с учетом наличия таких территорий и режимов функционирования каждой из них. При управлении ООПТ необходимо использовать способы, позволяющие регулировать деятельность всей сети, расположенной на территории административной единицы.

Данное предположение позволяет выделить две группы и несколько типов механизмов управления ООПТ для регионального уровня, учитывающих статус этих территорий. Первая группа включает муниципальный, региональный и федеральный моно типы управления в случаях, когда в границах административной единицы находятся объекты соответственно только муниципального, регионального или федерального статуса.

Ко второй группе следует отнести четыре смешанных типа управления в зависимости от сочетания статусов, находящихся в границах административной единицы территорий. Так, к первому типу можно отнести муниципально-региональный, ко второму – муниципально-федеральный, к третьему – регионально-федеральный и к четвертому – муниципально-регионально-федеральный типы управления.

Реализация смешанного типа управления местными органами самоуправления крайне затруднена без создания внешних структур, обеспечивающих стратегическое и текущее управление ООПТ всех статусов. В качестве управляемых секторов следует выделять наиболее экологически уязвимые или значительные в социально-

экономическом отношении участки. В отличие от других подходов, в данном случае формируется какой-либо специальный, «надотраслевой», вневедомственный орган управления данным сектором...» [4; 9; 10].

На территориях муниципальных районов субъектов ЮФО созданы ООПТ не только с различными статусами, но и различных категорий, неравномерно расположенные в административных единицах, что усложняет процесс разработки эффективных механизмов управления ООПТ.

Если стоять на позиции эколого-экономической сбалансированности управленческих решений в пределах географических границ расположения ООПТ, то создание внешних межрегиональных или надрегиональных органов управления сетью ООПТ могло бы нивелировать негативные тенденции в процессе выбора хозяйственных предпочтений, обеспечить исполнение наиболее эффективных проектов.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. ООПТ в регионах Южного федерального округа России созданы с целью снижения, а в отдельных случаях и исключения, антропогенной нагрузки на природные компоненты, комплексы, развитие экологического туризма и грамотного использования, сохранения и восстановления природных ресурсов. На этих территориях обеспечивается поддержание стабильности природной среды с помощью установления особых режимов природопользования и охраны территории.

Но современное состояние региональных сетей ООПТ в ЮФО вызывает вопросы о целесообразности сохранения имеющихся статусов для многих объектов, утративших интерес с точки зрения изначально определенных характеристик и функций (земли в различной степени эродированные, малоценные полезные лесные полосы и др.). Ряд уникальных природных комплексов и объектов (в том числе и тех, которые получили статус «природных парков» в 2000–2015 гг.) либо оказались вне границ ООПТ, либо по совокупности признаков не соответствуют учрежденному статусу (правовому положению). По ряду объектов отсутствуют

заключения государственной экологической экспертизы, а в процессе внешнего и внутреннего зонирования не использовались экономические методы оценки природных ресурсов.

Для сложившихся подходов к управлению ООПТ характерны постоянный пересмотр перечня объектов с региональным и муниципальным статусами, отсутствие практики разработки и внедрения менеджмент-планов развития, финансирование преимущественно из средств бюджетов всех уровней, без привлечения рыночных инструментов.

Модернизация механизма управления региональными сетями ООПТ возможна только при использовании достоверной информации, которая позволит максимально приблизиться к оптимальному значению при сопоставлении.

Необходима мониторинговая оценка состояния ООПТ ЮФО. Такая оценка может быть выполнена в процессе инвентаризации сетей ООПТ, традиционные процедуры которой позволяют уточнить имеющуюся или собрать отсутствующую кадастровую информацию; выявить наличие или отсутствие признаков, по которым определена категория территории, и признаки, по которым возможен ее перевод из одной категории в другую; принимать решения об альтернативных способах освоения ООПТ или применении рыночных приемов для развития их в установленном статусе.

Для уточнения статуса и категорий ООПТ, наряду с традиционными процедурами, в ходе инвентаризации следует выявить и оценить в абсолютных или относительных величинах те факторы, которые в большей степени влияют на решения о возможности хозяйственного освоения природных объектов и ценности, не связанной с их использованием.

Актуальность использования описанного подхода очевидна и в практике стратегического территориального управления с использованием такого инструмента, как целевые межрегиональные программы. Такие программы распространяют свое действие на регионы из 2-3 смежных экономических районов, в ходе их реали-

зации решаются стратегические задачи, связанные, например, с совместным освоением и использованием масштабных природных ресурсов; созданием условий для обеспечения устойчивости, экологической и экономической безопасности субъектов федерации [1; 2].

Все перечисленные предложения не противоречат Концепции совершенствования государственного управления ООПТ, которая предполагает создание центров координации и организации научно-исследовательской, просветительской, эколого-туристической, учебной, проектно-изыскательской и информационно-аналитической деятельности; формирование экспертных советов; реорганизацию системы некоторых ООПТ путем их преобразования; внедрение системы разработки среднесрочных планов управления для ООПТ; внедрение системы аудита. Реализация этих предложений позволит модернизировать институциональные, организационные, финансово-экономические подходы к управлению ООПТ Южного федерального округа России.

Литература

1. *Mitrofanova I. V.* Ecological External Effects of the Functioning of the Economic Complex of the South of Russia / I.V. Mitrofanova, G. I. Starokozheva, I. A. Mitrofanova, E. A. Shkarupa, V. V. Batmanova // *Regional and Sectoral Economic Studies*. – 2015. – Vol. 15-1. – P. 97–114.
2. *Сафронов А. Е.* Рациональное использование природно-экономического потенциала региона / А. Е. Сафронов, Т. С. Павленко // *Региональная экономика. Юг России*. – 2012. – № 13. – С. 463–469.
3. *Starokozheva G. I., Mitrofanova I.V.* The environmental "cost" of doing business in the southern Federal district / G. I. Starokozheva, I. V. Mitrofanova // *Региональная экономика. Юг России*. – 2015. – № 2(8). – С. 25–35.
4. *Мурзин А.Д.* Комплексная оценка социо-эколого-экономических факторов состояния урбанизированных территорий / А. Д. Мурзин // *Региональная экономика:*

References

теория и практика. – 2012. – № 8. – С. 44–50.

5. Старокожева Г. И. Особо охраняемые природные территории Южного федерального округа: совершенствование механизма управления / Г. И. Старокожева // Региональная экономика. Юг России. – 2013. – № 2. – С. 163–169.

6. Михеева А. С. Региональные особенности формирования экологоориентированной инвестиционной политики на территориях с экологическими ограничениями / А. С. Михеева, Т. Б. Бардаханова, С. Н. Аюшеева // Региональная экономика: теория и практика. – 2013. – № 27. – С. 2–7.

7. Аврамчикова Н. Т. Проблемы повышения качества экономического пространства в ресурсо-ориентированных регионах Российской Федерации / Н. Т. Аврамчикова, М. Н. Чувашова // Региональная экономика: теория и практика. – 2014. – № 5. – С. 2–11.

8. Бабков Г. А. Оценка и использование природно-экономического потенциала региональной экономики / Г. А. Бабков, Л. И. Муратова, А. Е. Сафронов // Региональная экономика. Юг России. – 2013. – № 2. – С. 30–36.

9. Медяник Н. В. Противоречия развития прородохозяйственных систем регионов Юга России / Медяник Н. В. // Сборник научных трудов Sworld. – 2013. – № 3 (39). – С. 79–82.

10. Липина С.А. Социальная медицина и зеленая экономика: форсайт эко-технологий / С. А. Липина // Региональная экономика. Юг России. – 2013. – № 2. – С. 84–89.

11. Об особо охраняемых природных территориях: Федеральный закон от 14 марта 1995 г. № 33-ФЗ. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.garant.ru/10107990/>.

12. Государственный доклад «О состоянии и об охране окружающей среды Российской Федерации в 2014 году». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mnr.gov.ru/upload/iblock/b27/gos_doklad_2015.pdf.

1. Mitrofanova, I.V. & Starokozheva, G.I. & Mitrofanova, I.A., Shkarupa, E.A. & Batmanova, V.V. (2015). Ecological External Effects of the Functioning of the Economic Complex of the South of Russia. Regional and Sectoral Economic Studies. vol. 15-1, 97–114.

2. Safronov, A.E. & Pavlenko, T.S. (2012). Rational use of natural and economic capacity of the region. Regional economy. South of Russia, 13, 463–469.

3. Starokozheva, G.I. & Mitrofanova, I.V. (2015). The environmental "cost" of doing business in the southern Federal district. Regional economy. South of Russia, 2(8), 25–35.

4. Murzin, A. D. (2012). A complex assessment of sotsio-ekologo-economic factors of a condition of the urbanized territories. Regional economy: theory and practice], 8, 44–50.

5. Starokozheva, G.I. (2013). Especially protected natural territories of the Southern Federal District: improvement of the mechanism of management. Regional economy. South of Russia, 2, 163–169.

6. Miheeva, A.S. & Bardahanova, T.B. & Ajusheeva, S.N. (2013). Regional features of formation of ekologooriyentirovanny investment policy in territories with ecological restrictions. Regional economy: theory and practice, 27, 2–7.

7. Avramchikova, N.T. & Chuvashova, M. N. (2014). Problems of improvement of quality of economic space in the resource-focused regions of the Russian Federation. Regional economy: theory and practice, 5, 2–11.

8. Babkov, G.A. & Muratova, L.I. & Safronov, A.E. (2013). Analysis and use of natural and economic potential of regional economy. Regional economy. South of Russia, 2, 30–36.

9. Medjanik, N.V. (2013). Development contradictions prorodokhozyaystvennykh of systems of regions of the South of Russia. Collection of scientific works Sworld, 3 (39), 79–82.

10. Lipina, S.A. (2013). Social medicine and green economy: Forsythe of eco-

technologies. Regional economy. South of Russia, 2, 84–89.

11. Specially protected areas of natural-tion: the Federal Law of March 14, 1995 № 33-FZ. From at: <http://base.garant.ru/10107990/>.

12. The State Report "On the state and Environmental Protection of the Russian Federation, the environment in 2014". - From at: http://www.mnr.gov.ru/upload/iblock/b27/gos_doklad_2015.pdf.

Старокожева Г. І., Мітрофанова І. А.

**Менеджмент особливо охоронюваних природних територій
Південного федерального округу Росії**

У статті підкреслюється, що в умовах нового гео економічного районування вони утворюють її екологічний каркас, відіграють провідну роль у вирішенні проблем збереження біорізноманіття на тлі зростаючої неоіндустріалізації господарського життя регіонів. На цих територіях забезпечується підтримання стабільності природного середовища за допомогою встановлення особливих режимів природокористування і охорони території. Автори розкривають, які особливо охоронювані природні території є в Південному федеральному окрузі Росії, яка їх специфіка, характеризуються традиційно сформовані підходи до управління ними, пропонуються варіанти їх модернізації.

Ключові слова: еколого-економічна система регіону, біосферні ресурси, екологічну рівновагу, особливо охоронювані природні території, державні природні заповідники, національні парки, природні парки, державні заказники, пам'ятки природи, об'єкти Всесвітньої спадщини, механізм управління, модернізація, ефективність.

Starokozheva G., Mitrofanova I.

**Management of especially protected natural territories of the
Southern Federal District of Russia**

In article it is emphasized that in the conditions of new geoeconomic division into districts they form her ecological framework, play the leading role in the solution of problems of preservation of a biodiversity against the amplifying neoindustrialization of economic life of regions. In these territories maintenance of stability of environment by means of establishment of specific modes of environmental management and protection of the territory is provided. Authors open what especially protected natural territories are in the Southern Federal District Russia what their specifics, traditionally developed approaches to management are characterized by them, are offered options of their modernization.

Keywords: ekologo-economic system of the region, biospheric resources, ecological equilibrium, especially protected natural territories, the national natural parks, national parks, natural parks, the state wildlife areas, nature sanctuaries, objects of the World heritage, the mechanism of management, modernization, efficiency.

Рецензент: Чернова О. А. – доктор экономических наук, профессор кафедры «Информационная экономика» Южного федерального университета, г. Ростов-на-Дону, Россия.

Reviewer: Chernova O.A. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Department of information economy of the Southern federal university, Rostov-on-Don, Russian Federation.

e-mail: chernova.olga71@yandex.ru

*Статья подана
01.07.2016 г.*

УЗБЕКИСТАН: НОВЫЕ ВЫЗОВЫ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

Глобальные тенденции свидетельствуют: связь между финансами и экономическим ростом не является линейной. С макроэкономической точки зрения банковский сектор и рынок ценных бумаг являются взаимодополняющими элементами финансовой системы. В статье рассмотрены банковский и фондовый сегменты финансового рынка Узбекистана. Авторами обозначено, что сегодня Узбекистан нуждается в эффективной стратегии и инфраструктуре коммерциализации с целью обеспечения профессионального управления интеллектуальными правами собственности. Это необходимо для удовлетворения потребности промышленности и общества, формирования отдачи от инвестиций, вкладываемых в исследования научных организаций.

Ключевые слова: источники финансирования инноваций, банковская система, рынок капитала, рынок ценных бумаг, экономический рост.

Постановка проблемы. Структура финансирования важна не только при обсуждении последствий финансирования для роста. Скорее всего, структура финансирования также имеет важные последствия для стабильности финансовой системы в целом. Здесь наблюдается несколько эффектов:

- Чем выше доля заемного финансирования, тем более крупный эффект от «финансового акселератора», когда небольшие толчки могут иметь большие системные последствия для экономики, угрожая стабильности всей финансовой системы.

- Высокие уровни задолженности домашних хозяйств влияют на стабильность путем изменения потребления. Данные для США показывают, что домохозяйства с высоким уровнем задолженности по недвижимости сокращают потребление в ответ на потрясения цен на активы, усиливая таким образом цикл [1].

- Фирмы с высоким уровнем долга не могут сглаживать поток инвестиций в случае неблагоприятного шока.

- Высокие уровни долга государственного сектора могут стать дестабилизирующим фактором. Государственные расходы не могут смягчить последствия финансовых кризисов, когда уровень государственного долга уже слишком высок.

Эти эффекты дополнительно увеличиваются, если домашние хозяйства, фирмы и правительства заимствовали из банковского сектора, который недостаточно капитализирован. Дестабилизирующие по-

следствия долга вытекают из контрактных возможностей. Стандартные долговые контракты нечувствительны к ситуации заемщика. Когда риски очевидны корректировка шоков может произойти только с помощью новых кредитов или через ограничение на существующие кредиты. В противоположность этому, стоимость рынков капитала изменяется так, что справедливость обеспечивает механизм распределения риска.

Анализ последних исследований и публикаций. Заметным фактором вызвавшим эту дискуссию были различия в росте между Германией и Великобританией в конце девятнадцатого и начале двадцатого веков. Некоторые утверждали, что доминирование на финансовом рынке банков и их тесная взаимосвязь со своими клиентами способствовали быстрому росту промышленности Германии. В целом, сторонники банковской системы утверждают, что банки лучше всего подходят для работы с информационной асимметрией, так как их давние связи со своими клиентами позволяют им собрать информацию о фирмах и менеджерах. Эта информация приводит к более эффективному распределению капитала и улучшению корпоративного управления.

Давние узы банков со своими клиентами позволяют получать полную информацию исключительно для самих банков. Естественно, они склонны делать эту информацию конфиденциальной. В отличие от этого, финансирование с помощью рынков капитала быстро распространяет

информацию о фирмах. Банки, используют конфиденциальную информацию о фирмах, чтобы направлять ресурсы в те из них, которые являются наиболее продуктивными, они могут использовать информацию, чтобы оградить их клиентов от конкуренции.

Что предпочтительнее: банковский кредит, облигация или выпуск акций с точки зрения отдельной фирмы зависит в значительной степени, на каком этапе экономического жизненного цикла находится фирма. Или, проще говоря, если это инновационный стартап, то можно извлечь выгоду из опыта венчурного фонда. Если это небольшая фирма с давними связями в своем банке, то есть вероятность, что банковский кредит является лучшим. Но если это большая устойчивая корпорация, выпуск облигаций может быть наиболее выгодным.

Таким образом, с точки зрения отдельной фирмы, ответ на вопрос «кредит или капитал» является индивидуальным. Что же показывает системный взгляд?

Есть некоторые признаки того, что рыночные системы могут быть более циклическими, чем системы на основе банковского финансирования [2]. Более выраженные бумы цен на активы в рыночных системах могут дать быть объяснение этому.

Исследование, проведенное Банком международных расчетов показали, что финансовые системы на основе банковского финансирования более эффективны в сглаживании влияния «нормальных» колебаний экономического цикла, рыночные системы способствуют более быстрому восстановлению после финансовых кризисов [3].

Цель статьи – проанализировать новые вызовы финансовой системы Узбекистана в контексте инновационного развития.

Изложение основного материала исследования. Финансовые системы, которые больше полагаются на собственный капитал, а не на долговое финансирование могут способствовать росту и имеют тен-

денцию быть более устойчивыми к ударам.

Итак, более развитая финансовая система является основой для экономического роста. Тем не менее, усилия по реформированию не должны быть направлены на простое увеличение размера финансового сектора. Вместо этого, нужно убедиться, что финансовый сектор выполняет свою роль посредничества и обрабатывает информацию эффективно. Союз рынков капитала предоставляет прекрасную возможность. Он может действительно способствовать улучшению функционирования долговых рынков.

Вернемся на соотношения между финансированием на основе банков и рыночным финансированием. Дебаты о превосходстве одной или другой финансовой системы длятся не одно десятилетие, если не столетие.

Таким образом, с макроэкономической точки зрения, кредит и капитал являются взаимодополняющими элементами финансовой системы.

Интегрированные рынки капитала играют гораздо большую роль, особенно - интегрированные фондовые рынки, которые сгладили около 40% циклических колебаний в федеральных штатах США. Другая доля около 25% смягчающего эффекта приходится на банки. В общей сложности, около 80% от экономического шока в США поглощается, прежде чем это может повлиять на потребление. Исследования в Канаде дают сходные результаты [4].

В Европе, картина выглядит иначе. Здесь, в основном, смягчающий эффект приходится на кредитные рынки и они не очень эффективны в этом. В целом, только около 40% от заданного шока поглощается, прежде чем он может повлиять на расход [5].

Многие банки запятнали свою репутацию во время кризиса, но банки предоставляют важные услуги обществу, без которых рынку будет трудно обходиться. Это делает необходимым совершенствование регулятивных мер в индустриально развитых странах, которые необходимы, особенно в плане таких банков, которые

«слишком большие, чтобы обанкротиться».

Определяющая роль в формировании и развитии национальной финансовой инфраструктуры, ориентированной на эффективное долгосрочное финансирование инновационного развития на современном этапе развития экономики Узбекистана принадлежит банковской системе.

Банковская система Узбекистана в настоящий момент [6] представлена 26 банками, из них 3 – государственные банки, 5 – банки с участием иностранного ка-

питала, 11 – акционерные банки и 7 – частные акционерно-коммерческие банки.

В настоящее время важнейшее внимание уделяется дальнейшему повышению уровня капитализации и обеспечению стабильности банков, их широкому участию в инвестиционных процессах, а также укреплению самостоятельности коммерческих банков. Наблюдается стабильный рост совокупного капитала банков Узбекистана. Данный показатель по состоянию на 1 января 2016 г. достиг более 7,8 трлн. сумов [7] (рис.1).

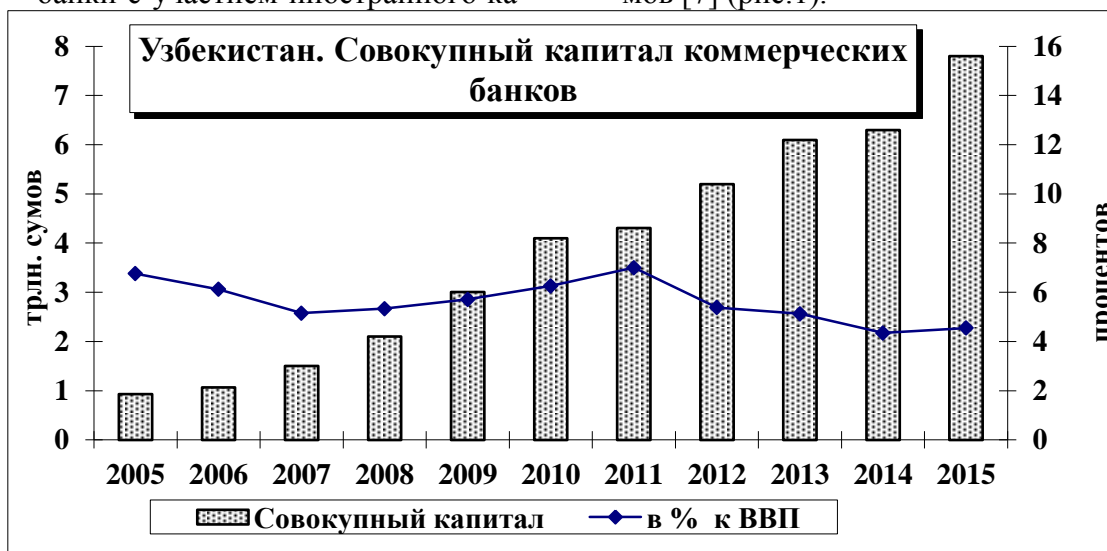

Рис.1. Динамика роста совокупного капитала коммерческих банков Узбекистана, на конец периода

Источник: сгруппировано автором на основе [8]

Уровень достаточности капитала банковской системы Узбекистана составляет 23,6 процента, что почти в 2,5 раза превышает требования нынешних международных стандартов. Уровень текущей ликвидности банковской системы вот уже в течение ряда лет превышает 64,5%, что в 2 раза больше минимального уровня, установленного международными стандартами. Требования к банкам Узбекистана по капиталу в рамках введения стандартов Базельского комитета по банковскому надзору («Базель III») сопоставимы с западными, и даже превышают ряд параметров.

С первого января 2016 года минимальное значение минимума достаточности регулятивного капитала увеличено с 10 до 11,5 процента, а коэффициент доста-

точности регулятивного капитала - с пяти до семи процентов. Доля проблемных кредитов банков Узбекистана составляет менее одного процента от общей суммы выданных кредитов. Несмотря на финансовый кризис, банкам Узбекистана удается поддерживать низкий уровень NPL (non-performing loans, неработающие кредиты) в своем кредитном портфеле.

Рост совокупного капитала банков и объема привлеченных средств, формирующих пассивы банка, позволяют увеличивать активы банковской системы. Активы банков в 2015 году по сравнению с 2014 годом возросли на 25,1% и составили 65,2 трлн. сумов (рис. 2). Отмечается стабильная динамика качества активов узбекских банков, в частности, положительные тенденции в сфере капитальных инвестиций.

Это дает основание полагать, что качество активов останется на стабильном уровне.

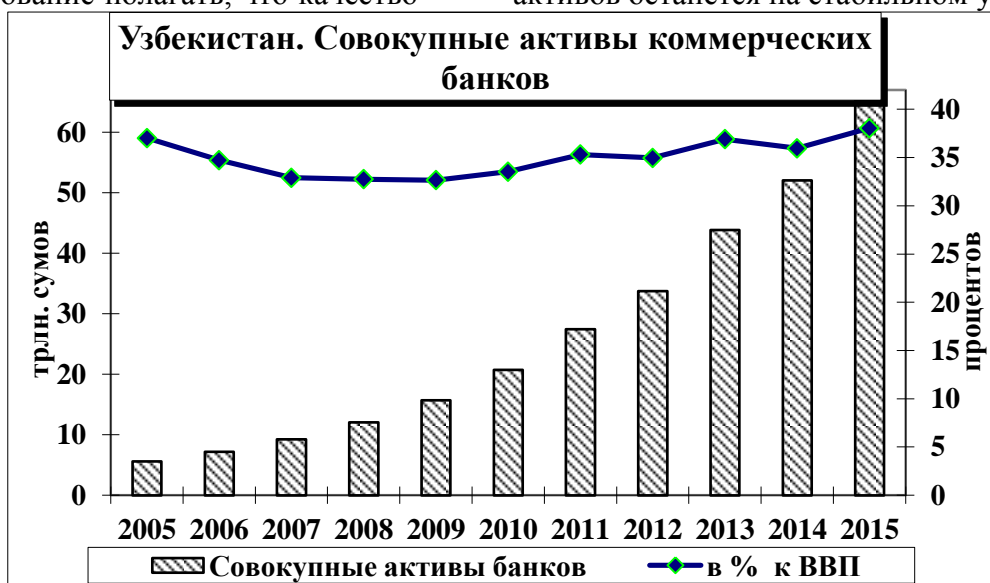

Рис. 2. Динамика роста совокупных активов коммерческих банков, на конец периода
Источник: разработано автором

Основной удельный вес в активах узбекских банков занимают кредитные операции. В 2015 году коммерческими банками осуществлен ряд масштабных мер, ориентированных на ввод важнейших современных и высокотехнологичных промышленных производств и мощностей, модер-

низацию ведущих отраслей экономики, ускорение технического и технологического обновления. В результате общий объем кредитов, направленных в реальный сектор экономики увеличился на 27,3% по сравнению с 2014 г. и на начало 2016 года составил более 42,7 трлн. сумов (рис. 3).

Рис. 3. Динамика роста банковских кредитов реальному сектору экономики на конец периода

Источник: разработано автором

Качественные изменения наблюдаются в структуре ресурсной базы и кредитного портфеля банков. В частности, доля внутренних источников в кредитном портфеле банков Узбекистана увеличилась

до 86% по сравнению с 46% в 2000 году. Кроме того, в структуре ресурсной базы банков существенно выросла доля долгосрочных внутренних депозитов и вкладов. Объемы долгосрочных депозитов за по-

следние 5 лет увеличились в 4,1 раза, а их доля в общем объеме депозитов выросла до 78%, против 68% в 2010 году и 52% в 2000 году. Укрепление стабильности банковской системы непосредственно отразилось на ключевых показателях финансовой устойчивости банков. В частности, коэффициент адекватности капитала банков в среднем составляет 24%, при установленном Центральным банком нормативном требовании на уровне 10% и стандартной норме Базельского комитета на уровне 8% [9].

Достигнут высокий уровень доступности и охвата населения банковскими услугами и постоянное повышение конкуренции на рынке банковских услуг. Так, по состоянию на 1 октября 2015 года количество банковских учреждений на 100 тысяч взрослого населения составило 49,8 единиц. Количество банковских счетов физических лиц составило 1102 единицы на 1000 человек взрослого населения.

Одним из критериев оценки эффективности банковской системы является своевременное удовлетворение потребности реального сектора экономики в кредитных ресурсах. При этом в кредитовании экономики особое значение имеют инвестиционные кредиты, выделяемые на модернизацию, техническое и технологическое перевооружение производства, объемы которых за последние 5 лет в Узбекистане выросли в 3 раза.

Одним из основных факторов стабильного социально-экономического развития страны является малый бизнес. В частности, в настоящее время малый бизнес производит более 53% ВВП Узбекистана, его доля в общем объеме экспорта страны составляет 27%, а в общей численности занятого населения - 77,5%.

В достижении вышеперечисленных показателей важную роль играет активное банковское кредитование данного сектора. Только за последние 5 лет (2011-2015 гг.) объемы кредитования малого бизнеса увеличились в 4,4 раза. Вместе с тем, доля кредитов, выделенных субъектам малого бизнеса, в общем объеме кредитования достигла 28% против 16,9% в 2000 году [10].

Подверженность банковского сектора глобальным рискам незначительна. Зависимость узбекских банков от финансирования со стороны иностранных банков ограничена. Иностранное заимствование не превышает 10 % обязательств банковской системы Узбекистана, которые поступают, в основном, из источников, неподверженных колебаниям на финансовых рынках, таких международных финансовых институтов как АБР, МФК и Всемирный банк. Стабильный экономический рост и крупные вливания капиталов со стороны правительства после глобального финансового кризиса сделали банки более устойчивыми к шоковым потрясениям [11].

Благоприятная макроэкономическая среда – стабильно высокий рост ВВП, профицит госбюджета и низкий уровень госдолга – обеспечивают основу для оценки прогноза развития банковской системы на уровне «стабильный». В результате проводимой работы, на сегодняшний день все коммерческие банки имеют положительные рейтинговые оценки от таких известных международных рейтинговых агентств как Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings, подтверждающих стабильность и устойчивый рост отечественных банков [12].

За последние 5 лет (2011-2015 гг.):

- совокупный капитал банковской системы Узбекистана увеличился в 2,4 раза (или ежегодно в среднем на 28,1%, против ежегодных 22,4% за период 2000-2010 гг.);

- общие активы банков страны выросли в 3,1 раза, (или ежегодно в среднем на 29,6%, против 21,8% ежегодно за 2000-2010 гг.);

- кредитный портфель банков Узбекистана увеличился в 3,7 раза (или ежегодно в среднем на 33%, против 19% ежегодно за 2000-2010 гг.);

- депозиты в банках выросли в 3,6 раза [13].

Согласно отчету Moody's [14], банки поддерживали средний показатель доходности активов на уровне 1,5%, а показатель рентабельности капитала на уровне 13-15%. Резкий рост объемов кредитования (на 30,7 процентов в первом полугодии 2015 г. по сравнению с аналогичным

периодом предыдущего года) основан на ускоренном росте объемов вкладов (на 30,2 процентов за сравниваемый период) и стабильном получении прибыли банками, а не на сокращении буферных капиталов в системе [15].

Поскольку банки в Узбекистане являются универсальными, они выступают на другом важном сегменте – фондовом рынке и как активные эмитенты, и как инвесторы. В течение 2015 года доля коммерческих банков в суммарном объеме торговли фондовой биржи составила 87,8 процента, или 141,4 млрд. сумов. В 2015 году по объему торгового оборота на фондовой бирже среди самых 10 активных эмитентов (топ-10) 8 составили коммерческие банки [16].

Рынок ценных бумаг является неотъемлемой частью финансовой системы государства, характеризующейся институциональной и организационно-функциональной спецификой и обеспечивающей трансформацию сбережений в инвестиции и выбор оптимальных направлений их последующего производственного использования.

В последние годы наблюдается тенденция, когда рост эмиссии акций сопровождается уменьшением числа акционерных обществ за счет реорганизации и преобразования бывших АО в другие формы собственности. Если в пост-приватизационный период число акционерных обществ достигало нескольких тысяч, то сейчас это количество оптимизировалось и оставляет более 700 акционерных предприятий, на которых

действуют правила корпоративного управления. В этой связи важное значение имеет Указ Президента Республики Узбекистан от 24.04.2015г. №УП-4720 «О мерах по внедрению современных методов корпоративного управления в акционерных обществах», которым утверждена Программа мер по коренному совершенствованию системы корпоративного управления, с разделом, направленным на дальнейшее развитие рынка ценных бумаг, особенно вторичного, укрепление его информационно-технической базы.

Рост показателей биржевого оборота обусловлен рядом решений регулирующих органов, стимулирующих развитие организованного фондового рынка в республике.

Еще одним параметром рынка ценных бумаг, - изменение которого необходимо для того, чтобы он стал механизмом, способным обеспечить увеличение объема инвестиций и повышение их эффективности, - является доля первичного рынка. Именно объем первичного рынка, основанный на достаточной емкости всего рынка ценных бумаг, является непосредственным фактором, определяющим объем инвестиций, привлекаемых на рынке, и в перспективе - темпы и устойчивость экономического роста. Вместе с тем, объемы вторичного рынка позволяют судить о ликвидности торгуемых ценных бумаг. За последние несколько лет объемы первичного рынка значительно превышают вторичный. Это связано в первую очередь с тем, что акционерные предприятия стали активно заимствовать на фондовом рынке (рис. 4).

Рис. 4. Соотношение первичного и вторичного рынка ценных бумаг за период в млрд. сумов
Источник: разработано автором

Как показывает зарубежный опыт, важное место в структуре внешних источников финансирования корпораций занимают эмиссии облигаций. В современных развитых странах облигационная масса корпораций составляет, как правило, от 10-15 до 60-65 % общих объемов эмиссий корпоративных ценных бумаг, что свидетельствует о важной роли облигаций как альтернативного источника инвестиций. Большие надежды возлагаются на рынок корпоративных облигаций и в Узбекистане как на перспективный источник дополнительных инвестиционных ресурсов для реального сектора экономики. По состоянию на 1 января 2016 года. В обращении находится 43 выпуска корпоративных облигаций на общую сумму 301,5 млрд. сумов.

Хотя совокупный объем средств, привлеченных на фондовый рынок с помощью публичного размещения корпоративных ценных бумаг, значительно вырос, в сравнении с валовым объемом инвестиций в основной капитал эффективность фондового рынка Узбекистана пока невелика. Вместе с этим сегодня появились благоприятные предпосылки для изменения сложившейся ситуации в лучшую сторону. Об этом свидетельствует и внимание к нормативно-законодательной основе развития данного рынка. Так, 3 июня 2015 года Президентом Республики Узбекистан подписан Закон «О рынке ценных бумаг» (в новой редакции), а 25 августа 2015 года был подписан Закон «Об инвестиционных и паевых фондах».

Итак, как по абсолютным показателям стабильного роста, прежде всего банковская система Узбекистана, рынок ценных бумаг также демонстрирует очевидные положительные тенденции.

Реформы финансового сектора имеют важное значение для обеспечения устойчивого экономического роста. В случае Узбекистана, основные направления реформирования включают в себя такие системные меры как: смягчения ограничений на денежные средства и операции с иностранной валютой, постепенный отказ от практики целевого кредитования. Далее идут такие тактические меры как: улучшение системы надзора, управление рисками, совершенствование кредитной инфраструктуры, кредитных информационных систем, а также деятельности небанковских финансовых учреждений. Фи-

нансовые институты должны обеспечивать эффективное посредничество и оказывать поддержку экономической деятельности. Однако здесь приходится решать двудединую задачу – сочетание либерализации и стабильности. При всех реформах финансового сектора необходимо обезопасить финансовые институты от негативного влияния в случае серьёзных экономических потрясений. В частности, ограничительные требования к кредитованию банков (требование 120 процентного обеспечения) с одной стороны затрудняют расширение доступа к финансированию для микро- и малых предприятий, на которые приходится около 60 % ВВП, однако несомненно служат стабильности и устойчивости самих банков. С точки зрения развития также имеют перспективы такие сектора финансового рынка Узбекистана как микрофинансирование, страхование и лизинг.

При условии проведения необходимых мероприятий в целях эффективного развития банковской системы и рынка ценных бумаг станет возможным производительное использование их инвестиционного потенциала в целях инновационного развития экономики.

Выводы перспективы дальнейших исследований:

- По мере развития стран, рост стимулирующих эффектов развития банковского сектора уменьшается, а положительные эффекты рынков капитала становятся все более важными.

- Что касается отдельных фирм, то на ранних стадиях развития банковские кредиты, как правило, доминируют. Для зрелых же фирм, внешние средства, привлеченные через облигации и акции на фондовых рынках, становятся все более важными.

- Кроме того, в то время как рыночные системы помогают облегчить спады после финансовых кризисов, банковские системы более эффективны в сглаживания влияния «обычных» колебаний делового цикла.

- Банковская система Узбекистана, а также рынок ценных бумаг демонстрирует очевидные положительные тенденции, хотя потенциал последнего только начинает реализовываться.

- Реформы финансового сектора имеют важное значение для обеспечения устойчивого экономического роста. Однако здесь приходится решать двудединую задачу – со-

четание либерализации и стабильности. При всех реформах финансового сектора необходимо обезопасить финансовые институты от негативного влияния нестабильной внешней среды.

- Обязательной предпосылкой стабильного развития национальной финансовой системы является ее сбалансированность. Определить возможные параметры сбалансированности финансового сектора, а также факторы ее достижения в прогнозируемом периоде возможно на основе использования прогнозных балансов секторов и финансовых инструментов.

Литература

1. Dr. Jens Weidmann President of the Deutsche Bundesbank (2015), Of credit and capital - what is needed for an efficient and resilient financial system? IIF Europe Summit, <http://www.bundesbank.de/Redaktion/20150625weidmann.html>

2. Aurélien Leroy Credit Procyclicality and Financial Structures in EU University of Orleans - Laboratoire d'économie d'Orléans March 22, 2015, <http://ssrn.com/abstract=2568112>

3. Gambacorta, L. & Yang, J. & Tsatsaronis, K. (2014). Financial Structure and Growth, BIS Quarterly Review, March, 21-35.

4. Balli, F. S. & Kalemli-Ozcan, S. & Sørensen, B. E. (2012), Risk Sharing Through Capital Gains. In: Canadian Journal of Economics, Vol 45(2), pp. 472-492.

5. Afonso, A. & Furceri, D. (2007). Business Cycle Synchronization and Insurance Mechanisms in the EU. ECB Working Paper 844, December.

6. Выступление заместителя Председателя Центрального банка Республики Узбекистан Ахадбека Хайдарова на IV международном банковском форуме в Ташкенте. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://news.uzreport.uz/news_5_r_137082.html

7. Партнерство Группы Всемирного банка и Узбекистана: Краткий обзор программы в Узбекистане. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/11/274951447089454595/Uzbekistan-Snapshot-ru.pdf>

8. «Банковская система: стабильность способствует макроэкономическому

росту». - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.cbu.uz/ru/node/47080>

9. «Позитивные настроения к акциям коммерческих банков сохранились на весь год», 26 январь 2016, режим доступа. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.cbu.uz/ru/node/47124>

10. Центральный банк Республики Узбекистан. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.cbu.uz

11. Государственный комитет Республики Узбекистан по статистике. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.stat.uz>

12. Государственный комитет Республики Узбекистан по приватизации, демонополизации и развитию конкуренции. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.gkk.uz

13. Центр по координации и развитию рынка ценных бумаг Республики Узбекистан. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.csm.gov.uz

14. Центральный депозитарий Узбекистана. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.deponet.uz;

15. Фондовая биржа «Тошкент». - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.uzse.uz

References

1. Dr. Jens Weidmann President of the Deutsche Bundesbank (2015), Of credit and capital - what is needed for an efficient and resilient financial system? IIF Europe Summit, <http://www.bundesbank.de/Redaktion/20150625weidmann.html>

2. Aurélien Leroy Credit Procyclicality and Financial Structures in EU University of Orleans - Laboratoire d'économie d'Orléans March 22, 2015, <http://ssrn.com/abstract=2568112>

3. Gambacorta, L. & Yang, J. & Tsatsaronis, K. (2014). Financial Structure and Growth, BIS Quarterly Review, March, 21-35.

4. Balli, F. S. & Kalemli-Ozcan, S. & Sørensen, B. E. (2012), Risk Sharing Through Capital Gains. In: Canadian Journal of Economics, Vol 45(2), pp. 472-492.

5. Afonso, A. & Furceri, D. (2007). Business Cycle Synchronization and Insurance Mechanisms in the EU. ECB Working Paper 844, December.

6. Statement by the Deputy Chairman of the Central Bank of the Republic of Uzbekistan Ahadbeka Khaydarov at the IV International Banking Forum in Tashkent. - [Electronic resource]. - Access:

http://news.uzreport.uz/news_5_r_137082.html

7. The partnership of the World Bank Group and Uzbekistan: Overview The program in Uzbekistan. From:

<http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/11/274951447089454595/Uzbekistan-Snapshot-ru.pdf>

8. "The banking system: macroeconomic stability promotes growth." From: <http://www.cbu.uz/ru/node/47080>

9. "The positive sentiment to the shareholders of the pits, the commercial banks have survived the whole year," January 26, 2016, the

access mode. From: <http://www.cbu.uz/ru/node/47124>

10. The Central Bank of the Republic of Uzbekistan. From: www.cbu.uz

11. The State Committee on Statistics of Uzbekistan. From: <http://www.stat.uz>

12. The State Committee of the Republic of Uzbekistan on privatization, demopolization and Competition Development. From: www.gkk.uz

13. Center for coordination and development of the securities market of the Republic of Uzbekistan. From: www.csm.gov.uz

14. The Central Depository Uzbekistan. From: www.deponet.uz;

15. Stock Exchange "Tashkent". From: www.uzse.uz.

Расулєв А. Ф.

Узбекистан: нові виклики фінансової системи в контексті інноваційного розвитку

Глобальні тенденції свідчать: зв'язок між фінансами та економічним ростом не є лінійної. З макроекономічної точки зору банківський сектор і ринок цінних паперів є взаємодоповнюючими елементами фінансової системи. У статті розглядається банківський і фондовий сегменти фінансового ринку Узбекистану. Авторами зазначено, що сьогодні Узбекистан потребує ефективної стратегії і інфраструктурі когось комерціалізації з метою забезпечення професійного управління інтелектуальними правами власності. Це необхідно для задоволення потреби промисловості і виробництва, формування віддачі від інвестицій, вкладених в дослідження наукових організацій.

Ключові слова: джерела фінансування інновацій, банківська система, ринок капітала, ринок цінних паперів, економічне зростання.

Rasulev A.

Uzbekistan: new challenges of the financial system in the context of innovation

Global trends show: the relationship between finance and economic podental is not linear. From a macroeconomic point of view of the banking sector and stock market are complementary elements of the financial system. The article races-looking bank and stock segments of the financial market of Uzbekistan. About authors, it means that today Uzbekistan needs an effective strategy and infrastructure com-commercialization to ensure the professional management of intellectual property great you. This is necessary to meet the needs of industry and society, on the forming return on investments made in scientific research organizations-tions.

Keywords: sources of innovation financing, the banking system, the market is capital, the stock market, economic growth.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор экономических наук, профессор, проректор по научной работе Ижевского института управления, заведующий кафедрой «Экономика» Камского института гуманитарных и инженерных технологий, г. Ижевск, Российская Федерация.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, vice-ректор of sciences Izhevsk of institute of management, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Статья подана
21.06.2016 г.*

Співробітники СНУ ім. В. Даля долучилися до актуалізації соціально-економічних проблем світу в рамках V Всеросійського наукового семінару на базі Інституту соціально-економічних і енергетичних проблем Півночі Комі НЦ УрО РАН, 21-23 вересня 2016 р.

21-23 вересня 2016 року в рамках наукових заходів, присвячених 95-річчю утворення Республіки Комі, в Інституті соціально-економічних і енергетичних проблем Півночі Комі НЦ УрВ РАН відбувся П'ятий Всеросійський науковий семінар «Актуальні проблеми, напрямки і механізми розвитку виробничості сил Півночі – 2016», м. Сіктівкар, до роботи в якому були залучені співробітники кафедри «Оподаткування і соціальна економіка» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Також в роботі семінару взяли участь дослідники з Інституту досліджень людини і суспільства Болгарської Академії наук, Інституту економіки Національної академії наук Азербайджан, Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара, Інституту гірничої справи Півночі ім. Н.В. Черського СО РАН, Відділу регіональних соціальних досліджень Якутського наукового центру СВ РАН та Науково-дослідного інституту регіональної економіки Півночі Північно-Східного федерального університету ім. М.К. Аммосова (Якутськ), Інституту географії ім. В.Б. Сочава СО РАН (Іркутського), Інституту економіки УрО РАН і Уральського державного економічного університету (Єкатеринбург), Пермського філії Російського економічного університету імені Г.В. Плеханова (Перм), Башкирського державного університету (Уфа), Камського інституту гуманітарних і інженерних технологій (Іжевськ), Інституту економічних проблем Кольського НЦ РАН (Апатити), Інституту соціально-економічних проблем народонаселення РАН.

Відповідно до програми семінару було проведено пленарне засідання та сім «наскрізних» наукових сесій:

- Людський і трудовий потенціал північних регіонів.
- Мінерально-сировинний і паливний потенціал північних територій.
- Раціональне природокористування та екологічна безпека.
- Умови сталого розвитку сільських територій.
- Технічні та економічні проблеми північної енергетики.

- Функціонування і розвиток транспортних систем Півночі.

- Проблеми економічного зростання регіонів Півночі.

У представлених доповідях було обґрунтовано значення соціально-економічних досліджень в розробці і реалізації стратегій розвитку північних і арктичних районів, показана роль біотехнологій в рішенні соціально-економічних і екологічних проблем розвитку Європейського Півночі, визначені методичні орієнтири модернізації біоресурсного економіки регіону, оцінено рідкіснометалеверідкоземельні потенціал північних територій Росії і обґрунтовані пріоритети його реалізації, проаналізовано рівень добробуту населення північних регіонів в умовах кризи і вплив внутрішніх економічних факторів на демографічні показники, визначені напрямки вивчення морально-психологічного перебудовування населення, зміцнення потенціалу корінних народів і організаційно-методичні підходи до інноваційно-проектної діяльності в освіті, розглянуті економічні і екологічні обмеження перспективності нетрадиційних джерел вугле-воднів і геотермальні ресурси.

Учасники семінару в якості особливо актуальних відзначили наступні положення:

- На Півночі Росії, в тому числі в Арктиці, в першу чергу необхідно встановити технологічний, економічний, екологічний та соціальний порядок в уже існуючих господарських комплексах, а також укласти міжнародні угоди щодо ряду спірних арктичних територій, відомість була оборонний потенціал до рівня, адекватного арктичним військовим силам НАТО. На перший план виходить організація науки і науково-технічної підготовки нової індустріалізації на основі технологій XXI століття. Тут сама система НДДКР відіграє піонерну роль в облаштуванні територій і становитися свого роду нової індустрією;

- Перспективи Півночі і Арктики тесно пов'язані з новою парадигмою організації господарства, яка отримала назву «зелена економіка». Вона націлена на зниження екологічних ризиків, перехід на стійкі моделі виробництва і споживання, підвищення благоустрою населення і зміцнення соціальної справедливості;

- У багатьох регіонах Півночі і Арктики досягнуто значних успіхів в області демографії (поліпшення кількісних і якісних показників народжуваності, зниження смертності та зростання тривалості життя, зниження младенчеської смертності, позитивний природний приріст населення), обумовлені проведені державної демографічної політикою. У той же час продовжує зберігатися стійка міграційна спад, а в області природного руху населення висока ймовірність зміни напряму тенденцій з позитивних на негативні. Збереження позитивних демографічних процесів пов'язано головним чином з раз-витием фізичної і духовної культури і з організацією високотехнологічної медицини;

- Науковий підхід до прогнозу розвитку територій з екстремальними і складність ними природними умовами детальний розгляд форм рассел-ня населення і форм організації праці. Особливу увагу слід звернути на про-просторового аспект організації соціально-економічних систем з вико-ристанням коопераційних зв'язків центрів і оточуючих їх територій на основі кластерів та інших форм мережевого взаємо-дії;

- Розширення мінерально-сировинної бази гірського виробництва багато в чому за-висить від розробки і впровадження таких нових технологій, які дозволяють ефективно і тривалий час працювати на вже освоєваних родовищах і ділянках з важкозбагачуваних, «наполегливими» рудами. Особливу увагу слід звернути на технологію видобутку, транспор-вання і переробки нафти і газу. Квапливість догляду в нові місця видобутку корисних ко-палин найчастіше приво-дит до колосальних втрат; щоб зни-зит їх рівень, бажано не тільки впроваджувати нові технологічні методи, але і по державному підходити до ор-ганізації ліце-нзування господарської діяльності на старих і нових місценародженнях корисних копалин. З розвитком гірничорудного комплексу безпосе-реднім-ного пов'язано виробництво композитів і будівельних конструкцій;

- Необхідні поглиблені дослід-ження, спрямовані на створення геоін-формаційних систем для оцінки перебуваючнина і динаміки ґрунтів і ґрунтів, в тому числі багаторічних мер-злив, в умовах Кліматичної нестабільності; на реалізацію єдиної державної системи екологі-чного моніторингу; на нормування антропо-генних впливів і екологічну оцінку стану еко-систем. Такого роду проблеми стають особли-во актуальними для Арктичної зони. У приро-

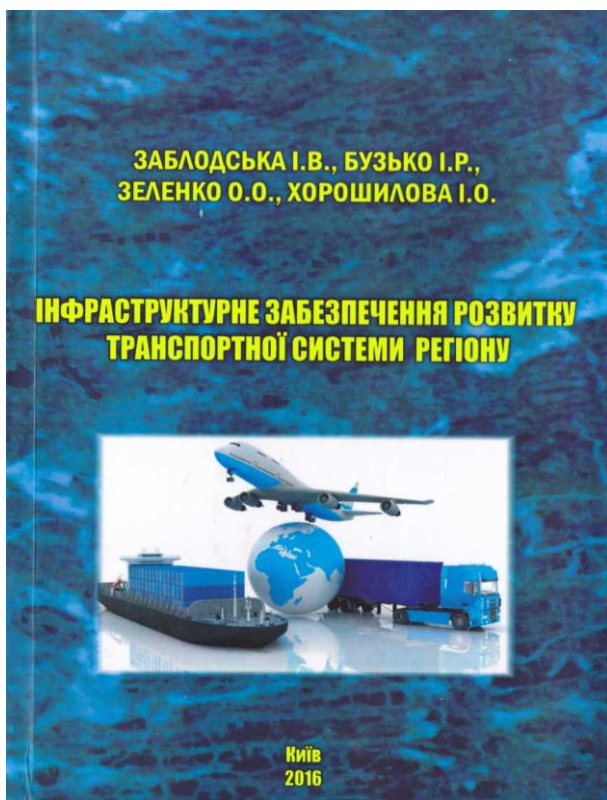
дних рослинних угруповань оленячих пасовищ знижуються запаси лишайникових кормів, збі-льшують своє різноманіття чагарники, приско-рюються процеси заболочування, рівень вмісту в кормах, ґрунтах і водах забруднювачів, в то-му числі важких металів. Актуальним стає на-укове обґрунтування комплексного вирішення проблеми забезпеченості оленеводчеських гос-подарств кормовою базою. Йдеться про фун-даментальні дослідження тундри як унікальної природної екосистеми. Зростає значення вод-них біологічних ресурсів. Розвиток рибництва і збільшення обсягів вирощування риби має бути орієнтоване на створення високотехноло-гічних рибоводів. Ключовою проблемою роз-витку сільського господарства північних регі-онів стає зміцнення безпеки і зняття загроз здоров'ю людей з боку постачальників недо-броякісних продуктів. Виробництво екологіч-но чистої продукції є крайньою необхідністю і може бути організовано саме на землях тайго-вих територій;

- Все більш актуальним стає вирішення завдання: як в соціально-економічних умовах розвитку Росії з урахуванням кліматичного різноманіття її регіонів буде формуватися структура використання кінцевих видів енергії. Головною перешкодою вирішення даної про-блеми є очевидне невідповідність між високою вартістю електричесьтва і палива, що надаються домогосподарствам і виробництва, і низьким рів-нем доходів громадян нашої країни, а також низкою платоспроможністю підприємств. У наступні роки цей розрив збільшився і тепер він становить реальну загрозу економічній безпеці регіонах Росії;

- Випереджальний розвиток транспорт-них систем на Півночі і в Арктиці в порівнянні з іншими галузями господарства проявляється як закономірність. Але і за цієї умови транспо-ртна доступність багатьох периферійних насе-лених пунктів навіть через 15-20 років все ще буде нижче, ніж в сусідніх (на південь лежать) регіонах; повноцінна мережева структура залі-зних і автомобільний доріг не буде сформова-на. Разом з тим, лінійно-вузлова структура економічного простору Півночі і Арктики буде істотно модернізована.

На завершення роботи семінару учасни-кам було організовано екскурсію в село Иб з відвідуванням місцевого краєзнавчого музею та Фіно-угорського етно-культурного парку.

Інфраструктура забезпечення розвитку транспортної системи регіону: колективна монографія [Текст] / [І.В. Заблодська, І.Р. Бузько, О.О. Зеленко, І.О. Хорошилова]. – Северодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. – 193 с.

У монографії уточнено сутність транспортної системи регіону, визначено показники оцінювання розвитку транспортної системи регіону, доповнено систему показників оцінювання розвитку транспортної системи регіону інтегральним індикатором, який відбивні рівень залучення різних видів транспорту до економіки регіону. Узагальнено зарубіжний досвід розвитку транспортної системи регіону й доведено, що всі регіони світу мають свої особливості в розвитку транспортних системи. Узагальнено вітчизняний досвід (функції) нування транспортної системи України й доведено, що в державі активно формуються транспортні коридори. Визначено основні системні проблеми розвитку транспортної системи України й стратегічні напрями розвитку. Сформовано й використано методичний підхід до аналізу транспортної системи регіону в контексті його інфраструктурного забезпечення. Обґрунтовано послідовність дій щодо застосування логістичного підходу. Визначено рівні функціонування транспортно-логістичного центру Харківського регіону. Визначено етапи сценарію і створення й функціонування транспортно-логістичного центру в Харківському регіоні.

Сотниченко Л. Л. Управління розвитком інфраструктурного забезпечення конкурентоспроможності регіону: теорія, методологія, практика : монографія / Л. Л. Сотниченко. – Одеса: ФОП Грінь Д.С., 2015. – 524 с.

У монографії досліджено теоретичні й методологічні засади управління конкурентоспроможністю регіону на основі розвитку його інфраструктури. Розроблено модель системи управління регіональною інфраструктурою. Обґрунтовано науково-методичні основи формування сучасних систем управління інфраструктурним забезпеченням регіону на основі системно-інтеграційного підходу. Обґрунтовано систему інформаційного супроводження процесу управління інфраструктурним забезпеченням регіону. Сформовано методичний підхід щодо процедури прогнозування розвитку регіональної інфраструктури у відповідності з визначеним характером виявлених тенденцій в галузі. Розроблено теоретико-методологічні засади механізму управління конкурентоспроможністю регіону на основі розвитку його інфраструктури. Удосконалено методичне забезпечення процедури формування програм розвитку транспортної інфраструктури регіону.

Бойченко Е. Б. **Відтворення продуктивних сил в контексті розвитку регіонального соціуму: питання теорії, практики, діагностики** : [монографія] / Е. Б. Бойченко. — К.: «Хай-Тек Прес», 2015. — 372 с.

Монографію присвячено вирішенню наукової проблеми обґрунтування методологічних засад діагностики відтворення продуктивних сил у контексті розвитку регіонального соціуму.

У межах даного дослідження розглянуто теоретичні основи розвитку регіонального соціуму, сформована методична база діагностики, розроблений механізм формування діагностики відтворення продуктивних сил у контексті розвитку регіонального соціуму, визначені причинно-наслідкові зв'язки виникнення та існування негативних соціально-економічних явищ і процесів на окремих територіях. На підставі значного масиву статистичних даних показана реалізація запропонованих методологічних засад діагностики в регіональному зрізі. Отримані оцінки складових соціального життя регіонального соціуму дозволили визначити стан його розвитку.

Робота може бути корисною для наукових і практичних працівників, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів.

Калінеску Т. В. **Біржова діяльність** : підручник / Т. В. Калінеску, І. М. Кушал, О. Д. Кирилов. — Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. — 444 с.

У підручнику розглядаються основні засади здійснення біржових операцій та укладання угод, особливості здійснення брокерської діяльності на сучасному етапі розвитку України

Значну увагу приділено механізму біржової діяльності; фінансово-економічним показникам, що характеризують біржову діяльність; критеріям ефективності і фінансового стану бірж та брокерських контор.

Підручник призначений для студентів економічних спеціальностей ВНЗ III–IV рівнів акредитації, до навчальних планів яких включена дисципліна «Біржова діяльність», аспірантів, викладачів, практиків і фахівців, зайнятих у сфері надання біржових послуг. Може використовуватись під час вивчення таких нормативних та варіативних дисциплін, як «Фінансових ринок», «Ринок фінансових послуг», «Митна справа» та інших дисциплін економічного спрямування.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Аль Ширафі Мохаммед Авад	Аспірант кафедри «Менеджмент» Полтавської державної аграрної академії (м. Полтава, Україна) <i>e-mail: alshrafi2002@gmail.com</i>	Mohammed A. Y. Alshrafi	Postgraduate student of Menegement Department Poltava state agrarian academy (Poltava, Urraine) <i>e-mail: alshrafi2002@gmail.com</i>
Дороніна Майя Степанівна	Доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (м. Харків, Україна) <i>e-mail: doroninams@mail.ru</i>	Doronina Maya	Professor, Ph.D. in Economics, professor, chief researcher of the Research Center of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (Kharkiv, Ukraine) <i>e-mail: doroninams@mail.ru</i>
Зеленко Олена Олександрівна	Кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри «Міжнародні економічні відносини» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: zelenko@i.ua</i>	Zelenko Olena	Ph.D. in Economics, Associate Professor, Doctoral student of International Economic relations Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: zelenko@i.ua</i>
Ільїн Сергій Юрійович	Кандидат економічних наук, Доцент кафедри «Менеджмент» НОУ ВО «Московський технологічний інститут» (м. Москва, Росія) <i>e-mail: mti_kost@yahoo.com</i>	Ильин Sergiy	Ph.D. in Economics, Associate Professor of Menagement Department Moscow Institute of Technology " (Moscow, Russia) <i>e-mail: mti_kost@yahoo.com</i>
Калінеску Тетяна Василівна	Доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: t.calinescu@mail.ru</i>	Calinescu Tetyana	Professor, Ph.D. in Economics, Professor, chief Scientist employee Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: t.calinescu@mail.ru</i>
Лабутіна Лілія Мінірафівна	Старший викладач кафедри «Фінанси та кредит» Іжевського державного технічного університету імені М.Т. Калашнікова (м. Іжевськ, Росія) <i>e-mail: cko@istu.ru</i>	Labutina Ludmila	Senior lecturer of Finance and Credit Department M Kalashnikov Izhevsk state technical University (Izhevsk, Russia) <i>e-mail: cko@istu.ru</i>
Ліхоносова Ганна Сергіївна	Кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: lihonosova@bk.ru</i>	Likhonosova Ganna	Ph.D. in Economics, Associate Professor, leading researcher employee Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: lihonosova@bk.ru</i>

Мітрофанова Інна Олексійовна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка та управління» Волгоградського державного технічного університету, (м. Волгоград, РФ) <i>e-mail: mitrofanovaia@rambler.ru</i>	Mitrofanova Inna	Ph.D. in Economics, Associate Professor of Economics and Management Department, Volgograd State Technical University, (Volgograd, Russian Federation) <i>e-mail: mitrofanovaia@rambler.ru</i>
Міхайленко Дар'я Геннадіївна	Кандидат економічних наук, докторант Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України (м. Харків, Україна) <i>e-mail: mikhailenko.dg@gmail.com</i>	Mikhailenko Darya	Ph.D. in Economics, Doctoral Research Center of Industrial Problems of Development of National Academy of Sciences of Ukraine (Kharkiv, Ukraine) <i>e-mail: mikhailenko.dg@gmail.com</i>
Мустафаєв Азиз Агасалимович огли	Кандидат економічних наук, Старший науковий співробітник Федеральної державної бюджетної установи Інститут соціально-економічних та енергетичних проблем Півночі Комі Уральського відділу Російської академії наук (м. Сиктивкар, Комі, Росія) <i>e-mail: mustafaev@iespn.komisc.ru</i>	Mustafayev Aziz	Ph.D. in Economics, Senior Research Fellow Federal government budget institutions Sciences Institute socio-economic and the energy problems North Komi Scientific Center, Ural-division of the Russian Academy of Sciences (Syktyvkar, Komi, Russia) <i>e-mail: mustafaev@iespn.komisc.ru</i>
Ніконова Дар'я Олексіївна	Аспірант кафедри «Оподаткування» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: nikonova.daria@mail.ru</i>	Nikonova Daria	Graduate student of Taxation Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: nikonova.daria@mail.ru</i>
Павлов Костянтин Вікторович	Доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Іжевського інституту управління; завідувач кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій (м. Іжевськ, Удмуртія, Росія) <i>e-mail: kvp_ruk@mail.ru</i>	Pavlov Konstantin	Professor, Ph.D. in Economics, vicerector for scientific work of the Izhevsk institute of management; Head Economic Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies (Izhevsk, Udmurtia, Russia) <i>e-mail: kvp_ruk@mail.ru</i>
Пономарьова Ірина Василівна	Кандидат економічних наук, Старший науковий співробітник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: irina310577@mail.ru</i>	Ponomarova Iryna	Ph.D. in Economics, Senior Research Fellow Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: irina310577@mail.ru</i>
Расулев Алішер Файзійович	Доктор економічних наук, професор, директор Інституту економіки Академії наук Республіки Узбекистан (м. Ташкент, Узбекистан) <i>e-mail: arasulev@yandex.ru</i>	Rasulev Alisher	Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Director of the Institute of Economics of the Academy of Sciences Republic of Uzbekistan (Tashkent, Uzbekistan) <i>e-mail: arasulev@yandex.ru</i>

Старокожева Галина Іванівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Державне та муніципальне управління» Волгоградського державного університету (м. Волгоград, РФ) <i>e-mail: stargala@yandex.ru</i>	Starokozheva Galina	Ph.D. in Economics, Associate Professor of State and Municipal Management Department Volgograd State Uni- versity, Russian Federation (Volgograd, Russian Federation) <i>e-mail: stargala@yandex.ru</i>
Степчук Михайло Андрійович	Кандидат медичних наук, начальник відділу медичної статистики Обласної державної установи охорони здоров'я «Медичний інформаційно- аналітичний центр», (м. Белгород, Росія) <i>e-mail: m.stepchuk@km.ru</i>	Stepchuk Mikhail	Ph.D. in Medical, Head of department of medical statistics, Regional State Healthcare Institution «Medical information and analysis center» (Belgorod, Russia) <i>e-mail: m.stepchuk@km.ru</i>
Стеганець Світлана Станіславів- на	Аспірант кафедри «Міжнародні економічні відносини» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: svetlana-steganets@mail.ru</i>	Steganets Svetlana	Graduate student of International Economic relations Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: svetlana-steganets@mail.ru</i>
Суций Сергій Якович	Доктор філософських наук, головний науковий співробіт- ник Інституту соціально- економічних та гуманітарних досліджень Південного наукового центру РАН (Ростов-на-Дону, Росія) <i>e-mail: SS7707@mail.ru</i>	Sushhi Sergej	Professor, Ph.D. of philosophy, Leading Scientific Researcher, Institute of Social, Economic and Humanitarian Researches of the Southern Scientific Center of the Russian Academy of Sciences, (Rostov-on-Don, Russia) <i>e-mail: SS7707@mail.ru</i>
Пинкус Тетяна Михайлівна	Заступник директору зі статистики, аналізу та прогно- зування Обласної державної установи охорони здоров'я «Медичний інформаційно- аналітичний центр», (м. Белгород, Росія) <i>e-mail: belmiac@mail.ru</i>	Pinkus Tatyana	Deputy director for statistics, analysis and forecasting, Regional State Healthcare In- stitution «Medical information and analysis center», <i>e-mail: belmiac@mail.ru</i>
Чернобаєва Наталія Володимирівна	Кандидат юридичних наук, доцент кафедри «Цивільно- правових дисциплін» Іжевського інституту Всеросійського державного університету юстиції (м. Іжевськ, Росія) <i>e-mail: kafgpd@mail.ru</i>	Chernobaeva Natalia	Ph.D. of Law, Associate Professor of Civil Law Disciplines Department Izhevsk Institute All-Russian State University Justice (Izhevsk, Russia) <i>e-mail: kafgpd@mail.ru</i>

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

науково-виробничий журнал

№ 3 (23), 2016

Відповідальний за випуск
Літературний редактор

О. В. Вартанова
О. В. Тимошенко

Оригінал-макет

Г. С. Ліхоносова

Підписано до друку 28.09.2016 р.
Формат 60x84 1/8. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 17,1. Обл. вид. арк. 18,0
Тираж 300 екз. Вид. № 3078 Замов. № 86

Видавництво
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
93406, м. Северодонецьк, Луганська обл., пр. Центральний, 59а

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 93406, м. Северодонецьк, Луганська обл., пр. Центральний, 59а
Телефон / факс (06452) 4-03-42
E-mail: uni.snu.edu@gmail.com
http://snu.edu.ua

Надруковано у видавництві СНУ ім. В. Даля
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 2884 від 26.06.2007 р.
93400, м. Северодонецьк, пр. Центральний, 59а,
Телефон / факс (06452) 4-03-42; <http://www.snu.edu.ua>; uni.snu.edu@gmail.com

Шановні колеги, пропонуємо Вашій увазі
ВИМОГИ
щодо змісту та оформлення статей для подання в науково-виробничий журнал
«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

Сфера розповсюдження науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»: загальнодержавна, зарубіжна.

Тематичні рубрики:

- теорія та методологія економічного розвитку;
- економіка та підприємництво;
- податки та бюджетна політика;
- фінанси та банківська справа;
- управління сучасним підприємством;
- облік та аудит;
- менеджмент;
- економіка регіону;
- соціальна економіка;
- міжнародна економіка;
- економічна кібернетика;
- організація виробництва.

Програмні цілі науково-виробничого журналу
«Часопис економічних реформ»:

- висвітлення проблем соціально-економічного розвитку країни;
- поглиблене вивчення методологічних та прикладних проблем сучасної економіки;
- оприлюднення результатів досліджень у галузі економіки, менеджменту, організації виробництва та підприємництва;
- поширення досвіду реформувань у всіх сферах економічної діяльності;
- надання інформаційної підтримки аспірантам, докторантам та молодим вченим.

Рукописи статей, що будуть направлятися до журналу повинні бути набрані у текстовому редакторі Microsoft Word (файл повинний мати розширення *.doc або *.rtf), написані українською мовою (або російською, чи англійською – для громадян інших країн).

Обсяг статті – від 8 до 10 сторінок формату А4 (210x297 мм).

Шрифт Times New Roman Сут № 14;

Міжрядковий інтервал 1,5.

Поля сторінок: усі – 20 мм (без колонтитів).

Структура статті повинна відповідати Постанові Президії ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р. ("Бюлетень ВАК України" № 1/2003) та мати такі **елементи**:

- **Постановка проблеми** в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.
- **Аналіз останніх досліджень і публікацій**, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор;
 - Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття.
 - **Формулювання мети статті.**
 - **Виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.
 - **Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень** у цьому напрямі.

ДО РУКОПISУ ДОДАЮТЬСЯ

- **зовнішня рецензія від доктора економічних наук** (НЕ з місця працевлаштування/навчання автора), завірена відповідним чином;
- **довідка про автора (трьома мовами)**, в якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, зазначається посада й організація (повна назва кафедри або іншого структурного підрозділу, без абревіатур), де працює автор, контактний телефон, електронна адреса, назва статті та обрана тематична рубрика;
- **довідка про зовнішнього рецензента (трьома мовами)**, у якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, посада й організація, де працює ре-

- **Література** з послідовною нумерацією відповідно до розміщення у статті. **Бібліографія оформлюється за стандартом, затвердженим ВАК України (Бюлетень ВАК України № 5, 2009 р.).** Перелік літератури – **не менше 10 позицій**, мовами оригіналу (виключення – китайська, японська, корейська та арабська. В такому разі джерело подається у перекладі на англійську, із вказівкою мови оригіналу в дужках); У переліку літератури має бути **не більше 20% посилань** на джерела, авторами яких є автори статті.

Пристатейний список літератури англійською мовою (References) повинен бути оформлений згідно APA (the American Psychological Association), приклад надається!

Окремою сторінкою наводять **анотації (не менш 500 символів кожна), ключові слова, назва статті, прізвище, ім'я авторів** трьома мовами (українська, російська та англійська).

Формули подають у форматі *Microsoft Equation 2.0, 3.0 (4.0)*, вирівнюють по центру посередині тексту і нумерують в круглих дужках з правого краю.

Рисунки підписують і нумерують під рисунком по центру тексту.

Всі об'єкти в простих рисунках, які зроблені у Word, мають бути обов'язково згруповані.

Таблиці подають як окремі об'єкти у форматі *Word* з розмірами, приведеними до сторінки складання. Основний кегль таблиці 11, заголовок 12. Заголовки таблиць розміщують по центру сторінки, нумерація таблиць — по правому краю сторінки.

цензент, його контактний телефон та **обов'язково** електронна адреса;

- **витяг із протоколу** засідання кафедри, факультету або Вченої ради установи з рекомендацією статті до друку;
- **супроводжувальна заява** (за наявності співавторів – спільна, за підписами усіх) про те, що стаття є власною роботою автора (авторів), ніде раніше не друкувалася і не знаходиться на розгляді в інших виданнях»;
- **переклад повного тексту статті англійською мовою** (відповідно п. 2.9 Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1111 від 17.10.2012 р.).

У текст статті можуть бути внесені редакційні правки без узгодження з автором.

Приклади оформлення переліку літератури в статті англійською мовою (References):
Standard for references conforms to requirements **APA (the American Psychological Association)** :
<http://www.apastyle.org/>.

Journal articles with DOI:

Author, A. A. (Year of publication). Article Title. Journal Title, vol. (no.), pages. doi.
e.g. Monasturnyi, E.A. (2006). Innovative cluster. Innovations, 2, 38-43. doi:10.1037/0278-6133.24.2.225.

Journal articles without DOI:

Author, A. A. (Year of publication). Article Title. Journal Title, vol. (no.), pages.
e.g. Monasturnyi, E.A., & Kulik, J.A. (2005). Social and economic development. Economy of Region, 3, 39-52.
Monasturnyi, E.A., Kulik, J.A., Nulif, K.L. (2008). Social and economic development. Economy, 3, 52-67.

Books:

Author, A. A. (Year of publication). Title of book (Edition). Location: Publisher, pages.
e.g. Monasturnyi, E. A. (2006). Innovative cluster. Moscow: Nauka, 267.
Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). Consequences of growing up poor. New York, NY: Russell Sage Foundation, 350.
Plath, S. (2000). The unabridged journals. K. V. Kukil (Ed.). New York, NY: Anchor, 680.

Chapter in a book:

Author, A. A., & Author, B. B. (Year of publication). Title of chapter. In A. A. Editor & B. B. Editor (Eds.), Title of book (pages of chapter). Location: Publisher.
e.g. Monasturnyi, E. A. (2006). Innovative cluster. In J. A. Kulik (Ed.), Innovations (pp. 12-21). Moscow: Nauka.

Electronic sources (Web publications):

Author, A. A., & Author, B. B. (Date of publication). Title of article. Title of Online Periodical, volume number (issue number if available). Retrieved from <http://www.someaddress.com/full/url/>.
e.g. Tatarkin A. I. (2013). Self-development of regional socioeconomic systems as the need for Russia's federal development. Economy of Region, 4. Retrieved from <http://economyofregion.com/archive/2013/47/2164/pdf/>.

Кожна стаття, представлена в редакцію, за наявності переліченого пакету документів, позитивної зовнішньої рецензії, друкується у найближчому випуску журналу, згідно розкладу тиражування журналу (див. таблицю), а саме чотири рази на рік (щокварталу).

Поточний номер журналу	1	2	3	4
Термін тиражування номеру журналу та опублікування в мережі Internet	31.03	30.06	30.09	31.12
Підсумковий строк надання статті до відповідного номеру журналу	20.02	20.05	20.08	20.11

Шановні автори, будь ласка, не затримуйте строк надання матеріалів.
Це стане підґрунтям якісної та швидкої публікації Вашої наукової праці!

Головний редактор

доктор економічних наук, професор Калінеску Тетяна Василівна

тел. (06452) 4-03-42.

Відповідальний редактор

кандидат економічних наук, доцент Ліхоносова Ганна Сергіївна

тел. (06452) 4-03-42.

Статті подаються поштою за адресою:

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
пр. Центральний, 59-А, м. Северодонецьк, Луганська обл., 93400 або надсилаються на *e-mail*:
lihonosova@bk.ru чи info@taxation.lg.ua

www.chasopys.snu.edu.ua ; www.chasopys.jimdo.com;

Сподіваємося на плідну співпрацю!

